

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут № 4**

**ПРАВООХОРОННА ТА ПРАВОЗАХИСНА
ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

**Матеріали
підсумкової науково-практичної конференції
(Київ, 9 квітня 2016 року)**

Київ 2016

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Навчально-науковий інститут № 4

ПРАВООХОРОННА ТА ПРАВОЗАХИСНА
ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Матеріали
підсумкової науково-практичної конференції
(Київ, 9 квітня 2016 року)

Київ 2016

УДК 351.741(477)(063)
ББК Х621
П 685

Редакційна колегія:

Чернєй В. В. – доктор юридичних наук, професор, ректор Національної академії внутрішніх справ;

Гусарєв С. Д. – доктор юридичних наук, професор, перший проректор Національної академії внутрішніх справ;

Чернявський С. С. – доктор юридичних наук, професор, проректор Національної академії внутрішніх справ;

Сербин Р. А. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, проректор Національної академії внутрішніх справ;

Мотиль І. І. – кандидат юридичних наук, директор навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ;

Безуглий Л. А. – кандидат юридичних наук, декан факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ;

Калиновський О. В. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ від 16 березня 2016 року (протокол № 3)

Матеріали подано в авторській редакції. Редакційна колегія не завжди поділяє висловлені позиції та не несе відповідальності за їх зміст

Правоохоронна та правозахисна діяльність поліції П 685 в умовах формування громадянського суспільства в Україні [Текст] : матеріали підсумк. наук.-практ. конф. (Київ, 9 квіт. 2016 р.) / [ред. кол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 372 с.

**УДК 351.741(477)(063)
ББК Х621**

© Національна академія внутрішніх справ, 2016

ВСТУПНЕ СЛОВО

Черней В.В., ректор Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА

Здійснення в сучасних умовах реформаторських заходів відносно практичних підрозділів, об'єднаних сферою оновлених повноважень МВС як цивільного органу з реалізації державної політики у сферах протидії злочинності та забезпечення публічного порядку, комплексного управління державним кордоном, громадянства та міграції, цивільного захисту, пожежної безпеки та протидії надзвичайним ситуаціям, об'єктивно передбачає запровадження принципово нової моделі відомчої системи освіти, у межах якої формуватиметься та вдосконалюватиметься кадровий потенціал відповідних служб. Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України (пп. 56 п. 4), на базі навчальних закладів, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ, здійснюються підготовка та професійне навчання кадрів для потреб відомства та Національної поліції України [1].

Вирішення концептуальних завдань щодо реформування відомчої освіти МВС України передбачає врахування досвіду організації та функціонування національних поліцейських систем інших європейських країн (Польщі, ФРН) та США.

Останніми роками в зарубіжних країнах намітилися позитивні тенденції в системі професійної освіти кадрів поліції, що забезпечують приведення освіти й підготовки правоохоронців у відповідність до вимог часу та зумовлені змінами в поліцейській діяльності. До таких тенденцій належать: демократизація процесу відбору в поліцію; професіоналізація, що ґрунтується на базовій професійній підготовці (початковій і подальшій) та керуванні кар'єрою з урахуванням набутих компетенцій; удосконалення професійної підготовки персоналу, розвиток ініціативи працівників, самостійності в прийнятті ними рішень і почуття

особистої відповідальності; відхід від військових традицій і створення власних; гуманізація процесу навчання; інтелектуалізація освіти; прагнення відомчої вищої освіти до якнайбільшої відповідності стандартам загальногромадянської і загальноуніверситетської освіти; формування творчого мислення та розвиток особистісних здібностей фахівців різних напрямів поліцейської діяльності; використання в процесі підготовки співробітників поліції технологій дистанційної, відкритої та безперервної освіти; прагнення систем поліцейської освіти різних країн до інтеграції та кооперації.

Під впливом політичних, історичних, соціально-педагогічних та інших чинників у різних країнах сформувалися певні моделі систем поліцейської освіти, зокрема в Європі наявні такі: німецька – з обов'язковим проходженням практики та додатковим навчанням (підвищення кваліфікації) перед призначенням на вищу посаду, досить тривалими термінами підготовки; французька – з централізованим управлінням освітою, відносно нетривалими термінами навчання; британська – якій притаманні рання вузька спеціалізація та децентралізація підготовки. Іноді відбувається поєднання ознак європейських та американської моделей (Хорватія, Угорщина, Туреччина, Грузія та ін.) [2].

Особливістю європейської доктрини професійної поліцейської освіти, на відміну від американської, є те, що поліції країн Європи з самого початку прагнули створити освітні відомчі системи, які дають повноцінну дипломовану освіту, пристосовану й до інших сфер діяльності, що прирівнюється до загальнодержавного освітнього ступеня та конвертується поза діяльністю поліції (це визнано важливим фактором соціального та професійного захисту осіб, які завершили службу в поліції). Зміст американської традиції професійної поліцейської освіти полягає в тому, що там беруть на службу вже за наявності певного освітнього ступеня, а відомчі навчальні заклади (поліцейські академії, коледжі, навчальні центри) надають лише спеціальну підготовку необхідного професійно-посадового рівня, що не вважається дипломованою освітою. Дипломовану вищу освіту в США надають лише коледжі й університети, що не є структурною

частиною поліцейської системи (аналогічну модель реалізовано в Грузії) [3].

Як поліцейська освіта, так і поліцейська підготовка в країнах Європи та США мають трирівневу побудову, в умовах якої по-різному здійснюються взаємодія та інтеграція з цивільними національними освітніми системами: перший рівень – первинна професійна підготовка; другий рівень – спеціалізована підготовка середнього складу; третій рівень – підготовка кадрів вищого складу поліції.

Ураховуючи досвід підготовки поліцейських у Німеччині та Польщі, доцільно забезпечити дотримання принципу регіонального розміщення, зокрема пропорційного розташування в кожному регіоні навчальних закладів різних типів. Перевагами дотримання цього принципу є наближеність навчального закладу до замовника підготовки, економія коштів на відрядження слухачів заочної форми навчання та курсів післядипломної освіти, направлення курсантів на практику й подальшу службу безпосередньо до місць їх проживання тощо.

У трирівневій системі професійної відомчої освіти, що повністю узгоджено із Законом України «Про Національну поліцію», має бути враховано: принцип стабільності й наступності в кадровому призначенні поліцейських (з урахуванням здібностей і професійних якостей кожного поліцейського); поступове підвищення рівня знань, умінь, навичок у міру просування по службі та необхідності реагування на умови службової діяльності; всі види професійної освіти, включаючи підготовку, спеціалізацію та підвищення кваліфікації, взаємопов'язані з практичним навчанням.

Підготовка кадрів поліції у вищих навчальних закладах МВС зі специфічними умовами навчання має також інші безперечні переваги: по-перше, відбувається злагоджена взаємодія із замовниками (практичними підрозділами поліції), надання ними фахової, з урахуванням інтересів практики, консультативної та експертної допомоги, видання наочних посібників та матеріалів для всіх видів занять, тренінгів і навчань, участь висококваліфікованих фахівців як викладачів, тренерів та інструкторів; по-друге, зберігається можливість потенційного впливу на резерв поповнення і за потреби завчасного маневрування ним відповідно до ситуації; по-третє,

постійний і перемінний склад таких закладів є резервом МВС та Національної поліції, який може бути залучено до охорони правопорядку під час будь-яких масових заходів та в екстремальних ситуаціях, а також у перебігу відпрацювання територій, проведення масштабних операцій, у їх числі оперативно-профілактичного та рятувального характеру.

Особливу увагу слід приділяти й підвищенню професійного рівня викладацького складу навчальних закладів. При заміщенні посад науково-педагогічних працівників має бути враховано: стаж практичної роботи кандидатів у підрозділах відповідної спеціалізації, наявність у них педагогічного досвіду, а також участь у програмах підвищення кваліфікації, серед іншого за кордоном. З викладачами необхідно укласти контракт, яким потрібно передбачити щорічне проходження атестації та обов'язкове стажування в профільних службах поліції.

На додаток до основного рівня професійної освіти, необхідною є розгалужена багатопрофільна мережа післядипломної освіти (підвищення кваліфікації), що функціонуватиме як на базі навчальних закладів, так і у формі службової підготовки безпосередньо в підрозділах поліції (тренінгових центрах) на місцях. Реальне втілення одного з головних принципів «навчання впродовж життя» означає, що незалежно від стажу роботи, вислуги років, займаної посади поліцейський повинен удосконалювати свої професійні знання, займатися самоосвітою.

За прикладом європейських країн, під патронатом правоохоронних органів необхідним є функціонування професійно орієнтованих ліцеїв, коледжів, курсів, шкіл для молоді, що надалі планує працювати в поліції.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовт. 2015 р. № 878 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 89. – Ст. 43.
2. Полиция зарубежных стран: система организации и опыт профессиональной подготовки кадров : [учеб. пособие] /

Якубов А. С., Асямов С. М., Таджиев А. А., Миразов Д. М. – Ташкент : Акад. МВД Респ. Узбекистан, 2010. – 452 с.

3. Основні напрями реформування органів внутрішніх справ України в контексті досвіду зарубіжних країн та європейських стандартів діяльності поліції [Текст] : аналітичний огляд / [С. Д. Гусарев, Т. А. Авакян, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 168 с.

Сербин Р.А., проректор Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТУ БЛАГОДІЙНИЦТВА

У правовій доктрині існують різні уявлення про правовий інститут як структурний елемент системи права. Наприклад, його розглядають як комплекс норм права певної галузі чи підгалузі, якими регульовано конкретний вид чи аспект однорідних суспільних відносин [1, с. 171]. Існують також інші визначення правового інституту, але їх зміст не відрізняється від зазначеного [2, с. 389]. Найбільш широко розкрив це поняття та виокремив ознаки, притаманні правовому інституту, професор С.С. Алексєєв. За його підходом, правовий інститут – це законодавчо відокремлений комплекс юридичних норм, що забезпечує цілісне регулювання певного різновиду відносин або його аспектів. Ознаками правового інституту слід вважати однорідність фактичного змісту, юридичну єдність (комплексність) норм, законодавчу відособленість [3, с. 140].

Однорідність фактичного змісту полягає в тому, що кожний правовий інститут регулює чітко визначений різновид суспільних відносин, охоплених конкретною галуззю. Що стосується інституту благодійництва, то його нормами регульовано комплекс суспільних відносин, що пов'язані з наданням допомоги нужденним та стражденним. При чому ознака однорідності фактичного змісту не втрачається, адже весь комплекс названих суспільних відносин спрямований на допомогу нужденним та стражденним, а також на загальне

поліпшення рівня життя суспільства. Також зазначеній інституції притаманні принципи верховенства права, законності, милосердя, моральності, гуманізму та взаємодопомоги. Юридична єдність інституту полягає в тому, що норми, які його становлять, постають єдиним комплексом, цілісною системою, яку утворюють закони України: «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про громадські об'єднання», «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», «Про безоплатну правову допомогу», «Про гуманітарну допомогу», «Про соціальні послуги», «Про народні художні промисли», «Про виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні», «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю», «Про волонтерську діяльність» тощо.

Видається логічним визначити такі групи норм, які може бути включено до інституту благодійництва: норми-принципи та вихідні засади цього правового інституту; норми, якими регульовано порядок розроблення та реалізації державних і місцевих цільових соціальних програм благодійництва; норми, якими закріплено джерела фінансування благодійництва; норми, котрими регульовано соціально-трудові відносини у цій сфері; норми, що забезпечують права нужденних; норми, якими регульовано правовий статус благодійників; норми, що регулюють особливості взаємодії публічної адміністрації та суб'єктів благодійництва; норми, покликані регулювати відносини щодо соціального обслуговування нужденних; норми, що визначають способи захисту, гарантії соціальних прав та законних інтересів нужденних.

Зрештою, інститут благодійництва формують норми, котрими регульовано неоднорідні та відносно самостійні суспільні відносини. Але за своїм змістом, як уже зазначено вище, ці відносини є спорідненими, адже вони спрямовані на реалізацію відповідних завдань і функцій, що виявляються у формі надання допомоги нужденним та стражденим.

Таким чином, ці відносини об'єднані спільним призначенням – метою їхнього функціонування. Окремо слід звернути увагу на те, що відносини благодійництва підлягають регулюванню не лише нормами адміністративного права, а й інших галузей, зокрема цивільного, трудового, фінансового

права тощо. Функціонування цих норм у межах інституту зумовлене специфікою сфери, на яку їх звернено. Як зазначав професор Ф. М. Раянов, специфіку тієї чи іншої сфери суспільного життя можна розглядати як об'єктивний, системоутворювальний чинник правових спільностей [4, с.12].

Вищевикладене дає можливість стверджувати, що розглядуваний інститут має комплексний характер, що полягає, по-перше, у наявності комплексу норм, якими регульовано неоднорідні та відносно самостійні суспільні відносини; по-друге, цей комплекс складається не лише з адміністративних норм, а й норм інших галузей права, що відображають специфіку сфери благодійництва. Таку комплексність необхідно розглядати як внутрішню властивість цього правового інституту.

Інститут благодійництва є цілісним та системним утворенням, а отже йому притаманна відкритість як ознака будь-якої системи, що розвивається. Відкритість системи означає, що її структурні елементи взаємодіють не лише між собою, а й з іншими зовнішніми системами правового і неправового характеру шляхом інформаційного обміну. Також за її рахунок відбуваються процеси внутрішньої впорядкованості. І зрештою, правовий інститут як система може не тільки поповнюватись нормами, прийняття яких повинно сприяти більш чіткому регулюванню зазначених відносин, а й запозичувати норми інших інститутів та галузей права. Щодо поняття цілісності, то воно стосується не стільки власне системи, скільки способу її дослідження. У цьому сенсі вона є виявом особливого опису системи загалом, відмінного від опису її елементів.

Як і кожній цілісній системі, інституту благодійництва притаманна така ознака, як інтегрованість. Саме вона забезпечує стійкий взаємозв'язок між різними елементами цього інституту як складовими комплексності та об'єднує їх у неподільне ціле. Іншими словами, інтегрованість характерна для всіх комплексних утворень, які становлять цілісну систему, тобто для всіх правових інститутів. Безумовно, комплексність та інтегрованість є атрибутивними ознаками, що виокремлюють інститут благодійництва. Організованість забезпечує об'єднання окремих елементів інституту в нерозривну єдність не механічно чи хаотично, а органічно, на підставі чітко визначених зв'язків.

Наступною ознакою системи норм, які формують інститут благодійництва, є багаторівневність, що виявляється в структурі означеного інституту. Структура системи може характеризуватися як за горизонталлю (коли йдеться про зв'язки між однотиповими, однопорядковими компонентами системи, наприклад, волонтерство та меценатство), так і за вертикаллю (благодійна діяльність є способом реалізації благодійництва). На горизонтальному рівні інститут складається з субінститутів та комплексу відповідних норм, які не увійшли до їх складу. Вертикальна структура враховує різну юридичну силу правових норм, тобто вони перебувають між собою у відносинах ієрархії. Зважаючи на відкритість інституту благодійництва, доцільно виокремити таку його ознаку, як об'єктивність [5, с. 180]. Ця характеристика означає, що норми зазначеного правового інституту відбивають ті процеси, які сформувалися у благодійництві.

Отже, як висновок викладеного вважаємо, що інститут благодійництва – це впорядкована правова єдність, що складається з органічного комплексу відносин, спрямованих на добровільну, безкорисливу моральну, матеріальну та організаційну допомогу нужденним.

Список використаних джерел

1. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / за ред. В. В. Копейчикова. – Київ : Юрінком, 1997. – С. 171.
2. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства : учебник / В. С. Нерсесянц. – М. : Норма ; Инфра – М., 2010. – С. 430; Енгибарян Р. В. Теория государства и права : учеб. пособие / Р. В. Енгибарян, Ю. К. Краснов. – 2-е изд. , пересмотр. и доп. – М. : Норма, 2010. – С. 389.
3. Алексеев С. С. Проблемы теории права. Основные вопросы общей теории социалистического права. Курс лекций : в 2 т. / С. С. Алексеев. – Свердловск : Свердловск. юрид. ин-т, 1972. – Т. 1. – С. 139–140.
4. Раянов Ф. М. Предмет и система сельскохозяйственного права : учеб. пособие / Ф. М. Раянов. – Уфа : Изд-во Башкир. ун-та, 1980.
5. Гафурова О.В. Теоретико-правові підходи до визначення інституту соціального розвитку села / О. В. Гафурова // Часопис Київського університету права. – 2012. -№ 2. – С. 277–281.

Мотиль І.І., директор навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;

Опалінський Ю.В., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 287 КК УКРАЇНИ

За Розділом 31 Правил дорожнього руху [1] технічний стан транспортних засобів (далі – ТЗ) та їх обладнання повинні відповідати вимогам стандартів, що стосуються безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища, а також правил технічної експлуатації, інструкцій підприємств-виробників та іншої нормативно-технічної документації.

Відповідно забороняється випуск в експлуатацію ТЗ за наявності несправності, зазначеної в правилах технічної експлуатації цих транспортних засобів. Тому, будь-які усні або письмові розпорядження, вказівки особи, відповідальної за технічний стан чи експлуатацію ТЗ щодо випуску в експлуатацію завідомо технічно несправних ТЗ, допуск до керування ТЗ особи, яка перебуває в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують її увагу та швидкість реакції, або не має права на керування ТЗ, чи інше грубе порушення правил експлуатації транспорту, що унеможливають дорожній рух, якщо це спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження, тяжке тілесне ушкодження або його смерть, – тягне за собою кримінальну відповідальність за ст. 287 КК України [2].

З метою забезпечення однакового і правильного застосування судами законодавства у справах про злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті Пленум Верховного Суду України у п. 12 визначає умови застосування ст. 287 КК України до особи яка відповідальна за технічний стан чи експлуатацію транспортних засобів та

усвідомлювала наявність зазначених у цій статті обставин, які унеможливають експлуатацію таких засобів [3].

Зазначимо, що до осіб названої категорії належать працівники підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, на яких законом або підзаконними нормативними актами покладено відповідальність за технічний стан чи експлуатацію транспортних засобів.

Так відповідно Порядку перевірки технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками та Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників щодо діяльності автотранспортних підприємств, автобусних станцій тощо [4] такими визнаються:

- начальник відділу організації безпеки дорожнього руху;
- інженер з безпеки руху;
- механік автомобільної колони (гаража);
- механік контрольно-пропускного пункту;
- контролер технічного стану ТЗ.

Саме на цих осіб покладені обов'язки щодо: здійснення контролю і перевірки технічного стану ТЗ перед виїздом на лінію та після повернення їх на місце стоянки; недопущення виїзду на лінію ТЗ з технічно несправних; оформлення встановленої документації тощо.

Таким чином, вирішуючи питання щодо відповідальності осіб причетних до вчинення злочину передбаченого ст. 287 КК України необхідно звертатись до вище вказаного довідника який є нормативним документом, обов'язковим для управління персоналом на підприємствах автомобільного транспорту всіх форм власності і, відповідно який забезпечує створення та функціонування галузевої нормативної бази з праці та професійної класифікації.

Крім того відповідно до Закону України «Про автомобільний транспорт» перевірку технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками погоджено з установами та відомствами причетними до автомобільних перевозок у тому числі з Міністерством юстиції та Міністерством внутрішніх справ України і в порядку, який встановлює Кабінет Міністрів України [5].

Отже, на визначене коло осіб, перевізник покладає обов'язки щодо перевірки технічного стану з метою недопущення до руху неуккомплектованих, з незадовільним технічним станом ТЗ, що забезпечують дорожній рух. Так, якщо перевізник використовує не більше 15 ТЗ і має відповідну власну технічну базу, він перевіряє і несе персональну відповідальність, за технічний стан цих ТЗ, особисто за умов наявності відповідної кваліфікації чи вповноважує відповідальну особу – водія або контролера, які можуть виконувати перевірку. На підприємстві з кількістю ТЗ 16–50 одиниць перевірку здійснюють контрольний майстер і (за потреби) контролери, які уповноважені перевіряти технічний стан ТЗ. На підприємстві з кількістю ТЗ понад 50 одиниць перевірку здійснює відділ технічного контролю, начальник відділу, контрольні майстри і (за потреби) контролери. Якщо перевізник не має відповідної власної технічної бази та фахівців відповідної кваліфікації, він забезпечує перевірку технічного стану ТЗ за договором з автотранспортним підприємством, яке в змозі забезпечити таку перевірку згідно із законодавством [4].

Звернемо увагу ще на прогалину в нормативній базі щодо забезпечення здійснення перевірки ТЗ. За визначеним порядком перевіряється технічний стан ТЗ, стан здоров'я водія і наявність страхового полісу обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності. Зазначаємо, що мова не ведеться щодо перевірки наявності водійського посвідчення. Тому, у разі виїзду водія за межі підприємства без зазначеного посвідчення, він буде нести лише адміністративну відповідальність [6]. Лише адміністративну відповідальність будуть нести і відповідальні особи за випуск ТЗ за межі підприємства без необхідних документів, передбачених законодавством [6].

Щодо службових осіб, які не є суб'єктами цього злочину, але внаслідок зловживання службовим становищем чи несумлінного виконання своїх обов'язків сприяли настанню тяжких наслідків, з урахуванням конкретних обставин справи можуть нести кримінальну відповідальність за злочини у сфері службової діяльності.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 р. № 1306 «Про Правила дорожнього руху» (з змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 869 від 21.10.2015).

2. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст.131) Стаття 287 із змінами, внесеними згідно із Законом N 586-VI від 24.09.2008).

3. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 14 (Із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України № 18 від 19 грудня 2008 р.) <http://www.scourt.gov.ua>.

4. Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 05.08.2008 № 974 Про затвердження «Порядку перевірки технічного стану транспортних засобів автомобільними перевізниками». Наказ Міністерства транспорту та зв'язку України від 14.02.2006 № 136 Про затвердження Випуску № 69 «Автомобільний транспорт» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників/ www.scourt.gov.ua.

5. Закон України «Про автомобільний транспорт» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 22, ст.105) В редакції Закону № 901-VIII (901–19) від 23.12.2015, ВВР, 2016, № 4, ст.44).

6. Ст.ст.126,128 Кодексу України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122) в редакції Закону № 586-VI від 24.09.2008; із змінами, внесеними згідно із Законами № 596-VIII від 14.07.2015).

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

Джу́жа О.М., головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ

На сьогодні, правова база для ефективної боротьби з незаконним вивезенням з України культурних цінностей далека від досконалості.

Прийняття Митного кодексу України, законів Про державний кордон України, Про вивезення і ввезення культурних цінностей, Про музеї та музейну справу, а також подальшому внесення відповідних змін до КК України, дало можливість, в тій чи іншій мірі, державі і правоохоронним органам регулювати діяльність у цій сфері [2, с. 17–18].

Проте зупинити злочинний механізм цієї проблеми все ще не вдається. Причини, на наш погляд в наступному:

- попит на предмети антикваріату і твори мистецтва які представляють інтерес для приватних колекцій високий як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку;

- відсутність належного фінансування у ряді випадків, не дозволяє забезпечувати необхідний режим збереження культурних цінностей що знаходяться в музеях, бібліотеках, державних сховищах, у зв'язку з чим створюються сприятливі умови для їх розкрадання;

- церкви, храми, лаври, культові установи, приватні колекції все частіше стають об'єктами злочинних посягань, так як їх охорона все ще бажає бути кращою;

- відсутність підготовки та реалізації Комплексних (цільових) загальнодержавних і регіональних програм, що забезпечують захист і збереження культурних цінностей;

– відсутність чинного митного контролю на державному кордоні України з протидії та запобіганню незаконному вивезенню культурних цінностей;

– розпорошеність (по різних відомствах) роботи, і крайня неефективність вжитих правоохорончими заходів по боротьбі з контрабандою культурних цінностей;

– відсутність чіткої взаємодії та координації, наявність внутрішніх (відомчих) закритих обліків, паралелізм в роботі, оперативні накладки що знижує результативність у їх діяльності;

– недосконалість кримінального, адміністративного, цивільного, трудового законодавства, яке ускладнює запобігання та організацію ефективної боротьби з контрабандою культурних цінностей [1].

Цьому сприяє і те, що законодавець не дає чіткого визначення предметів які є національним надбанням для народу України та зарубіжних країн, що і дозволяє контрабандистам знаходити огріхи в законодавстві про контрабанду культурних цінностей і створює умови для безкарного вчинення злочинів [4, с. 15].

В останні роки розкрадання культурних цінностей в Україні приймає характер національного лиха. За офіційними даними Державного Митного комітету в 2014–2015 роках на кордоні затримано 3486 предметів старовини і мистецтва, розкраданням піддаються храми, міські та місцеві краєзнавчі музеї, бібліотеки, архіви, картинні галереї [3]. Наприклад в місті Києві, немає жодного музею бібліотеки де за останній час не відбулася велика крадіжка. І сьогодні, на наш погляд, необхідна розробка Комплексної (цільової) національної програми по збереженню культурної спадщини народів України. Для її реалізації тільки зусиль Національної поліції, СБУ, Митного комітету буде явно недостатньо.

Сьогодні необхідно:

– створення українського міжвідомчого комітету зі збереження культурної спадщини України;

– опрацювання та оформлення національних реєстрів культурних та історичних цінностей, враховуючи церковне майно, приватні колекції (в країні ніхто не знає їх точну кількість та якісну наповненість);

– розробити та впровадити єдину для країни систему прихованого маркування всіх рухомих пам'яток культури для оперативної ідентифікації викрадених цінностей;

– впровадження та вдосконалення наявних автоматизованих інформаційних пошукових систем регіонального, міжрегіонального та міжнародного рівня;

– переведення архівів, бібліотек, музеїв, картинних галерей, храмів, лавр тощо на систему державної охорони, яка передбачена для особливо секретних об'єктів;

– прийняття і активізація норм чинного законодавства і введення особливих адміністративних і кримінальних санкцій за порушення зберігання, обліку, розкрадання [5, с. 14], надання фахівцями консультативної допомоги кримінальним структурам;

– розробка практичних рекомендацій і методики для правоохоронних органів (особливо для оперативних служб, по розробці шляхів спрямованих на легалізацію внутрішнього чорного ринку культурних цінностей);

– створення міжвідомчої експертної комісії, у завдання якої входить ліцензування, страхування предметів культури, що вивозяться з країни закордон;

– проведення міжвідомчих наукових досліджень з проблем збереження, пошуку і повернення викрадених культурних цінностей.

Не можна обійти увагою і питання кадрового забезпечення служб спеціалізуються на боротьбі з розкраданнями та контрабандою культурних цінностей. Сьогодні ситуація з наявністю кадрів у цій сфері та їх підготовка бажає бути значно більш удосконаленою: у вищих навчальних закладах МВС України така спеціальна підготовка та перепідготовка все ще на недостатньо високому рівні. На наш погляд, необхідна організація міжкафедральної спеціалізації (кафедр криміналістики, кримінології, ОРД, кримінального та адміністративного права тощо) курсантів і слухачів, що спеціалізуються в галузі практики та методики боротьби з розкраданнями культурних цінностей. Назріла необхідність ввести в існуючі навчальні програми вузів МВС ряд нових дисциплін, що дають знання про специфіку функціонування об'єктів культури, особливості обліку зберігання, реставрації законного переміщення рухомих об'єктів, імітації копіювання,

моделювання поглибленого опанування основних художніх шкіл і напрямів в мистецтві і т.п. Вивчати й узагальнювати досвід вітчизняних підрозділів, які спеціалізуються з розкриття та розслідування цих видів злочинів.

Список використаних джерел

1. Гайворонський Є. П. Контрабанда культурних цінностей: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання : автореф. дис... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. : спец. 12.00.08 / Є. П. Гайворонський ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2009. – 19 с.

2. Додін Є. В. Митна злочинність / Є. В. Додін // Митна справа. – 2010. – № 3. – С. 17–29.

3. Інформація про проведення заходів митницями ДФС із запобігання та протидії контрабанді, боротьби з митними правопорушеннями за 2014-2015 роки / Державна фіскальна служба України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/diyalnist-/borotba-z-ekonomichnoyu-zlochinnisty>.

4. Особливості розслідування розкрадання культурних цінностей в Україні / В. М. Бабакін, В. В. Ковальов // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 14–20. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.

5. Константинова Е. Ключ от музея в котором ценности спрятаны / Е. Константинова // Зеркало недели. – 2015. – № 49(245). – С. 14.

Колб О.Г., професор кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ – ПРІОРИТЕТНИЙ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ

Як зазначено в ч.2 ст. 19 Конституції України, всі органи державної влади та їх посадові особи мають діяти у спосіб та на підставах, визначених у Конституції та законах України [1]. Аналогічні положення з цього приводу визначені у п. 14 ст. 92

Конституції України, відповідно до якої виключно законами України визначається діяльність у тому числі органів внутрішніх справ (далі – ОВС), одним із структурним підрозділів яких є національна поліція України [2]. Виходячи з цього, можна визнати, що принцип законності є пріоритетним у діяльності всіх правоохоронних органів України, включаючи поліцію.

У науці під законністю розуміють комплексне (принцип, метод, режим) соціально-правове явище, що характеризує організацію і функціонування суспільства і держави на правових засадах [3, с. 445], під принципами законності – відправні засади, незаперечні засадничі вимоги, які лежать в основі формування норм права і ставляться до перевірки учасників правових відносин. При цьому, як вірно у зв'язку з цим зробила висновок О.Ф. Скаун, принцип законності розкривають її сутність як режиму суспільно-політичного життя в демократичній правовій державі [3, с. 448]. До таких вона, зокрема відносила наступні принципи: а) верховенство закону щодо всіх правових актів; б) загальність законності; в) єдність розуміння і застосування законів на всій території їх дії; г) недопустимість протиставлення законності і діяльності; г) невідворотності відповідальності за правопорушення [3, с. 448–449].

Як показало вивчення на сьогодні досить ще нетривалі історії національної поліції України, її діяльність не в повній мірі відповідає принципам законності, мова про які велась вище. Зокрема, нерідко у роботі посадових осіб поліції законність протиставляється доцільності, що в кінцевому результаті негативно відображається на стані правопорядку в Україні. Так, відомим є факт, коли на вулицях м. Києва у червні 2015 року несли службу дорожньо-патрульні наряди майбутньої міліції, у той час, коли Закон України Про Національну поліцію України ще не набув чинності тобто фактично діяльність цих підрозділів ОВС у зазначений період носила фактично незаконний характер, позаяк у даному випадку на перший план була поставлена суб'єктивна доцільність, основним носієм якої стало політичне керівництво України.

Хибність такої позиції полягає у тому, що попри всі суб'єктивні ставлення до закону, необхідність точного і неухильного виконання правових розпоряджень, як зауважили М.В. Корельський та В.Д. Перевалов, завжди обумовлена

презумпцією доцільності чинного закону [4, с. 445]. При цьому, не можна відкидати закон, не виконувати його, керуючись міркуваннями життєвої діяльності (місцевої, індивідуальної та ін.), тому що такі міркування враховуються в законі [3, с. 449]. Більш того, у співвідношенні законності та доцільності має завжди спрацьовувати наступний підхід: допоки закони не відмінено або не видозмінено у виді змін і доповнень, він є доцільним, а не навпаки, як думають та керуються у своїх діях певні суб'єкти правових відносин, а саме – доцільними є не закон, а діяльність по створенню та напрацюванню нових законів та ігноруванню тих, які перші мають замінити. Як приклад, можна сьогодні назвати поведінку деяких народних депутатів у судах (хуліганські дії; образа; насильство щодо учасників кримінального провадження тощо), а також інших високо посадовців в системі органів державної влади України. Не залишаються осторонь й поліцейські підрозділи, зокрема дорожньо-патрульної служби, які до рішення суду та всупереч вимог ст. 62 Конституції України, оприлюднюють в засобах масової інформації (ЗМІ) факти затримання громадян за порушення Правил дорожнього руху; осіб, які вчиняли спроби отримання неправомірної вигоди та вчинення інших злочинів і правопорушень.

Це дорога в нікуди, це шлях до беззаконня та обережної дії – бумерангу злочинності у відповідь на дії правоохоронців.

У правовій державі, орієнтир на побудову якої Україна визначила, в ст. 1 Конституції України, а Європейський Союз, членом якої має вона стати й наша держава, – у відповідних конвенціях, директивах, резолюціях тощо – закони самі володіють вищою суспільною діяльністю. При цьому діяльність закону означає необхідність вибору суворо в межах закону найоптимальніших (таких, що відповідають цілям і завданням суспільства) варіантів здійснення правотворчої діяльності і діяльності з реалізації права [3, с. 449].

Недавня історія України у складі СРСР, а також історія сучасних демократичних держав (ФРН, Республіки Польща, Республіки Іспанія та ін.) показала, що в умовах дії революційної доцільності (фашизму, екстремізму, сепаратизму тощо), а не законності програють усі: 1) пересічні громадяни, бо порушуються їх невід'ємні та прикладні права і законні інтереси;

2) нації і національності, бо здійснюється їх геноцид (голохост, голодомор); 3) суспільство в цілому, бо підриваються основи його організації та управління; 4) держава, бо на кон ставиться її незалежність, самостійність та взагалі її існування.

Отже, законною діяльністю правоохоронних органів, включаючи поліцію України можна визнати таку правову атмосферу, в якій панують ідеї права, гуманізму, справедливості, свободи і відповідальності; особа захищена від сваволі влади, і суспільства – від анархії, хаосу, безладдя і насильства [3, с. 448].

Список використаних джерел

1. Конституція України: із змінами [офіційний текст]. – Х.: Право, 2012. – 60 с.
2. Про Національну поліцію України: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII// Офіційний вісник України. – 2015. – № 63. – Ст. 2075.
3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. –Х.: Консум, 2001. – 656 с.
4. Теория государства и права / Под. ред. М.В. Корельского и В.Д. Перевалова. – М.: Юрист, 1997 – 728 с.

Заяць Н.В., професор кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, доцент

ФУНКЦІЙ ФОРМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

За майже двадцять п'ять років існування незалежної України проведена величезна робота по створенню правових засад організації і функціонування безпосередньо народовладних форм. Однак окремі з них у тій чи іншій мірі все ще потребують подальшого вдосконалення їх правового регулювання. В певній мірі врегульованими є інститути виборів, що є цілком виправданим, оскільки вони проводяться систематично і привертають на себе увагу держави і суспільства. Разом з тим виборчому законодавству України все ще притаманна

нестабільність, відбуваються постійні зміни в її виборчій системі, виборчих процедурах тощо. Тому авторитетними міжнародними організаціями (зокрема, Венеціанською комісією), науковцями та практиками постійно ставиться питання про кодифікацію виборчого законодавства України. Вона допомогла б уніфікувати виборчі процедури президентських, парламентських та місцевих виборів.

Стосовно такої пріоритетної форми безпосереднього народовладдя як референдум, слід зазначити, що Закон України Про всеукраїнський та місцеві референдуми, прийнятий у 1991 році, і досі не зазнав суттєвих змін, в той час як більшість його положень не відповідають багато в чому Конституції України. Тому на порядку денному стоїть прийняття законів про всеукраїнський референдум та місцеві референдуми.

На сьогодні правове регулювання вищеназваних та інших форм безпосереднього народовладдя здійснюється не системно, хаотично, або ж взагалі відсутнє. Гостро стоїть проблема врегулювання на законодавчому рівні порядку проведення передбачених ст. 39 Конституції України мирних зборів, мітингів, походів та демонстрацій. Конституційний суд України ще у своєму Рішенні від 19 квітня 2001 року вказав, що порядок їх проведення повинен стати предметом законодавчого регулювання. До Верховної Ради України неодноразово подавалися відповідні проекти законів, проте жоден з них не був прийнятий в цілому.

Ставлення України як демократичної держави вимагає не лише реального здійснення безпосереднього народовладдя на всеукраїнському рівні. Велике значення має і надання територіальним громадам права та реальної здатності здійснювати місцеве самоврядування безпосередньо. У зв'язку із цим потребує свого вдосконалення правове врегулювання на локальному рівні таких форм безпосереднього народовладдя як загальні збори громадян за місцем проживання, місцеві ініціативи, громадські слухання тощо.

Досить часто форми безпосереднього народовладдя недобросовісно використовуються політичними партіями, іншими інститутами громадського суспільства як інструмент

здобуття влади. Так, мають місце зловживання на різних етапах виборчого та референтного процесу, проведення платних мітингів, підкуп виборців та інше. Практика здійснення різноманітних форм безпосереднього народовладдя останніми роками свідчить, що без його належного нормативно-правового врегулювання, запровадження юридичної відповідальності за порушення права народного суверенітету, створення дієвого організаційно-правового механізму його здійснення втрачається сутність безпосереднього народовладдя як реального волевиявлення громадян України.

Для розуміння правової природи форм безпосереднього народовладдя

виникає потреба дослідження їх функцій. Аналіз сутності та змісту цих функцій дає можливість зрозуміти призначення форм безпосереднього народовладдя, їх місце і роль інших форм здійснення публічної влади.

Вивчаючи кожну з цих функцій підтримуємо думку більшості науковців, які вважають, що проблеми функцій конституційного права ще недостатньо дослідженні.

Вважається, що причиною малодослідженості цих функцій є складність і неоднозначний характер категорії функція права в юриспруденції. Категорія функція права є доволі умовною і її застосування у юриспруденції є певним компромісом між вченими – правознавцями для позначення впливу права на суспільні відносини [1, с. 420].

Як зазначав Д.А. Липинський, термін функція багатозначний і не є, власне, юридичним поняттям. Зокрема, у філософії, математиці, фізиці, хімії, біології та інших науках він має зовсім інше значення, ніж у правознавстві [2, с. 144]. Термін функція з філософської точки зору означає певну дію, спрямовану на досягнення поставленого завдання, зв'язок, існуючий між частиною і цілим, тобто роль, яку виконує певний соціальний інститут по відношенню до цілого. В юридичній науці категорія функція має синтетичний характер і виражає напрям, предмет діяльності того чи іншого політико-правового інституту, який виражає сутність і зміст цієї діяльності та її забезпечення.

Розглядаючи функції референдумів В.Ф. Погорілко та В.Л. Федоренко під ними розуміють напрямки і види діяльності Українського народу на загальнодержавному та локальному рівнях, що передбачають безпосереднє прийняття громадянами України найважливіших рішень, які мають визначену юридичну силу [3, с. 117].

Розглядаючи функції безпосереднього народовладдя у його різноманітних формах необхідно, перш за все, проаналізувати функції безпосереднього народовладдя (демократії) в цілому. У юридичній літературі є декілька підходів до визначення функцій безпосереднього народовладдя.

Так, на думку В.Ф. Погорілка, функції безпосереднього народовладдя можна розрізнати за суб'єктами, об'єктами, способами безпосереднього народовладдя. За суб'єктами, тобто учасниками безпосереднього народовладдя, до них відносять функції народу, функції територіальних громад, функції політичних партій і громадських організацій, функції державних органів та органів місцевого самоврядування, які сприяють здійсненню безпосереднього народовладдя. За об'єктами, тобто за сферами безпосереднього народовладдя, розрізняють внутрішні функції (політичну, економічну, соціальну, культурну (духовну, ідеологічну), екологічну) та зовнішні функції (зовнішньоекономічну, зовнішньополітичну, гуманітарну оборонну). За способами здійснення безпосереднього народовладдя виділяють установчу, законодавчу, контрольну, охоронну. За засобами здійснення безпосереднього народовладдя – інформаційну, територіальну, фінансову, матеріально-технічну, охоронну [4, с. 14–18]. Кожна з наведених класифікацій стосується певних аспектів здійснення безпосереднього народовладдя. Однак щодо предмету даного дослідження, то нас насамперед цікавить класифікація функцій за способами здійснення народовладдя. На нашу думку, цей запропонований перелік необхідно доповнити консультативною функцією, а що стосується законодавчої функції, то її потрібно розуміти в широкому значенні, тобто як правотворчу функцію.

Дещо по-іншому підходить до виділення функцій народовладдя (у т. ч. і безпосереднього) Л.М. Шипілов.

За змістом він виділяє такі функції народовладдя, як установчу, уповноваження, контрольну та державно-організаційну. Можна не погодитися з таким розумінням функцій, оскільки у даному випадку автор заперечує існування правотворчої функції безпосереднього народовладдя, а розподіляє її між установчою та державно-організуючою функціями. Також автор не виділяє охоронної та консультативної функції, які відіграють важливу роль у здійсненні безпосереднього народовладдя.

Форма безпосереднього народовладдя, тобто способи безпосереднього волевиявлення народу або його окремої частини (у деяких випадках – територіальної громади), виконують певні функції, тобто здійснюють вплив на державно-правові явища. Ці функції існують не відокремлено, а об'єднуються в систему функцій форм безпосереднього народовладдя. Функції форм безпосереднього народовладдя можна класифікувати за такими критеріями, як спосіб та об'єкт.

На нашу думку, до функцій форм безпосереднього народовладдя, виділених за способом здійснення безпосереднього народовладдя, потрібно відносити установчу, правотворчу, контрольну, охоронну та консультативну функцію. Потрібно також зауважити, що окремо взята форма безпосереднього народовладдя виконує не всі вищезазначені функції, а лише деякі.

Отже, до основних ознак форм безпосереднього народовладдя, які виокремлюють їх із усієї системи суспільних явищ потрібно відносити: а) формами безпосереднього народовладдя є лише ті, які передбачають пряме, безпосереднє волевиявлення громадян; б) здійснення безпосереднього народовладдя у відповідних формах лише правомочними суб'єктами; в) імперативний характер рішень, вироблених в процесі здійснення форм безпосереднього народовладдя; г) спрямованість форм безпосереднього народовладдя на вирішення питань суспільного характеру, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні; д) легітимність форм безпосереднього народовладдя.

Список використаних джерел

1. Погорілко В.Ф. Конституційне право України. Академічний курс: підручник у 2 т. /В.Ф. Погорілко. – К.: ТОВ Вид-во Юридична думка, т.1. – 2006-544 с.
2. Липинский Д.А. Соотношение функций права и функций юридической ответственности / Д.А. Липинский // Известия вузов. Серия правоведение. – Изд- во СПб ун-та, 2004. – № 3. – С. 144–155.
3. Погорілко В.Ф. Референдне право України: [навчальний посібник]/ В.Ф. Погорілко. К.: Вид-во Ліра-К, 2006 – 366 с.
4. Конституційно-правові форми безпосередньої демократії в Україні: проблеми теорії і практики/, з [за заг.ред. В.Ф. Погорілка] – К.: Ін-т держави і права ім. В. Корецького

Кошинець В.В., кандидат юридичних наук, доцент

ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Поліція, незважаючи на явні протиріччя між декларованою соціальною місією «боротьби зі злочинністю» і можливостями її реалізації, як і раніше залишається в рамках традиційної силовий моделі, яка, у свою чергу, є фундаментальною з точки зору визначення відомчої ідеології правоохоронних органів.

Негативним наслідком ідеології, яка проголошує «боротьбу із злочинністю», є усвідомлення злочинця як супротивника, з яким потрібно вести боротьбу або війну. У реальному житті це незмінно призводить правоохоронця до необхідності ідентифікувати себе з людиною, що знаходиться в умовах збройного конфлікту, у стані необхідної оборони і крайньої необхідності. Дана позиція рольова, в свою чергу, вимагає швидких, рішучих і безкомпромісних дій, підпорядкованих єдиній меті – вижити і перемогти супротивника.

Поліцейські підрозділи, що роблять ставку на боротьбу зі злочинністю як на основний стиль діяльності, досить швидко переходять до репресивних форм соціального контролю та

фокусують свої зусилля не на засобах ведення боротьби, а на досягненні кінцевого результату – перемоги.

Крім того, діяльність поліції в рамках силового підходу не прогресує, а неминуче замикається в порочне коло, де простежується чотири основні стадії:

1. Кампанія по боротьбі з злочинністю. Проголошення гасла типу: «Ми оголошуємо війну ...».

2. Розробка і впровадження нових стандартів діяльності поліції, посилення правових норм, прийняття нових статутів і кодексів.

3. Скандали та розслідування як результат виявлених в процесі проведення кампанії перегинів, фактів зловживань і корупції.

4. Реакція суспільства у вигляді зміни керівництва МВС, реорганізації поліції, проведення кадрової чистки.

Вихід зі сформованої практики для кримінологів і поліцейських бачиться в переході від реактивного до проактивного способу впливу на злочинність. В якості основної функції поліції пропонується не «боротьба зі злочинністю», а «служба суспільству», «забезпечення громадської безпеки», що передбачає відмову від агресивної політики і сприйняття злочинців не як ворогів суспільства, а як громадян з деформованим поведінкою, що підлягають корекції.

У зв'язку з цим все більш чітко оформлення отримує ідея пріоритетного розвитку відомчої поліцейської етики як теоретичного базису високоморального поведінки особистості [1–2]. У чималому ступені подібної переоцінки стратегічних цінностей сприяла робота Експертного комітету з поліцейської етики та проблем, пов'язаних із здійсненням функцій поліції (The Committee for Experts on Police Ethics and Problems of Policing), створеного у складі Комітету Ради Європи з проблем злочинності (The European Committee on Crime Problems – CDPC). Перші результати його роботи, представлені на 12-му колоквиумі з кримінології 1999 р., організованому Радою Європи за темою «Повноваження тавідовідальності поліції у демократичному суспільстві», розглядали роль поліції в демократичному суспільстві та її

місце в системі кримінальної юстиції, завдання поліції відповідно з верховенством закону, контроль над поліцією, а також безпосередньо етичні аспекти управлінської діяльності поліції [3, с. 21–23].

Слід погодитися з позицією Мартиненко О.А, що до числа основних аргументів на користь першочергового розвитку саме етичних принципів можна віднести такі особливості діяльності працівників правоохоронних органів:

- Працівники поліції мають право вибору при прийнятті рішень щодо життя, свободи і власності інших громадян;
- Саме на них лягає безпосередній обов'язок з підтримання правопорядку;
- Вони зобов'язані захищати права громадян;
- Як служителі й захисники інтересів суспільства, вони зобов'язані демонструвати кращі стандарти поведінки (розсудливість, чесність, об'єктивність, високий рівень моральності);
- Поліція має право використовувати неpubлічні, оперативно-розшукові методи роботи, де належне використання конфіденційної інформації повністю залежить від особистих якостей співробітників;
- Для представників етнічних меншин працівники поліції часто є уособленням усіх органів влади і суспільства в цілому;
- Некваліфіковані й протиправні дії працівників поліції наносять моментальний і значний збиток для іміджу всієї правоохоронної системи та органів державної влади [4, с. 3–4].

Тому питання про формування відомчих етичних принципів, які застосовуються для повсякденної діяльності, дійсно є вкрай актуальним. Оскільки етичні принципи діяльності поліції в чималому ступені формують особливості службового менталітету, що визначає конкретні дії працівників поліції у ситуаціях морального вибору, їх розвиток з точки зору дотримання прав людини представляється не менш важливим, ніж вирішення завдань матеріально-технічної, кадрової та соціальної забезпеченості поліції України.

Тому, орієнтуючись на процеси європейської інтеграції, вітчизняним законодавцям слід взяти до уваги такі принципи взаємовідносин правоохоронних органів з суспільством, як

рівноправність, розподіл владних повноважень, швидке й ефективне реагування, відкритість інформації, компенсація збитку, спільна участь і партнерство.

Тому, можемо говорити про наявність кількох, найбільш загальних і фундаментальних принципів:

1. Повага до особистості іншої людини.
2. Доброзичливість.
3. Ефективність та професіоналізм.
4. Дотримання принципів законності і верховенства закону.
5. Відповідальність.
6. Турбота про оточуючих.
7. Чесність по відношенню до себе та інших.
8. Самовіддане служіння суспільству.

Іншими словами, при здійсненні своїх функцій поліція повинна дотримуватися особистих права громадян і не вчиняти довільних або протиправних дій. Це є основним принципом для правової держави і діяльності силових структур в умовах демократії.

Список використаних джерел

1. IASP. Ethics Training in Law Enforcement. 1999. <http://www.theiasp.org/pubinfo/ethicstraining.html>.
2. Delattre EJ Character and Cops: ethics in policing. 1989. Washington DC: American Enterprise Institute for Public Policy Research..
3. Європейський кодекс поліцейської етики. Серія «Права людини» – СПб.: СПб ГО «Громадський контроль», 2003. – 76 с.
4. Pollock JM Ethics in Crime and Justice. 3 rd ed. Belmont, California: Wadsworth, 1998.

Небитов А.А., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ

Важливим елементом складу злочину є його суб'єктивна сторона, під якою здебільшого розуміють внутрішню сторону злочину, тобто психічну діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості і волі до суспільно небезпечного діяння, яке вона вчиняє, і до його наслідків [1, с. 152]. Цей елемент складу злочину утворюють такі ознаки як вина, мотив, мета та емоційний стан. Єдиною обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони для усіх злочинів є вина, решта ознак – факультативні, тобто в одних випадках вони наявні у статті, в інших відсутні, а відтак характерні не для усіх злочинів.

Виною є психічне ставлення особи до вчинюваної дії чи бездіяльності, передбаченої КК України, та її наслідків, виражене у формі умислу або необережності (ст. 23). Сучасній науці кримінального права відомо три форми вини: 1) умисна; 2) необережна; 3) змішана.

Проаналізувавши статті, що передбачають кримінальну відповідальність за сексуальну експлуатацію (301, 302, 303), а також статті, що розкривають види умислу та необережності можна стверджувати, що за загальним правилом для сексуальної експлуатації характерний прямий умисел – тобто особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння (дії або бездіяльності) (порнографічний характер предметів, примус до виготовлення таких предметів, факт створення або утримання місць розпусти, звідництво, втягнення особи в заняття проституцією, а також забезпечення зайняття проституцією іншою особою), передбачає його суспільно небезпечні наслідки.

У разі спричинення тяжких наслідків від сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією (ч. 4 ст. 303 КК України) форма вини змішана. Тобто якщо саме діяння особа вчиняє умисно, то ставлення до цих наслідків є необережним.

У певних видах сексуальної експлуатації обов'язковою є мета. Так, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони ввезення в Україну, виготовлення, зберігання, перевезення чи іншого переміщення порнографічних предметів є мета збуту чи розповсюдження зазначених предметів. Під збутом розуміється оплатна передача іншій особі, включаючи продаж, обмін, як плату за виконану роботу чи надані послуги, а під розповсюдженням – безоплатна передача іншим особам, включаючи дарування, передачу у спадок, надання в тимчасове користування [2]. Розглядаючи збут і розповсюдження слід підтримати позицію О. П. Рябчинської, яка вважає зайвим вказувати на самостійний характер збуту предметів, зазначених у відповідних статтях, оскільки збут є однією з форм розповсюдження порнографічних предметів [3].

При цьому, інші вчені відмічають, що ані збутом, ані розповсюдженням не можна визнавати демонстрацію відповідних творів, включаючи організацію платних переглядів [2]. З такою позицією слід не погодитись. Організація платних переглядів є однією з сучасних форм розповсюдження порнографічних предметів. Однак з метою уникнення труднощів під час кваліфікації цього діяння вважаємо за доцільне розтлумачити поняття розповсюдження у відповідній постанові Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України.

Для кваліфікованого складу створення або утримання місць розпусти, а також звідництва для розпусти (ч. 2 ст. 302 КК України) характерна мета наживи. Вона має місце тоді, коли вказані дії вчинені з метою отримання матеріальної винагороди в будь-якій формі, а також ухилення від сплати суми, яку винний повинен був передати [2].

Незважаючи на те, що корисливий мотив не є обов'язковим для цих злочинів, все ж він має місце досить часто, оскільки утримання місць розпусти потребує певних

витрат, а особа, яка вчиняє цей злочин, прагне не лише компенсувати витрати, але й щось на цьому заробити.

Метою сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією злочину є отримання доходу від надання сексуальних послуг потерпілими. Хоча ця ознака суб'єктивної сторони складу злочину безпосередньо не передбачена у диспозиції статті, однак вона впливає з логічного тлумачення терміну «проституція».

Особи, які втягують інших в заняття проституцією, примушують до зайняття проституцією або займаються сутенерством одержують здебільшого половину, більшу частину або ж увесь заробіток повій.

А. В. Плотніковою наводяться аргументи на користь закріплення мети у пропонованому нею складі організації заняття проституцією, а саме – отримання вигоди. Дослідниця зазначає, що на позначення мети тих чи інших злочинів використовують різні поняття, зміст яких у кримінально-правовому розумінні не має істотних розбіжностей. Такими, зокрема, є «дохід», «винагорода», «користь», «вигода», «нажива». Для забезпечення термінологічної єдності пропонується використовувати поняття «вигода». Окрім іншого це дасть змогу розширити поле криміналізації за рахунок тих осіб, які прагнуть одержати не лише матеріальні блага, а й нематеріальні здобутки. Крім того, будучи юридичним, це поняття виводить дослідників зі сфери економіки на відміну від понять доходу, наживи тощо [4]. Під вигодою у сексуальній експлуатації слід розуміти грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, а також особисте задоволення для себе чи інших осіб. Однак закріплювати цю ознаку у складах сексуальної експлуатації немає потреби, оскільки це лише переобтяжить відповідні статті КК України і створить додаткові труднощі у кваліфікації цих суспільно небезпечних діянь.

Список використаних джерел

1. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – [4-те вид., перероб. і допов.]. – Харків : Право, 2010. – 456 с.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – [9-те вид., перероб. та допов.]. – Київ : Юрид. думка, 2012. – 1316 с.
3. Рябчинська О. П. Боротьба з розповсюдженням порнографічних предметів і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / О. П. Рябчинська. – Запоріжжя, 2002. – 23 с.
4. Плотнікова А. В. Кримінальна відповідальність за організацію заняття проституцією : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право» / А. В. Плотнікова. – Київ, 2010. – 20 с.

Лов'як О.О., професор кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник;

Лов'як С.С., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

Міністерство екології та природних ресурсів України входить до складу Української частини Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС, Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, Бюро з питань екологічної

політики ЄЕК ООН, Спільної робочої групи Україна-НАТО зі співробітництва з питань науки та довкілля, Делегації України щодо опрацювання проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Змішаних робочих груп з питань торговельно-економічного співробітництва країн світу та інші.

Співробітництво з ЄС забезпечується у наступних напрямках:

1. Розширення нормативно-правової бази співробітництва між Україною та ЄС; Департамент державної екологічної політики та міжнародної діяльності забезпечує постійну участь в переговорному процесі та здійснює опрацювання документів щодо укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Угоди щодо зони вільної торгівлі та Порядку денного асоціації Україна – ЄС, зокрема:

– забезпечується постійна участь у консультаціях, переговорах та відеоконференціях щодо опрацювання розділу «Навколишнє середовище» проекту Угоди про асоціацію та Порядку денного асоціації Україна – ЄС.

– опрацьовуються та надаються пропозиції до розділу «Торгівля пов'язана з енергетикою» проекту Угоди про створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС під час підготовки до нових раундів переговорів (наразі – XVIII раунд).

2. Співпраця у рамках Угоди про заснування Енергетичного Співтовариства;

Міністерство екології та природних ресурсів є членом постійної робочої групи з питань співробітництва з Енергетичним Співтовариством.

3. Залучення міжнародної технічної допомоги;

4. Використання інструментів Twinning та Taieх;

5. Участь у підкомітеті №4 «Енергетика, транспорт, ядерна безпека та екологія»;

6. Співпраця у рамках Дунайської стратегії.

Пріоритетними напрямками співробітництва України та ЄС у галузі охорони навколишнього природного середовища є:

– вдосконалення процедур, необхідних для здійснення оцінки впливу на довкілля;

– впровадження комунікаційної стратегії щодо підтримки політики у сфері охорони навколишнього природного середовища;

- підтримка суб'єктів громадянського суспільства та місцевих органів влади;
- розвиток рамкового законодавства, удосконалення основних процедур та забезпечення розроблення планів для ключових підсекторів навколишнього середовища, визначених в Основних напрямках державної політики України у сфері охорони навколишнього середовища, їх виконання;
- реалізація положень Кіотського протоколу до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату
- розширення регіонального співробітництва із країнами-сусідами [1].

ЄС розглядає як абсолютно пріоритетне завдання поступове та неухильне виконання Україною зобов'язань за Кіотським протоколом.

Планами подальшого співробітництва з ЄС Україна передбачає активно пропонувати проекти спільного впровадження у сферах використання шахтного метану, використання біомаси, когенерації електроенергії, використання рідких відходів, впровадження альтернативних джерел енергії, модернізації міських систем опалювання та технологічних процесів в енергетичному секторі.

Оскільки наведені питання можуть вирішуватись тільки в контексті транскордонного співробітництва, співпраця України з ЄС за цим напрямом є визначальною.

ЄС відстоює позиції щодо зміцнення міжнародного співробітництва, зокрема в контексті стратегії послідовного просування своєї нової екологічно-енергетичної політики в частині її зовнішнього виміру, спрямованої на залучення до її реалізації третіх країн, що, безумовно, проектується на відносини України з ЄС в екологічному секторі.

Єврокомісія підтверджує розширення співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища, про що було проголошено ЄС у лютому 2005 р., пропонуючи Україні нові засади участі, зокрема в Європейському екологічному агентстві та створення нового Регіонального екологічного центру.

Водночас, враховуючи послідовне виконання Україною положень Кіотського протоколу, ЄС вбачає Україну партнером та активним учасником політики просування міжнародних

домовленостей щодо боротьби із змінами клімату у період після 2012 р.

Україна приділяє першочергову увагу проблемі зміцнення інституційної спроможності з управління природоохоронними заходами і послідовно співпрацює з ЄС у двосторонньому та багатосторонньому форматах у рамках відповідних міжнародних конвенцій та ініціатив. До 31 грудня 2006 року допомога з боку ЄС для країн, що зараз охоплені Європейською політикою сусідства, надавалась через різні програми по географічній приналежності, включаючи Тасіс, МЕДА, ФАРЕ.

Починаючи з 1 січня 2007 року відбулося реформування інструментів допомоги ЄС і попередні програми ЄС було змінено на єдиний інструмент – Інструмент Європейської Політики Сусідства European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI. На думку ЄС, ENPI є більш гнучким інструментом, направленим на підтримку політики. Він розроблений для підтримки сталого розвитку та наближення до законодавства та норм ЄС. Пріоритети визначаються у Планах Дій ENPI і складають приблизно 12 мільярдів ЄВРО для країн-партнерів. У порівнянні з попередніми програмами (наприклад, ТАСІС) обсяги допомоги збільшились на 32%, в залежності від потреб та спроможності країни прийняти збільшені обсяги, а також їхніх намірів впроваджувати реформи.

Україна започаткувала удосконалення наступних напрямів реформування сфери екологічних відносин:

- наближення екологічного законодавства до потреб суспільства;
- національна Стратегія та План Дій для сектору охорони навколишнього природного середовища;
- забруднення повітря та зміна клімату;
- поширення екологічного інформування та прийняття рішень;
- екологічна економіка. Посилення спроможності стратегічного планування у екологічному секторі;
- інтегроване управління водними ресурсами;
- поводження з відходами;
- збереження біорізноманіття.

Станом на сьогоднішній день, пріоритети для підтримки, що цікавлять ЄС викладені у публікації Європейської Комісії

«Інструмент Європейської Політики Сусідства. Даний документ відзначає, що ЄС має намір надавати технічну та фінансову допомогу у сфері охорони навколишнього природного середовища та сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Міністерства екології та природних ресурсів України / Електронний ресурс. *Режим доступу* // <http://www.menr.gov.ua/index.php/international/international1/177-tekhnichne-ta-finansove-spivrobotnytstvo> – з екрану

Білик В.М., доцент кафедри адміністративної діяльності Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ ЩОДО ПРАВООХОРОННОЇ ТА ПРАВЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Глиbokі зміни соціально-економічних і політико-правових умов функціонування системи МВС України, курс нашої країни на євроінтеграцію, а отже на чітку відповідність роботи ОВС європейським стандартам правоохоронної діяльності, детермінують відхід від радянської моделі і потребу в переході від карального до соціально-сервісного змісту діяльності. Необхідність реформування системи, приведення її у відповідність до суспільних потреб і можливостей держави визначалася з перших років незалежності України і досить широко декларувалася.

Орієнтація на інтеграцію до Європейського Союзу є однією з основ стратегії економічного та соціального розвитку нашої держави на найближчі роки.

Очевидно, що в демократичному суспільстві правоохоронні органи повинні належним чином забезпечувати його життєдіяльність, а курс України на європейську інтеграцію обумовлює необхідність глибинної перебудови діяльності всіх правоохоронних органів та потребу наближення ОВС до стандартів європейських поліцейських структур.

Головним в цьому процесі є переорієнтація з карально-репресивної стратегії на партнерство і соціальне обслуговування, наслідками чого слід очікувати зниження рівня суперечностей між населенням та сьогоднішньою новою Національною поліцією, підвищення рівня довіри до неї. Для цього слід визначити стратегічні напрями, методи і механізми вдосконалення підготовки персоналу для органів поліції з метою підвищення результативності їхньої професійної діяльності; забезпечення необхідного фінансування правоохоронних органів, їх структури перебудови тощо.

Нині перед МВС України стоїть важливе завдання: перейти на правоохоронне (поліцейське) обслуговування громадян, втілити в життя принцип поліція для народу.

Проаналізуємо основні завдання які покладені та виконуються поліцейськими апаратами України та світових держав. Так, згідно Європейського кодексу поліцейської етики основними цілями поліції у демократичному суспільстві, яке регулюється принципом верховенства права, є:

- забезпечення громадського спокою, дотримання закону і порядку в суспільстві;
- захист та дотримання основних прав і свобод людини у тому вигляді, в якому вони закріплені, зокрема, в Європейській конвенції про права людини;
- попередження злочинності та боротьба з нею;
- виявлення злочинності;
- надання допомоги та послуг населенню [1, с. 211].

Забезпечення підтримки спокою в суспільстві і дотримання закону традиційно є загальними цілями поліції, її головною відповідальністю, часто іменованою завданням громадського порядку. Це дуже широке поняття включає цілу низку заходів, що проводяться поліцією, серед яких можна назвати охорону і забезпечення безпеки осіб (як фізичних, так і юридичних) і майна (як приватного, так і суспільного) і застосування закону у відносинах між державою і приватними особами і у відносинах між людьми.

Дотримання основних прав і свобод людини у тому вигляді, в якому вони закріплені у Європейській конвенції про права людини в якості завдань поліції, можливо, є головною відмінною рисою поліції, що перебуває на службі суспільства, де

править закон. Це завдання має на увазі не тільки окремий обов'язок по захисту цих прав, але і наявність меж для дій поліції при виконанні інших її завдань.

Функція попередження злочинності по-різному розглядається в різних державах-членах Європейського Союзу, але в більшості випадків вона вважається такою, що відноситься до загальної відповідальності держави. Попередження злочинності часто поділяється на соціальну профілактику і на ситуаційну профілактику, причому обидві ці форми відносяться до компетенції поліції.

Як це витікає з Рекомендації № R (83) 7 Ради Європи Про участь громадськості в політиці по боротьбі із злочинністю, для того, щоб попередження злочинності було ефективним, потрібна участь всього співтовариства, суспільства в цілому [2, с. 85]. Вже декілька років згадується про партнерство у сфері попередження злочинності, і це показує, що йдеться не про таке завдання, яким повинна займатися тільки поліція. У цій сфері слід координувати зусилля поліції і інших органів, а також населення. Хоча в більшості держав-членів відповідальність за політику у сфері профілактики правопорушень не покладається безпосередньо на поліцію, поліція проте залишається одним з головних органів, яка відповідає за неї, а в демократичному суспільстві, де головним є принцип верховенства права, це вимагає певних гарантій від будь-яких зловживань по відношенню до окремих громадян.

Виявлення злочинності у всіх державах є одним з головних класичних завдань поліції. Навіть якщо виявлення злочинності не рідко є лише відносно невеликою частиною всього комплексу завдань поліції, воно проте є одним з найважливіших елементів її діяльності. Населення багато чого чекає від поліції з даного приводу. Крім того, ефективність цього виявлення сама по собі має профілактичне значення і, отже, є необхідною для розвитку довіри населення до поліції.

Список використаних джерел

1. Політичний вимір діяльності Міністерства внутрішніх справ України (відповіді на виклики XXI століття) / За ред. Ю.І. Римаренка, Я.Ю. Кондратьєва. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 292 с.

2. Міжнародно-правові стандарти поведінки працівників правоохоронних органів при підтриманні правопорядку. Документально-джерелознавчий довідник // Упоряд. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, І.Г. Кириченко. – К., 2002 р. – 128 с.

Халюк С.О., доцент кафедри конституційного та міжнародного права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ

Кожна людина, відповідно до Конституції, має у своєму арсеналі визначену сукупність механізмів, що забезпечують захист її прав і свобод. Вся відповідальність за дотримання на території країни прав і свобод людини та громадянина лежить на законодавчому, виконавчих і судових органах, а також органах місцевого самоврядування. При цьому національне законодавство закріплює обов'язок держави та її органів створювати необхідні юридичні, організаційні та інші умови для реалізації прав, свобод та інтересів громадян.

У цьому зв'язку захист прав людини варто розглядати як заходи, спрямовані на запобігання, припинення або пом'якшення порушень прав людини шляхом надання прямого правового, соціального, морального, політичного тиску на джерело порушення прав людини.

Конституція України не тільки визнає існування громадянських прав та свобод і проголошує їх пріоритет, але й встановлює принцип пов'язаності держави правами та свободами: Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави (ст. 3 Конституції України). Право на захист – найважливіше, природне, невід'ємне право громадянина. Правовою гарантією цього права є положення ч. 1 ст. 55 Конституції України, відповідно до якої кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи

бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Конституція України визначає і основні способи захисту прав та свобод: вибір способу захисту належить громадянину, спосіб захисту може бути будь-яким за умови, що він не заборонений законом (ч. 4 ст. 55 Конституції). Громадянам гарантується судовий захист (ч. 1 ст. 55), державний захист (ч. 2 ст. 55) і міжнародно-правовий захист (ч. 3 ст. 55). Частиною 1 ст. 59 Конституції України передбачено, що кожному надається право на правову допомогу, до того ж у випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Дана норма в сукупності з правами, що гарантуються в ст. 34, 36, 39 Конституції України, забезпечує реальну можливість використання інститутів громадянського суспільства [2].

Узагальнюючи, необхідно зазначити, що правовий захист – це елемент здійснення прав людини, зміст якого становить діяльність держави, громадських організацій та особи зі створення юридичних умов, що сприяють безперервності процесу реалізації прав людини, а в разі зупинки процесу – його відновленню. Саме тому, вважаємо доцільним зазначити, що за способами захисту прав людини і громадянина, як показує світовий досвід, виділяють такі основні групи: 1) державний захист; 2) судовий захист (як незалежної гілки влади), 3) недержавний захист (в особі інституту адвокатури та правозахисних організацій), 4) самозахист.

Тож, як зазначає Мархгейм М.В., захист прав і свобод людини та громадянина являє собою цілісну конституційно обумовлену упорядковану сукупність взаємодіючих ланок правового механізму, діяльність якого спрямована на захист порушених прав і свобод осіб, які перебувають під юрисдикцією держави, і досягнення в країні стану їх реальної захищеності.

Мета конституційної системи захисту прав і свобод людини та громадянина полягає в досягненні стану реальної захищеності всіх осіб, що знаходяться під юрисдикцією Української держави. Домогтися реалізації даної цілі можливо шляхом вирішення низки завдань, серед яких, наприклад, створення в країні єдиного правозахисного простору на основі конституційних принципів і з урахуванням відомих міжнародних стандартів; упорядкування сформованих, а також утворення та

стимулювання формування необхідних правозахисних органів і організацій; підвищення ефективності правозахисних процедур, розрахованих на захист конституційних прав і свобод різних груп та категорій осіб, в тому числі, за допомогою притягнення до конституційної відповідальності.

Конституційна система захисту прав і свобод людини та громадянина, будучи інтегративним феноменом, отримує якісну визначеність через функціональну єдність своїх елементів. А тому, вважаємо, що до основних елементів даної системи відносяться: правозахисні норми; принципи захисту прав і свобод людини та громадянина; суб'єкти, що здійснюють правозахисну діяльність; правозахисна діяльність, яка являє собою спосіб функціонування зазначеної системи.

Актуалізація в сучасних умовах проблеми прав і свобод людини, розробка національних стандартів захисту прав людини зажадали утворити механізм реального забезпечення прав людини і громадянина, що визнано пріоритетною метою внутрішньої політики держави та всіх її органів. Процеси, які відбуваються на шляху зміцнення конституційного ладу, політичної системи і ринкових відносин дали потужний імпульс для формування національної конституційної системи захисту прав людини та громадянина. З метою приведення інституційних утворень відповідно до конституційних пріоритетів необхідно надати функціонуючій конституційній правозахисній системі цілісний характер шляхом поетапного формування або розширення повноважень існуючих спеціалізованих національних установ із захисту прав людини.

Заїка С.О., доцент кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ

Практична значущість вивчення потреб експертної практики має вимірюватися тим, наскільки їх результати допомагають удосконалювати експертну практику, види, засоби,

напрями, форми й методи експертної діяльності, і насамперед, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [1].

Такий критерій результативності дослідження потреб обумовлює суворий підхід до питання про використання їх висновків та рекомендацій у судово-експертній практиці. Наявності окремих, але не пов'язаних один з одним єдиною метою та логікою прикладів того, як використовується емпірична інформація про потреби практичними органами та науково-дослідними установами, вже недостатньо. Відчувається нагальна потреба усвідомити в цілісному вигляді питання про широке використання даних вивчення потреб практики. Тільки системний підхід дозволяє інтегрувати різноманітні окремі проблеми, підвести їх до одного знаменника і тим самим, найскладнішу групу різних проблем представити як єдину проблему [2, с. 12].

Якщо вивчення потреб можна розглядати як певну систему науково-дослідницьких процедур, спрямованих на отримання достовірної інформації і розроблення на її основі практичних рекомендацій, то використання результатів цього дослідження є власне процесом реалізації тих науково-обґрунтованих заходів, які містять дані рекомендації.

При практичній реалізації результатів дослідження потреб практики головною метою є удосконалення практики проведення експертних досліджень, що передбачає виконання наступних основних завдань:

а) визначення напрямів експертної діяльності, які не відповідають потребам практики;

б) визначення, спираючись на результати дослідження, обставин, які впливають на якість та результативність експертної практики;

в) визначення конкретних форм задоволення потреб, тобто безпосередніх заходів з розвитку практики [3, с. 7].

Таким чином, завдання використання результатів вивчення потреб експертної практики переводять зміст сформульованих за підсумками дослідження висновків у практичну площину.

Отримані в результаті вивчення потреб експертної практики дані мають різний ступінь визначеності й відповідно до

цього передбачають різні форми своєї практичної реалізації. Одні з них надають можливість безпосереднього формулювання необхідних для вжиття заходів, інші – вимагають продовження організаційної і науково-дослідної роботи для уточнення необхідних шляхів і засобів задоволення потреб.

З урахуванням зазначеного можна визначити наступні форми реалізації даних про потреби експертної практики:

- інформування відповідних органів про необхідну систему заходів щодо удосконалення експертної діяльності;
- проведення відповідних досліджень для визначення конкретних засобів задоволення виявлених потреб;
- планування і здійснення організаційно-методичної та науково-дослідної розробки заходів, прийомів і методів, які необхідні для практики [4, с. 22].

Зазначені обставини обумовлюють необхідність внесення змін до системи організації та планування наукових досліджень, переорієнтації їх на вивчення і вирішення потреб практики. Визначення шляхів задоволення потреб іноді виявляється складним завданням, оскільки в основі невирішеної проблеми та наявних недоліків може бути множинність різноманітних причин; їх своєчасне визначення та розподіл за значущістю для виправлення становища є вкрай важливими.

Так, одним із істотних недоліків експертної практики є незадовільне використання науково-технічних можливостей для виявлення, фіксації та дослідження доказів. Серед причин цього вказується на недосконалість і недостатність технічних засобів, складність процедури їх використання та оформлення отриманих результатів, відсутність у експертів необхідних навиків тощо [5, с. 10].

У всіх тих випадках, коли потреба експертної практики визначена на рівні необхідності у конкретному технічному засобі, експертній методиці, проблема полягає у формуванні завдання на проведення дослідження (розробки) певному виконавцю (установі, співробітнику).

З урахуванням того, що зміст та форма публікацій мають істотне значення для сприйняття практикою криміналістичних рекомендацій, а отже, і для розв'язання потреб практики, виникає необхідність спеціального їх розгляду. Це пов'язано із завданням створення максимально сприятливих умов для сприйняття і

засвоєння, насамперед, слідчим інформації про потреби практики, що зазначаються у криміналістичних рекомендаціях.

У зв'язку з інформуванням практичних співробітників про нові засоби та прийоми збирання і дослідження доказів, покликаних вирішувати наявні потреби практики, слід наголосити на існуючому розриві між теорією та практикою, що полягає в тому, що від теоретичного розв'язання конкретного питання до його практичної реалізації, тобто від можливостей до дійсності, нерідко спостерігається велика відстань. Тому у спеціальній літературі цілком слушно підкреслюється необхідність обов'язкового зазначення при публікації даних про новий засіб, прийом, методику, що необхідні для їх практичного впровадження, а також, ким і у які строки це може бути здійснене [6, с. 141].

Результати вивчення проблем практики констатують стан справ у експертних підрозділах. Вони спонукають до роздумів, дають можливість порівнювати набутий досвід, своєчасно визначати нові, найістотніші тенденції розвитку експертної практики та на цій основі планомірно впливати на їх удосконалення.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст.88) (із змінами та доповненнями): станом на 01.03.2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

2. Карнеева Л.М. Проблема соотношения теории криминалистики и уголовно–процессуальной науки со следственной практикой / Л.М. Карнеева // Актуальные проблемы советской криминалистики. – М., 1980. – 180 с.

3. Карпов Н.С. Использование передового опыта органов внутренних дел по раскрытию и расследованию преступлений в целях совершенствования криминалистической тактики и методики: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Н.С. Карпов. – К., Киевская ВШ МВД СССР, 1989. – 21 с.

4. Садченко О.О. Потреби слідчої практики як відображення проблем і тенденцій її розвитку / О.О. Садченко // Криміналістика і судовая експертиза: Междуведомственный

научно-методический сборник. Вып.58, ч. 1, – К.: Министерство юстиции Украины, 2013. – С. 20–27.

5. Мазниченко Ю.О. Використання автоматизованих робочих місць експерта в судово-експертних дослідженнях: автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ю.О. Мазниченко: НАВС– К., – 2010 – 16 с.

6. Ковалева В.В. Разработка критериев системного подхода к подготовке специалиста – криминалиста как путь совершенствования криминалистической службы Украины / В.В. Ковалева // Материалы международной научно-практической конференции Человеческий фактор в повышении эффективности правоохранительных органов. – Луганск. – 1995. – С. 140–143.

Журавська З.В., доцент кафедри кримінального права і процесу Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, кандидат юридичних наук, доцент

ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Теорія і практика розробки і реалізації методів та заходів руйнівного впливу на явища і процеси, які зумовлюють або можуть зумовлювати активізацію криміногенного потенціалу суспільства у виді злочинних проявів, а також недопущення їх здійснення на різних стадіях злочинної поведінки, тобто на стадіях формування кримінальної мотивації, виникнення умислу на вчинення злочину, готування до злочину та замаху на злочин, називається спеціально-кримінологічним запобіганням злочинності [1, с. 21]. На відміну від інших напрямів запобіжної діяльності, як обґрунтовано довів А.П. Закалюк, заходи спеціально-кримінологічного спрямування чинять вплив: 1) не тільки після вчинення злочину, але частіше до нього; 2) у сфері, яка лише частково регулюється правом; 3) засобами, що мають виключно цільове запобіжне призначення; 4) інколи паралельно із засобами інших різновидів (напрямів) запобігання злочинам (загальносоціального, індивідуального), але частіше після них [2, с. 328–329].

На переконання О.Ю. Шостко, спеціально-кримінологічне запобігання – це сукупність заходів боротьби із злочинністю, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [3, с. 144]. Спеціальне запобігання злочинам, на відміну від загального, як слушно зауважила А.І. Долгова, має цілеспрямований на недопущення злочинів характер [4, с. 347]. При цьому спеціальна спрямованість на виявлення та усунення (блокування, нейтралізацію) причин, умов, інших детермінант злочинів – це її профілююча, констатуюча ознака та головна особливість [4, с. 347].

Якщо узагальнити усі визначені в національній [5, с. 54] та зарубіжній [6, с. 168] науковій літературі поняття, то слід констатувати, що спеціально-кримінологічний рівень запобігання злочинам – це вже професійна діяльність, яка потребує використання спеціальних знань і методів кримінології, спеціальних заходів планування, прогнозування та управління [7, с. 18]. Як з цього приводу вірно зробив висновок О.М. Джужа, спеціальні заходи запобігання злочинам застосовуються тими суб'єктами, для яких ця діяльність є основною або однією з головних [8, с. 117]. При цьому завданнями спеціально-кримінологічного запобігання злочинам є як запобігання виникненню детермінуючих злочинні прояви негативні явища і процеси, їх обмеження та усунення, так і оперативне реагування на формування і розвиток злочинної поведінки [8, с. 399].

Виходячи з цього, В.В. Голіна зазначений вид (напрямок) запобіжної діяльності поділив на заходи: а) кримінологічної профілактики; б) відвернення; в) припинення злочинів [1, с. 22].

Список використаних джерел:

1. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / Голіна В.В. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.
2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

3. Кримінологія : підручник / В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуська та ін. ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. – Харків : Право, 2014. – 440 с.

4. Криминалогия: Учебник для юрид вузов / под. общ. ред. докт. юрид. наук, проф. А.И. Долговой. – М.: Издательская группа ИНФРА. – М.-НОРМА, 1997. – 784 с.

5. Кримінологія: навчальний посібник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Г. Колб та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Атіка, 2009. – 312 с.

6. Криминалогия: Учебник. – Алматы: Международный центр научных исследований и правовой экспертизы РК, 2008. – 614 с.

7. Кримінологія: підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. О.М. Джужи. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 414 с.

8. Голіна В.В. Поняття і структура спеціально-кримінологічного запобігання злочинності / В.В. Голіна // Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / за заг. ред. В. В. Сташиса. – Х. : Право, 2008. – Т. 5 : Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні. – 2008. – С. 357–400.

Власенко В.П., доцент кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Посилення у світі глобалізаційних процесів обумовлює виникнення таких ситуацій, при яких багатьом країнам потрібно визначитися з вибором щодо інтеграції до різних регіональних утворень. Нещодавно така ситуація виникла і з Україною, насамперед це вибір напряму інтеграції між європейським і євразійським. Сьогодні можемо констатувати, що зовнішня та внутрішня політика сучасної України перебудовується в напрямку інтеграції до структур Європейського Союзу (далі – ЄС) з метою отримання державою статусу повноправного члена ЄС.

Головним застереженням при такому виборі є здійснення неупередженого аналізу та чіткого усвідомлення можливих результатів і наслідків того чи іншого варіанту інтеграції.

Яскравим результатом реалізації євроінтеграційної стратегії України стало підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що має важливе значення для модернізації державної політики у різних сферах суспільного життя. Саме підписання Угоди не передбачає стовідсоткового членства України в ЄС, однак вона, на думку вчених та політичних експертів, сприятиме поглибленню відносин між двома сторонами, посилить політичну та економічну інтеграцію нашої держави з ЄС. Аналіз цілей політичного діалогу, зазначених в Угоді, свідчить також про необхідність визначення подальших кроків, насамперед, у напрямку поглиблення політичної асоціації, сприяння міжнародній стабільності та безпеці, посилення співробітництва з питань міжнародної безпеки та антикризового управління, досягнення миру й стабільності на Європейському континенті, зміцнення поваги до верховенства права, демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, консолідації внутрішніх політичних реформ, адаптації українського законодавства до *acquis* ЄС [2].

Вступ України до ЄС охоплює весь спектр присутності нашої держави у європейській підсистемі міжнародних відносин, включаючи соціально-економічну інтеграцію, фінансово-бізнесову кооперацію, формування спільного простору безпеки, гуманітарно-цивілізаційну взаємодію. Реалізація зазначених напрямів має щонайменше три аспекти: правовий, економічний, політичний. Для України ці аспекти мають особливе значення. Правовий аспект – це збереження суверенітету і державності. Економічний – розвиток країни та добробут народу. Політичний – забезпечення цивілізаційного майбутнього українського суспільства [1].

Отже, обрана Україною стратегія передбачає масштабне впровадження загальноєвропейських правових засад і стандартів до системи державної політики, де основною ціллю є впровадження загальнодемократичних принципів та інститутів, подолання суспільних суперечностей не за допомогою насильства і придушення, а за допомогою досягнення громадського компромісу, толерантності, створення умов для розвитку громадянського суспільства, проведення на

міжнародній арені політики, що сприяє взаємним поступкам, досягненню компромісів та домовленостей з іншими державами, створюючи, таким чином, умови для набуття членства в ЄС.

Реалізуючи інтеграційну політику слід також не забувати те, що ЄС як інтеграційне утворення є передусім відносно однорідним економічним простором, у якому діють єдині регуляторні норми, стандарти економічної політики та поведінки суб'єктів господарювання. Країна, яка проголошує прагнення стати складовою цього простору, мусить насамперед довести свою спроможність дотримуватися цих норм і стандартів, намагається бути чинником підтримання соціально-економічної стабільності в регіоні, підвищення конкурентоспроможності цього об'єднання на міжнародній арені, джерелом нових перспектив соціально-економічного та політико-гуманітарного розвитку регіону. Тому інтеграцію розуміють не тільки як партнерство та взаємовигідне співробітництво, а як процес, що не обмежується зовнішньополітичними аспектами, оскільки передбачає істотні внутрішні перетворення в державно-політичній сфері згідно з прийнятими інтеграційною спільнотою правовими засадами [1].

З моменту набуття чинності Угоди Про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та ЄС з іншої, Україна повинна виконати визначені у цій Угоді завдання, насамперед імплементувати відповідні положення *acquis* ЄС до свого законодавства, адже від прогресу в імplementації цієї Угоди, а також від досягнень України в забезпеченні поваги до спільних цінностей і прогресу в наближенні з ЄС у політичній, економічній та правовій сферах, залежатиме політична асоціація та економічна інтеграція.

Таким чином, Україна зобов'язується забезпечувати поступову адаптацію свого законодавства до *acquis* ЄС відповідно до напрямів, визначених в Угоді, та забезпечувати ефективно її виконання, а також забезпечує, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС, саме такі положення чітко визначені у тексті Угоди.

Acquis можна охарактеризувати як право ЄС, що створене його інститутами. Воно постійно розвивається і включає в себе: принципи та політичні цілі договорів; законодавство (директиви,

постанови, рішення), прийняте відповідно до договорів та прецедентного права ЄС; стандарти, що містяться в законодавстві ЄС і міжнародних угодах; заяви та резолюції, прийняті ЄС; засоби спільної зовнішньої політики і політики безпеки; міжнародні угоди, укладені Співтовариством [3].

Як бачимо, *acquis* характеризується широким змістом та динамічністю, що вимагає комплексного підходу в процесі адаптації законодавства України, імплементації Угоди про асоціацію, а також врахування досвіду функціонування адаптованого законодавства країн-членів ЄС та заходів по його здійсненню. Тому реалізація Україною євроінтеграційної політики зумовлює обов'язкове врахування досвіду держав, що уже зазнали модернізації державної політики у різних сферах суспільного життя відповідно з прийнятими інтеграційною спільнотою стандартами.

Науковий аналіз теорії і практики європейських інтеграційних процесів представляє важливе значення для розробки і реалізації стратегії зовнішньої та внутрішньої політики України на сучасному етапі, тобто дає змогу виокремити ключові аспекти, які є актуальними для України з огляду на її євроінтеграційну політику, виокремити важливі фактори, що забезпечують успішну інтеграцію з ЄС. Зокрема, це: національні інститути, що зосередили на собі весь спектр питань інтеграції; напрями щодо якісного проведення трансформації правових засад, адаптація економіки до вимог ЄС, формування чіткої політики, зорієнтованої на євроінтеграцію; функціонування установ, що гарантують демократію, верховенство закону, забезпечення прав людини, повагу та захист прав меншин; імплементація договорів та угод ЄС; адаптація національного законодавства до законодавства ЄС.

Таким чином, дослідження досвіду держав, що успішно інтегрувалися до ЄС, без сумніву є важливим, оскільки саме подальші хвилі розширення ЄС базуються на механізмі, який був вироблений спільно з цими державами у процесі європейської інтеграції та приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС, що особливо є актуальним в умовах, коли Україна задекларувала свій європейський вибір та активно продовжує рух євроінтеграційним шляхом.

Список використаних джерел

1. Маренич А.І. Наслідки євроінтеграції : соціальний аспект [Електронний ресурс] // Фінансовий простір. – 2013. – № 4. – С. 209–214. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fin_pr_2013_4_25.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс] : Міжнародний документ від 27 чер. 2014 р., Ратифікація ВРУ від 16 вер. 2014 р №.984_011. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011.
3. Vaughne Miller. The EU's Acquis Communautaire [Електронний ресурс] // Briefing-papers/SN05944. – 2011. – Режим доступу : <http://www.parliament.uk/briefing-papers/SN05944.pdf>.

Секція 1
АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ
СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ
ТА ІСТОРИЧНІ ПРИКЛАДИ

Білик В.І., ад'юнкт кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ
ПІД ЧАС РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Для підвищення ефективності діяльності правоохоронної системи Української держави в сучасних умовах є необхідністю теоретичне осмислення та врахування закономірностей досвіду удосконалення даної категорії в зарубіжних державах, передусім у тих із них, які на межі ХХ–ХХІ століть вирішували подібні до українських соціальні завдання. Такими виступають держави Центральної Європи (Польща, Чехія, Словаччина та ін.), в яких реформування правоохоронної системи здійснювалася в умовах становлення демократичної політичної системи, проведеної економічної реформи, а в окремих із них – також державного будівництва.

Теоретичні розробки й досвід проведення реформування правоохоронної системи в згаданих державах є тим більш важливими для України на сучасному етапі, коли, з одного боку, здійснюється процес формування правової системи нашої держави, котрим визначаються основні параметри діяльності судової і правоохоронної систем України, а з іншого – продовжується практична діяльність щодо пошуку її оптимальної моделі шляхом поглиблення судово-правової реформи.

Правосуддя як пріоритетна функція правоохоронної системи виступає не лише одним із компонентів системи правоохорони для будь-якої країни, а її основою, базисом. Саме тому, з метою дослідження позитивного досвіду основних конституційних положень та аспектів реформування судової системи Польщі для подальшої імплементації його в Україні, вважаємо за потрібне висвітлити основні моменти процесу вдосконалення діяльності судів саме в цій державі.

Основи судоустрою Польщі закладені у VIII розділі Основного Закону цієї країни, що має назву Суди та трибунали. Зазначено, що суди і трибунали є гілкою влади відокремленою і незалежною від інших гілок влади. Необхідно зазначити, що Польща належить до держав, конституційні традиції яких мають понад двохсотлітню історію. Існує думка, що Конституція Речі Посполитої 1791 р. взагалі є першою конституцією на європейському континенті. У цій державі конституційне правосуддя бере свій початок у 1982 р., коли після введення військового стану, нове керівництво Польської об'єднаної робітничої партії вирішило піти на новелізацію діючої тоді Конституції 1952 р. Після введення в 1997 р. у дію нової Конституції у Польській Республіці відбулася істотна реорганізація судової влади. Носіями судової влади, інституційно відокремленої від інших видів публічної влади, визначаються Основним законом суди, Верховний суд, Вищий адміністративний суд, Конституційний трибунал і Державний трибунал.

Верховний суд здійснює нагляд за діяльністю цивільних і військових судів, а його голову призначає строком на шість років Президент республіки з числа кандидатів, запропонованих колегією всіх суддів Верховного суду. Вищий адміністративний суд здійснює контроль за діяльністю державних адміністрацій, в тому числі розглядає справи про відповідність конституції і законам рішень, прийнятих органами самоврядування та державного управління. Голова цього суду призначається в той же спосіб, що й голова Верховного суду.

У Польській республіці конституційно передбачено діяльність ще одного органу – Державної судової ради, котра забезпечує незалежність судів і суддів і складається з голови Верховного суду, голови Верховного адміністративного суду, міністра юстиції, інших осіб, призначених Президентом, суддів, Сеймом (4 депутати) і Сенатом (2 сенатори).

Державний трибунал також виступає конституційним органом, який розглядає справи про порушення конституції і законів такими посадовими особами як Президент республіки, прем'єр-міністр і члени уряду, члени парламенту, президент Польського національного банку, голова Верховного контрольного комітету, члени Державної ради з питань радіо і

телебачення і начальник збройних сил. Державний трибунал складається з голови, двох заступників голови і 16 членів, обраних Сеймом. Головою державного трибуналу виступає голова Верховного суду [1, с. 57–58].

В рамках окреслення позитивного досвіду реформування судової системи у Польщі слід згадати основи судового управління та підбору кадрів. Для того, щоб бути допущеним до відправлення суддівських функцій у Польщі, кандидату необхідно мати: громадянство, диплом юридичного факультету університету, цивільну правоздатність; відрізнитись бездоганною громадською та моральною поведінкою, в тому числі і в минулому, бути фізично придатним для посади; відповідати іншим професійним вимогам, встановленим законом.

Під час подальшого реформування української судової системи правосуддя варто взяти до уваги також польський досвід функціонування судів: можливості збільшення кількості судів касаційної інстанції, які розглядатимуть конкретну справу з трьох до семи осіб – за умови, якщо розгляд її супроводжується наявністю значних сумнівів щодо тлумачення тих чи інших норм чинного законодавства, яке стосується справи, що розглядається. Перевагою факту наявності такої процедури було б, по-перше, прийняття більш якісних за змістом (передусім за мотивувальною частиною) судових рішень і, по-друге), автоматичне збільшення у такий спосіб часу, що приділятиметься на розгляд тих судових справ, які не характеризуються можливістю двозначного тлумачення законодавства під час їх розгляду [2, с. 160–161].

Слід зазначити, що Комісія ЄС регулярно готувала доповіді для Ради ЄС про прогрес, досягнутий кожною із країн-кандидатів Центральної й Східної Європи в рамках підготовки до членства, починаючи з 1998 р. у доповіді Комісії ЄС 2002 р., де підводилися остаточні підсумки прогресу Польщі в адаптації до Європейських стандартів, аналізувалася ситуація й у сфері судової влади й судової системи. Зокрема, у цій доповіді говориться, що навесні 2002 р. спільно з Комісією ЄС і Польщею був розроблений План дій із зміцнення адміністративних і судових органів, щоб досягти необхідного стану судової системи до моменту приєднання до Європейського Союзу.

Основне, на що зверталася увага в доповіді Комісії:

1. Позитивні досягнення: комп'ютеризація судів, прискорення процедури розгляду справ у судах, що підвищує ефективність судової системи, спрощення порядку внесення записів у Національний судовий реєстр; прийнятий Закон Про загальні суди, який увів посаду помічника судді, полегшив польським суддям завдання по вступу в міжнародні організації; збільшення кількості судів першого рівня й реформа їхньої структури (поліпшення внутрішньої спеціалізації), введення посади директора суду, на яку було покладено виконання функції управління фінансовими питаннями суду, збільшення кількості суддів і допоміжного адміністративного персоналу, скорочення середньої тривалості судового процесу кримінальних справ (у кримінальних справах у районних судах з 5,8 до 5,4 місяця, в окружних з 6,5 до 6,1 місяця), реформування системи виконання судових рішень, тощо.

2. Побажання: необхідно забезпечити більшу доступність правосуддя для громадськості, продовжити боротьбу з фактами корупції серед суддів; недоторканність суддів від кримінального переслідування утруднює визначення реального рівня корупції в судовій системі.

У цілому ж було зазначено, що характер реформ у сфері судоустрою Польщі за 1998–2002 рр. варто вважати достатнім, процес приєднання до міжнародних конвенцій у сфері судового співробітництва у цивільних і кримінальних справах має сталий характер. За підсумками виконаної роботи зазначено, що Польща має звернути увагу на підвищення ефективності судової системи, підвищення кваліфікації суддів з питань європейського права судової системи, підвищення кваліфікації суддів з питань європейського права й продовжити боротьбу з фактами корупції серед суддівського корпусу [3, с. 293–297].

Отже, якщо підводити підсумки аналізу особливостей функціонування судової системи Польської Республіки, то необхідно зауважити: по-перше, основою правового регулювання системи правосуддя в цій країні виступають положення Конституції 1997 р., по-друге, основними напрямками судової реформи виступали: а) корегування статусу судді; б) зміцнення системи адміністративних судів; в) підвищення ролі Державної судової ради, покликаної забезпечити незалежність суддів.

Список використаних джерел

1. Правоохоронна функція держав Центральної Європи: теоретичні і практичні аспекти : дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / Горінецький Йосип Іванович; Національна академія держ. управління при Президентові України. – К., 2005. – 203 арк.
2. Державна політика розвитку судової влади в Україні [Текст] : дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Татаренко Вікторія Борисівна; Чорномор. держ. ун-т ім. П. Могили. – Миколаїв, 2010. – 224 арк.
3. Судові системи країн Європейського Союзу та України: порівняльно-правовий аналіз [Текст] : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10 / Назаров Іван Володимирович; Нац. ун-т Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2011. – 470 арк.

Капітонова Н.В., ад'юнкт докторантури
та аспірантури Національної академії
внутрішніх справ

ТИПОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ СИСТЕМ І ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ

Динаміка розвитку суспільних відносин, формування демократичних держав з потужним і діючим громадським суспільством створюють необхідність дослідження питань оптимізації і удосконалення діяльності всіх елементів системи забезпечення безпеки держави від існуючих загроз в новітніх історичних умовах. Це завдання неможливо вирішити без усвідомлення та врахування у власній практичній діяльності зарубіжного досвіду організації і функціонування національних поліцейських систем провідних держав. Не дивлячись на те, що провідні держави мають дещо інший рівень розвитку а також відмінні від існуючих в Україні історичні, політичні, правові традиції, інфраструктуру, географічні масштаби, кількість населення, інші специфічні риси, що надають відповідну своєрідність вигляду, стратегії і тактиці їхніх поліцейських формувань, проте об'єктивні передумови для використання відповідного досвіду існують.

Поліцейська система держави – це сукупність функціонуючих в системі органів виконавчої влади та взаємно

доповнюють один одного в процесі реалізації визначених завдань державних правоохоронних інститутів, вся діяльність яких направлена на ефективний захист особистості, суспільства і держави від внутрішніх, а іноді і від зовнішніх загроз.[1]

Всі підрозділи, що належать до поліцейської системи сучасної демократичної держави, володіють специфічними і відповідно тільки їм притаманними своєрідними рисами:

- вони є структурними елементами системи органів виконавчої влади держави;

- вони є силовими гарантами існуючої державності і законності, охорони і захисту прав та свободи особистості, оскільки їм законодавством держави надано право використання зброї, спеціальних засобів і техніки при виконанні завдань;

- у відповідності до законодавства конкретної держави володіють правом здійснення оперативно-розшукової та іншої діяльності на території держави з використанням встановлених на конфіденційній основі відносин співробітництва з особами, які добровільно на це погодились.

- вони є відносно крупними в правоохоронній системі держави і мають право примусовими методами зобов'язати будь-яку юридичну або фізичну особу виконувати законні рішення органів державної влади і місцевого самоврядування;

- для співробітників цих правоохоронних органів (абсолютна їх більшість має військові або спеціальні звання на відміну від інших категорій державних службовців), встановлюється особливий порядок проходження служби і службових відносин, спеціально регламентований законодавством.

Найбільш розповсюдженою є класифікація національних поліцейських систем за ступенем підпорядкованості органам державної влади. Можна виділити три типи моделей охорони правопорядку: централізована, децентралізована (або фрагментарна) та інтегрована [5]. В державах, де правоохоронна система побудована на принципах централізації, а це, як правило, унітарні держави с континентальною моделлю організації влади і управління, поліція знаходиться під прямим контролем національного уряду, і місцеві підрозділи поліції в більшості підпорядковані вищим органам управління, ніж місцевій владі. В даний час високий рівень централізації поліції має місце в Ізраїлі, Данії, Норвегії, Португалії, Фінляндії,

Швеції, Японії і в деяких інших державах. На відміну від централізованого типу фрагментарний характеризується високим ступенем децентралізації поліцейських сил і розподілом відповідальності за стан правопорядку проміж поліцейськими органами різного рівня. Як правило, він застосовується в демократичних державах з федеративним устроєм, що відносяться до англосаксонської правової системи з відповідною моделлю організації місцевого самоврядування.

Інтегрований тип організації поліцейської системи є чимось середнім між домінуючою в державному масштабі централізованим типом та наближеним до локальних форм охорони правопорядку фрагментарним. За такою помірно децентралізованою формою організації місцеві поліцейські органи отримують право на відносну самостійність, а центральна влада зберігає можливість здійснювати відповідний контроль за їх діяльністю. На цей час це досить розповсюджена модель організації поліції. З деякими національними особливостями, дана модель організації поліцейської діяльності застосовується в Австралії, Австрії, Бразилії, Великобританії і деяких інших державах. Щодо ступеня централізації тієї чи іншої моделі охорони правопорядку, слід взяти до уваги те, що на цей час в розвинених поліцейських системах існують дві тенденції, що здійснюють єдиний процес зближення різнополярних систем соціального управління: децентралізовані системи намагаються включити в себе механізми централізації, а централізовані системи – елементи децентралізації [3]. Останнє, до речі, не завжди пояснюється лише прагненням зміцнити демократичні основи суспільства. Велику роль відіграє економічний фактор і бажання держави перекласти розходи по утриманню поліції на місцеве співтовариство. В Японії в перші роки після Другої світової війни замість застарілої минулої загальнодержавної поліції були створені дві нові функціонуєчі на основі самоврядування служби поліції: міська і сільська. Однак, після декількох років виявилось, що вона не дієздатна. Основні проблеми, що виникли після децентралізації поліції, виявились: розпорошення сил поліції, складності по утриманню сільської поліції; відсутність чіткого розподілу відповідальності за стан правопорядку між державними органами влади і

незалежною від них комунальною поліцією. Сукупність цих проблем в Японії до ліквідації в 1954 році розподілу поліцейських сил на міську і сільську та до об'єднання їх в поліцію префектур. Координація діяльності даних поліцейських формувань була покладена на центральні органи: Комісію громадської безпеки Японії та Національне агентство поліції. Основним завданням першого є забезпечення суспільного контролю за роботою поліції, а другого – безпосередня організація її діяльності. Аналіз даного процесу еволюції в поліцейській системі Японії дозволяє зробити висновок про те, що в умовах відсутності демократичного досвіду в роботі органів публічної влади різкий перехід від тоталітарної системи до децентралізованої моделі організації поліцейської системи може призвести до негативного результату в охороні правопорядку. У Франції, що до недавнього часу була типовим представником держав з централізованою поліцейською організацією, в 80-х роках ХХ сторіччя здійснились реформи територіального самоврядування, які позначились на системі організації французької поліції та істотно зменшили ступінь її централізації. Становлення муніципальних поліцейських формувань в цій державі було пов'язане з дефіцитом місцевих бюджетів. Сьогодні у Франції налічується 7000 підрозділів муніципальної поліції, що створені і діють у містах з населенням менш ніж 10 тисяч мешканців.

Список використаних джерел

1. Биков О.В. Теоретичні та прикладні проблеми функціонування національних поліцейських систем. – Х., 2008.
2. Відділ стратегічних питань поліцейської діяльності ОБСЄ. Інформаційна брошура. – Відень., 2009.
3. Осипов Ю.И. Зарубежный опыт муниципализации полиции // Муниципальная милиция: проблемы организации и правового обеспечения, зарубежный опыт. М., 1991. С. 22.
4. Служба маршалів США: організація, функції, діяльність. – К., 1998.
5. Hunter Ronald D. Three Models of Maintenance of Law and Order // Police Studies. 1990. № 3. V. 13. 162

Порохня В.В., ад'юнкт кафедри
юридичної психології Національної
академії внутрішніх справ

ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

У зарубіжних країнах попередження правопорушень неповнолітніх осіб та притягнення їх до юридичної та інших видів відповідальності називається ювенальною юстицією. Аналіз визначення поняття ювенальна юстиція у доктринальній літературі свідчить про його неоднозначність, оскільки, визначення залежать від обсягу елементів, що включаються в систему. Зокрема, деякі вчені акцентують увагу на тому факті, що загальноприйнятим у міжнародно-правових актах є вживання терміну ювенальна юстиція – правосуддя, адже, наприклад, поняття Juvenile Justice в тексті так званих Пекінських правил (1985) – Мінімальні стандартні правила ООН стосовно відправлення правосуддя щодо неповнолітніх, – буквально означає правосуддя у справах неповнолітніх [1, с. 16].

У кожній державі ювенальна юстиція здійснюється по-різному, але в цілому вона покликана забезпечити:

- законність і справедливість кожного правового рішення будь-якого органу державної влади щодо неповнолітніх;
- охорону прав, свобод і законних інтересів неповнолітніх осіб при провадженні адміністративних і кримінальних справ,
- здійснення максимальної соціалізації підлітків до найбільш сприятливих умовах життєдіяльності.

З початку існування судів для неповнолітніх автономна ювенальна юстиція створена в США, Канаді, Англії, Бельгії, Франції, Греції, Нідерландах, Росії, Польщі, Угорщині, Єгипті, Японії, Австралії, Новій Зеландії, кантонах французької Швейцарії.

Характерною особливістю французького законодавства є те, що будь-яке протиправне діяння є об'єктом регулювання Кримінального кодексу. Справи, що розглядаються органами адміністративної юстиції, закінчуються не покаранням якої-небудь особи, а скасуванням адміністративного акту або його зміною. У цьому випадку адміністративна відповідальність розуміється не як відповідальність громадян, а як відповідальність держави, посадових осіб [2, с. 220–258].

Важливе місце у сфері профілактики правопорушень серед дітей займає Управління юридичним захистом молоді (ЮЗМ), яке належить до Управління міністерства юстиції Франції. Основними завданнями управління – виховання неповнолітніх та попередження вчинення ними правопорушень, виховання і навчання неповнолітніх, які вчинили правопорушення, а також робота з повнолітніми, які не досягли 21 року, або мають певні проблеми в житті. Крім того, управлінню належить функція контролю за адміністративною, фінансовою та педагогічною діяльністю служб юридичного захисту молоді [3, с. 58–59].

Відмінна риса французької моделі ювенальної юстиції – гнучка система заходів адміністративного та кримінально-правового впливу на неповнолітнього, диференційована залежно від віку підсудного та тяжкості вчиненого правопорушення. У результаті, наприклад, до дітей віком від десяти до чотирнадцяти років, які вчинили суспільно-небезпечне діяння заборонене адміністративним і кримінальним законодавством, застосовуються заходи, пов'язані з взяттям під нагляд працівника пробації, з обов'язковою вимогою – протягом встановленого терміну регулярно відмічатися в спеціальному Центрі, дотримуватися законслухняної поведінки.

Суть пробації полягає у встановленні нагляду за неповнолітнім з покладенням на нього певних зобов'язань й обмежень, без ізоляції його від суспільства (відвідувати центри пробації, періодично зустрічатися з наглядовим офіцером, брати участь у певних різновидах діяльності, дотримуватися законслухняної поведінки тощо). Цю функцію виконує служба пробації, головна мета діяльності якої полягає в захисті суспільства, попередженні повторних злочинів, сприянні реінтеграції правопорушника в суспільство.

Проте, служба пробації в країнах розвиненої демократії істотно відрізняється від кримінально-виконавчої інспекції за своїми функціями, організацією діяльності, кадровим забезпеченням, методами роботи.

До неповнолітніх у віці від шістнадцяти до сімнадцяти років, поряд із зазначеними вище заходами впливу, можуть бути застосовані деякі види покарань: пробація, громадські роботи, або ж комбінована санкція (пробація та громадські роботи),

запровадження комендантської години, лікування від наркотичної або іншої залежності, штраф, позбавлення волі.

Мінімальний період пробації в більшості країн – шість місяців, максимальний – три роки. Застосовуючи пробацію, суд надає правопорушнику можливість розібратися у вчиненому злочині й зробити все необхідне, щоб в подальшому злочин не повторився.

Практика роботи служби пробації в європейських країнах дозволяє сформулювати такі її основні завдання:

1. Сприяння інтеграції правопорушника в суспільстві, формування у нього поваги до соціальних та правових норм;

2. Участь потерпілого в адміністративному та кримінальному провадженні та відновлення справедливості стосовно захисту його прав;

3. Залучення злочинця до процесу реституції;

4. Захист суспільства завдяки ефективному застосуванню альтернативних видів покарань;

5. Зменшення ризику вчинення повторних злочинів.

Своєрідним аналогом служби пробації в Україні є кримінально-виконавча інспекція, яка виконує покарання, не пов'язані з позбавленням волі.

Вивчення зарубіжного досвіду у сфері пробації, усвідомлення її необхідності, дозволяє наблизитись до її законодавчого закріплення та створення відповідної служби, яка б виконувала усі види покарань, що не пов'язані з позбавленням волі, у тому числі за вчинення адміністративних проступків.

Зважаючи на досвід впровадження системи профілактики в зарубіжних країнах найбільш перспективним для запровадження в Україні, на нашу думку, є позитивний досвід Франції, де принцип індивідуального підходу до неповнолітніх правопорушників виражений у найбільш сприятливій формі, і також, на структурному рівні. Мова йде про створення в системі правоохоронних органів підрозділів, які б представляли структуру створену з числа кваліфікованих педагогів, психологів, а також інших вузькопрофільних спеціалістів.

Список використаних джерел

1. Ювенальна юстиція в Україні: коментар та аналіз діючого законодавства. Конвенція про права дитини

(з постатейними матеріалами). Словник-довідник з ювенальної юстиції [науково-практичний посібник] / за заг. ред. В. С. Зеленецького. – Х. : Страйк, 2006. – 784 с.;

2. Брэбан Г. Французское административное право : [пер. с фр.] / Г. Брэбан; под ред. С. В. Боботова. – М.: Прогресс, 1988. – 488 с.;

3. Кудрявцева Н. И. Ювенальная юстиция в России и Франции : сравнительная характеристика : [учеб.-метод. пособ. для студ. юрид. фак.] / Н. И. Кудрявцева. – Курск : Регион. открытый соц. ин-т, 2003. – 105 с.

Кошева О.В., аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ

ТРАНЗИТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І СУДОВА ВЛАДА

Україна сьогодні є транзитивним суспільством тому відношення до судової влади значною мірою детермінується українською правовою реальністю. Заслужовують на увагу такі особливості транзитивного суспільства. Кінець ХХ ст. започаткував формування в Україні судової влади нового взірця: руйнування соціальних цінностей, ідеалів та суспільних орієнтирів спричинили нову форму судової влади (взірця 1900-х), яка відрізнялася проголошенням і реалізацією інституту розподілу влади, як в ідейно-теоретичному, так і нормативному аспектах. В українському суспільстві з'явилася влада, невідома раніше соціальна практика. Новими також були матеріально-духовні явища цієї влади. Правові можливості судової влади на цьому етапі мали ідеологічну привабливість, оскільки вони були ситуативними і відповідали новому типу праворозуміння. Але надалі духовно-моральні уявлення суспільства про правосуддя в судово-владних відносинах зіткнулися з жорстким ідеологічним протистоянням, що призвело до розчарування у можливостях судової влади і навіть до суттєвої втрати довіри до неї. При цьому з однієї сторони існувала недовіра до судової влади, а з іншої – життєва необхідність мати судовий захист, в тому числі і від держави. Сьогодні в Україні ми маємо різке

протиставлення європейсько-нормативного і національного життя, правових цінностей судової влади, що не сприяє процесам стабілізації у суспільстві та формуванню її авторитету. У цьому аспекті показовими є висновки моніторингу стану незалежності суддів в Україні (2012 р.), які стали предметом обговорення на засіданні Ради суддів України. Зокрема, у сьомому розділі цих висновків зазначено, що підвищити довіру громадян до суду можливо за рахунок, як мінімум, припинення приниження авторитету судової влади чиновниками різних рівнів та політиками у ЗМІ, які навмисно нав'язують асоціювання штучних помилок у відправленні правосуддя певними судьями з діяльністю всієї судової влади, а також негідних моральних якостей випадкових для судової влади осіб з моральними якостями більшості суддів.

Таким чином, довіра до судової влади в Україні є однією із умов ефективного функціонування цієї влади. На нашу думку, питання довіри до судової влади тісно пов'язане із її якістю. Йдеться про засадничі моменти її буттєвості: судова влада повинна бути незалежною, мати авторитет в суспільстві, бути пов'язаною соціальною відповідальністю перед суспільством.

Щодо незалежності судової влади, то у вітчизняному правознавстві опрацьованими є дві умови цієї незалежності: незалежність як самостійність судової влади, відсутність легальних повноважень, що дозволяють втручатися в її компетенцію органам законодавчої та виконавчої влади та незалежність як самостійність і незаангажованість судді при прийнятті рішення у справі. В Основних принципах незалежності судових органів наявна норма, яка зобов'язує усі без винятку державні органи та інші установи поважати і дотримуватися принципу незалежності судових органів.

На наше переконання, існує ще третя умова: судова влада (в ідеалі) має прагнути бути максимально ідеологічно нейтральною. На практиці це реалізувати неможливо. У судах розглядаються справи людей з різними інтересами. Окрім того, зміна політичного курсу держави тягне за собою зміну ідеологічних настанов та орієнтацій, які пронизують усі сфери її життєдіяльності. І саме в такі переломні моменти найбільш яскраво проявляється часткова або повна ідеологічна заангажованість судової влади. Для більшості європейських

країн характерним є обмеження права участі юристів (зокрема суддів) у політичній діяльності: юристу забороняється обіймати посади в політичних організаціях; відкрито підтримувати політичні організації або їх кандидатів; брати участь у збиранні коштів на користь політичної сили; відвідувати політичні збори.

Для України, в результаті набуття нею державної незалежності, доцільність створеної справедливої судової влади орієнтувалася на класичну формулу європейської демократії: правова держава і громадянське суспільство повинні мати самостійну і незалежну судову владу, яка б захищала права і свободи людини. Але ця формула в умовах європейської держави стала швидше своєрідним революційним ритуалом, аніж виявом якісного покращення правосуддя. Натомість нездатність держави вибудувати авторитетну і сильну судову владу викликала розчарування у судовій владі в цілому. Українські реалії судової влади 2000-х років свідчать про те, що першопочаткове позитивне реформування національної судової системи, розпочате в кінці ХХ ст., що характеризувалося впровадженням в українське законодавство міжнародних стандартів незалежності цієї гілки влади, змінилося періодом ігнорування політиками та керівниками держави ідеї розбудови судової влади як рівноправної із законодавчою та виконавчою.

Троцька А.І., аспірант кафедри філософії права та юридичної логіки Національної академії внутрішніх справ

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Виникнення і формування поліції як специфічної державної організації сягає своїм корінням прадавніх часів. Історичні розвідки свідчать про те, що справдавна вожді племен залежали від дружин (озброєних чоловіків), які охороняли мир і спокій серед членів спільноти, а також мали право примушувати непокірних виконувати певні правила. Наприклад, у Стародавньому Єгипті фараони як поліцейських використовували своїх солдат. Саме маючи добре розвинений поліцейський апарат, єгиптяни прийшли до висновку про те, що єдина поліція не може виконувати усю повноту охоронних функцій. Тому була створені подібні між

собою (за формою) та різні (за напрямками діяльності) поліцейські служби: поліція явна і таємна, прикордонна варта, спеціальні охоронні загони, які наглядали за безпекою каналів ті інших важливих об'єктів, і нарешті, служба охорони фараона і вищих чиновників (тілоохоронці).

На території сучасної Європи вживання та поширення поняття поліція і відповідного виду діяльності пов'язане із Стародавнім Римом. Стародавній Рим запозичив поняття поліція із давньогрецької мови для позначення своєї правоохоронної служби (для Стародавнього Риму було притаманним запозичення елементів неримської культури., оскільки сама римська культура була відкритою і не закостенілою системою). І хоча поняття поліція грецького походження, у Стародавніх Афінах поліції як такої не було: поліцейські функції, зокрема охорона громадського порядку в нічний час, були покладені на рабів. У всіх своїх виявах римська культура органічно поєднує елементи традиційно-архаїчного життя і новаторські елементи.

Римська концепція поліцейських сил як органу, покликаного забезпечувати правопорядок і дотримання законів, сягає своїм корінням використання воєнізованих формувань для охорони миру і спокою. Першопочатково такою воєнізованою силою була Преторіанська Гвардія, яка в подальшому мала обов'язки імператорської гвардії, охороняючи палац та особу імператора. Суто ж поліцейські функції виконували міські когорти, забезпечуючи порядок і спокій в місті. Варто зазначити, що в період Римської імперії було досягнуто значних успіхів у розвитку способів захисту законності і правопорядку. При цьому, ця система зберігалася до моменту розпаду латиномовної Римської імперії, а її відголоски були помітними і в Середні віки. Лише з V століття н.е. поліцейські функції стали покладатися на намісників та місцевих вельмож.

Цікавою, з точки зору нашого дослідження, була посада префекта в Римі, основним обов'язком якого була охорона порядку і спокою в місті, а також нагляд над політичною надійністю його жителів. Префект мав не лише обов'язки, але і права: в його юрисдикцію входив ряд кримінальних злочинів, які порушували спокій жителів міста; він мав право виголошувати вирок одноосібно, ні з ким не радячись; мав право запрошувати на засідання поважних і знаючих в праві

людей. В часи Августа міському префекту підчинялася римська поліція – три міські когорти.

Першопочатково в поліцейські частини набиралися італіки, а за часів правління Веспасіана – легіонери (уродженці різних провінцій – Нарбонії, Норика, Белгіка, Македонії та ін.). При цьому, перевід із військових частин до поліцейських означав службове підвищення; покращення матеріального становища (грошове утримання поліцейського було більше, ніж солдатське). Термін служби в поліцейських підрозділах визначався двадцятьма роками.

Які ж основні напрями діяльності поліції в Римі? 1) нагляд за видовищами під час свят (амфітеатри, цирки, театри); 2) нагляд за тавернами, харчевнями і кабаками (місця зібрань бідняків і невдоволених владою); 3) контроль за банями – велелюдними місцями, в яких практикувалися крадіжки; 4) нагляд за торговельними приміщеннями і за самою торгівлею (правильність мір, вагів засвідчувалася іменем префекта у вигляді гравірування на гириях); 5) аналіз діяльності колегій і переслідування незаконних колегій. При цьому, римська поліція залишалася осторонь будь-яких державних переворотів.

Амельченко А.В., слухач 2-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Власенко В.П.*

ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Для держав, що обрали шлях активного політичного, економічного, соціального та правового розвитку, необхідною умовою є актуалізація наукової сфери. Адже наука є не тільки основною продуктивною силою суспільства, але й найпотужнішим засобом ціннісного осмислення дійсності.

Будь-яке явище розглядається через призму цінностей, що утвердилися в тій чи іншій сфері (гносеологічній, методологічній, антропологічній, соціокультурній тощо).

Питання про достовірність результатів пізнання стає пов'язаним з розумінням істинності як відповідності знання системі цінностей, а не об'єктивній реальності. Ціннісні орієнтації науки фіксуються в розмежуванні наукового й ненаукового, в ідеалах і нормах наукового дослідження, у розвитку методології й інструментальної бази емпіричних досліджень, у визнанні результату науковим співтовариством, а також у характеристиках предмета й завдань наукових дисциплін[1].

Рівень, стан та перспективи сучасної юридичної науки є тими питаннями, що одночасно виступають критеріями визначення її якісного зрізу та спрямованістю її функціонування. Тому ціннісний зміст юридичної науки – це її ефективність, відповідність стану та умовам соціального життя, спрямованість на вирішення життєво важливих соціальних проблем за допомогою правових та демократичних засобів. У цьому контексті не випадково основними проблемами сучасного правознавства стали євроінтеграційні проблеми розвитку правової системи, забезпечення прав та свобод, правопорядку, законності, гармонізації законодавства, підвищення рівня правової культури [2].

Сьогоднішні процеси українського державотворення свідчать, що успіх у проведенні політичної, правової, судової та адміністративної реформ, а також ефективне вирішення економічних і соціальних завдань безпосередньо залежить від підвищення рівня правової культури суспільства та виховання у кожного окремого громадянина відчуття поваги до права і законів.

В такому випадку правову культуру слід розглядати як одну із важливих умов подальшого розвитку національної правової системи, формування громадянського суспільства і розбудову правової держави, утвердження в суспільній свідомості принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини і громадянина, законності, незалежності суду і підкорення його виключно закону, ефективної боротьби з корупцією та злочинністю [3].

Зазначене свідчить про важливість наукових досліджень, що розвиватимуть проблематику правової культури, а особливо її ціннісний зміст. Сучасні зміни правових цінностей, що відбуваються в Україні, пов'язані з кризою державно-правової системи, яка характеризується зниженням соціальної цінності

держави, що в значній мірі втратила можливість впливати на аксіосферу права, сприяти громадянам в освоєнні правових цінностей, чим призводить до розколотої ціннісної свідомості більшої частини населення, яке залишається вірним цінностям минулого, що на практиці обертається правовим нігілізмом (запереченням взагалі всіх цінностей права) і недовірою до правоохоронних органів та державі в цілому. Тому це ще раз свідчить про доцільність проведення досліджень в зазначеному напрямку для мінімізації поширенню правового нігілізму.

Дослідження історичного і культурного процесів демонструє, що культура впливає на процес формування системи цінностей, а з іншого боку система цінностей того чи іншого суспільства, складає основу культури соціуму. Розглядати ціннісний зміст правової культури потрібно в рамках аксіологічного підходу. Він базується на понятті цінності і дає можливість з'ясувати якості і властивості предметів, явищ, процесів, здатних задовольняти потреби окремої особистості і певного суспільства та унормувувати суспільні відносини. Визнання правових цінностей є першим кроком до досягнення високої правосвідомості, активної правомірної поведінки, збереження та примноження уже існуючих цінностей суспільства.

Аксіологічний вимір правової культури тісно пов'язаний з ціннісно-нормативною сферою людини, її духовним світом, яка реалізується шляхом оціночного осягнення людиною суспільно-правової дійсності. Така ж властивість правової культури проявляється при оціночному ставленні особи до результату і цілей її дії, які спрямовані на зміну навколишньої правової дійсності, до еталонів і зразків поведінки, які закріплені в нормах права. Саме з правовими цінностями, особа чи суспільство в цілому, проводять зіставлення правової дійсності (законності, правопорядку, правовідносин, механізму правового регулювання), тобто надається оцінка зазначеним явищам на основі уже засвоєних правових цінностей.

Зазначить свідчить про суттєвий аксіологічний потенціал правової культури як ціннісно-нормативної системи, її здатність формувати, утверджувати ту сутнісну складову ціннісної орієнтації особистості, яка відображає найпріоритетніші аспекти суспільно-правового життя – свободи, справедливості, верховенства права, віри людей в нього, його гарантованості.

Підвищення рівня правової культури передбачає забезпечення соціально-активної поведінки. По суті, вона має місце тоді, коли забезпечується систематичне відтворення єдності правових знань, переконань, цінностей і практичної діяльності по їх реалізації в нормі поведінки, що стало загальним правилом. Рівень розвитку правової культури визначається ступенем засвоєння і усвідомлення правових цінностей членами суспільства. Нормативні ідеали правової культури поєднуючись з матеріально обумовленою соціально-правовою системою створюють матрицю мотиваційної організації в ціннісній ієрархії особи.

Правова культура передбачає гарантованість невідчужуваних прав людини, демократизацію правотворчого процесу і процесу реалізації права, цивілізоване законодавство, престижне правосуддя та професіоналізм в охороні правопорядку. Правова культура захищає людину від руйнації через закони та інші нормативні приписи, у яких відбивається історичний досвід, уміння людей розрізнити добро і зло. Тому правова культура гуманістична за своєю сутністю, оскільки спрямована на розвиток загальнолюдських цінностей: добро, справедливість реалізація яких створює основу для подальшого розвитку суспільства та індивіда в ньому [4].

Все вище зазначене дозволяє зробити висновок про те, що розвиток юридичної науки сприяє підвищенню рівня правової культури суспільства, яка в свою чергу зумовлює становлення нового ціннісно-правового мислення, зміні застарілих юридичних догм і стереотипів, переорієнтації свідомості на нові правові цінності, розвитку прогресивної юридичної думки, забезпеченню в законодавчій і правоохоронній діяльності принципів справедливості, свободи, рівності, гуманності, верховенства прав і свобод людини.

Список використаних джерел:

1. Аксіологічні основи критики парадигмальної науки [Текст] : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня д-ра філос. наук : [спец.] 09.00.09 Філософія науки / Савостьянова Марина Володимирівна ; КНУ ім. Т. Шевченка. – К. – 2009. – 32 с.

2. Гусарев С.Д., Потапов Г.Г. Актуальні питання сучасного розвитку юридичної науки в Україні. Юридичний вісник. – 2008. – №4(9). С. 35–40.

3. Правова культура в умовах становлення громадянського суспільства: Монографія / За ред. проф. Ю.П. Битяка та доц. І.В. Яковюка – Х.: Право, – 2007. – 248 с.

4. Правова культура – основа державотворення в Україні: зб. наук. праць / за ред. М.В. Костицького, М.М. Ібрагімова. – Ірпінь, – 2005. – 287 с.

Запорожець А.К., курсант 1-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Власенко В.П.*

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ

Молодь – головна рушійна сила сучасного світу. Ключовим напрямком залучення молоді в суспільні процеси держави є забезпечення її робочими місцями.

Право на працю є одним з основних прав людини. І для того, щоб говорити про майбутнє нашої держави, а саме молодь – це і є її майбутнє, потрібно підтримати її сьогодні і допомогти у реалізації цього життєво необхідного права людини. На сьогодні приблизно половина безробітних нашої країни – молоді люди віком до 30 років.

Зміни та процеси, що відбуваються в економіці України, суттєво впливають на стан зайнятості молоді, і особливо актуалізується проблема першого робочого місця [1].

Причин цього явища забагато: на сьогоднішній день на ринку праці молодь найменш конкурентноспроможна за рахунок низького рівня професійної підготовки і відсутності досвіду. Станом на 1 січня 2014 року чисельність наявного населення України становила 45 245 894 осіб (без врахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя), з них приблизно 18 710 689 осіб складає молодь до 35 років (тобто – 40%), з яких безробітних приблизно 700 620 осіб [3].

Велика частка молоді виштовхується на нерегульований ринок праці. Серед молоді досить поширеною в нашій країні є тіньова зайнятість, оплата праці занижена і не відповідає вимогам рівня працевдатності молоді.

Найсуттєвішою проблемою України сьогодні є працевлаштування вимушених переселенців. У першу чергу молоді. За даними Міністерства соціальної політики України на території материкової України вже нараховується 13–14 тис. осіб [4].

Положення на ринку праці останні два роки значно погіршила політична, фінансова криза. Вона призвела до ліквідації деяких підприємств та значного скорочення робочих місць [2].

Працедавець орієнтується на досвід працівника. Його цікавить фінансова віддача від фахівця, а не освіта. Звідси випливає, що випускники професійних навчальних закладів мало затребувані на ринку праці.

Для зменшення рівня безробіття серед молоді ми пропонуємо наступні організаційно-правові заходи:

Розробка проекту Закону Про гнучкі і нестандартні організаційні форми зайнятості молоді, що передбачав би широке використання гнучких графіків робочого часу і закріплював умови дії тимчасових і сезонних контрактів.

Створення окремої біржі праці (або спеціальних відділів) саме для працевлаштування молоді.

Розробка проектів, орієнтованих на фінансування активних організацій сприяння зайнятості серед молоді.

Встановлення доплат до окладів молодим працівникам.

Розробка та впровадження дієвого механізму фінансової та іншої підтримки підприємств, установ та організацій, які беруть участь у реалізації програми з працевлаштування молоді.

Проведення досліджень з метою визначення спеціальностей, професійних навиків та рівня кваліфікації, якими повинні володіти випускники.

Включення до навчальних програм обов'язкового стажування студентів із занесенням інформації до спеціальної електронної бази.

Розроблення механізму пропагування серед студентів та учнів роботи у вільний від навчання час та організацію експериментальних підприємств у навчальних закладах;

Організація зустрічей з роботодавцями та колишніми безробітними, які успішно знайшли роботу чи заснували власний бізнес.

Впровадження координації міжнародної діяльності: в частині обміну студентами з метою стажування, виконання волонтерських і тимчасових робіт.

Отже, із вищесказаного можна зробити висновок про те, що актуальним завданням на найближчий час повинні стати такі напрями діяльності державних органів: сприяння зайнятості молоді; створення умов для професійної орієнтації та професійного навчання; гарантоване забезпечення молоді першим робочим місцем; розвиток підприємницьких ініціатив молоді, максимальне спрощення механізмів кредитування молодих підприємств; економічне стимулювання роботодавців, які приймають на роботу випускників вищих навчальних закладів; збільшення обсягів стажування молоді на підприємствах; посилення державного та громадського контролю за якістю робочих місць, які бронюються на підприємствах.

Таким чином, ефективне вирішення проблеми працевлаштування молоді дасть поштовх до розвитку вітчизняної економіки, сприятиме становленню України як стабільної, соціальної та квітучої держави.

Список використаних джерел

1. Акіліна О.В. Аналітичний огляд ринку // Формування ринкових відносин в Україні. – 2008. – №10. – с. 152–159.
2. Гетьманенко Ю.О., Тахтарова К.А. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості молоді // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – 2011. – Т.2. – С. 51–59.
3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 05.02.1993 № 2998-ХІІ – Режим доступу : www.rada.gov.ua.

Максимчук В.В., слухач 2-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Кривицький Ю.В.*

СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ

В Україні протягом століть тривав процес формування сфери громадського життя, що був пов'язаний із поширенням ідеології визвольного руху, втіленням у життя сподівань на здобуття українським народом незалежності, вирішенням національного питання шляхом демократизації суспільства. Вітчизняна політико-правова думка обґрунтовувала ідеї свободи особи, рівності людей, пріоритету загальнолюдських цінностей, непорушності закону, безпеки особистості, тобто основоположні принципи правової держави і громадянського суспільства. У суспільній свідомості поступово формувалося уявлення, що держава не завжди є надійним гарантом прав та інтересів окремої особи і суспільства загалом. Змусити державу бути таким гарантом може лише соціальна сила, яка здатна урівноважити силу держави й на яку остання буде зважати. Такою силою є громадянське суспільство, якому держава повинна бути підпорядкована [1, с. 36]. У зв'язку з цим науковий інтерес представляє вивчення окремих аспектів співвідношення та взаємодії громадянського суспільства і держави в сучасних умовах розвитку.

В юридичній енциклопедичній літературі громадянське суспільство інтерпретують в якості спільності вільних, рівноправних людей, кожній з яких держава забезпечує юридичні можливості бути власником, користуватися економічною свободою і надійним соціальним захистом, а також брати участь у політичному житті. Громадянське суспільство – це етносоціальний простір, в якому люди взаємно пов'язані та взаємодіють між собою як незалежні особистості, котрі володіють власністю, вільно розпоряджаються результатами своєї праці, є носіями політичних прав і свобод [2, с. 29].

На думку А.М. Колодія, громадянське суспільство – це об'єднання вільних індивідів і асоціацій громадян, що

сформовані добровільно для забезпечення свободи та ініціативності особистості, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, задоволення інших загальних інтересів, і яке завдяки приватній власності в економічній сфері, демократії в політичній, плюралізму в духовній, справедливості у правовій зумовлює існування в абсолютній більшості так званого середнього прошарку, який здатен підпорядкувати громадянському суспільству демократичну, правову, соціальну державу [3, с. 13]. Згідно з міркуваннями А.Р. Крусян сила громадянського суспільства – в реальній свободі людини, у пріоритеті її прав та інтересів перед усіма іншими цінностями. Людина є центром громадянського суспільства. Громадянське суспільство зацікавлене в розвитку людини, в досягненні нею особистого успіху, воно орієнтоване на людину, функціонує через людину та заради людини, тобто є гуманістичним. Без вільної людини немає громадянського суспільства [4, с. 18].

Не можна не погодитися з висловленою в літературі думкою, що діалектика співвідношення громадянського суспільства і держави складна та суперечлива. Громадянське суспільство, представляючи собою систему, яка розвивається, постійно відчуває тиск з боку державної влади. Разом із тим держава зацікавлена у вільному розвитку громадянського суспільства як передумови її власного поступу. Зрілість громадянського суспільства – одна з головних умов стабільності демократичного режиму. Громадянське суспільство контролює дію політичної влади. Слабкість громадянського суспільства підштовхує державу до узурпування його прав, унаслідок чого відбувається інверсія функцій держави і громадянського суспільства. У такому випадку держава привласнює функції громадянського суспільства, примушуючи його до виконання винятково державних рішень. Окрім того, відносини держави і суспільства можна охарактеризувати як відносини постійної суперечливої взаємодії та взаємовпливу, характер і спрямованість яких значною мірою залежать від рівня розвитку громадянського суспільства та його інститутів. Громадянське суспільство гармонійно співіснує з державою при демократичному режимі, в опозиції – при тоталітаризмі та в конструктивному протистоянні – при авторитаризмі.

Отже, сучасний стан українського суспільства потребує від наукової спільноти пошуку відповідей на загальносоціальні

імпульси, які необхідні стратегії реформування: перехід від неконструктивних спроб замінити державу громадянським суспільством до зусиль, які спрямовані на їх збалансовану взаємодію. Саме принцип соціального та політичного балансу у взаємовідносинах держави і громадянського суспільства повинен стати основою для виправлення та корекції нестабільної політичної ситуації.

Список використаних джерел

1. Тимошенко В. Формування ідей та елементів громадянського суспільства в Україні: ретроспективний аналіз / В. Тимошенко // Право України. – 2014. – № 4. – С. 36–44.
2. Словник юридичних термінів : [навч.-наук. вид.] / Уклад. : А. П. Мозоль, Н. І. Мозоль, Л. Г. Юрковська. – К. : МП Леся, 2014. – 192 с.
3. Колодій А. Громадянське суспільство: ознаки, структурні елементи, співвідношення із державою / А. Колодій // Право України. – 2014. – № 4. – С. 9–16.
4. Крусян А. Громадянське суспільство в Україні як передумова сучасного українського конституціоналізму: поняття і тенденції розвитку / А. Крусян // Право України. – 2014. – № 4. – С. 17–25.

Николюк Л.С., курсант 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Тихомиров Д.О.*

ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Деякі дослідники дотримуються думки, що державний режим це занадто широке поняття для даного явища і вважають за краще використовувати дещо інше – державно-правовий режим. На відміну від понять форми правління і форми державного устрою, які відносяться до організаційної сторони форми держави, термін державний режим характеризує її

функціональну сторону - форми і методи здійснення державної (а не іншої) влади.

Державно-правовий режим – це поняття, що позначає систему прийомів, методів, форм, способів здійснення державної і політичної влади в суспільстві. Це функціональна характеристика влади. Характер державно-політичного режиму ніколи прямо не вказується в конституціях держав (не вважаючи поширених вказівок на демократичний характер держави), однак майже завжди самим безпосереднім чином відбивається на їх утриманні. [1, ст. 30]

Основою для класифікації державно-правових (політичних) режимів, тобто способів та методів здійснення державної влади, є:

- ступінь розвиненості політичної демократії;
- реальний політико-правовий статус особи.

З урахуванням цих критеріїв сучасні державно-правові (політичні) режими поділяються на демократичні та антидемократичні.

Метою даної роботи стало розкриття поняття в широкому аспекті антидемократичного політичного режиму, його визначення, види, особливості. Для того, щоб забезпечити світ від негативних наслідків.

Антидемократичний режим – це режим, коли державна влада здійснюється шляхом обмеження або порушення основних прав людини, коли заборонена легальна діяльність опозиційних політичних партій і громадських об'єднань.

Для нього характерні такі ознаки:

- не реалізується (частіше всього юридично не закріплений) принцип поділу влад;
- звужується або припиняється вплив громадян та їх об'єднань на управління державою;
- відсутня або стає формальною виборність;
- забороняється діяльність опозиційних партій та організацій;
- застосовуються політичні репресії.

Такий режим може бути авторитарним і тоталітарним, вождизм, військово-диктаторський, комунізм, фашистський, расистський та ін. [3, ст. 94]

Тоталітарний режим – крайня форма антидемократичного режиму, такий спосіб організації державної влади, при якому

здійснюється повний (тотальний) контроль державою над всіма сферами життя суспільства та особистості.

Він характеризується:

- повним пануванням держави над особистістю та суспільством;

- одержавленням усіх легальних об'єднань та організацій;

- необмеженими законом повноваженнями органів влади;

- заборонаю демократичних організацій;

- загальним контролем над діяльністю громадян та їх об'єднань;

- прагненням до зовнішньої експансії. Різновидами тоталітарного режиму виступають расистський, фашистський, військово-диктаторський режими.

Авторитарний режим – це стан політичного життя, коли влада зосереджується в руках однієї особи або правлячої верхівки. Цей режим не має таких реакційних проявів, як тоталітарний, і характеризується:

- необмеженою владою однієї особи або групи осіб, не підконтрольних народів;

- наявністю центра управління, який діє на свій розсуд, у тому числі з порушенням норм закону;

- використанням насильства та позасудових методів примусу;

- опорою на поліцейський та військовий апарат;

- дією принципу пріоритету держави над особистістю, відсутністю гарантій здійснення конституційно проголошених прав і свобод особи, особливо у взаємовідносинах із владою.

[4, ст. 13–14]

Комунізм (соціалізм) у більшій степені, ніж інші різновидитоталітаризму, виражає основні риси цього ладу, оскільки припускає абсолютну владу держави, повне усунення приватної власності і, отже, будь-якої автономії особистості. Незважаючи на переважно тоталітарні форми політичної організації соціалістичній системі характерні і гуманніполітичні цілі. Так, наприклад, у СРСР різко підвищився рівень освітинароду, стали доступними досягнення науки і культури, була забезпеченасоціальна захищеність населення, розвивалася економіка, космічна івоєнна промисловість і т.д., різко

скоротився рівень злочинності, дотого ж протягом десятиліть система майже не використовувала масові репресії.

Військовий (військово-диктаторський, військово-поліцейський) режим заснований на владі реальних керівників збройних сил чи спецслужб, встановлюється в результаті перевороту, здійсненого проти законного правління цивільних осіб.

Військові режими панують колегіально (як хунта), або на чолі держави знаходиться один з військових чинів, найчастіше генерал або старший офіцер. Армія перетворюється на панівну соціально-політичну силу, бере активну участь у реалізації як внутрішніх, так і зовнішніх функцій держави. В умовах подібного антидемократичного режиму створюється розгалужений військово-поліцейський апарат, який включає крім армії і спецслужб велика кількість інших органів, у тому числі і позаконституційного характеру, для політичного контролю за населенням, громадськими об'єднаннями, ідеологічної обробки громадян, боротьби з антиурядовими рухами і т. п. Скасовується конституція і багато законодавчих актів, які замінюються актами військових властей.

Типовий приклад: військове правління в М'янмі (колишня Бірма), в Аргентині, Болівії, Парагваї в недавньому минулому, в держав Тропічної Африки.

Монархічний режим, що поділяється на: а) абсолютну монархію, де владаналежить монарху, парламенту немає (наприклад, Саудівська Аравія); б) дуалістичну (подвійну) монархію, в якій парламент хоч і діє, але його роль є мінімальною, такою, що не заважає самодержавному режиму (наприклад, Кувейт).

Персоналізований режим, репрезентований: а) персональною тиранією, в якій влада належить вождю, котрий спирається за відсутності розгалужених політичних інституцій передусім на поліцію (наприклад, режим Аміна в Уганді); б) матримоніальною тиранією, де влада впродовж десятиріч передається спадково (наприклад, режим Стресснера у Парагваї).

Однопартійний режим, який має: а) напівконкурентний характер, оскільки хоч вибори до органів влади проводяться, але кількість суб'єктів, що беруть участь, зумисно звужена, оскільки відбір і відсіювання претендентів здійснюють спочатку в рамках партії влади, а відтак відібраних висувають далі, незаперечно

створячи новий суспільний порядок; б) патронажно-клієнтальний характер, коли в політичний світ впроваджують сімейно-родинні, кланові, етнічні, конфесійні та інші взаємозв'язки, на ґрунті чого формується партія патрона, котрий стає для мас уособленням режиму й життєстверджувальним гарантом.

Фашистський режим по своїй суті є радикальний тоталітаризм. Державами, де вперше виникли фашистські організації, були Італія та Німеччина. Метою його було твердження панування арійської раси, вищої нацією проголошувалася німецька. Фашизм встановлюється в кризових ситуаціях, коли традиційні буржуазно-демократичні інститути не спрацьовують, а проведена державна політика виявляється або помилковою, або неефективною.

Причини появи фашизму в 20–30-х рр. ХХ в. в Західній Європі:

1) глибоку соціально-економічну кризу, яка призвела до різкого падіння виробництва, масового безробіття;

2) стагнація і криза в розвитку західного лібералізму і буржуазної культури;

3) радикальні зміни в соціальній структурі буржуазного суспільства, обумовлені економічною кризою і необхідністю модернізації виробництва;

4) слабкість тодішньої державної влади, яка не мала розвинених традицій парламентаризму та багатопартійності.

З огляду на вище сказане можна зробити висновок, що режими здійснення державної влади відрізняються великою різноманітністю. Їх специфіка визначається залежністю як від елементів форми держави (абсолютна монархія і унітарна державність тяжіють до більш жорстких, централізованим методам управління, а парламентська республіка і федеративну побудову держави – до введення альтернативних більш демократичних методів впливу), так і від інших об'єктивних і суб'єктивних обставин: національні і історичні традиції, особливості культури, релігії і навіть територіальні розміри держави і т.д.

Отже, кожна держава має свій політичний режим. Політичний режим означає сукупність прийомів, методів, форм, способів здійснення політичної державної влади в суспільстві, характеризує ступінь політичної свободи, правове положення особи в суспільстві і певний тип політичної системи, існуючої в країні.

На сучасному етапі розвитку України питання про форму держави набуває особливого значення, адже воно стосується найважливіших аспектів організації та діяльності молодії суверенної держави. Тому правильне розуміння відповідних теоретичних положень, що виходять з аналізу світового досвіду державно-правового будівництва, застосування їх до конкретних умов і національних традицій може суттєво сприяти створенню життєздатної форми Української держави, яка забезпечить прогресивний розвиток і розквіт усього суспільства.

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права: Підручник / Скакун О.Ф. Пер. з рос. – Харків: Консум, 2001. – 656 с.
2. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права: Підручник. – К.: Кондор, 2005. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://expertprava.ucoz.ru/load/teorija_derzhavi_ta_prava/elektronni_pidruchniki/zagalna_teorija_derzhavi_ta_prava_kelman/16-1-0-69
3. Загальна теорія держави і права: / М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова та ін.; За ред. М. В. Цвіка, В. Д. Ткаченка, О. В. Петришина. – Харків: Право, 2002. – 432 с.
4. Молдован В.В., Чулінда Л.І. – Правознавство: навчальний посібник / МОН. – 2-ге вид. / В.В. Молдован, Л.І. Чулінда – Київ: Центр учбової літератури, 2010. – 184 с.

Рошкович О.В., слухач 2-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Кривицький Ю.В.*

РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Наприкінці 2014 р. в Україні розпочато стратегічну реформу Міністерства внутрішніх справ (далі – МВС) України, завдяки якій передбачається перетворення останнього на цивільне правоохоронне багатопрофільне відомство з чітким

розмежуванням політичної та правоохоронної функцій. У зв'язку з цим на особливу увагу заслугове узагальнення передового зарубіжного досвіду професійної діяльності органів внутрішніх справ (далі – ОВС), включаючи досвід їх реформування, передусім у країнах, які протягом останніх десятиліть вирішували схожі до вітчизняних соціальні, політичні та економічні задачі [1, с.67]. Такою державою виступає Чеська Республіка (далі – ЧР), в якій реформа ОВС проводилася в подібних до українських суспільних умовах на фоні демократизації, ринкових перетворень і державного будівництва.

Як самостійна держава на політичній мапі світу ЧР з'явилася 1 січня 1993 р. унаслідок розпаду Чехословаччини, що складалася з двох соціалістичних республік – Чехії та Словаччини. Питання реформування правоохоронної системи в ЧР постали вкрай гостро. Держава пішла шляхом демілітаризації, децентралізації та деполітизації поліції. Так, здійснення реформ передбачало демілітаризацію МВС ЧР. Центральний апарат МВС став виконувати такі функції: аналітична та експертна діяльність, законодавче забезпечення, розподіл фінансів, урегулювання питань стосовно громадянства й міграції, профілактика злочинності, відповідальність за моніторинг криміногенної ситуації в країні. Як наслідок, діяльність територіальних органів поліції від діяльності профільного міністерства повністю відокремлено. Окрім того, було ліквідовано внутрішні війська, прикордонну охорону, війська швидкого реагування. Замість них створено спільний Федеральний корпус поліції.

З організаційної точки зору поліція ЧР виступає підпорядкованою МВС, але безпосередньо керується начальником поліції, який призначається і звільняється з посади міністром внутрішніх справ за згодою уряду ЧР. Йому та очолюваній ним поліцейській колегії підпорядковуються всі працівники поліції країни, за винятком тих, які виконують завдання в апараті МВС і працівників слідчих підрозділів [2, с. 22]. У свою чергу поліцейські, які розслідують злочини, підпорядковуються лише прокуратурі й суду. Створено муніципальну поліцію, підпорядковану мерам міст (водночас повноваження їх дещо обмежено). Муніципальні інспектори поліції не мають права на арешт або власне розслідування. Здебільшого міські поліцейські

підтримують правопорядок на вулицях і в транспорті. Під час здійснення в МВС ЧР масової люстрації посад позбулися 20 % колишніх співробітників. Їх змінили молоді фахівці, які пройшли навчання в поліцейських школах за кордоном. Нині рівень довіри населення до поліції становить близько 60 %.

Розслідування злочинної діяльності поліцейських покладено на інспекцію внутрішніх справ, що підпорядкована безпосередньо цивільному міністру внутрішніх справ. Запроваджено постійну ротацию кадрів – поліцейські довго не затримуються на одному місці служби.

Із 2008 р. чеською поліцією взято курс на превенцію злочинів. Фахівці відповідного управління оцінюють ризики та спрямовують дії різних відомств на запобігання ситуації. Типовою практикою стало складання на основі такого аналізу соціодемографічного портрета регіону [3, с.118]. Відтоді діє оновлена система індикаторів оцінювання динаміки злочинності й ресурсів профілактики. Це – співвідношення кількості правопорушень і кількості населення за певний період; розподіл злочинів за типом і сценарієм скоєння; структура криміналітету (вік, стать, судимість). У такий спосіб визначають ареали посиленої уваги поліції. Інший напрям перетворень – запровадження системи контролю якості поліцейського сервісу в межах ухваленої 2007 р. Національної програми підвищення якості стандартів роботи держслужб. Цей підхід зафіксовано в Законі ЧР Про поліцію Чеської Республіки від 17 липня 2008 р., у якому запроваджено новий різновид іспиту для майбутніх поліцейських і тих, хто проходить атестацію: тест на відповідальну поведінку. Мета іспиту – визначити, чи не схильний кандидат до зловживання своїми повноваженнями. При цьому варто наголосити на тому, що після реформування правоохоронної системи ЧР зарплати працівникам поліції було суттєво збільшено [3, с. 119].

Отже, за оцінками експертів у ЧР було проведено радикальну реформу ОВС шляхом перетворення їх з карально-репресивної машини на інституцію європейського зразка. Ці зміни здійснювалися комплексно, в контексті значних конституційних перетворень. Основні завдання реформи зводилися до охорони прав і свобод людини та відновлення довіри громадян до ОВС.

Список використаних джерел

1. Зозуля І. В. Теорія і практика реформування системи МВС України : [монографія] / І. В. Зозуля. – Х. : Харків юридичний, 2008. – 480 с.

2. Лемак В. В. Правова реформа в Чехії і Словаччині в умовах постсоціалістичної модернізації: теоретичні і практичні проблеми : автореф. дис. докт. юрид. наук : спец. 12.00.01 Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / В. В. Лемак. – Х., 2003. – 40 с.

3. Основні напрями реформування органів внутрішніх справ України в контексті досвіду зарубіжних країн та європейських стандартів діяльності поліції : [аналітичний огляд] / [С. Д. Гусарев, Т. А. Авакян, С. С. Чернявський та ін.]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 168 с.

Синиця Т.А., слухач 2-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Халюк С.О.*

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ВИЩОЇ РАДИ ЮСТИЦІЇ

Для сучасного українського суспільства, що стало на шлях демократичних перетворень, актуалізується питання ефективного функціонування всіх його інститутів та організацій. Обраний курс до Європейської спільноти вимагає суттєвих перетворень, в тому числі вдосконалення чинного законодавства України. Все це, безумовно, стосується як судової системи в цілому, так і Вищої ради юстиції, зокрема.

Конституція України, виходячи із загальнолюдських цінностей, визначила нові підходи до здійснення судової влади. А тому питання формування суддівського корпусу в Україні залишається актуальним та важливим з огляду на зростання ролі судової влади в житті суспільства, а також перетворенням

судової влади на дієвий механізм по забезпеченню прав і свобод людини. Крім того, закріплений Конституцією України принцип розподілу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, має як наслідок, посилення гарантій незалежності суддів, в тому числі й у сфері створення нового механізму формування суддівського корпусу: добору кандидатів на посади суддів, їх призначення на посаду та звільнення з посади тощо. Всі ці завдання покладаються в тому числі і на Вищу раду юстиції, статус якої зафіксовано у статті 131 Конституції України.

Відповідно до Конституції України правосуддя в Україні здійснюється виключно судами. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускаються. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Вплив на суддів у будь-який спосіб забороняється. Отже, правосуддя – це вид державної діяльності, за допомогою якого розглядаються і вирішуються питання, пов'язані з порушенням норм права. Тому воно здійснюється від імені держави спеціально уповноваженими органами – судами, які на судових засіданнях у встановленому законом порядку розглядають кримінальні, адміністративні, цивільні, трудові та інші категорії справ. Суд, здійснюючи правосуддя на засадах верховенства права, забезпечує захист гарантованих Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства і держави. З огляду на викладене стає зрозумілим важливість професійно підготовленого суддівського корпусу в Україні.

Утворення Вищої ради юстиції України засновано на світовій практиці. Адже аналогічні органи існують в багатьох країнах світу, майже у всіх країнах Європи, а також СНД. Так, наприклад, в Казахстані – Вища судова рада, у Вірменії – Рада правосуддя, в Грузії – Рада юстиції, у Молдові – Вища рада магістратури, в Іспанії – Генеральна рада судової влади, у Бельгії – Вища рада правосуддя тощо. В Україні Вища рада юстиції – конституційний незалежний орган, який не належить до жодної з гілок державної влади згідно зі статтею 6 Конституції України. Вона здійснює діяльність з формування висококваліфікованого

суддівського корпусу та прийняття рішень про порушення суддями та прокурорами вимог щодо несумісності та їх дисциплінарної відповідальності. Функціонально цей орган пов'язаний з усіма гілками влади.

Визначаючи місце Вищої ради юстиції в Україні у формуванні суддівського корпусу, необхідно вказати на систему нормативних актів, що регулюють її діяльність. При цьому важливо підкреслити, що сфера суспільних відносин, яка регулюється з приводу утворення та функціонування судової влади все більше претендує в останні десятиліття на конституційне закріплення. У більшості випадків вищі органи судового контролю мають конституційний статус, і тенденція їхнього конституціоналізму поступово стає глобальною. Так, Конституція Франції закріпила основні положення утворення та функціонування Вищої ради магістратури (ст. 64, 65). Аналогічним чином вирішено це питання і в Конституції Іспанії (ст. 122.2), яка проголошує, що Генеральна Рада судової влади є вищим органом судової влади в країні. В Україні правовий статус Вищої ради юстиції також визначається Конституцією України і Законом України «Про Вищу раду юстиції», а також внутрішньовідомчими нормативними актами, наприклад, Регламентом Вищої ради юстиції.

Саме Конституція України та зазначені нормативні акти визначають кількісний склад і спосіб формування, сферу відання та вичерпні права і обов'язки Вищої ради юстиції, тобто у них вказуються найзагальніші положення її правового статусу. В інших нормативних документах здійснюється деталізація та конкретизація вказаних положень. Таким чином, за допомогою встановлення компетенції державного органу визначається його місце в системі органів держави.

Конституційний статус Вищої ради юстиції України потребує вдосконалення відповідно до вимог міжнародних актів, адже лише у такий спосіб можна забезпечити професійність та незалежність як судової влади в Україні в загальному, так і суддів безпосередньо.

Ягельська М.М., студент 6-КМ-1А
курсу факультету № 2 навчально-
наукового інституту № 4 Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних
наук, доцент *Хальота А.І.*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Європейська інтеграція є шляхом покращення та модернізації економіки України, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, вільний рух робочої сили, товарів і послуг в межах ЄС, а також вихід на спільний європейський ринок. Співробітництво України з ЄС сприятиме наближенню нашої держави до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя та добробуту населення.

Інтеграція України до ЄС є тривалим процесом. Крім політичних, економічних і соціальних проблем в інтеграції України до ЄС не менш важливою проблемою є законодавство України, не гармонізоване до європейських стандартів. Адаптація українського законодавства до європейського має здійснюватись за рахунок реформування української правової системи та поступового приведення її у відповідність із європейськими стандартами, оскільки ці реформи вважаються Європейським Союзом фундаментальними для забезпечення передбачуваності та стабільності ситуації в країні. Серед пріоритетів можна виділити реформу національної безпеки та оборони України, конституційну реформу, реформу системи запобігання та боротьби з корупцією, реформу виборчого законодавства, реформу системи правосуддя, правоохоронних органів, реформу у сфері державного управління, дерегуляцію, реформу державних закупівель, реформу міграційного менеджменту, податкову реформу та зовнішній аудит. Ця адаптація повинна охопити майже усі сфери права, насамперед, такі як приватне, трудове, митне, податкове, фінансове законодавство, законодавство про охорону праці, життя та здоров'я, про інтелектуальну власність, про охорону навколишнього середовища та багато іншого.

Реалізацію реформ в Україні та програм розвитку держави передбачає Стратегія сталого розвитку Україна – 2020, метою реалізації якої є впровадження європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі.

Ратифікація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС 16 вересня 2014 року та виконання її вимог – Копенгагенських критеріїв – дає можливість Україні стати в подальшому повноцінним членом в ЄС. Для цього Україні потрібно пройти ще чотири з п'яти етапів, що потрібні для вступу країни до ЄС.

Виступаючи 27 квітня 2015 року в Києві на XVII саміті Україна – ЄС, головним позитивним результатом якого є набрання чинності з 1 січня 2016 року зони вільної торгівлі між Україною та ЄС та введення безвізового режиму цього ж року, Президент України П. Порошенко наголосив, що перспектива членства України в ЄС є стратегічним орієнтиром українських прагнень до перетворення і ключовою метою, заради якої проводяться реформи. Хоча у випадку отримання безвізового режиму з ЄС Україну можуть внести до переліку безпечних країн, громадяни яких не мають права претендувати на статус біженця.

Наївно також думати, що Зона вільної торгівлі з ЄС відкриє для вітчизняних виробників широкий і перспективний ринок Євросоюзу. Перепонами на цьому шляху безперечно стануть неконкурентоспроможність української продукції, невідповідність її євростандартам, неможливість проведення швидкої і масштабної модернізації підприємств, низький рівень інноваційності та технологій, низька продуктивність праці тощо.

До недоліків вступу України в ЄС слід віднести втрату конкурентоспроможності багатьох галузей економіки; складність переходу на європейський рівень цін та стандартів життя; погіршення відносин з країнами СНД; можливе розміщення на території України шкідливих виробництв; проблема незаконної міграції та відтоку кадрів; демографічний спад тощо.

Але не зважаючи на проблеми та труднощі приєднання України до ЄС, Європейська інтеграція має низку переваг. Основними серед яких можуть стати участь України в Європейській колективній безпеці та гарантування територіальної недоторканості України; безвізовий режим на території ЄС, вільна міграція робочої сили, нові ринки збуту для українських товарів, ріст потоку прямих іноземних інвестицій,

зменшення митних тарифів та отримання позитивного сальдо торговельного балансу, ефективний захист прав людини в інституціях ЄС, розвиток технологій, стабільність політичної системи та адаптація національного законодавства із законодавством ЄС, європейська стандартизація виробництва, ріст конкурентоспроможності національних товарів і послуг, розвиток середнього і малого бізнесу тощо.

Євроінтеграція України надасть нові можливості економічного розвитку, відкриє перспективи співробітництва з країнами ЄС та зміцнить позиції України у світовій системі міжнародних відносин, що на сьогодні є найліпшим способом реалізації національних інтересів.

Яворовенко Н.М., студент 6-КМ-1А курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Калиновський Б.В.*

ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В УКРАЇНІ ЯК ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Гендерна рівність є однією з ознак правової держави. Держава зобов'язана забезпечувати дотримання прав людини, передбачених міжнародним законодавством. Однак, незважаючи на багатообіцяючі зміни в міжнародному праві та практиці, жінки з усього світу досі стикаються з повсякденною реальністю. Жіночій половині часто бракує засобів та знань, необхідних для використання системи прав людини, для боротьби проти дискримінації.

Тему гендерної нерівності в своїх наукових роботах розглядали як українські вчені так і зарубіжні вчені. Великий внесок в дослідження даної проблеми внесли В. Сакевич, М. Фозикош, Зайцев О., Кісь О., Власенко О., Берн Ш., Шваб К., Тайсон Л. та інші. Дана проблема тісно переплітає в собі як юридичні так і соціально-економічні науки.

Принцип статевої рівності закріплює стаття 3 Конституції України і передбачає рівність чоловіків і жінок у всіх сферах

життя. В доповнення до цього Україна ратифікувала низку міжнародних актів, зокрема Декларацію прав людини, прийняту ООН в 1948 році, яка проголошує, що кожна людина, незалежно від статі має право на рівні права. Можна з впевненістю зазначити, що в законодавчому аспекті Україна є досить розвинутою країною, однак досі існують проблеми та перешкоди з реалізацією цих нормативних актів.

Реальна ситуація в країні ще далека від повного подолання нерівності чоловіків і жінок. В Україні станом на 1 січня 2015 року постійно проживає близько 23 мільйонів жінок та 20 мільйонів чоловіків. Держкомстат надає дані про те, що заробіток українок становить лише 73% заробітної плати чоловіків. Жінки в Україні переважно зайняті в соціально важливих, але низько оплачуваних державних секторах: дошкільні заклади, середні школи, де 99% працівників – жінки. Досить відсталою залишається наша країна і стосовно представництва жінок в політиці, займаючи 117 місце серед 134 країн Світу. Політичний вплив жінок складає лише 8% у Верховній Раді України, 35% у Європейському Парламенті, 47% у Швеції, 20% в Польщі. [3]

Україна задля вирішення проблеми гендерної нерівності обрала правильний шлях, беручи за основу приклади країн ЄС та США. Варто зазначити, що досі жодна країна світу не подолала гендерну нерівність, хоча вже прийнята велика кількість законів, програм, декларацій на цю тему. Верховною Радою України у 2005 році було прийнято Закон Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, який визначив гендерну рівність як рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Даний закон також передбачив впровадження позитивних дій – спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати рівні права, надані їм Конституцією та Законами України [1].

Про те, які шляхи пропонує держава Україна для розв'язання даної проблеми найбільш повно описує Державна Програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року. Програма пропонує вдосконалення законодавства та приведення його у відповідність

з законодавством Європейського Союзу. Програма також пропонує формування культури гендерної рівності в суспільстві, позитивна дискримінація жінок в сфері зайнятості, дослідження гендерної нерівності як науки.

Однак законодавець не враховує той факт, що проблема гендерної нерівності в ЄС та Україні не завжди має спільну причину, що правова культура та правова свідомість, а також менталітет в країнах ЄС та в Україні не є тотожними, а тому і шляхи мають бути відповідними для української свідомості [2].

Організація Об'єднаних Націй зараховує проблему гендерної нерівності до ряду глобальних і рекомендує державам-членам змінювати існуючі гендерні моделі, які містять в собі систему нерівних цінностей та подвійних стандартів.

Більшість документів запропонованих ООН та іншими міжнародними організаціями містять в собі положення про те, що рівність між чоловіками і жінками сприяє повноцінному соціально-економічному та демографічному розвитку суспільства. До ряду організацій, які мають на меті подолання проблеми статевої дискримінації відносять: ООН – жінки, ЮНІФЕМ, Міжнародна жіноча ліга за мир та свободу, Глобальний фонд для жінок та інші [6].

Беручи до уваги досвід інших країн світу, варто зазначити, що досі не існує жодного суспільства в світі, де до жінок відносились би так само, як і до чоловіків. Жінки складають приблизно половину населення Землі і заслуговують на те, щоб отримати однаковий доступ до охорони здоров'я, освіти, заробітної плати, впливу та політичних прав, як і чоловіки. Відповідно до даних Світового економічного форуму за 2014 рік до подолання гендерної нерівності наблизились Ісландія, Фінляндія, Норвегія, Швеція, Данія. Україна посіла в даному рейтингу 56-е місце поруч з Польщею, Болівією та Хорватією, а Росія аж на 75-ій позиції. Світовий економічний форум прогнозує, що для повного подолання гендерної нерівності, Світу знадобиться 81 рік [5].

Гендерні відносини тісно переплітаються з загальною соціально-економічною модернізацією суспільства і впровадженням нових технологій, тому нерівність чоловіків і жінок є проблемою, яка потребує негайного вирішення.

Одним з шляхів вирішення проблеми є необхідність інформування жінок про випадки порушення прав жінок та створення позитивних прецедентів в українському законодавстві. Існує потреба в активній участі жінок в політичному житті суспільства, у відстоюванні своїх законних прав та свобод. Варто створити сприятливі умови для працевлаштування жінок, зокрема в політичних структурах, на високих державних посадах, квотування посад для жінок в Кабінеті Міністрів України, Верховній Раді України, дипломатичних представництвах України за кордоном, що сприятиме створенню позитивного іміджу країни на міжнародній арені [4].

Важливим є створення інституту відповідальності за дискримінацію жінок у будь-якій сфері суспільного життя. В боротьбі за свої права та рівність, жінкам варто залучитись підтримкою чоловічого населення країни, які підтримують політику гендерної рівності. Проведення відповідної пропаганди через медіаресурси може стати початком зародження відповідної правової культури як серед жінок, так і серед чоловіків, які по закону є рівними в своїх правах та свободах.

Гендерна нерівність досі існує в українському суспільстві в більшості сфер нашого життя. Статева дискримінація гальмує розвиток суспільства, що підтверджується наступними наслідками: знижується продуктивність праці, гальмується економічний ріст. Кількість організацій, що борються за права жінок в Україні зростає, а присутність жінок в політиці стрімко знижується. Це свідчить про те, що державна політика в сфері створення паритетних умов чоловіків і жінок є неефективною та погано скоординованою. До того ж українські громадські організації в основному реалізують свої проекти за рахунок закордонних донорських організацій. Жіночій половині країни варто частіше привертати увагу влади та медіа до випадків порушення своїх прав: а також проявляти більш активну життєву позицію.

Список використаних джерел

1. Закон України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>.

2. Про затвердження Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 26 вересня 2013 року № 717 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>.

3. Державний комітет статистики України. Статистичні таблиці щодо становища жінок і чоловіків в Україні: [Електронний ресурс] – К. – Режим доступу: http://www.hearts.in.ua/articles/heart_statistics/687.php

4. Кісь О. Гендерні аспекти реклами: сексизм як негативний чинник формування гендерних відносин в Україні/Законотворчість: практичні аспекти впровадження принципу рівних можливостей жінок і чоловіків в діяльності Верховної Ради України / Програма сприяння Парламенту II: Програма розвитку законотворчої політики. – К. Москаленко О.М. ФОП, 2010 – С. 57–65.

5. The Global Gender Gap Report 2014 [Electronic source]. – Access:<http://reports.weforum.org/global-gender-gap-report-2014/rankings/>

6. 7 самых влиятельных женских организаций [Электронный ресурс] : Интернет-портал – М. – Ольга Бахлина – ООО – Форбс – Режим доступу: <http://m.forbes.ru/article.php?id=125708>.

Шевченко Ю.В., слухач 4-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Варивода В.І.*

РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ МІГРАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Відповідно до Закону України «Про Державну прикордонну службу України» на Державну прикордонну службу України покладаються завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

Серед основних функцій Державної прикордонної служби України особливе місце посідає участь у протидії незаконній

міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів.

Державна прикордонної служби України з метою протидії незаконній міграції створює та забезпечує інформаційні системи, у тому числі банки даних щодо осіб, які перетнули державний кордон України, осіб, які вчинили правопорушення, протидію яким віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежується право виїзду з України, недійсних, викрадених і втрачених документів на право виїзду за кордон та в інших випадках, передбачених законами України.

Державна прикордонної служби України взаємодіє з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями з питань охорони державного кордону України, протидії незаконній міграції, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності.

До системи органів виконавчої влади які забезпечують реалізацію державної політики у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні входить Адміністрація Державної прикордонної служби України.

Адміністрація Держприкордонслужби України для виконання покладених на неї завдань має право в установленому порядку:

заслуховувати інформацію керівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств та установ про хід виконання завдань і здійснення заходів з охорони державного кордону, забезпечення дотримання режиму державного кордону, прикордонного режиму і режиму в пунктах пропуску через державний кордон;

представляти Кабінет Міністрів України за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладання міжнародних договорів України;

співпрацювати з іноземними дипломатичними і консульськими установами в питаннях, що належать до компетенції Держприкордонслужби України і стосуються обмеження чи поновлення прав іноземців та осіб без громадянства;

підтримувати в установленому порядку взаємодію з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями з питань охорони державного кордону, протидії незаконній міграції, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності.

Організація і здійснення перевірки документів громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перетинають державний кордон визначається інструкцією Адміністрацією Держприкордонслужби України. Інструкція визначає загальні засади організації і здійснення перевірки документів громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перетинають державний кордон.

Система перевірки документів громадян України, іноземців та осіб без громадянства, які перетинають державний кордон, складається з трьох рівнів: перший рівень – стандартна перевірка документів; другий рівень – поглиблена перевірка документів; третій рівень – експертне дослідження паспортних документів.

Затримання осіб у пунктах перетину державного кордону у разі незаконного перетинання або спроби незаконного перетинання державного кордону України, порушення прикордонного режиму або режиму в пунктах пропуску через державний кордон України, вчинення злісної непокори законному розпорядженню або вимозі військовослужбовця чи працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, порушення правил використання об'єктів тваринного світу в межах прикордонної смуги та контрольованого прикордонного району, у територіальному морі, внутрішніх водах та виключній (морській) економічній зоні України, порушення правил перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні і транзитного проїзду через територію України здійснюється органами прикордонної служби на строк до трьох годин, а в необхідних випадках до трьох діб з повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з моменту затримання.

Для тримання та охорони затриманих осіб за рішенням Адміністрації Державної прикордонної служби України

створюються пункти тимчасового тримання затриманих та спеціально обладнані приміщення, які забезпечують виконання цього завдання.

Затримані особи звільняються і вибувають з місць тримання у зв'язку із:

- закінченням термінів адміністративного затримання;
- закінченням термінів затримання особи підозрюваної у вчиненні злочину;
- передаванням до органу міграційної служби України;
- передаванням до інших правоохоронних органів;
- прийняттям правового рішення за фактом правопорушення;
- поміщенням у медичні установи МОЗ України. Затримані особи вважаються вибулими також у зв'язку зі смертю.

Затримання у пунктах перетину державного кордону осіб, підозрюваних у вчиненні злочину регулюється КПК України, Законом України «Про Державну прикордонну службу України», Законом України «Про державний кордон України». Дії посадових осіб органів (підрозділів) охорони державного кордону під час затримання осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, без ухвали слідчого судді або суду та порядку подальшої взаємодії органів (підрозділів) охорони державного кордону з органами досудового розслідування регулюються відповідною інструкцією АДПСУ, що погоджена з Генеральною прокуратурою України, МВС, СБУ.

Підставами затримання особи є, якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення, а якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Уповноважена службова особа без ухвали слідчого судді або суду має право затримати таку особу, підозрювану у вчиненні злочину у сфері охорони державного кордону, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі.

Затримання співробітника кадрового складу розвідувального органу України при виконанні ним своїх службових обов'язків і пов'язані з цим особистий обшук та огляд його речей застосовуються тільки в присутності офіційних представників цього органу. Розвідувальні органи України – спеціально уповноважені законом органи на здійснення

розвідувальної діяльності. Розвідувальний орган України може функціонувати як самостійний державний орган, так і у складі центрального органу виконавчої влади.

Розвідувальні органи України здійснюють розвідувальну діяльність у таких сферах:

Служба зовнішньої розвідки України – у політичній, економічній, військово-технічній, науково-технічній, інформаційній та екологічній;

розвідувальний орган Міністерства оборони України – у воєнній, воєнно-політичній, воєнно-технічній, воєнно-економічній, інформаційній та екологічній;

розвідувальний орган спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у справах охорони державного кордону – у сферах прикордонної та імміграційної політики, а також в інших сферах, що стосуються питань захисту державного кордону України та її суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні.

Розвідувальні органи України є юридичними особами, вони мають дійсне та умовне найменування, відповідні емблеми, печатки і штампи, печатки із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, рахунки, у тому числі валютні, в банках та інших фінансових установах.

Протокол про затримання особи складається відповідно до вимог КПК України у підрозділі охорони державного кордону посадовою особою.

Копія протоколу про затримання особи негайно після складання під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.

Уповноважена службова особа підрозділу, яка здійснила затримання, зобов'язана надати затриманій особі можливість негайно (за першої можливості) повідомити про своє затримання та місцеперебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб на вибір цієї особи тощо.

Після складання протоколу про затримання особи начальник органу (підрозділу) охорони державного кордону організовує її тримання.

Про затримання особи, час, обставини, виявлені ознаки злочину негайно, але не пізніше ніж через 30 хвилин з моменту виявлення особи, інформує найближчий орган досудового

розслідування з урахуванням підслідності, центр управління службою органу охорони державного кордону та орган (установу), уповноважений законом на надання безоплатної правової допомоги, а також здійснює реєстрацію цієї інформації у встановленому порядку.

Відповідно до Законів України «Про правовий статус іноземців», «Про державний кордон України», «Про Національну поліцію», «Про Прикордонні війська України», Кримінального кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, постанови Кабінету Міністрів України «Про Правила в'їзду іноземців в Україну, їх виїзду з України і транзитного проїзду через її територію» органах внутрішніх справ та органах охорони державного кордону України ведуться обліки осіб, затриманих за порушення законодавства України про державний кордон.

Об'єктами обліку є іноземці, затримані за порушення режиму державного кордону України, прикордонного режиму, порядку перебування в Україні і транзитного проїзду через її територію, а також особи, затримані за незаконне переправлення іноземців через державний кордон України, порушення порядку оформлення для них документів на право перебування в Україні та порядку надання їм житла, транспортних засобів чи інших послуг.

Облік здійснюється шляхом ведення алфавітних оперативно-довідкових картотек і дактилоскопічних картотек, у тому числі з використанням автоматизованого банку даних та автоматизованих дактилоскопічних інформаційних систем.

Підставами для збору інформації для поставлення осіб на облік є:

- протокол про адміністративне затримання особи відповідно до КУпАП;
- протокол або постанова про затримання особи відповідно до КПК України.

Підставами для поставлення осіб на облік є рішення про притягнення їх до відповідальності.

Секція 2
ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Безуглий Л.А., декан факультету № 1
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ У ВИЯВЛЕННІ
Й УСУНЕННІ ПРИЧИН ТА УМОВ ЗЛОЧИНІВ

У сучасних умовах, коли Україна взяла упевнений курс на побудову демократичної правової держави, особливої актуальності набуває захист прав і законних інтересів особи, у тому числі й боротьба зі злочинністю.

Кримінальна ситуація в Україні, яка склалася протягом останнього десятиріччя, вимагає вжиття адекватних заходів щодо протидії злочинності. Стабільна криміналізація суспільства, високий рівень злочинності, значне її омолодження становлять серйозну загрозу для реформ, спрямованих на побудову в нашій країні демократичної, правової, соціальної держави. Для створення належної протизлочинної ситуації необхідна державна політика, що забезпечуватиме не тільки своєчасне реагування правоохоронних органів на кожний факт вчинення злочину, а й ужиття ефективних запобіжних заходів.

Відповідно до статті 23 Закону України Про Національну поліцію [1] поліцейський виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення.

Очевидно, що своєчасне виявлення й усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, має не тільки правове значення, а й спричиняє позитивний психологічний вплив, демонструючи прагнення і здатність осіб, які здійснюють кримінальне переслідування, усебічно, повно й об'єктивно встановити всі обставини вчинення злочину, у тому числі його

причини та умови. Необхідно також відзначити соціальне значення їх запобіжної діяльності, оскільки виявлені й усунуті причини та умови, що сприяють вчиненню злочину, не можуть сприяти аналогічному або іншому злочинному діянням.

Сьогодні проблеми запобігання злочинів є актуальними. Проте не можна стверджувати, що названі проблеми є абсолютно новими і не знаходили відображення в науковій літературі. Водночас, протягом багатьох десятиліть тривають напружені дискусії стосовно суті, ознак, алгоритму доказування і багатьох інших аспектів причинного зв'язку між поведінкою людини і завданою шкодою. Ці суперечки викликані потребами практики, тими надзвичайними труднощами, які часто виникають при розв'язанні кримінальних справ, оскільки далеко не завжди очевидно, що шкоду, яку ставлять за вину особі, котра вчинила суспільно небезпечне діяння, спричинила саме вона.

На підставі цього можна зробити висновок про безсумнівну актуальність питання. Сьогодні як ніколи необхідні розроблення і реалізація сучасної концепції протидії злочинності з адекватними механізмами, у межах яких індивідуальна профілактика злочинів зможе посісти гідне місце. У зв'язку з цим, вважаємо, що одним з перших кроків до досягнення поставленої мети має бути формулювання прикладного, практично спрямованого поняття причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, а також їх науково обґрунтована класифікація, що може бути використана в діяльності визначених законом суб'єктів.

Кримінологічне визначення причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, як правило, містить у собі два взаємозалежних аспекти: антигромадську установку особистості й конкретну життєву ситуацію, що складається до моменту вчинення злочину. При вчиненні умисних злочинів вирішальну роль, як правило, відіграє антигромадська установка, водночас при вчиненні необережних злочинів зростає роль життєвої ситуації.

Детермінанти злочинності слід розкривати не тільки як якісно-визначені, стабільні, цілісні системи, а й в аспекті їх різноманітних функціонально-динамічних зв'язків і взаємодій.

У процесі розвитку сучасної науки розкривається все більше різноманіття форм зв'язку явищ, що виражаються у вигляді співвідношень, які не мають явного і безпосереднього причинного характеру. Дійсно, причинність у кримінології ніколи не реалізується в чистому вигляді, звільненому від присутності інших форм зв'язку, і тільки абстрактно може бути відділена від них. Однак така абстракція може бути плідною й ефективною, оскільки допомагає, зокрема органам поліції, розкрити причинність кримінальних явищ як основи, на якій ґрунтується вся система соціальних явищ. Але коли причинний зв'язок розкритий, працівники поліції повинні знову повернутися до цілісної картини криміногенності, тобто впровадити вивчення причин у складну мережу взаємозалежностей. Усі форми причинного і функціонального зв'язку охоплюються одним поняттям детермінації. Детермінація – вчення про об'єктивний закономірний взаємозв'язок та причинну обумовленість усіх явищ. Вона протистоїть індетермінізму, який заперечує загальний характер причинності.

Діяльність Національної поліції у сучасних умовах, вимагає принципово нового підходу щодо своїх основних функцій, при цьому концептуальним є рівень реалізації головного призначення – забезпечення надійної охорони законних прав та інтересів людини, суспільства і держави

Саме тому значення діяльності щодо запобігання злочинам у сучасному українському суспільстві необхідно розглядати через функцію держави, що демонструє рівень захисту громадян, а не рух слідами вчинених злочинів.

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України [2] також немає спеціальної норми, яка передбачала б обов'язок органу досудового розслідування виявляти причини й умови вчинення злочину і реагувати на них відповідним поданням (на кшталт ст. 23 і ст. 23-1 у Кримінально-процесуальному кодексі України 1960 року). На нашу думку, це пов'язано з позицією Європейського суду з прав людини у справі Дактарас проти Литви [3] щодо необхідності суворого дотримання принципу презумпції невинуватості як однієї зі складових вимог справедливого судового розгляду. Зокрема, на думку Суду, виявлення причин і умов

вчинення злочину й реагування на це відповідним процесуальним документом – поданням слідчого, є достатньою підставою для припущення, що посадова особа може вважати підозрюваного або обвинуваченого винним у вчиненні злочину і це може бути свого роду тиском на суд, який постановляє вирок. Саме тому деякі науковці (Звирбуль В.К., Сахаров А.Б. та ін.) та практики вважають, що слідчий не повинен виявляти причини й умови вчинення злочину і реагувати на них у кримінальному процесі [4–5].

З таким підходом погодитись не можна, слідчий може і повинен брати участь у запобіганні злочинам, позаяк у сьогоденних умовах це необхідно робити: 1) у межах повноважень, передбачених існуючими завданнями [1]; 2) відповідно до вимог КПК України [2], який надає слідчому ще більше можливостей з запобігання злочинам кримінально-процесуальними засобами. Фактично вся діяльність слідчого у кримінальному процесі повинна бути спрямована на запобігання злочинам.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квіт. 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Дактарас проти Литви. Рішення Європейського суду з прав людини від 24.11.2000 р.
4. Звирбуль В. К. Деятельность следователя по предупреждению преступлений: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 Уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза / В. К. Звирбуль. –М., 1963. – 26 с.
5. Сахаров А. Б. О личности преступника и причинах преступности в СССР / А. Б. Сахаров. – М. : Юридическая литература, 1961. – 279 с.

Омельченко О.С., професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;
Самарський С.С., оперуповноважений Дніпровського УП ГУ Національної поліції в м. Києві

АНАЛІЗ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Сучасний стан розвитку законодавчої діяльності в Україні являється недостатнім для виконання покладених на державу завдань, щодо побудови демократичної, соціальної, правової держави, а саме створення системи гарантій прав людини з метою своєчасного забезпечення її права на доступ до правосуддя та судовий захист, розширення і зміцнення правового статусу постраждалої особи, вдосконалення процесуального механізму реалізації прав потерпілих. Одним із пріоритетних завдань держави є захист та поновлення прав особи, якій злочином завдано шкоди, – особи, яка в порушеному кримінальному провадженні має підстави визнаватись і визнається потерпілою.

Згідно зі статтею 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека являються найвищою цінністю. Держава бере на себе обов'язок забезпечення прав і свобод людини. З цим обов'язком кореспондується право кожного вимагати від органів державної влади захисту його прав і свобод. Реалізація положень Конституції вимагає відповідності норм кримінального судочинства для захисту прав і свобод осіб, які потерпіли від злочинного посягання.

Законодавець в новому КПК України вніс зміни в процесуальний статус потерпілого у кримінальному провадженні, розширивши круг суб'єктів, які можуть набувати статус потерпілого та з'явився новий суб'єкт – юридична особа.

На сучасному етапі прогалиною нового законодавства є те, що у провадженні про незакінчений злочин особа визнається потерпілою лише за умови фактичного заподіяння їй моральної,

фізичної або майнової шкоди. Потерпілим визнається особа, якій реально заподіяна шкода лише злочином, не враховуючи можливість заподіяння шкоди в результаті вчинення суспільнонебезпечного діяння неосудною або неповнолітньою особою. Отже, потерпілим має визнаватися особа, коли є підстави вважати, що відносно неї вчинено незакінчений злочин.

На мій погляд Новий КПК на відміну від старого звужив права потерпілого, а саме – право на ознайомлення з усіма матеріалами справи. Сьогодні потерпілий згідно (п. 1. ч. 11 ст. 56 КПК) має право знайомитися з матеріалами, які безпосередньо стосуються вчиненого щодо нього кримінального правопорушення. Я вважаю доцільним залишити права потерпілого на ознайомлення з матеріалами справи згідно старої редакції КПК.

Ст. 59 Конституції України проголошує: Кожен вільний у виборі захисника своїх прав, що я вважаю повинно знайти законодавче відображення в КПК. На відміну від старого, Новий КПК у ст. 58 порушує конституційні права. Сьогодні представником потерпілого може бути лише юридична особа, яка має право бути захисником у кримінальному провадженні, тобто адвокат. Тому я вважаю доцільним привести ст. 59 КПК у відповідність до ст. 59 Конституції України.

В Новому КПК з'явилося право (п. 10. ст. 56 КПК), що передбачає відшкодування потерпілому завданої злочином шкоди за рахунок Державного бюджету, але в окремих випадках (ч. 3 ст. 127 КПК). В українському законодавстві це явище не являється новим, ст. 117 та 1207 передбачає відшкодування потерпілій особі за рахунок держави шкоди, це закладено в основі Конституції України (ч. 2 ст. 3), що захист прав люди є головним обов'язком держави. Така ситуація значною мірою причинена відсутністю ефективного правового механізму відшкодування потерпілим майнової, фізичної та моральної шкоди. Законодавцем була зроблена спроба створення такого механізму у Проекті закону від 27.10.2010 р, але він не був не прийнятий.

Тому на данному етапі розвитку нашої держави є необхідним:

по-перше, створення державної програми закладеної у бюджеті з урахуванням росту злочинності в державі на відшкодування за рахунок держави матеріальної, фізичної та

моральної шкоди фізичним та юридичним особам, які потерпіли від злочину;

по-друге ч. 1 ст. 75 КК України Звільнення від відбування покарання з випробуванням доповнити п. 2, яким передбачити, що обов'язковою обставиною звільнення від відбування покарання з випробуванням є – добровільне відшкодування засудженим завданого збитку або усунення заподіяної шкоди.

Ігнатюк О.В., заступник голови
Апеляційного суду Київської області,
кандидат юридичних наук

НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Впровадження законодавцем негласних слідчих (розшукових) дій в процесуальну систему нашої держави дає змогу суспільству сприймати такий інструментарій правоохоронної діяльності як запоруку забезпечення правопорядку в державі та захисту прав і свобод людини та громадянина, а не як свавільне втручання в приватне життя [1].

Негласні слідчі (розшукові) дії утворюють окремий кримінально- процесуальний інститут, правовому регулюванню якого присвячений розділ 21 КПК України 2013 р. Чинний КПК України дає визначення негласних слідчих (розшукових) дій як різновиду слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню та проводяться у випадках, якщо відомості про злочин та особу, яка його вчинила, неможливо отримати іншим способом. Відповідно до цього законодавчого визначення можна зробити висновок [2, с. 272], що за своїм змістом негласні слідчі (розшукові) дії не відрізняються від оперативно-розшукових заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відповідними відомчими правовими актами. Водночас слід звернути увагу на те, що на відміну від оперативно-розшукових заходів, перелік яких у Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» не визначений, у чинному КПК України закріплено вичерпний перелік негласних слідчих (розшукових) дій: аудіо- та відеоконтроль особи (ст. 260), накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261), огляд і виїмка кореспонденції

(ст. 262), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263), зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння (ст. 267), установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269), аудіо- та відеоконтроль місця (ст. 270), контроль за вчиненням злочину (ст. 271) та виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 262) [3].

КПК України визначає суб'єктів, які приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, якими є слідчий та прокурор (ч. 3 ст. 246 КПК України), а також суб'єктів, яким надається право проводити негласні слідчі (розшукові) – слідчого, або за його дорученням співробітників оперативних підрозділів (ч. 6 ст. 246 КПК України). Важливим та дієвим засобом забезпечення законності проведення негласних слідчих (розшукових) дій, передбачених ст. 260, 261, 262, 263, 264, 267, 268, 269, 271, 274 КПК України, є судовий контроль, який здійснює слідчий суддя, за рішенням якого проводяться зазначені дії (ст. 247, 248, 249, 250 КПК України). Чинний КПК визначив підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 246), порядок, строки розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії, зміст таких клопотань та строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на її проведення (ст. 248, 249), вимоги до постанови слідчого, та прокурора про проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 251), передбачив можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250), визначив правила фіксації ходу та її результатів (ст. 252), заходи щодо захисту інформації, отриманої в результаті проведення негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 254) та інформації що не використовується у кримінальному провадженні (ст. 255), загальні засади використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у доказування (ст. 256) та в інших цілях або передання інформації (ст. 256). Більш докладніше проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінально-процесуальному доказуванні регламентовано Інструкцією про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затвердженою

спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1681/51 [3]

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що новий інститут негласних слідчих (розшукових) дій як ефективний засіб кримінально-процесуального доказування, потребує постійного удосконалення як процесуальної форми, з урахуванням практики його застосування, так і удосконалення організаційно- тактичних засад його реалізації у правозастосовний процес [2, с. 272–273].

Список використаних джерел

1. Негласні слідчі (розшукові) дії. Глава 21 Кримінального процесуального кодексу України (в схемах і таблицях): наочний посібник, вид-во, 2014. – 102 с.

2. Погорецький М. А. Негласні слідчі (розшукові) дії: проблеми провадження та використання результатів у доказуванні / М.А. Погорецький // юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – К., 2013. – Вип. № 1. – С. 270–276.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, ст.88).

Бондаренко В.В., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ОБСТАВИНИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ ДОКАЗУВАННЮ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗНИЩЕННЯМ, ПІДРОБКОЮ АБО ЗМІНОЮ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ ТА АГРЕГАТІВ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

Боротьба з правопорушенням у сфері безпеки дорожнього руху є важливим загальнодержавним завданням. У вирішенні цього завдання особливе місце займає діяльність Державтоінспекції та інших служб органів внутрішніх справ, яка спрямована на швидке і повне розкриття дорожньо-транспортних злочинів та встановлення винних осіб за умови

додержання законності. Більшість питань, які виникають по такій категорії кримінальних проваджень, вимагає від осіб, що проводять досудове слідство, високих професійних якостей. Крім юридичної підготовки, їм необхідні знання в галузі криміналістики, судової медицини, психології, організації дорожнього руху та ін.

Незаконне заволодіння автотранспортними засобами з їх подальшою легалізацією шляхом підробки або знищення ідентифікаційних позначень як різновид кримінального бізнесу завдяки своїй прибутковості вважається надзвичайно привабливим для злочинців.

Розслідування будь-якого злочину згідно з нормами кримінального процесуального законодавства розпочинається з відкриття кримінального провадження, а саме внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після чого починається початковий етап, який охоплює період досудового розслідування, під час якого проводяться слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії, встановлюються обставини події, ознаки злочину, які необхідні для визначення слідчих ситуацій, побудови версій, планування розслідування, розшуку та затримання злочинця тощо [1, с. 366].

Специфіка початкового етапу розкриття і розслідування протиправної діяльності, передбаченої ст. 290 КК України, обумовлена комплексом обставин, які необхідно встановити на етапі проведення попередньої перевірки, що передують відкриттю кримінального провадження.

Слід зазначити, що метою кримінального процесуального доказування є встановлення об'єктивної істини. Її досягнення можливе лише тоді, коли при кримінальному провадженні з достатньою повнотою і достовірністю будуть встановлені всі факти і обставини, які мають значення для правильного вирішення матеріалів. Сукупність таких фактів і обставин утворюють предмет доказування [2, с. 18].

Предмет доказування визначений ст. 91 КПК України – це сукупність передбачених кримінальним процесуальним законом обставин, які потрібно встановити по кожному кримінальному провадженню і які мають правове значення для правильного

його вирішення по суті. Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні

У кримінальному провадженні підлягають доказуванню:

1) подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення);

2) винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення;

3) вид і розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат;

4) обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу обвинуваченого, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження;

5) обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання;

6) обставини, які підтверджують, що гроші, цінності та інше майно, які підлягають спеціальній конфіскації, одержані внаслідок вчинення кримінального правопорушення та/або є доходами від такого майна, або призначалися (використовувалися) для схилення особи до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та/або матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи винагороди за його вчинення, або є предметом кримінального правопорушення, у тому числі пов'язаного з їх незаконним обігом, або підшукані, виготовлені, пристосовані або використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення;

7) обставини, що є підставою для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру [3].

Правильне визначення цих обставин, їх всебічне, повне і об'єктивне дослідження дозволяють встановити пізнавальну програму у конкретному провадженні, що значно підвищує ефективність кримінального судочинства [4].

Список використаних джерел

1. Лісова А. Типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування згвалтування / А. Лісова // Право України. – К., – 2011. – № 8. – С. 366–373.

2. Стахівський С.М. Теорія і практика кримінального процесуального доказування: Монографія / С.М. Стахівський. – К., 2005. – 271 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України, Закон України «Пронесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України»: чинне законодавство з 19 листоп. 2012 р. (офіц. текст). – К.: Паливода А. В., 2012. – 382 с. (із змінами, внесеними від 13.05.2014 р., підстава № 1261-VII).

4. Теорія доказательств в советском уголовном процессе. – М., 1

Бублик М.В., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІІ ЗЛОЧИНАМ, УЧИНЕНИМ НА ҐРУНТІ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Розбудова та розвиток України як сучасної цивілізованої європейської держави вимагає, передусім, всебічного захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина. Стаття 3 Конституції України [1] проголошує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Також, стаття 24 Основного Закону визначає, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Подальший цивілізований, демократичний розвиток країни вимагає державних гарантій співіснування на території України представників понад 140 національностей. Досягти цього можна збалансуванням інтересів окремих груп та суспільства в цілому. Сучасне етнічне та релігійне різноманіття громадян України, які зберегли себе як національні спільноти зі своєю культурою, мовою, традиціями, віросповіданням, свідчить про позитивну

спрямованість державної політики нашої країни. Проте, тенденційне зростання етнічної та релігійної напруженості та ненависті призводить до зростання злочинності на цьому ґрунті. Одним із завдань кримінального законодавства України є правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина. Норми кримінального права опосередковано регулюють у державі суспільні відносини, шляхом встановлення кримінально-правових норм і передбачення покарань за їх порушення. Однак, в Україні залишається недостатньо розробленою проблема профілактики злочинів, які вчиняються на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Причини та умови злочинності єдині для всіх держав. Це – культурні, етнічні, мовні, релігійні або інші протиріччя суспільства. Чим гостріші такі протиріччя, тим вища злочинність. При цьому фахівці правової галузі вбачають завдання попередження злочинності лише в її стримуванні на певному рівні.

Оскільки кожна держава є унікальною, то копіювання позитивного досвіду попередження таких злочинів в інших країн, на жаль, є неможливим. Україна мусить мати свою, сучасну й науково обґрунтовану систему профілактики злочинів скоєних за мотивом расової, національної чи релігійної нетерпимості.

На Всесвітній конференції з боротьби проти расизму, расової дискримінації, ксенофобії та пов'язаної з ними нетерпимості (The World Conference against racism, racial discrimination, xenophobia and related intolerance, 2009), у доповіді Комісії ООН з прав людини констатувалося, що у світі в цілому за останні роки спостерігається швидке зростання випадків проявів нетерпимості, дискримінації, расизму і ксенофобії у формі відкритого насильства, які, зокрема, направлені на мігрантів, практично в кожному регіоні світу [2].

В Україні спостерігається збільшення проявів ксенофобії – етнічної, політичної, релігійної. Причини відповідних тенденцій полягають у зростанні соціальних та економічних проблем у суспільстві, неефективній політиці профілактики відповідних явищ у молодіжному середовищі. За даними моніторингу Конгресу національних громад України (КНГУ) щодо кількості зафіксованих нападів на ґрунті етнічної та расової ненависті, у 2012 році в Україні було зафіксовано 19 нападів, у 2013 році –

25 нападів, у 2014 році (не враховуючи випадки, які сталися на окупованій території) – 24 напади [3].

Моніторинг Уповноваженого з прав людини також засвідчив зростання в суспільстві негативних тенденцій щодо проявів ксенофобії, релігійної, національної та расової нетерпимості. Так, в одному з пунктів Третьої доповіді по Україні Європейської комісії проти расизму та нетерпимості зазначено, що іноземні студенти стають мішенню нападів расистського характеру, які вчиняють члени груп скінхедів як у межах, так і поза межами університетських містечок (у метро, клубах, ресторанах тощо) [4].

Україна, як член Ради Європи та ОБСЄ, ратифікувала значну частину міжнародних документів, прийнятих європейською спільнотою з метою захисту уразливих категорій населення (мігранти, етнічні меншини) від проявів расизму та ксенофобії, а саме: Декларацію ЮНЕСКО про расу та расові забобони (1978 р.); Декларацію принципів толерантності (ЮНЕСКО, 1995 р.); Європейську соціальну хартію (1996 р.). Крім того, з метою запобігання поширенню ксенофобії, расистської та антисемітської інформації через комп'ютерні системи, у квітні 2005 року Україною був підписаний Додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність, що стосується криміналізації дій расистського та ксенофобського характеру, вчинених через комп'ютерні системи.

Крім того, Верховною Радою України 5 листопада 2009 р. був прийнятий Закон України Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості [5], яким було внесено зміни до статей 115, 122, 126, 127, 161, 300 КК України в частині встановлення відповідальності за злочини, вчинені з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Метою даного закону є створення більш чітких передумов для невідворотності й належного рівня покарання за ряд злочинних дій з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості. Конкретизація й чітке віднесення злочинів вчинених з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості до статей Кримінального кодексу України та фіксація їх у частинах, які

прописують обтяжуючі обставини, допоможе уникнути двозначності при кваліфікації злочинів.

Таким чином, проходить активний рух нашої країни до створення правової бази щодо протидії злочинам учинених на ґрунті расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

2. Мазука Л. Оптимізація державної політики щодо попередження та протидії проявам ксенофобії та расизму в Україні / Л. Мазука [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://old.niss.gov.ua/monitor/September09/17.htm>.

3. Інформаційно-аналітична доповідь по результатах моніторингу [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : http://vaadua.org/sites/default/files/files/Xenophobia_in_Ukraine_2014_rus.pdf.

4. Третя доповідь по Україні: прийнята 29 червня 2007 р./ Європейська Комісія проти расизму та нетерпимості [Текст]. – Страсбург, 2008. – 68 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://eu.prostir.ua/library/9074.html>.

5. Закон України Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості № 1707-VI від 5.11.2009 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1707-17>.

Кравченко Н.С., ад'юнкт кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

ПОТЕРПІЛИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ДОКАЗУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Позовна форма захисту порушених кримінальним правопорушенням прав та інтересів потерпілих осіб, а також розгляд та вирішення цивільного позову в кримінальному провадженні, й на сьогодні залишається актуальним питанням в

науці про кримінальне судочинство та в кримінальному процесуальному законодавстві України. Більш цього, однією з актуальних проблем кримінального процесуального права є проблема визначення процесуального статусу такого учасника кримінального провадження, як потерпілий, а також його процесуальної функції та ролі у доказуванні цивільного позову.

Під час досудового розслідування активність потерпілого залежить, перш за все, від розуміння суті наданих йому кримінальним процесуальним законом прав. Тому, з урахування загальноосвітнього та культурного рівня, віку громадянинові (потерпілому у кримінальному провадженні) слід у доступній формі роз'яснити значення таких термінів, як докази, клопотання, відвід, заходи забезпечення кримінального провадження, цивільний позов та ін. Нерідко на практиці формально проводиться роз'яснення прав без необхідних пояснень і зводиться до одержання підпису потерпілого про вручення йому пам'ятки про права й обов'язки.

Потерпілого (його представника) можна розглядати як суб'єкта доказування, що має протилежний підозрюваному процесуальний інтерес у кримінальному провадженні. Разом з тим, права, якими він наділений забезпечують обвинувальний характер його діяльності, але він може обрати й інший її напрям. У практиці інколи зустрічаються випадки, коли потерпілий сприяє з'ясуванню обставин, що свідчать на користь підозрюваного.

Проаналізувавши різні думки вітчизняних та зарубіжних вчених відносно статусу потерпілого у кримінальному провадженні, а також з урахуванням норм кримінального процесуального закону України та практичного досвіду, на наш погляд, в межах провадження потерпілий є суб'єктом реалізації функції обвинувачення тому, що внаслідок вчинення кримінального правопорушення його особисті права та інтереси було порушено. Особисту зацікавленість в кримінальному провадженні формує саме відновлення власних прав та інтересів, що й визначає діяльність потерпілого як обвинувальну в рамках реалізації засади (принципу) диспозитивності. Тобто, реалізація потерпілим функції обвинувачення є його правом, а не обов'язком, що суттєво відрізняє потерпілого від слідчого та прокурора, діяльність яких щодо здійснення функції

обвинувачення є обов'язковою у кримінальному провадженні і відбувається в рамках засади (принципу) публічності.

Таким чином, потерпілий, де-юре, є суб'єктом доказування цивільного позову в кримінальному провадженні, тому він має право здійснювати доказування підстав та предмету заявленого ним позову в провадженні як під час досудового розслідування, так і під час судового розгляду. Однак, де-факто, для цього він суттєво звужений в правах.

Дія загальних правил доказування означає, що потерпілий повинен сприяти органам досудового розслідування, прокурору та суду у встановленні характеру і розміру заподіяної кримінальним правопорушенням шкоди, тобто у збиранні доказів цивільного позову. В цьому випадку йде мова про моральний обов'язок потерпілого, який підтримує обвинувачення в суді, обґрунтувати свої твердження і претензії. Проте, з точки зору доказування, це – суцільно моральні категорії, які не тягнуть процесуальних наслідків.

Отже, доцільно говорити не про самостійний обов'язок доказування цивільного позову потерпілим (його представником), а про право доказування своїх позовних вимог (оскільки законом не передбачено жодної санкції за невиконання потерпілим такого обов'язку). При цьому, зазначений учасник кримінального провадження має виконувати свої обов'язки та вимоги осіб, які здійснюють провадження, навіть в тому разі, коли він відмовився від пред'явленого цивільного позову і вже не приймає участі в доказуванні.

На нашу думку, діяльність потерпілого як суб'єкта доказування цивільного позову у кримінальному провадженні полягає в:

1) участі в доказуванні підстав, виду та розміру цивільного позову за допомогою подання органу, що веде провадження, відповідних доказів;

2) прийнятті участі у слідчих (розшукових) діях та інших процесуальних діях, пов'язаних із встановленням характеру та розміру заподіяної шкоди;

3) участі у безпосередній перевірці відповідних доказів, оскільки потерпілий зацікавлений у відшкодуванні (компенсації) завданої кримінальним правопорушенням шкоди, що стимулює його брати активну участь у доказуванні підстав та розміру пред'явленого цивільного позову.

Кастарнов Д.Б., ад'юнкт кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ОСОБУ ПІДОЗРЮВАНОГО (ОБВИНУВАЧЕНОГО) В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

Протягом усієї історії людства питання боротьби зі злочинністю посідали чільне місце у здійсненні та реалізації державної політики. Особливого значення набуває ця проблема в умовах, коли Україна проголосила курс на побудову суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави (ст. 1 Конституції України). Принцип верховенства права є домінуючим у системі засад кримінального провадження, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Принцип верховенства права у кримінальному провадженні застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини (ст. 8 КПК України).

Однією з форм міжнародної інтеграції у боротьбі зі злочинністю, що поширюється за межі держави, є об'єднання зусиль правоохоронних органів у діяльності міжнародних організацій, що мають повноваження з координації зусиль у боротьбі зі злочинністю. Важливе місце у цьому напрямку належить законодавчому положенню, згідно з яким під час кримінального провадження суд, слідчий суддя, прокурор, керівник органу досудового розслідування, слідчий, інші службові особи органів державної влади зобов'язанні неухильно додержуватися вимог Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість, яких надана Верховною Радою України, а у разі, якщо норми Кримінального процесуального кодексу України суперечать міжнародному договору, застосовуються положення відповідно міжнародного договору України (ст. 9 КПК України).

Зважаючи на це, особливої уваги набуває діяльність одного з центральних суб'єктів провадження – слідчого. Саме слідчий має забезпечити виконання завдань кримінального провадження, щодо охорони прав, свобод та законних інтересів

учасників кримінального провадження. Їх реалізація можлива лише за умови доказування обставин, що становлять зміст предмета доказування, з поміж яких особливе місце належить обставинам, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), обтяжують чи пом'якшують покарання. В умовах євроінтеграційних прагнень нашої держави вирішення кримінально-правових конфліктів неможливе без урахування Європейських стандартів кримінального судочинства та врахування обставин, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого).

Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що із обставинами, які характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), закон пов'язує вирішення таких кримінально-правових питань, як визначення виду покарання (ст.ст. 50–64 КК України), призначення покарання (ст.ст. 65–73 КК України), наявність обставин, що пом'якшують (ст. 66 КК України) або обтяжують покарання (ст. 67 КК України), призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено за даний злочин (ст. 69 КК України), звільнення від відбування покарання з випробуванням (ст. 75 КК України), звільнення від покарання (ст. ст. 74–87 КК України) та ін.

Особливого значення набувають обставини, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого), для вирішення питання про призначення покарання за сукупністю злочинів (ст. 70 КК України). Якісний судовий розгляд справи можливий лише за умови, коли під час досудового розслідування всебічно і повно будуть встановлені дані про цю особу. Так, наприклад до таких відомостей належать обставини, пов'язані з колишніми судимостями особи. Водночас даних лише про колишні судимості підозрюваного (обвинуваченого) недостатньо, необхідно, щоб при проведенні досудового розслідування слідчий з'ясував відомості про поведінку підозрюваного (обвинуваченого) в місцях позбавлення волі, про ставлення його до праці підчас відбування покарання за раніше вчиненні кримінальні правопорушення, про обставини, в силу яких мав місце виправний вплив.

Низка питань кримінально-процесуального характеру може бути вирішена лише за умови, що у кримінальному провадженні

будуть встановлені необхідні властивості особи підозрюваного (обвинуваченого). До їх числа слід віднести перш за все ті, які дозволяють вірно обрати форму досудового розслідування. Згідно ч. 1 ст. 503 КПК України кримінальне провадження щодо застосування примусових заходів медичного характеру, передбачених законом України про кримінальну відповідальність, здійснюється за наявності достатніх підстав, а саме:

1) особа вчинила суспільно небезпечне діяння, передбачене законом України про кримінальну відповідальність, у стані неосудності;

2) особа вчинила кримінальне правопорушення у стані осудності, але захворіла на психічну хворобу до постанови вироку.

Крім цього, за наявності відомостей, що підозрюваний (обвинувачений) є неповнолітнім, або в силу фізичних чи психічних вад не може самостійно здійснювати своє право на захист, або не володіє мовою, якою ведеться провадження у кримінальному провадженні, слідчий зобов'язаний забезпечити участь захисника (ст.ст. 48–49 КПК України), а у відповідних випадках – перекладача (ч. 1 ст. 68 КПК України), педагога (психолога) (ч. 1 ст. 226 КПК України), законного представника (ст. 227, КПК України).

Властивості особи підозрюваного (обвинуваченого) враховуються і при обранні щодо нього запобіжного заходу. Згідно ст. 178 КПК України при вирішенні питання про необхідність обрання запобіжного заходу, щодо підозрюваного (обвинуваченого) і визначення його виду, повинні враховуватися тяжкість злочину, відомості про особу підозрюваного (обвинуваченого), його вік, стан здоров'я, сімейний стан, рід занять та інші обставини. Не встановлення однієї з перерахованих обставин перешкоджатиме вірному вирішенню питання про обрання запобіжного заходу. Цілком зрозуміло, що при обранні запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (ч. 1 ст. 183 КПК України) слід докласти копії витягів з ЄРДР та повідомлення про підозру, копії протоколів затримання, допитів підозрюваного, а також наявні докази, що підтверджують обставини, які свідчать про необхідність обрання особі запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою (відомості про особу підозрюваного (обвинуваченого), довідки про

судимість, дані про можливість особи переховуватися від слідства, про погрози на адресу потерпілих, свідків тощо.

Проаналізувавши положення норм ст. 183 КПК України, можна зробити висновок, що тримання під вартою – винятковий захід, який має застосовуватися лише у випадках, коли інші, більш м'які запобіжні заходи, будуть неефективними.

Отже, доказування обставин, що характеризують особу підозрюваного (обвинуваченого) як цілеспрямована діяльність слідчого щодо встановлення певної сукупності відомостей, має важливе значення для правильного застосування норм кримінального закону, точного виконання та додержання вимог кримінального процесуального законодавства, вибору та застосування найбільш дієвих та ефективних прийомів під час проведення слідчих (розшукових) дій.

Максимів І.І., ад'юнкт кафедри
юридичної психології Національної
академії внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ

Актуальність даної теми обумовлена недостатнім рівнем удосконалення законодавства в сфері попередження та боротьби з дитячим жебрацтвом. Тому вважається за доцільне зупинитися на сучасному стані чинної нормативно-правової бази, а саме на статті 150-1 Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та статті 304 Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність Кримінального кодексу України від 05.04.2001 року № 2341-III (із змінами, внесеними згідно із Законом № 3571-VI від 05.07.2011; із змінами, внесеними згідно із Законом № 616-VI від 01.10.2008 відповідно).

Об'єктивні ознаки злочинів щодо таких діянь, як використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом та втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, мають спільні риси, але потерпілими від даного виду злочинів є діти різних вікових груп.

Так, відповідно до ст. 150-1 КК України потерпілим може бути тільки малолітня дитина, тобто дитина, яка не досягла

14-річного віку. Вважаємо, що законодавець передбачив таке вікове обмеження для потерпілої особи у даному складі злочину тому, як переконаний, що використовувати дитину старшого віку неможливо, оскільки вона розуміє, з якою метою все це відбувається. Але законодавець не врахував тієї обставини, що суб'єкт злочину може використовувати дитину у віці з 14 років до 18 років, з різним ступенем розумової відсталості та деменції в залежності від рівня інтелектуального розвитку. У такому разі з огляду на обставини, вже можливе застосування ст. 304 КК України, хоча диспозиція статті передбачає втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність – схилення дитини до злочину або іншої девіації, тобто свідоме вчинення дитиною активної протиправної або аморальної дії (крадіжки, шахрайства, жебракування, вживання алкоголю, наркотичних речовин тощо).

Потерпілим від злочину, передбаченого ст. 304 КК України є: в ч. 1 неповнолітня особа – особа чоловічої або жіночої статі від 14-ти до 18-ти років, а в ч. 2 – малолітня особа – особа до 14 років. Отже, норма ст. 304 КК України охопила коло дітей різного віку, які можуть бути потерпілими від даного виду злочину. Хоча назва самої статті Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність суттєво звузила вікові межі дітей, яких можуть втягнути у злочинну діяльність. Тому, вважаємо за необхідне замінити слово неповнолітніх на слово дітей.

Визначення поняття дитина змінюється в залежності від культурних особливостей кожної країни. Конвенція про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 року у статті 1 визначає дитину як людську істоту, що не досягла віку вісімнадцяти років. Таку ж дефініцію містить правова норма, закріплена у п. С ст. 2 Європейської Конвенції про громадянство (ETS№ 166) від 7 листопада 1997року.

Пріоритет у цій сфері належить національному законодавству. У Сімейному кодексі України від 10.01.2002 року № 2947-III зазначено, що правовий статус дитини має особа до досягнення нею повноліття, і відповідно вказано, що малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, неповнолітньою вважається дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

Відповідно до міжнародного та українського законодавства, дитина від народження має невід'ємні права, які їй гарантує держава: право на життя, право на свободу і особисту недоторканість, право на повагу до особистого і сімейного життя тощо. Тому, є доцільним внести поправки у ст. 150-1 КК України та ст. 304 КК України.

На наш погляд, також є доцільним доповнити Особливу частину чинного Кримінального кодексу України окремим Розділом Злочини проти сім'ї та неповнолітніх або ж Злочини проти укладу сімейних відносин та інтересів неповнолітніх, у якому й закріпити норму, що передбачає кримінальну відповідальність за використання дитини для заняття жебрацтвом та втягнення дітей у злочинну діяльність. Це можна пояснити тим, що норми, передбачені Розділом III та Розділом XII Особливої частини КК України, не направлені на захист нормального морального розвитку дитини, а тому статтю 150-1 КК України та статтю 304 КК України було б слушно винести в окремий розділ.

Таким чином, на законодавчому рівні існують певні неузгодженості при кваліфікації протиправної поведінки щодо дітей, залучення їх до жебракування та втягнення у злочинну діяльність. Натомість, уникнення відповідальності формує у дитини, батьків, опікунів, а також осіб, що замінюють батьків, ставлення до протиправної поведінки як такої, що є нормою.

Враховуючи вищевказані причини щодо обмеження вікових категорій дітей, яких використовують для заняття жебрацтвом і дітей, яких втягують у злочинну діяльність пропонуємо:

1. Статтю 150-1 КК України та статтю 304 КК України винести в окремий Розділ Особливої частини під назвою Злочини проти сім'ї та неповнолітніх або ж Злочини проти укладу сімейних відносин та інтересів неповнолітніх.

2. В назві статті 150-1 Кримінального кодексу України Використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом вилучити слово малолітньої, а також в диспозиції ч. 1 і ч. 2 цієї статті словосполучення малолітня дитина замінити на слово дитина.

3. В назві статті 304 Кримінального кодексу України замінити слово неповнолітніх на слово дітей.

Неміч Ф.Ю., ад'юнкт наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

**ДЕЯКІ ЕЛЕМЕНТИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ В СТ. 386
КК УКРАЇНИ «ПЕРЕШКОДЖАННЯ З'ЯВЛЕННЮ
СВІДКА, ПОТЕРПІЛОГО, ЕКСПЕРТА,
ПРИМУШУВАННЯ ЇХ ДО ВІДМОВИ ВІД ДАВАННЯ
ПОКАЗАНЬ ЧИ ВИСНОВКУ»**

За останні роки підкуп як спосіб вчинення злочину поширився у всіх сферах суспільства в Україні, не оминувши і суспільні відносини як виникають при дотриманні порядку здійснення правосуддя. Прийнятий ряд законодавчих змін з метою реформування національного законодавства до міжнародних стандартів і підвищення ефективності боротьби з підкупом, виявив і ряд недоліків при впровадженні змін до деяких норм в КК України, що потребують подальшого поліпшення. Одним із таких прикладів виникає при аналізі деяких елементів складу злочину ст. 386 КК України Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку. Однією із форм об'єктивної сторони в ст. 386 КК України визначено підкуп свідка, потерпілого, експерта. На даний час у КК України відсутнє чітке визначення поняття підкуп. Розуміння поняття підкуп розкривається у ст.ст. 160, 354, 368³, 368⁴, 370 КК в яких зазначено дане поняття. Так можливо охарактеризувати ряд ознак, які притаманні підкупу. Одною із таких ознак у зазначених вище статтях є предмет підкупу – неправомірна вигода.

Під неправомірною вигодою законодавець розуміє грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. Дане визначення згідно примітці 2 ст. 364 КК України поширюється на ст.ст. 364, 364¹, 365², 368, 368³, 368⁴, 369, 369² та 370 КК України. Однак вказане визначення в КК України не є єдиним. В примітці до ст. 160 КК України під поняттям неправомірна вигода законодавець розуміє кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги або нематеріальні активи, вартість яких перевищує 3 відсотки

розміру мінімальної заробітної плати, які пропонують, обіцяють, надають чи одержують без законних на те підстав. В одно час не визначено розуміння неправомірної вигоди до ст. 386 КК України. Тому виникає питання яку саме неправомірну вигоду, як предмет підкупу застосовує законодавець до ст. 386 КК України.

В ст.386 КК України кримінально карним визначається підкуп такого суб'єкта, як експерт. Тобто схилення експерта до вчинення ним проти правних діянь шляхом надання пропозиції, обіцянки або отримання експертом неправомірної вигоди. При цьому кримінальна відповідальність за пропозицію, обіцянку або надання неправомірної вигоди експерту визначено також у ст. 368⁴ КК України Підкуп особи, яка надає публічні послуги. Наявність подвійної відповідальності за підкуп експерта утворює проблему, за якою саме статтею КК України повинна відповідати особа. В одно час за підкуп експерта у ст. 368⁴ КК передбачено більш жорстку санкцію ніж за підкуп експерта згідно ст. 386 КК України.

Викладене вище свідчить про наявність проблематики у розумінні деяких елементів складу злочину в ст. 386 КК України, що в подальшому може призвести до складнощів у правозастосовній діяльності.

Паламарчук К.В., ад'юнкт кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ СТ. 187 КК УКРАЇНИ

Розбій є найбільш поширеним та небезпечним злочином проти власності. Суспільна небезпека вказаного злочину полягає у заволодінні чужим майном шляхом застосування насильства, небезпечного для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу, або з погрозою застосування такого насильства. Підвищену небезпеку для держави, суспільства та особи створюють кваліфіковані склади розбою.

З огляду на склад розбою кваліфікуючими ознаками цього злочину (ч. 2 ст. 187 КК України) є вчинення його: 1) за

попередньою змовою групою осіб та 2) особою, яка раніше вчинила розбій (повторно) або бандитизм. Особливо кваліфікуючими – вчинення розбою: 1) з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187 КК України); 2) зі спрямуванням на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах; 3) організованою групою; 4) з заподіянням тяжких тілесних ушкоджень (пункти 2-4 передбачені ч. 3 ст. 187 КК України).

Зупинимось на розгляді найбільш поширеної кваліфікуючої ознаки розбою – повторності. Розбій визнається вчиненим повторно лише особою, яка раніше вчинила розбій або бандитизм [1, с. 184–193].

Зважаючи на дані статистики МВС України, такий вид злочину, як бандитизм вчиняється вкрай рідко. Родовий об'єкт (яким виступає громадська (загальна) безпека) бандитизму відрізняється від об'єкту розбою – власність, тож вважаємо за недоцільне наявність однієї з таких умов як попереднє вчинення бандитизму для кваліфікації розбою, вчиненого повторно. Відтак, слід змінити текст примітки 1 до ст. 185 КК України, де до переліку статей додати ст. 187 КК України.

Наступна кваліфікуюча ознака – це вчинення розбою за попередньою змовою групою осіб. У ч. 2 ст. 28 КК України дає визначення форм співучасті, які розрізняються в залежності від наявності (відсутності) попередньої змови між співучасниками. Законодавець визнає злочин вчинений повторно за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку вчинення злочину, домовились про спільне його вчинення. Основна риса вказаної форми співучасті – попередня домовленість про вчинення злочину, при чому вона може мати місце як на стадії готування до злочину, так і безпосередньо перед вчиненням злочину.

Що стосується вчинення розбою з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, то такий склад злочину становить високий рівень суспільної небезпеки, тому що винна особа додатково порушує гарантоване Конституцією України право на недоторканість житла.

Науковці наводять чимало визначень понять житло та приміщення.

Житло – це приміщення, призначене для постійного або тимчасового проживання людей (приватний будинок, квартира, кімната в готелі, дача, садовий будиночок тощо) та його складові частини, які використовуються для відпочинку, зберігання майна або задоволення інших життєвих потреб людини (наприклад, веранда).

Приміщення – це внутрішня частина будови або споруди, у якій перебуває майно. Це може бути магазин, музей, навчальний заклад тощо.

В даному випадку ми спостерігаємо визначення терміну через термін Вважаємо, що термін приміщення значно ширший ніж житло, та може його охоплювати. Відтак, пропонуємо нове визначення поняття приміщення – це внутрішня частина будови або споруди, яка може бути призначена для постійного або тимчасового проживання особи, або призначена для зберігання майна.

Наступною кваліфікуючою ознакою є вчинення розбою спрямованого на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах. Ця ознака найбільш чітко визначена у чинному законодавстві, адже у примітці до ст. 185 законодавець визнає злочин вчинений у великих розмірах на суму, яка в двісті і більше разів перевищує неоподаткований мінімум доходів громадян на момент вчинення злочину. А в особливо великих розмірах – на суму, яка в шістсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Вчинення розбою організованою групою значно підвищує небезпеку злочинних дій, адже ця форма співучасті пов'язана з організованою злочинністю. Поняття організована група було введено ще до кодексу 1960 року, для посилення боротьби з організованою злочинністю, хоча законодавчого визначення йому не давалось. Додаткових питань до цього положення КК України не виникає.

Вчинення розбою з заподіянням тяжких тілесних ушкоджень. Характер цих ушкоджень та їх основні ознаки описані у Правилах судово-медичного визначення ступеня

тяжкості тілесних ушкоджень, затверджених наказом МОЗ від 17 січня 1995 року № 6.

Також термін розбій ми зустрічаємо у раді норм КК України, наприклад, 1) розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (крім гладко ствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або радіоактивних матеріалів (ч. 3 ст. 262 КК України); 2) розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 3 ст. 308 КК України); 3) розбій з метою викрадення обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ч. 3 ст. 313 КК України); 4) вчинюваний щодо населення в районі воєнних дій (ч. 2 ст. 433 КК України) [2].

Ми вважаємо, що законодавець некоректно використовує термін розбій у перелічених вище статтях. Розбій, як склад злочину, передбачає родовий об'єкт злочину – власність. Наприклад, ч. 3 ст. 308 КК України передбачає розбій з метою викрадення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів. Родовий об'єкт цього злочину – здоров'я населення [3, с. 386]. Щодо інших статей ми маємо також розбіжності у родових об'єктах.

Таким чином, ми бачимо, що необхідне подальше та поглиблене вивчення ст. 187 КК України.

Список використаних джерел

1. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Загальна частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак. – К.: А.С.К., 2001. – 352 с.

2. Кримінальний кодекс України 2001 року : за станом на 1 лютого 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>

3. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.

Сивопляс Ю.Ю., ад'юнкт кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ РОЗ'ЯСНЕННЯ ЩОДО МАТЕРІАЛЬНОГО ТА НЕМАТЕРІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

За результатами другого раунду оцінювання щодо виконання Україною міжнародних рекомендацій, GRECO рекомендувала визначити в кримінальному законі поняття хабар, яке повинно також включати неправомірні переваги нематеріального характеру. Законом від 18.04.2013 року № 221-VII Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність із стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією поняття хабар в КК України та інших нормативно-правових актах замінено на поняття неправомірна вигода.

Відповідно до поточної редакції Закону від 14.10.2014 року № 1700-VII Про запобігання корупції неправомірна вигода – це грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав [1].

Тобто, значним кроком законодавця вперед стало не лише формальне перейменування хабара у неправомірну вигоду як предмету злочину, а й зміна його сутності. Серед іншого, головною відмінністю неправомірної вигоди від хабара є те, що останній має виключно майновий характер, а неправомірна вигода може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи тощо).

В Постанові Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 року № 5 Про судову практику у справах про хабарництво на час існування поняття хабар, визначалось, що оскільки одержання хабара є корисливим злочином, його предмет має виключно майновий характер. Ним можуть бути майно (гроші, цінності та інші речі), право на нього (документи, які надають право отримати майно, користуватися ним або вимагати виконання зобов'язань тощо), будь-які дії майнового характеру (передача майнових вигод, відмова від них, відмова

від прав на майно, безоплатне надання послуг, санаторних чи туристичних путівок, проведення будівельних або ремонтних робіт тощо). Послуги, пільги і переваги, які не мають майнового характеру (похвальні характеристика чи виступ у пресі, надання престижної роботи тощо), не можуть визнаватися предметом хабара. Одержання їх може розцінюватись як інша (некорислива) заінтересованість при зловживанні владою чи службовим становищем [2].

Дана нормативна позиція активно підтримувалась вітчизняними науковцями та заперечувалась можливість встановлення кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди. Так, М.І. Хавронюк і О.А. Єрмак зазначають, що в Конвенції ООН проти корупції та Кримінальній конвенції РЄ про боротьбу з корупцією про блага (вигоди) нематеріального характеру не йдеться та це суперечить загально визнаному розумінню корупції. Однак, ми підтримуємо П.П. Андрушко, який зазначає, що дана позиція є застарілою, яка сформувалась ще за радянських часів та зазначає, що неправомірна вигода може бути як матеріальна, так і нематеріальна [3, с. 41].

Щодо різновиду неправомірної вигоди яка має нематеріальний характер (переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи) в кримінальному законодавстві України немає жодних роз'яснень. М.І. Хавронюк також зазначає, що законодавцем не проведе розмежування між термінами, які позначають предмет корупційних правопорушень [3, с. 115]. Отже, спробуємо детально розкрити їх зміст.

Під перевагами, як предметом неправомірної вигоди розуміють особливі привілеї, що створюють додаткові можливості для конкретних осіб, які вигідно відрізняють їх від інших (наприклад, зменшення обсягу трудових обов'язків зі збереженням повної оплати праці, отримання поза чергою житла та ін.) [4].

Наступним проявом неправомірної вигоди є послуга. Відповідно до п. 17 ст. 1 Закону від 12.05.1991 № 1023-ХІІ Про захист прав споживачів послуга – це діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб. [9]. Виходячи із цього, послуги у контексті

неправомірної вигоди слід розуміти як дії на задоволення потреб будь-кого [4].

Що ж стосується пільг як можливого виду неправомірної вигоди, то його розуміння є досить близьким до розуміння поняття переваги. Слово пільги в українській мові означає: 1) повне або часткове звільнення від дотримання встановлених законом загальних правил, виконання будь-яких обов'язків; 2) великодушне, не дуже суворе ставлення до чиєї-небудь провини; 3) полегшення. Деякою мірою зміст цього слова є подібним до слова переваги, які стосуються надання певних привілеїв відносно інших. У цьому зв'язку і виникає необхідність їх відмежування, оскільки до переваг та пільг не можуть відноситися інші види неправомірної вигоди, тобто кошти, майно, послуги чи нематеріальні активи. Так само не можуть відноситися до переваг ті привілеї, які є пільгами. Отже, під пільгами слід розуміти повне або часткове звільнення особи від виконання певних обов'язків. [4].

У попередній редакції поняття неправомірної вигоди, яке давалось в Законі від 11.06.2009 року № 3206-VI Про засади запобігання та протидії корупції, містилось уточнення, що переваги, пільги, послуги як предмет злочину можуть бути матеріального або нематеріального характеру. В чинній редакції цей поділ відсутній, але введено такий різновид неправомірної вигоди як нематеріальні активи. На думку М. І. Хавронюка, нематеріальні активи – це не будь-які блага нематеріального характеру. При тлумаченні цього поняття, на думку науковця, потрібно звертатися до п. 14.1.120 ст. 14 Податкового Кодексу [3, с. 117]. Отже, нематеріальні активи – це право власності на результати інтелектуальної діяльності, у тому числі промислової власності, а також інші аналогічні права, визнані об'єктом права власності (інтелектуальної власності), право користування майном та майновими правами платника податку в установленому законодавством порядку, у тому числі набуті в установленому законодавством порядку права користування природними ресурсами, майном та майновими правами [5].

Вважаємо, що з метою забезпечення однакового і правильного застосування поняття неправомірної вигоди під час кваліфікації злочинів або кримінальних правопорушень, Пленумом Вищого спеціалізованого суду України з розгляду

цивільних та кримінальних справ мають бути прийняті керівні роз'яснення щодо матеріального та нематеріального характеру неправомірної вигоди з чітким розмежуванням кожного виду неправомірної вигоди один від одного.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції : Верховна Рада України; Закон від 14.10.2014 № 1700-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/print1443367101326150>

2. Про судову практику у справах про хабарництво : Верховний Суд; Постанова від 26.04.2002 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02>

3. Андрушко П.П. Реформа Українського антикорупційного законодавства у світлі міжнародно-правових зобов'язань України. / П.П. Андрушко. – К.: Атіка. – 2012. – С. 41, 115–117.

4. Грудзур О.М., Семенюк О.О. Зміст поняття неправомірної вигоди в ст. 160 Кримінального кодексу України / О.М. Грудзур, О.О. Семенюк // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Юридичні науки, 2015. – Випуск 3-2. Т. 3 – С. 80–86.

5. Податковий кодекс України : Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 02.12.2010 № 2755-VI 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print1452598199898789>.

Сівак О.В., ад'юнкт кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ПРАВОЇ ПРИРОДИ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Заходи забезпечення кримінального провадження, в систему яких входять і запобіжні заходи, являються заходами впливу з боку державних органів або посадових осіб на поведінку суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, що

направленні на забезпечення виконання процесуальних обов'язків, якщо вони не виконуються добровільно, або на попередження небажаних, з точки зору права, дій з метою забезпечення нормального руху кримінального судочинства. У юридичній літературі питання правової природи запобіжних заходів ніколи не ставилося як актуальне, проте, більшість із науковців, які надають визначення поняттю запобіжних заходів постійно торкаються даної проблеми.

Питання запобіжних заходів у кримінальному процесі розроблялось ще за радянських часів і постійно доповнювалось з метою покращення здійснення кримінального судочинства. Виникнення інституту запобіжних заходів історично стало можливим після визнання й гарантування державою права людини на особисту свободу, яке відноситься до природних прав. С. Шевчук вважає, що історично право на свободу з відповідними судовими гарантіями походить з Великої Британії, тому що право на особисту свободу та відповідне право не бути підданим свавільному арешту та затриманню вперше було закріплене у Великій Хартії вольностей 1215 року [1, с. 179].

Такий вид забезпечення кримінального провадження, як запобіжні заходи, в цілому не містять в собі факторів покарання та ставлення держави до особи як до злочинця. Конституційний Суд України поділяє думку про те, що за правовою природою запобіжні заходи до підозрюваного, обвинуваченого не є кримінальним покаранням [2, с. 12]. На нашу думку, дане твердження є безумовно правильним, оскільки в нормі Основного закону, а саме у ст. 62 Конституції України зазначено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду [3, с. 22], і це говорить про те, що в Україні діє і повинний діяти принцип презумпції невинуватості, як правовий гарант демократичної держави. А тому, застосування запобіжних заходів ні в якому разі не повинно розцінюватися як покарання, вони є лише певними обмеженнями особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, хоч і застосовуються виключно судом. Запобіжні заходи за своєю правовою природою є примусовими засобами, що застосовуються до особи, коли вона

ще не визнана винною у вчиненні злочину, тому ця особливість правової природи запобіжних заходів покладає на органи досудового розслідування, прокурора, слідчого суддю і суди надзвичайну відповідальність за правильне розуміння мети та підстав застосування запобіжного заходу у кожній конкретній ситуації і потребують зваженості при прийнятті рішення з цього питання [4, с. 70].

Як зазначає В.О. Попелюшко, справжній принцип презумпції невинуватості для усіх без винятку, а особливо для слідчого, прокурора та судді, обов'язково є правило їх поведінки, згідно із яким їм забороняється поступати із обвинуваченим як із злочинцем до моменту, поки не набере законної сили обвинувальний вирок суду, що означає нормальне взаємовідношення між ними як між людьми рівними; що обвинувачений упродовж усього здійснення кримінально провадження до цього моменту не повинен відповідати за діяння, у вчиненні якого його поки-що тільки обвинувачують; що державний (процесуальний) примус під час кримінального провадження може застосовуватися лише у тій мірі і лише настільки, наскільки це необхідно для того (виходячи виключно із його поведінки під час кримінального провадження), щоб він міг постати перед судом [5].

До неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого повинен бути особливий підхід під час застосування відносно нього запобіжного заходу, та й під час здійснення кримінального провадження взагалі. Органи, які беруть участь у застосуванні запобіжних заходів щодо неповнолітніх, повинні, в першу чергу, встановити дружні відносини із неповнолітнім, для того, щоб останній міг почувати себе більш комфортно, а також правильно розумів суть застосування заходів примусу відносно нього, та чітко сприймав той факт, що його права захищені – в цьому і полягає суть презумпції невинуватості, яка лежить в основі правової природи запобіжних заходів. По відношенню до неповнолітніх запобіжні заходи мають та повинні мати забезпечувальний і виховний, але ні в якому разі не каральний характер.

Запобіжні заходи є заходами забезпечення кримінального провадження, які за своїм специфічними ознаками, обмежують свободу пересування та особисту свободу громадян. Як зазначає В.Я. Горбачевський – вони забезпечують

спеціальний режим, у якому повинен перебувати підозрюваний чи обвинувачений [6, с. 216].

Розглядаючи питання про правову природу запобіжних заходів, слід вказати на її складний характер. Як загальне правило, запобіжний захід слід визначити як профілактичну міру, спрямовану на забезпечення здійснення нормального кримінального судочинства. Однак, не завжди запобіжний захід виступає тільки як профілактична міра. У ряді випадків вони застосовуються як реакція на вже допущене порушення.

Ст. 176 КПК України містить у собі загальні положення та систему законодавчо визначених запобіжних заходів, які застосовуються під час кримінального провадження, до підозрюваних, обвинувачених, в тому числі і неповнолітніх. У зв'язку із тим, що КПК України не містить у своїх нормах визначення поняття запобіжні заходи, у юридичній літературі наводяться різноманітні але близькі по своєму змісту визначення даного поняття. На нашу думку, така варіативність визначень пов'язана здебільшого із різним розумінням юридичної природи запобіжних заходів, яка в більшості пояснюється призначенням даного інституту.

Більшість із наявних визначень поняття запобіжних заходів у юридичній літературі були наведеними науковцями до прийняття нового кримінального процесуального закону, та є дещо застарілими, а тому частково втратили свою актуальність. Проте, вони є базовими і за допомогою них, розглядаючи норми оновленого законодавства, ми можемо дати нове, так зване омолоджене визначення поняттю запобіжні заходи. Що власне і зробили такі сучасні науковці як Л.Д. Удалова та О.Ю. Хабло [7, с. 166], які зазначили, що запобіжні заходи – це сукупність превентивних заходів забезпечення кримінального провадження, які спрямовані на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого, засудженого через певне обмеження їхніх особистих прав. У свою чергу, Горбачевський В. Я. надав своє визначення, де зазначив, що запобіжні заходи – це заходи кримінально-процесуального примусу попереджувального характеру, пов'язані з позбавленням або обмеженням свобод підозрюваного, обвинуваченого, які за наявності підстав та у порядку, встановленому законом, застосовуються під час

кримінального провадження уповноваженими на те органами та посадовими особами слідчим суддею, судом відносно підозрюваного, обвинуваченого, з метою запобігти їх спробам ухилитися від слідства і суду, перешкоджання встановленню істини, продовжити злочинну діяльність, нарешті належної процесуальної поведінки, а також для забезпечення виконання процесуальних рішень [6, с. 216].

При розгляді нашого питання щодо правової природи запобіжних заходів, ми говорили про їх виховний вплив. На нашу думку, вони дійсно певним чином здійснюють виховну функцію, особливо по відношенню до неповнолітніх правопорушників, і несуть у собі елементи морального впливу. Досить вдалою, на наш погляд, є думка З.Д. Єнікєєва, який писав, що запобіжні заходи як правовий інститут не лише встановлюють певні правила відповідної поведінки підозрюваного, обвинуваченого у кримінальному провадженні, але й забезпечують виконання, покладених на вказаних суб'єктів кримінального провадження, обов'язків, а також сприяють у виробленні у них правильно налаштованої соціально активної поведінки. Вони допомагають особі, яка тим чи іншим чином стикається із кримінальним судочинством, затвердити у своєму розумінні поняття необхідного, справедливого, відповідального і виховати у неї відчуття поваги до закону і правопорядку

Таким чином, в теорії кримінального процесуального права, правова природа запобіжних заходів з моменту створення даного інституту однозначного визначення не містить.

Тож з огляду на вищезазначене, можемо сказати, що запобіжні заходи є найсуворішими заходами процесуального примусу, які обмежують конституційні права громадян, не порушуючи принципу презумпції невинуватості, застосовуються слідчим суддею, судом за погодженням прокурором клопотанням слідчого до підозрюваного, обвинуваченого, мають превентивний (профілактичний) характер, для забезпечення успішного здійснення досудового провадження та судового розгляду кримінальних правопорушень, виконання підозрюваним, обвинуваченим процесуальних обов'язків, а також запобігання спробам його можливої неправомірної поведінки, з метою та на підставі, передбаченими ст. 177 КПК України, виступають в якості процесуальної реакції на допущене порушення, одночасно є і заходами кримінально-процесуальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського Суду з прав людини у контексті західної правової традиції. – Вид. 2-е, випр., доп. – К.: Реферат, 2007. – 848 с.
2. Юдківська Г. Затримання особи та взяття під варту у світлі вимог презумпції невинуватості / Г. Юдківська // Адвокат. – 2008. – № 3. – С. 12–20.
3. Конституція України : Офіц. видання. Станом на 8 жовтня. – К. : Цент учбової літератури, 2010. – 80 с.
4. Мироненко О. В. Мета і підстави застосування запобіжних заходів за новим КПК України / О. В. Мироненко // Часопис Академії адвокатури України. – № 22. – 2014. – С. 70–76.
5. Попелюшко В. О. Чому конституційну формулу презумпції невинуватості треба змінити / В. О. Попелюшко // Часопис Національного університету Острозька академія. Серія Право. – 2012. – № 1 (5) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pvontz.pdf>.
6. Горбачевський В.Я. Запобіжні заходи у сучасному правосудді / В. Я. Горбачевський // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – № 1., 2013., с. 215–219.
7. Кримінальний процес [текст] : підручник. / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.

Савченко В.О., ад'юнкт кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ

КВАЛІФІКАЦІЯ УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ СЛУЖБОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Існування спеціальної кримінально-правової норми про відповідальність за ухилення від відбування покарання, не пов'язаного із позбавленням волі, вимагає замислитися про повноту змісту такої кримінально-правової заборони. Зокрема, йдеться про повноту визначення кола можливих покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, від відбування яких може ухилитися особа. Так, ст. 389 КК України встановлює

відповідальність за ухилення від відбування покарання у вигляді: штрафу, позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, громадських та виправних робіт.

Утім, зміст існуючих видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, свідчить що законодавець дещо обмежено підійшов до встановлення, у ст. 389 КК України, кримінальної відповідальності за ухилення від відбування таких видів покарань. Насамперед йдеться про покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців, яке за своїм змістом є максимально подібним до покарання у вигляді виправних робіт. Відповідно до ст. 58 КК України покарання у виді службового обмеження застосовується до засуджених військовослужбовців, крім військовослужбовців строкової служби, на строк від шести місяців до двох років і полягає у відрахуванні коштів у дохід держави, із суми грошового забезпечення засудженого, у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків. Майже аналогічним до цього є зміст покарання у вигляді виправних робіт. Відповідно до ст. 57 КК України покарання у виді виправних робіт встановлюється на строк від шести місяців до двох років і відбувається за місцем роботи засудженого та полягає у відрахуванні коштів у дохід держави, із суми заробітку засудженого у розмірі, встановленому вироком суду, в межах від десяти до двадцяти відсотків.

Проте не зважаючи на це, законодавець не встановив у ст. 389 КК України, відповідальність за ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Однак, це не означає про повну прогалину у законодавстві та про повну відсутність відповідальності за подібні діяння. Пояснюється це також змістом самого покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Так, як правило, ухилення від відбування службових обмежень для військовослужбовців поєднується із ухиленням від виконання обов'язків із несення (проходження) військової служби, а відтак ці діяння, залежно від способу та суб'єктивної сторони ухилення, кваліфікуються за статтями 402, 403, 407–409 КК України.

Таким чином пропозиція, висловлена Л.В. Чернозуб, про встановлення, у ч. 2 ст. 389 КК України, відповідальності за ухилення від відбування покарання у вигляді службових

обмежень для військовослужбовців [1], хоча і є доцільною та виправданою, проте її необхідність пов'язується тільки із обмеженим колом випадків ухилення. Зокрема йдеться про випадки, коли ухилення від відбування цього покарання не стосується ухилення від загальних обов'язків несення або проходження військової служби.

У цьому зв'язку ухилення від загаданого покарання, певною мірою, може стосуватися ухилення від виконання обов'язків військової служби, що в свою чергу може утворювати один із складів злочинів, передбачених статтями 402, 403, 407–409 КК України. Утім, на наш погляд, такі склади злочинів не будуть утворювати суміжності із складом злочину, передбаченим ст. 389 КК України, навіть за умов встановлення, у ст. 389 КК України, відповідальності за ухилення від відбування службових обмежень для військовослужбовців. Обґрунтовується це, по-перше, самим розумінням суміжності складів злочинів, а по-друге, відсутністю взаємовиключних спільних (суміжних) ознак вказаних складів злочинів. Тобто, ознака ухилення від покарання не є виключною для ознак ухилення від військової служби. Навпаки, проходження або несення військової служби може розглядатися як родове поняття, що охоплює виконання різних військових обов'язків, в тому числі й тих, які виникають у зв'язку із призначенням покарання, у вигляді службових обмежень для військовослужбовців.

За таких умов, склади злочинів, передбачені статтями 402, 403, 407–409 КК України, не є суміжними із складом злочину, передбаченим ст. 389 КК України, навіть у тому випадку, якщо ця стаття буде передбачати відповідальність за ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Однак норми, які передбачають такі склади злочинів можуть утворювати конкуренцію.

Із співвідношення військових обов'язків щодо проходження та несення військової служби та військових обов'язків щодо виконання покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців, випливає, що ст. 389 (у випадку встановлення у ній відповідальності за ухилення від службових обмежень для військовослужбовців) та статті 402, 403, 407–409 КК України утворюють конкуренцію частини і

цілого. При цьому статті 402, 403, 407–409 КК України є цілим оскільки передбачають різні види ухилення від виконання обов'язків щодо загального проходження чи несення військової служби. Тоді як ст. 389 КК України, яка буде передбачати відповідальність за ухилення від службових обмежень для військовослужбовців, є частиною, адже такі обов'язки стосуються тільки окремого спектру обов'язків із проходження чи несення військової служби.

Відповідно до вироблених у науці правил кримінально-правової кваліфікації при конкуренції норм, що передбачають ціле і частину (частини), такі діяння повинні кваліфікуватися за нормою, яка найбільш повно охоплює всі ознаки вчиненого суспільно небезпечного діяння [2, с. 157; 3 с. 258–259; 4, с. 430; 5, с. 289; 6, с. 48]. У такому випадку вчинення ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців, яке одночасно буде утворювати і ухилення від інших обов'язків проходження чи несення військової служби слід кваліфікувати за відповідними статтями розділу XIX Особливої частини. Так само слід кваліфікувати і ухилення від виконання обов'язків із проходження військової служби (ухилення від військової служби, дезертирство), які однозначно тягнуть за собою ухилення від службових обмежень для військовослужбовців.

Натомість, випадки коли ухилення від службових обмежень для військовослужбовців не стосується ухилення від інших обов'язків проходження чи несення військової служби, то такі діяння, за умови внесення змін до ст. 389 КК України, повністю будуть охоплюватися нею.

Більше того, відсутність в ст. 389 КК України вказівки на відповідальність за ухилення від службових обмежень для військовослужбовців утворює законодавчу прогалину, адже ухилення від цього покарання, які не поєднуються із ухиленням від загальних обов'язків із проходження чи несення військової служби, не є кримінально-караними, хоча за своєю сутністю та ступенем суспільної небезпеки такі діяння є максимально подібними до ухилення від відбування покарання у вигляді виправних робіт.

У відповідності з цим, доцільним та виправданим вбачається формулювання пропозиції про доповнення ч. 2

ст. 389 КК України та встановлення відповідальності за ухилення від відбування покарання у вигляді службових обмежень для військовослужбовців. Таким чином, пропонується, ч. 2 ст. 389 КК України, після слів виправних робіт, доповнити словами або службових обмежень для військовослужбовців. Водночас, прийняття таких змін буде обумовлювати конкуренцію норм, передбачених ст. 389 (норма, що передбачає частину) та норм, передбачених статтями 402, 403, 407–409 КК України (норми, що передбачають ціле). У цьому зв'язку, кваліфікація розглядуваних діянь повинна здійснюватися за правилами кваліфікації при конкуренції норм, що передбачають частину і ціле.

Список використаних джерел

1. Чорнозуб Л. В. Кримінальна відповідальність за ухилення від відбування покарання, не пов'язаного із позбавленням волі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Л. В. Чорнозуб. – Харків, 2015. – 20 с.
2. Марін О. К. Кваліфікація злочинів при конкуренції кримінально-правових норм / О. К.Марін. [монографія]. – Київ : Атіка. – 2003. – 224 с.
3. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / Кудрявцев В. Н. – М. : Юридическая литература, 1972. – 352 с.
4. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посібник. / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.
5. Кузнецов В. В. Теорія кваліфікації злочинів : Підручник / В. В. Кузнецов, А.В. Савченко; За заг. ред.. Є. М. Моїсеева та О. М. Джузи, наук. ред. І. А. Варитлецька. – К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 300 с.
6. Тарарухин С. А. Квалификация преступлений в судебной следственной практике / Тарарухин С. А. – К. : Юрінком, 1995. – 208 с.

Шелякін О.С., ад'юнкт кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

СУТНІСТЬ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

У літературі питання домашнього арешту є достатньо вивченим та до того ж найбільш суперечливим. У суспільстві та юридичній спільноті поширена думка, що домашній арешт – це новий запобіжний захід, адже він не був передбачений КПК України 1960 р. [1, с. 66]. Розглянутий нами історичний аспект домашнього арешту дозволяє стверджувати, що цей запобіжний захід навпаки досить відомий для українського законодавства, він знаходить своє відображення на різних етапах розвитку суспільства, залежно від історичних право-державотворчих процесів [2, с. 106].

Разом з цим, розглянуті етимологічні та теоретичні основи домашнього арешту не повною мірою відображають його сутність, що негативно впливає на розуміння названого запобіжного заходу.

На підтвердження актуальності досліджуемого питання свідчить той факт, що працівник поліції, якому доручено здійснювати безпосередній контроль за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, відповідно до п. 3.2. Інструкції...затвердженої наказом МВС України від 31.08.2013 № 845, роз'яснює підозрюваному, обвинуваченому сутність запобіжного заходу, обмежень й обов'язків, які зазначені в ухвалі слідчого судді, суду [3]. Крім цього, роз'яснення сутності домашнього арешту передбачено при застосуванні відносно підозрюваного, обвинуваченого електронного засобу контролю, відповідно до п. 3.4. Інструкції...затвердженої наказом МВС України № 696 від 09.08.2012 [4].

Відповідно до словника української мови сутність (*essentia, substantia*) – це: 1) найголовніше, основне, істотне в кому-, чому-небудь; суть, зміст; 2) у філософії – головне, визначальне в предметі, що зумовлене глибинними зв'язками й тенденціями розвитку і пізнається на рівні теоретичного мислення [5].

В сучасній українській науці кримінального процесу мається ряд визначень, висунутих їх авторами відносно сутності домашнього арешту, проаналізуємо окремі з них.

Так, досить лаконічно визначають сутність домашнього арешту О.Г. Шило та О.І. Тищенко, який на їх думку полягає: у забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби [6, с. 315].

І.Л. Дідюк вважає що сутність домашнього арешту полягає: в обмеженні конституційних прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого, при цьому вказані обмеження встановлюються лише на підставі рішення слідчого судді, суду, під якими необхідно розуміти: обмеження й заборона свободи пересування, спілкування з певною категорією осіб, користування засобами зв'язку тощо [7, с. 62].

Сутність домашнього арешту, за визначенням Л.Д. Удалової та О.Ю. Хабло, полягає в тому, що: за наявності достатніх підстав для обрання підозрюваному, обвинуваченому запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту за рішенням слідчого судді, суду встановлюються обмеження, пов'язані із його ізоляцією у житлі, чим обмежується свобода пересування підозрюваного, обвинуваченого поза межами житла [8, с. 178].

Істотність в даному контексті означає, що обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту, виконується тільки на підставі судового рішення. Зазначене дозволяє говорити про те, що даний захід досить відчутно обмежує конституційні права і свободи громадян.

В свою чергу, цікаво дослідити як вирішується це питання у роботах російських науковців. Так, Є.О. Доля вважає, що: сутність домашнього арешту полягає в тому, що при наявності достатніх підстав для його обрання обвинуваченому, підозрюваному по рішенню суду встановлюється: 1) обмеження, пов'язані зі свободою його пересування на певній території і на певний час; 2) заборона на спілкування з окремими особами; 3) заборона на отримання і відправлення кореспонденції; 4) заборона на ведення переговорів з використанням будь-яких засобів зв'язку [9, с. 235].

Сутність домашнього арешту, на думку Л.К. Трунової, полягає: в обмеженнях, пов'язаних зі свободою пересування

обвинуваченого, підозрюваного, а також в забороні спілкуватись з певними особами, отримувати і відправляти кореспонденцію, вести переговори з використанням будь-яких засобів зв'язку [10, с. 49].

Светочев В.О. вважає, що: сутність домашнього арешту полягає в обмеженні прав і свобод обвинуваченого (у виняткових випадках-підозрюваного) шляхом судового встановлення обмежень і заборон, пов'язаних зі свободою пересування, коли повна ізоляція особи не викликана необхідністю; спілкуванням з певними особами; одержанням і відправленням кореспонденції; веденням переговорів із використанням будь-яких засобів зв'язку, з урахуванням його віку, стану здоров'я, сімейного стану та інших обставин [11, с. 68].

Розглядаючи сутність даного запобіжного заходу як центральне ядро поняття Ю.Г. Овчинніков встановив, що вона: полягає в істотному обмеженні особистої свободи підозрюваного, обвинуваченого зі збереженням права проживати в житлі, а також в заборонах спілкуватись з окремими особами, отримувати і відправляти кореспонденцію, вести перемови з використанням будь-яких засобів зв'язку [12, с. 12].

Таким чином, вивчаючи роботи вказаних науковців у питанні сутності домашнього арешту, необхідно відзначити те, що майже всі вони дотримуються однакової думки у його визначенні, що обумовлено буквальним розумінням змісту кримінального процесуального закону.

Список використаних джерел

1. Москалюк Ю.Д. Домашній арешт і тримання під вартою в системі заходів забезпечення кримінального провадження в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / Ю.Д. Москалюк. – Ірпінь, 2015. – 200 с.
2. Шелякін О.С. Окремі аспекти генезису домашнього арешту / О.С. Шелякін // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2015. – № 3–2 том 2. – С. 102–106.
3. Про затвердження Інструкції про порядок виконання органами внутрішніх справ України ухвал слідчого судді, суду про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту та про зміну раніше обраного запобіжного заходу на запобіжний захід у вигляді домашнього арешту: наказ Міністерства

внутрішніх справ України від 31.08.2013 № 845 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

4. Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 09.08.2012 № 696 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.

5. Тлумачний словник української мови [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrlit.org/slovnyk/>

6. Кримінальний процес: підручник / Грошевий Ю.М., Тацій В.Я., Туманянц А.Р., та ін. За редакцією Тація В.Я. – Харків: Право, 2013, – 824с.

7. Дідюк І.Л. Поняття домашнього арешту / І.Л. Дідюк // Вісник ХНУВС. – 2013. – № 3 (62). – С. 59–65.

8. Кримінальний процес: підручник / За заг. ред. В. В. Коваленка, Л. Д. Удалової, Д. П. Письменного. – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 544 с.

9. Уголовный процесс: Учебник для студентов ВУЗов, обучающихся по специальности Юриспруденция // Под ред. В.П. Божьева. – М., 2002. – С. 235.

10. Трунова Л.К. Домашний арест как мера пресечения//Российская юстиция. – 2002. – №11. – С. 49.

11. Светочев В.А. Домашний арест как мера пресечения в уголовном процессе Российской Федерации: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / В.А. Светочев. – Калининград, 2009. – 213 с.

12. Овчинников Ю.Г. Домашний арест как мера пресечения в уголовном процессе: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ю.Г. Овчинников. – Омск, 2006. – 209 с.

Парій М.О., аспірант кафедри досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Положення міжнародного гуманітарного права імплементовані у нормах Кримінального кодексу України (ККУ): ст.ст. 432–435 розділу ХІХ Злочини проти встановленого порядку несення військової служби (військові злочини) та

ст.ст. 436–442, 445, 447 розділу XX Злочини проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

Окремими з них передбачена відповідальність за подібні або ж тотожні діяння, що на практиці породжує труднощі з кваліфікацією відповідних злочинів. Так, ст. 433 КК передбачена відповідальність за насильство над мирним населенням у районі воєнних дій, ст. 434 КК – за погане поводження з військовополоненими, а ст. 438 КК – за порушення законів та звичаїв війни, диспозицією якої серед переліку альтернативних діянь закріплені, зокрема, жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням та інші порушення законів та звичаїв війни.

Дана проблематика стала предметом наукового дослідження таких вчених, як В. М. Киричко, В. М. Лисик, В. О. Миронова, В. М. Репецький, М. І. Хавронюк та ін.

В. О. Миронова пропонує розмежувати кваліфікацію цих злочинів за суб'єктом і характером збройного конфлікту: за ст.ст. 433 та 434 КК пропонує кваліфікувати відповідні діяння, що вчинені спеціальним суб'єктом (військовослужбовцем) та в умовах збройного конфлікту неміжнародного характеру, а за ст. 438 КК – в усіх інших випадках.

Схожої думки дотримується і В. М. Киричко, який, коментуючи ст. 438 КК, зазначає, що в ній йдеться про міжнародно–правові закони та звичаї війни, які застосовуються у випадках війни та збройних конфліктів міжнародного характеру.

Проте, враховуючи реалії сьогодення, на практиці виникає ситуація, коли закони і звичаї війни можуть бути порушені особами, які не є військовослужбовцями в умовах неміжнародного збройного конфлікту. За таких обставин, вказані діяння не можуть бути кваліфіковані за жодною із вказаних норм. Саме тому зазначені вище позиції науковців потребують критичного переосмислення.

Дійсно, не має сумнівів стосовно того, що особливістю складів злочинів, передбачених ст. ст. 433 та 434 (розділ XIX КК), на відміну від складу злочину, передбаченого ст. 438 КК, є спеціальний суб'єкт – військовослужбовець. Однак, заперечення викликає точка зору В. М. Киричка та В. О. Миронової, що за ст. 438 КК мають кваліфікуватися лише ті злочини, що вчиненні під час збройного конфлікту лише міжнародного характеру.

У ст. 438 КК не міститься вказівка на характер конфлікту. До того ж диспозиція даної статті є бланкетною і відсилає для встановлення її змісту до норм міжнародного гуманітарного права. Це підтверджується й закріпленням такого альтернативного діяння, як інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Серед таких договорів є норми, що стосуються суто збройних конфліктів неміжнародного характеру, зокрема, ст. 3, загальна для усіх Женевських конвенцій 1949 р. та Додатковий протокол II до Женевських конвенцій 1949 р.

В той же час ст. 434 КК передбачає відповідальність за погане поводження з військовополоненими. При цьому, зміст терміну військовополонений розкривається у ст. 4 Женевської конвенції про поводження з військовополоненими, згідно з якою особа може набути статусу військовополоненого лише у випадку збройного конфлікту міжнародного характеру. Тому не можна погодитися з думкою В. О. Миронової, що за ст. 434 КК слід кваліфікувати діяння, вчинені в умовах збройного конфлікту неміжнародного характеру.

Таким чином, висновок деяких вітчизняних науковців про те, що за ст. 438 КК можуть кваліфікуватися лише ті злочини, що вчинені під час збройного конфлікту міжнародного характеру, безпідставно звужує сферу застосування цієї норми та породжує практичні проблеми, коли порушення законів і звичаїв війни, вчинене особою, що не є військовослужбовцем в умовах збройного конфлікту неміжнародного характеру, не може знайти відповідної кваліфікації.

Окрім того, суттєвою особливістю норм Кримінального кодексу, що передбачають відповідальність за порушення законів і звичаїв війни, є наявність бланкетних диспозицій, які, для встановлення їх повного змісту, відсилають до джерел міжнародного гуманітарного права. Тому, кваліфікуючи відповідні діяння, необхідно дослідити низку ратифікованих Україною міжнародно-правових договорів, звертаючи на увагу на термінологію, що в них використовується.

Горобченко Г.М., студент 6-КМ курсу
заочного відділення юридично-
психологічного факультету Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних
наук, доцент *Мельник О.В.*

ПРОБЛЕМА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У МІСТІ КИЄВІ

Суспільство – це соціальна реальність, яка є вищою формою руху всього матеріального світу. Закономірним й очевидним явищем є динамічні процеси, що відбуваються в навколишньому світі, унаслідок яких риси та потреби суспільства змінюються. Попри вдосконалення відносин у суспільстві, таке явище як злочин відоме від початку зародження суспільства. Парадоксом є те, що суспільство породжує злочин. Відповідно до всіх Міжнародних конвенцій у цілому та головного закону України – Конституції зокрема, Людина – це найвища цінність, але сама людина є першоджерелом усіх проблем у світі: забруднення навколишнього середовища, катаклізми, а також вчинення такого явища як злочин.

Злочин – це передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину – ч. 1 ст. 11 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) [1, ч. 1 ст. 11].

Відповідно до ч. 1 ст. 11 ККУ у трактуванні поняття злочин можна виокремити такі основні складові елементи (чи ознаки) злочину, зокрема:

- суспільна небезпечність;
- протиправність;
- винність;
- караність;
- діяння (тобто дія чи бездіяльність).

Єдиної класифікації злочинів не існує. Залежно від критерію, який лежить в основі класифікації, злочини відповідно до ст. 12 ККУ поділяються на: невеликої тяжкості (напр., хуліганство); середньої тяжкості (напр., крадіжка); тяжкі (напр., умисне тяжке тілесне ушкодження); особливо тяжкі (напр., умисне вбивство) [1, ст. 12].

Залежно від того, що є об'єктом злочину, вони поділяються на: злочини проти особи; злочини проти власності; злочини проти громадської безпеки; злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту; злочини проти громадського порядку та моральності тощо.

Як свідчать проаналізовані статистичні дані, зроблені на підставі роботи в сучасній патрульній поліції м. Києва, найпоширенішими, зокрема в Солом'янському районі (найбільш кримінально активними квадратами в Солом'янському районі є: пр.-т Відрадиний, територія Караваєвих дач, Кільцева дорога), є злочини середньої тяжкості: шахрайство, крадіжки, грабунки, розбої [2].

Суб'єктами злочину найчастіше є підлітки із неблагонадійних сімей, а також особи чоловічої статі віком від 25 до 46 років із нестабільним матеріальним заробітком, зазвичай це особи, які страждають на наркотичну, алкогольну та ігрову залежність [2].

Об'єктом злочинів здебільшого є матеріальні речі, зокрема: техніка (мобільні телефони, гаджети тощо); грошові одиниці; транспортні засоби.

Підкреслимо, що скоєння злочинів у будні та святкові дні різняться за чисельністю, тому вважаємо, що цей факт також треба брати до уваги щодо кількісної характеристики злочинів. Водночас ці дані можна використати в роботі, яка передбачає запобігання вчинення злочинів.

Відповідно до емпіричних даних, швидке та повне розслідування злочинів можливе лише за таких умов:

- оперативного реагування правоохоронних органів на заявлені злочини;
- взаємодії та взаємодопомоги правоохоронних органів між собою;
- збирання, накопичення та використання інформації про осіб, які раніше були причетними до кримінальних злочинів;
- здійснення періодичного контролю за людьми, які раніше були притягнені до кримінальної відповідальності;
- надання психологічної допомоги особам, які перебувають у зонах тимчасового позбавлення волі.

Вважаємо, що кількість злочинів може зменшитись унаслідок злагодженої роботи правоохоронних органів. Передусім необхідно

вдосконалити взаємодію органів досудового розслідування з органами та підрозділами Національної поліції України з метою попередження, виявлення та запобігання злочинів. Все це уможливить правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також протидії злочинності.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України. – Видавець Паливода А. В. – К., 2015.
2. <http://solom.kievcity.gov.ua/news/1772.html>

Вербило Г.В., слухач 2-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Семенюк О.О.*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 200 КК УКРАЇНИ

В ч.1 ст.200 КК України передбачено кримінальну відповідальність за підробку документів на переказ, платіжних карток та інших засобів доступу до банківських рахунків. Предметом вказаного злочину є: документи на переказ, платіжні картки, інші засоби доступу до банківських рахунків.

Відповідно до Закону України Про платіжні системи і переказ коштів в Україні [1] під документами на переказ слід розуміти документ у паперовому або електронному вигляді, що використовується банками чи їх клієнтами для передачі доручень або інформації на переказ грошових коштів між суб'єктами переказу грошових коштів (розрахункові документи, документи на переказ готівкових коштів, а також ті, що використовуються при проведенні міжбанківського переказу та платіжного повідомлення тощо). Під платіжною картою розуміють електронний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку пластикової чи іншого виду картки, що використовується для

ініціювання переказу коштів з рахунка платника або з відповідного рахунка банку з метою оплати вартості товарів і послуг, перерахування коштів зі своїх рахунків на рахунки інших осіб, отримання коштів у готівковій формі в касах банків через банківські автомати, а також здійснення інших операцій, передбачених відповідним договором.

Якщо документи на переказ та платіжні картки, як предмет злочину, мають нормативне визначення, то поняття інші засоби доступу до банківських рахунків викликає до себе окремі зауваження.

Визначення предмета злочину через застосування словосполучення інші засоби доступу до банківських рахунків свідчить про те, що законодавець у цьому разі застосовує так званий розмитий термін, який відображає поняття, що не має чітко визначеного змісту, і за обсягом узагальнення об'єктів, які в ньому фіксуються, є досить широким[2, с. 65].

При цьому, формулювання в диспозиції ст. 200 КК поняття інші засоби доступу до банківських рахунків має істотне значення для визначення суттєвих та інших, указаних в законі видів платіжних засобів – документів на переказ та платіжних карток. Адже вони теж завжди виступають засобами доступу до банківських рахунків.

Особливість цих понять полягає в тому, що їх зміст уточнюється й конкретизується з урахуванням певної конкретної ситуації і перелік ознак, які утворюють їх зміст, може бути доповнено новою, раніше невідомою ознакою (і відповідно видів засобів доступу до банківських рахунків). В контексті нашого питання це означає, що крім тих видів платіжних засобів, які мають законодавче визначення, до інших засобів доступу до банківських рахунків можуть бути віднесені засоби доступу, які раніше не були відомі, але будуть (чи можуть бути) визнані у подальшому, як такі у відповідних нормативно-правових актах, що приймаються уповноваженими на те суб'єктами. Тобто, з прийняття нового нормативного акту у сфері регулювання платежів, змінюватиметься розуміння предмета злочину передбаченого ст. 200 КК України.

Безумовно, таке законодавче визначення предмета злочину передбаченого ст. 200 КК України негативно відобразиться на розумінні його змісту та призведе до помилок при кваліфікації

незаконних дій з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків.

Список використаних джерел

1. Про платіжні системи і переказ коштів в Україні : Закон України від 5 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради. – 2012. – № 29. – Ст. 137.

2. Панов М. М. Кримінальна відповідальність за незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків : Монографія / наук. ред. д-р юрид. наук, проф., акад. АПрН України В. І. Борисов. – Х. : Право, 2009. – 184 с.

Віщук В.М., слухач 2-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Семенюк О.О.*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Правовідносини – це врегульовані норми права суспільні відносини, які виникають у різних сферах життя суспільства (навчання, економіці, політиці, науці та ін.). Відповідно до цього, поряд із знаннями про зміст суспільних відносин, людина потребує відповідного досвіду у сфері їх правового регулювання, зокрема і цивільно-правового. Однією із складових цивільно-правових відносин є цивільно-правові зобов'язання, які забезпечені кримінально-правовою охороною в ст. 355 Кримінального кодексу України [1] (далі – КК України) Примушування до виконання чи не виконання цивільно-правових зобов'язань.

Однак, передбачений в ст. 355 КК України захист викликає окремі зауваження. Так, в диспозиції ст. 355 КК України, законодавець поряд з насильством на потерпілим або

його близькими родичами, як способу вчинення злочину визначив також і два види погроз: пошкодженням чи знищенням майна; насильства над потерпілим або близькими йому особами. Таке визначення погрози, як способу вчинення злочину дещо звужує зміст кримінально-правової охорони ст. 355 КК України.

Останнім часом набувають поширення і інші способи, які мають на меті здатні примусити особу до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. До таких дій можна віднести: багаторазові дзвінки в нічний час з нагадуванням про цивільно-правові зобов'язання особи; надсилання кореспонденції з погрозами без вказівки на відправника такої кореспонденції; завуальовані погрози та постійні нагадування через третіх осіб та ін.

Досить часто дієвим способом примусу до виконання чи не виконання цивільно-правових зобов'язань є погрози щодо розголошення відомостей про особу, які вона бажає зберегти в таємниці. При цьому, така погроза також може вчинятися через нічні телефонні дзвінки, надсилання кореспонденції або повідомлення через третіх осіб.

Суб'єктами такої діяльності є колекторські фірми або угруповання, своєрідних організацій, які спеціалізуються на поверненні боргів. Як показує практика, користуючись відсутністю відповідальності за перераховані вище способи примусу до виконання чи не виконання цивільно-правових зобов'язань діяння, вчинення таких дій здатне спричинити або поставити під загрозу спричинення істотної шкоди правам і законним інтересам потерпілих або його близьких родичів.

Тому, на нашу думку, з метою вдосконалення кримінально-правової охорони ст. 355 КК України можливо потрібно розширити в її диспозиції перелік способів примушування до виконання чи не виконання цивільно-правових зобов'язань. Зокрема, поряд з погрозою насильства на потерпілим або його близькими родичами, знищення чи пошкодження майна передбачити відповідальність за розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці. При цьому такі дії повинні вчинятися за відсутності ознак вимагання.

Під відомостями, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці, слід розуміти такі дійсні чи вигадані про них, їхні дії та дії, вчинені щодо них, розголошення яких з будь-яких міркувань є для них небажаним. Це можуть бути як відомості, які ганьблять потерпілого чи його близьких родичів (наприклад повідомлення про непорядні вчинки), так і відомості, які не принижують особу (зокрема, повідомлення про якусь хворобу) або їх розголошення є суспільно-корисним (інформація про вчинений злочин або правопорушення) [1, с. 516].

Слід зазначити, що погроза розголосити такі відомості повинна примусити потерпілого до виконання чи не виконання відповідного цивільно-правового зобов'язання. Така пропозиція розширить зміст диспозиції ст. 355 КК України, а відповідно і кримінально-правову охорону цивільно-правових зобов'язань.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України [текст] чинне законодавство України зі змінами та доповненнями станом на 13 лютого 2013 р.: (відповідає офіційному текстові) – К. : Центр учбової літератури, 2013. – 156 с.

2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – 7-ме вид., переробл. та допов. – К. : Юридична думка, 2010. – 1288 с.

Василишин О.О., студент 4-го курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Безуглий Л.А.*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Реалії сьогодення свідчать про необхідність вирішення актуальних питань, пов'язаних із правовим регулюванням здійснення трансплантацій органів чи тканин людини. Не дивлячись на відносно незначну кількість пересадок, що

здійснюється у нашій державі, ця проблема є важливою, оскільки окремо взята кожна трансплантація ставить перед суспільством цілу низку питань морально-етичного і правового характеру.

Питанням правового регулювання інституту вітчизняної трансплантології присвячено багато праць вчених, як юристів так і медиків. Ми спробуємо проаналізувати це питання через призму нагальної необхідності внесення змін до законодавства, яке регламентує процеси трансплантології. Адже в сучасних умовах проведення АТО на Сході України, значного збільшення дорожньо-транспортних пригод з тяжкими наслідками урегулювання питання трансплантології може врятувати не тільки чиєсь здоров'я, а й життя!

Проблема з трансплантацією органів давно назріла в Україні. Через відсутність достатнього державного фінансування і ефективно діючої системи збору та трансплантації органів в минулому році в Україні було проведено тільки 140 операцій з пересадки органів.

За інформацією керівництва Національного інституту хірургії і трансплантології ім. А.А. Шалімова пересадки тих чи інших органів потребують 4,5 тис громадян України. До того ж в нашій державі тільки 10% людей, які очікують трансплантації, мають шанс на операцію, інші – вмирають. Цьому сприяють сувора регуляція і законодавчі заборони, які ґрунтуються на неготовності суспільства до належної організації та існування інституту донорства. Просто українці не звертають увагу на цю проблему, поки вона їх не торкнеться і недовіряють вітчизняній медицині. Так, наприклад, у разі потреби пересадки нирки близькій людині їдуть до Білорусі, в РФ, в Європу і витрачають величезні гроші, а саме: в Пакистані вартість пересадки нирки може складати 35 000 доларів США, а в сусідній Білорусі – 80 000. У зв'язку з цим ми втрачаємо дуже великі гроші, які повинні залишатися в Україні, а не вивозитися кудись за кордон.

Перш за все, необхідно виокремити основні нормативно-правові акти, які регулюють діяльність, пов'язану з трансплантологією та пересадкою органів або тканин людини, серед них: Закон України Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини, основи законодавства України про охорону здоров'я та низка підзаконних нормативно-правових актів (наприклад, Накази Міністерства охорони

здоров'я Про затвердження нормативно-правових актів з питань трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини та Про затвердження Порядку застосування ксенотрансплантантів), акти міжнародних організацій (наприклад, Всесвітньої організації охорони здоров'я), міжнародні договори (Конвенція про права людини та біомедицину, Положення про трансплантацію фетальних тканин), тощо [3, с. 103].

Ключовим із перелічених документів є закон України Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині від 16.07.1999, за весь період його дії до нього вносилися зміни і доповнення лише чотири рази і то здебільшого, у зв'язку з приведенням цього закону у відповідність до інших нормативно-правових актів [1]. Варто відмітити, що спроби ґрунтовно доповнити та змінити законодавство у сфері трансплантології неодноразово робилися, так протягом останніх п'яти років Міністерство охорони здоров'я України майже щорічно повертається до питання нової редакції закону Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині. І лише раз у 2014 році цей законопроект потрапив до Верховної Ради, але був відкликаний.

Враховуючи викладене, спробуємо проаналізувати та охарактеризувати основні положення вказаного проекту закону з метою, виявлення ключових відмінностей які якісно відрізняються від попередніх законопроектів.

Отже, новою редакцією документа передбачається створення наглядових рад з числа представників громадськості при закладах охорони здоров'я та наукових установ, які будуть здійснювати трансплантацію. Також, передбачена діяльність Етичного комітету при медичних закладах та установах. Головною метою якого буде фіксація роз'яснення та обізнаності реципієнта і донора з усіх питань, пов'язаних з трансплантацією. Саме на вказаний комітет буде покладено функцію контролю повноти роз'яснення лікарем і повноти розуміння реципієнтом і донором наслідків такого лікування.

Для лікування невиліковних переломів використовуються власні клітини кісткового мозку людини, за допомогою яких стимулюється регенерація кісткової тканини. Для виготовлення матеріалу для лікування, особливо – складних переломів,

використовуються біоімпланти (оброблені фрагменти кісткової тканини людського походження). В рамках чинного закону дуже складно отримати такі біоімпланти. Але у проекті закону це питання вирішено.

Досвід європейських країн засвідчив необхідність участі громадськості в питаннях трансплантології. Адже гласність і прозорість підвищують рівень довіри до такого виду лікування. Особливо, зважаючи на те, що новим законом передбачається введення презумпції – Згода на донорство.

З цієї презумпції світова практика має різні підходи. В одних країнах це презумпція згоди, в інших – презумпція незгоди. До речі з 1937 року, за постановою Раднаркому СРСР Про порядок проведення медичних операцій, після смерті людини його тіло ставало власністю держави і могло без жодної згоди родичів використовуватися для інтересів суспільства і науки. Вже коли СРСР розпався – з'явилися закони про трансплантацію, за якими рідних наділили правом погоджуватися чи ні на участь тіла померлого в наукових експериментах [2].

Можна з впевненістю сказати, що прогресивні хірурги України та кращі трансплантологи підтримують саме презумпцію згоди. У цій сфері вони відштовхуються від інтересів суспільства. Люди повинні отримувати допомогу в своїй країні, а не стояти в чергах на донорство в базах очікування інших країн.

Підсумовуючи викладене, варто виділити такі основні новели цього законопроекту:

- будь який громадянин може прижиттєво заявити про свою незгоду на посмертне донорство його тканин, письмова заява про це має бути протягом доби занесена у відповідний реєстр;
- взяття тканин у померлих осіб дозволяється з моменту визнання особи померлою;
- трансплантація не допускається, якщо до моменту взяття тканин керівник отримав письмову заяву про незгоду на трансплантацію від близьких родичів померлого;
- розширення мережі державних і комунальних закладів охорони здоров'я, в яких можливо здійснювати трансплантацію тканин і клітин, закладами недержавної форми власності;
- у зв'язку з недоцільністю, доречно вилучити із діючого закону ст.15 про порядок діагностики смерті людини;

– створення наглядових рад з числа представників громадськості при закладах охорони здоров'я та наукових установ, які здійснюватимуть трансплантацію;

– запроваджується діяльність Етичного комітету при медичних закладах і установах;

– запровадження системи обліку донорів та реципієнтів.

Зрозуміло, що вказані спроби змінити законодавство є лише у проекті, але позитивні зрушення у цій сфері назрівають під тиском життєвої необхідності, тому сподіваємося, що найближчим часом нову редакцію закону Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини буде прийнято.

Список використаних джерел

1. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини: закон України від 16.07.1999 № 1007 – XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 41. – Ст. 377.

2. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини: проект закону // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/Pro20150626_0.html#2.

3. Розвадовський В. Б. Проблемні питання правового регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини / Вісник Запорізького національного університету № 2 (1), 2012. С. 103–106.

Джугостранський В.Г., слухач 6-го курсу магістратури навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Мельник О.В.*

ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ

17 липня 1997 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську Конвенцію про захист прав людини та основних свобод 1950 року. Ця подія відкрила новий етап у розвитку української юриспруденції у питаннях юридичного захисту прав

людини та основних свобод. Незважаючи на те, що в Україні існує, так би мовити, подвійний захист цих прав і свобод – як на конституційному рівні, так і на рівні Конвенції, проблеми реалізації відповідних конвенційних та конституційних норм залишаються наразі не вирішеними. А це, в свою чергу, означає, що на рівень нагальних в Україні виходить ціла низка проблем, які, на жаль, ще не отримали необхідного задовільного теоретичного та практичного вирішення. 17 липня 1997 року Верховна Рада України ратифікувала Європейську Конвенцію про захист прав людини та основних свобод 1950 року. Ця подія відкрила новий етап у розвитку української юриспруденції у питаннях юридичного захисту прав людини та основних свобод. Незважаючи на те, що в Україні існує, так би мовити, подвійний захист цих прав і свобод – як на конституційному рівні, так і на рівні Конвенції, проблеми реалізації відповідних конвенційних та конституційних норм залишаються наразі не вирішеними. А це, в свою чергу, означає, що на рівень нагальних в Україні виходить ціла низка проблем, які, на жаль, ще не отримали необхідного задовільного теоретичного та практичного вирішення. В юридичній літературі неодноразово зазначалося, що справедливість та інтереси фізичних осіб вимагають у кожному випадку забезпечення прав осіб та є пріоритетними в державі. Відтак, держава повинна чітко визначити правові засади своєї діяльності, межі своєї відповідальності перед тими своїми громадянами і, взагалі, перед будь-якими фізичними особами.

З огляду на це, наукове дослідження про керівну роль засад (принципів) кримінального провадження як фундаментальних складових є вельми актуальним. Проведений аналіз дав підстави виділити такі етапи розвитку принципів: 1) етап виникнення та становлення перших кримінальних процесуальних принципів (епоха Стародавніх держав); 2) етап першої систематизації (епоха Середніх віків); 3) етап акцентуації принципу юридичної рівності (епоха Нового часу, XVII–XIX ст.ст.); 4) етап акцентуації принципу змагальності (кінець XIX ст. – до революції 1917 р.); 5) етап занепаду значення кримінальних процесуальних принципів (1917 р. – 1948 р.); 6) новітній етап розвитку системи кримінальних процесуальних принципів – етап розквіту (1948 р. – по т. ч.).

Засади кримінального провадження – це закріплені у законі, найзагальніші фундаментальні правові положення, що

відображають пануючі в державі ідеї про належне у кримінальному провадженні, які, діючи системно, відрізняються соціальною обумовленістю, нормативністю, основоположністю, універсальністю та непорушністю, визначають спрямованість, форму і зміст стадій та інститутів кримінального провадження, забезпечують захист прав, свобод і законних інтересів його суб'єктів, а їх порушення обов'язково тягне за собою скасування чи перегляд рішень у справі або застосування інших засобів процесуальної відповідальності.

Функціональне призначення засад (принципів) кримінального провадження в механізмі забезпечення прав його учасників полягає у наступному: принципи є гарантією ефективного здійснення кримінальної процесуальної діяльності, а також гарантією реалізації прав суб'єктів кримінального процесу; принципи синхронізують усю систему процесуальних норм і забезпечують єдність процесуальної форми, узгодженість кримінальних процесуальних інститутів, однакове формулювання норм права, а також їх одноманітний вплив на суспільні відносини; принципи є вихідними положеннями для тлумачення інших кримінальних процесуальних норм і вирішення спірних питань; пізнання принципів кримінальної процесуальної діяльності дає можливість зрозуміти сутність і стан відповідної науки та галузі права, що, у свою чергу, впливає на практичну реалізацію конкретних правових норм, а також є основою для вдосконалення окремих кримінальних процесуальних інститутів; принципи відображають побудову всієї процесуальної системи та окремих її стадій, а реалізація всієї їх сукупності здатна забезпечити виконання кримінальним процесом усіх його завдань.

Системою засад кримінального провадження є інтегрована, структурно упорядкована сукупність взаємопов'язаних і взаємообумовлених принципів, кожен із яких характеризується змістовною визначеністю, відносною самостійністю та автономністю функціонування, а також можливістю взаємодії один з одним усередині системи та з іншими правовими явищами поза системою з метою забезпечення найбільш оптимального досягнення завдань кримінального судочинства.

Входження нових загальновизнаних міжнародних стандартів у галузі прав людини можливе через імплементацію

правозакріплюючих міжнародних норм у національне законодавство, що здійснюється у двох основних формах:

– створення, зміна чи відміна норми національного права з метою узгодження її із відповідною нормою міжнародного права. Іншими словами, приймається або змінюється внутрішньодержавний акт, що врегульовує ті самі питання і у той самий спосіб, що й норми міжнародного договору;

– санкціонування державою застосування самих міжнародно-правових норм (пряма дія) для регуляції внутрішньодержавних суспільних відносин.

Іваненко А.І., слухач 2-В курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Грудзур О.М.*

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ

Кримінально-правова класифікація злочинів є базовою відносно інших видів класифікації, оскільки ґрунтується на закріплених в Кримінальному кодексі (далі – КК) ознаках та елементах складів злочинів. Тому природно, що кримінально-правова класифікація злочинів відіграє основне (базове) значення як для дослідження самої кримінально-правової характеристики злочинів, так і для дослідження питань виявлення, розкриття і розслідування злочинів, а також для дослідження питань попередження та профілактики злочинів. Відтак, визначальним для дослідження правової сутності злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості є вивчення їх кримінально-правової класифікації.

У цьому контексті слід зазначити, що в ст. 12 КК України передбачається один із видів такої класифікації, згідно з яким, серед злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є: а) два злочини невеликої тяжкості (ч. 1 та 2 ст. 154 КК України); б) чотири злочини середньої тяжкості

(ч. 1 ст. 152, ч. 1 ст. 153, ч. 1 ст. 155 та ч. 1 ст. 156 КК України); в) чотири тяжких злочини (ч. 2 ст. 152, ч. 2 ст. 153, ч. 2 ст. 155 та ч. 2 ст. 156 КК України); г) три особливо тяжких злочини (ч. 3, 4 ст. 152 та ч. 3 ст. 153 КК України).

Разом із цим критеріями кримінально-правової класифікації злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи можуть виступати: основний безпосередній об'єкт злочину, додатковий безпосередній об'єкт злочину, потерпілий, діяння, які характеризують об'єктивну сторону злочину, суспільно небезпечні наслідки злочину, суб'єкт злочину.

За основним безпосереднім об'єктом, вказані злочини поділяються на: злочини проти статевої свободи особи та злочини проти статевої недоторканості особи.

За додатковим безпосереднім об'єктом, злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи можуть поділятися на злочини, які крім основного безпосереднього об'єкта, обов'язково посягають на фізичне здоров'я особи (ст. 155 КК України) та злочини, які не завжди посягають на фізичне здоров'я особи (стст. 152–154, 156 КК України).

За критерієм потерпілого, злочини передбачені розділом IV Особливої частини КК України, класифікуються достатньо розгалужено, адже сам критерій може бути диференційований за різними ознаками (стать, вік, фізіологічний стан).

Зокрема, за статтю потерпілого, злочини поділяються на ті, де потерпілий і безпосередній виконавець злочину є особами різної статі (ст. 152 КК України) та ті, де потерпілий і безпосередній виконавець злочину можуть бути особами як однієї, так і різної статі (стст. 153–156 КК України).

За віком потерпілого злочини поділяються на: а) злочин, які вчиняються щодо повнолітніх (ч. 1, 2 ст. 152 та ч. 1 ст. 153 КК України); б) злочини, які вчиняються щодо неповнолітніх (ч. 3 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК України); в) злочини, які вчиняються щодо малолітніх (ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 153, ч. 2 ст. 156 КК України); г) злочини, які вчиняються щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку (ч. 1 ст. 156 КК України); г) злочини, які вчиняються щодо особи будь-якого віку (ч. 1, 2 ст. 154 КК України).

За фізіологічним станом потерпілого злочини поділяються на: а) злочини, які вчиняються щодо особи, яка не досягла

статевої зрілості (ч. 1, 2 ст. 155 КК України); б) злочини, котрі вчиняються як щодо осіб, які досягли статевої зрілості, так і щодо осіб, які не досягли статевої зрілості (стст. 152–154, 156 КК України).

За діяннями, які характеризують об'єктивну сторону складу злочину: а) злочини, які вчиняються із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи (стст. 152, 153 КК України); б) злочини, які вчиняються без застосування фізичного насильства, погрози його застосування або використання безпорадного стану потерпілої особи (стст. 154–156 КК України); в) злочини, які полягають у вчиненні статевих зносин природним або неприродним способом (стст. 152, 153, 155 КК України); г) злочини, які безпосередньо не пов'язані із вчиненням статевих зносин природним або неприродним способом (стст. 154, 156 КК України).

За характером суспільно небезпечних наслідків, розглядувані злочини поділяються на: а) злочини, які спричинили настання особливо тяжких наслідків (ч. 4 ст. 152, ч. 3 ст. 153 КК України); б) злочини, які спричинили настання безплідності або інших тяжких наслідків (ч. 2 ст. 155 КК України).

За суб'єктом, злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи поділяються на: а) злочини, відповідальність за вчинення яких може наставати з чотирнадцятирічного віку (стст. 152, 153 КК України); б) злочини, відповідальність за вчинення яких може наставати з шістнадцятирічного віку (стст. 154, 155 КК України); в) злочини, які вчиняються виключно особою, від якої потерпілий перебуває у матеріальній чи службовій залежності (ст. 154 КК України); г) злочини, які вчиняються батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього (ч. 2 ст. 155, ч. 2 ст. 156 КК України).

Таким чином, приходимо до висновку, що кримінально-правова класифікація злочинів є невід'ємною основою дослідження питань їх виявлення, розкриття, розслідування та попередження. Стосовно ж кримінально-правової класифікації злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості

особи, то така класифікації здійснюється на основі широкого спектру критеріїв, що в свою чергу дозволяють деталізувати конкретний вид злочину та співвіднести його із іншими злочинами цього виду.

Збіцька А.Я., слухач 6-го курсу
магістратури навчально-наукового
інституту № 4 Національної академії
внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних
наук, доцент *Мельник О.В.*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

В українській кримінально-процесуальній доктрині недостатньо уваги приділено розгляду засади презумпції невинуватості з урахуванням чинного кримінального процесуального законодавства України.

У юридичній термінології презумпція – означає припущення про визнання юридичного факту (обставини) достовірним, поки не буде доведено протилежне. Презумпції у праві здійснюють суттєвий вплив на суспільні відносини шляхом реалізації своїх функцій та завдань соціально-нормативного регулювання.

Презумпцію невинуватості необхідно розглядати в загально-правовому і процесуальному значеннях. Як загально-правова вимога вона визначає положення особи в суспільстві. Хоча ця засада сформульована як кримінально-процесуальна, однак його дія виходить за рамки лише кримінального процесу. Презумпція невинуватості – об'єктивне правоположення. Це вимога закону, звернена до всіх громадян, посадових осіб, державних і громадських організацій, до суспільної думки в цілому.

У найзагальнішому вигляді правило презумпції невинуватості означає, що підозрюваний, обвинувачений, може бути визнаний винуватим у вчиненні кримінального правопорушення і покараний лише за умови, що його вина буде доведена в передбаченому законом порядку і встановлена обвинувальним вироком суду. Лише один орган у державі наділений таким правом – це суд, який є відповідно до

Конституції України (ст. 124) носієм судової влади, що здійснює правосуддя в умовах законності, незалежності, гласності, усності, змагальності.

Презумпція невинуватості – не є просто логічною презумпцією. Вона – засада, яка керує кримінальним процесом та впроваджує у нього процедурні гарантії обвинуваченого, ставлячи єдину мету – запобігти помилковому засудженню. Ця засада слугує гарантією від несправедливого обвинувачення і засудження.

Презумпція невинуватості не є особистою думкою особи, яка веде провадження, це об'єктивне правове положення. Слідчий, який складає обвинувальний акт, та прокурор, який підтримує обвинувачення в суді, вважають, що підозрюваний (обвинувачений) чи підсудний є винним у вчиненні кримінального правопорушення. Невинуватість особи може бути встановлено лише за законом.

Крім загального чіткого формулювання поняття (формули) презумпції невинуватості, що міститься у ч. 1 ст. 62 Конституції України, ця конституційна норма закріплює низку правових положень, що впливають з неї і позначаються не лише на правовому статусі особи, яка обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, але й є гарантіями від безпідставного та необгрунтованого обвинувачення. До таких, зокрема, належать наступні положення (правила):

1. Жоден невинуватий не повинен бути притягнений до кримінальної відповідальності та засуджений.

2. Засада презумпції невинуватості є правилом як для тягара доказування, так і для оцінки доказів. Закон виключає можливість постанови обвинувального вироку на припущеннях.

3. Вина доказується тільки відповідно до процедури та в порядку, передбаченими законом.

4. Обов'язок доказування покладається на сторону обвинувачення: *ei insumbit probatio qui dicit (non quingat)* – хто стверджує, той доказує.

5. Вину має бути доведено.

6. Всі сумніви у винуватості особи тлумачаться на її користь.

7. Оскільки визнання особи винуватою у скоєнні кримінального правопорушення є виключно прерогативою суду, то повідомлення особи про підозру не породжує початок реалізації кримінальної відповідальності.

8. Вирок суду є єдиним процесуальним документом, який встановлює винуватість особи.

Для визнання особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення і для притягнення її до кримінальної відповідальності необхідно: щоб обвинувальний вирок суду щодо такої особи набув законної сили; щоб суд, який виніс обвинувальний вирок, був створений відповідно до встановленого законом порядку; щоб кримінальне провадження було з категорії тих, які входять до юрисдикції суду, що її розглянув; щоб кримінальне провадження у суді розглядалася за встановленою кримінально-процесуальним законодавством процедурою.

Слід зауважити, що засада презумпції невинуватості діє не лише у разі, якщо особа не визнає себе винуватою у вчиненні кримінального правопорушення, а якщо особа стверджує, що кримінальне правопорушення вчинила саме вона. Це положення запобігає можливості самообмови і є гарантією права на захист. Таким чином, призначення презумпції невинуватості насамперед полягає в тому, щоб протистояти у кримінальному судочинстві обвинувальному ухилу, суб'єктивізму, тенденційності чи навіть свавілля всьому, що перетворює кримінальне судочинство у знаряддя розправи над обвинуваченим, ототожнює обвинуваченого з винуватим, робить його фактично безправним.

Мороз В.В., студент Рівненського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Шармар О.М.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН

Актуальність дослідження проблемних питань кваліфікації різних видів замаху на злочин пояснюється необхідністю правильного застосування законодавства про кримінальну відповідальність, зокрема і в частині призначення покарання.

Метою статті є аналіз поняття замаху на злочин, його видів та надання пропозицій щодо правильного й ефективного застосування норм, які регламентують попередню злочинну діяльність.

Науковою розробкою цього питання займалися такі вчені як: М.Д. Дякур, О.О. Дудоров, Т.М. Данилюк, Д.Є. Дядько, В.Д. Іванов, О.Ф. Кістяківський, В.А. Клименко, М.І. Ковальов, А.П. Козлов, І.В. Красницький, Л.С. Щутяк та ін. Однак варто визнати, що попри досить детальну розробку даної проблеми в науковій літературі низка актуальних питань цієї теми залишаються невіршеними.

Авторами викладено результати комплексного кримінально-правового дослідження проблем кримінально-правової кваліфікації та відповідальності за замах на злочин. Проаналізовано законодавство про кримінальну відповідальність за замах на злочин в історико-правовому, порівняльно-правовому та формально-правовому аспектах. Досліджено поняття й ознаки замаху на злочин, а також критерії розмежування замаху на злочин від готування до злочину і закінченого злочину.

При дослідженні було розглянуто види замаху на злочин та їх ознаки. Досліджено підставу кримінальної відповідальності за вчинення замаху на злочин та особливості призначення покарання за замах на злочин.

При проведенні дослідження були запропоновані рекомендації щодо вдосконалення відповідних положень чинного Кримінального кодексу України. Згідно до Кримінального кодексу України стаття 13 звучить

1. Закінченим злочином визнається діяння, яке містить усі ознаки складу злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу.

2. Незакінченим злочином є готування до злочину та замах на злочин.

Було обгрунтовано необхідність внесення таких змін до чинного Кримінального Кодексу України: частину 2 ст. 13 викласти в такій редакції: Незакінченим злочином визнаються стадії готування до злочину та замаху на злочин. Відповідно до таких змін буде чітко визначено, що замах на злочин можна кваліфікувати як окрему стадію злочину. Тому вважаємо, що таке уточнення дозволить більш чітко встановити кваліфікацію стадій злочину.

Список використаних джерел

1. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/go/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон від 5.04.2001 № 2341-III. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Данилюк Т. М. Класифікація складів злочинів та її значення для встановлення моменту закінчення злочину / Т. М. Данилюк // Наук. вісн. Львів. держ. ун-ту внутр. справ. Сер. юрид.: зб. наук. праць. – Львів: ЛьвДУВС, 2008. – Вип. 3. – С. 280–288.
4. Дякур М. Д. Поняття, ознаки та аналіз складу замаху на злочин / М. Д. Дякур // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2006. – Вип. 348. – Правознавство. – С. 115–119.
5. Дякур М. Д. Відмежування замаху на злочин від готування до злочину / М. Д. Дякур // Держава і право: збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Вип. 39. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2008. – С. 532–537.

Стегняк А.П., слухач 2-В курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Грудзур О.М.*

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШАХРАЙСТВО: СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблема кримінальної відповідальності за шахрайство є досить актуальною та значимою в сучасних умовах. Пояснюється це як новітніми тенденціями розвитку законодавства про кримінальну відповідальність, так і виникненням сучасних різноманітних способів вчинення шахрайства. Все це вимагає певного переосмислення існуючих положень КК України у частині відповідальності за шахрайство. Зокрема, поглибленого дослідження заслуговують питання:

відповідальності за шахрайство, шляхом незаконних операцій із використанням електронно-обчислювальної техніки; співвідношення шахрайства з окремими способами підроблення документів; кваліфікації шахрайства, підготовка до якого утворює окремий склад закінченого злочину; відмежування шахрайства від суміжних посягань тощо.

Безумовно, цілий спектр перелічених питань, тим чи іншим чином, вже досліджувався в численних працях вітчизняних вчених, а саме: П.П. Андрушка, С.Н. Арешкіної, А.М. Байдусі Мохаммеда, В.О. Глушкова, Ю.П. Дзюби, М.В. Ємельянова, П.М. Коваленка, М.Й. Коржанського, О.В. Кришевич, П.С. Матишевського, В.Р. Мойсика, А.В. Савченка, О.М. Сарнавського, О.В. Смаглока, Ю.Л. Шуляк та інших. У відповідності з цим і виникає необхідність оцінки стану сучасних досліджень кримінальної відповідальності за шахрайство та визначення, на цій основі, основних перспектив наукового пошуку в окресленому напрямі. Іншими словами, для визначення пріоритетних напрямів подальших досліджень кримінальної відповідальності за шахрайство, першочерговим є з'ясування сучасного стану наукових досліджень цієї проблеми.

У цьому зв'язку слід зазначити, що починаючи з 2001 року (із моменту прийняття нового КК України) у вітчизняній науці було реалізовано одразу декілька спеціальних комплексних монографічних досліджень, які стосувалися питань кримінальної відповідальності за шахрайство чи його окремі прояви. Так, у 2004 році О.В. Смаглюк захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук на тему: Шахрайство за Кримінальним кодексом України 2001 року. По суті ця праця стала першим ґрунтовним дослідженням питань кримінальної відповідальності за шахрайство, після прийняття нового КК України і є основою для подальших наукових досліджень. В результаті такого дослідження автором формулюються теоретичні основи розуміння способів вчинення шахрайства, а точніше наводиться визначення обману та зловживання довірою.

Також основоположно у цьому аспекті слід визнати і новітню працю М.В. Ємельянова Кримінально-правова характеристика шахрайства, яка є своєрідним узагальненням

існуючих до цього часу напрацювань з питань кримінальної відповідальності за шахрайство.

Крім того, у вітчизняній науці кримінального права є й порівняльно-правові дослідження питань кримінальної відповідальності за шахрайство в законодавстві України та інших зарубіжних країн. Зокрема цьому питанню присвячено дисертаційне дослідження Ю.Л. Шуляк Кримінальна відповідальність за шахрайство: порівняльно-правове дослідження та відповідна монографія А.В. Савченка і Ю.Л. Шуляк Кримінальна відповідальність за шахрайство в Україні та за кордоном: порівняльно-правове дослідження. В цих дослідженнях окреслюються напрями реформування вітчизняного кримінального законодавства, у частині відповідальності за шахрайство. При цьому такі напрями реформування визначаються із урахуванням досвіду США та провідних європейських країн. Також порівняльно-правовому аспекту кримінальної відповідальності за шахрайство присвячено дисертаційне дослідження А.М. Байдусі Мохаммеда Кримінальна відповідальність за шахрайство за законодавством Єгипту, Йорданії, України (порівняльно-правове дослідження).

Незважаючи на це, продовжуються і фундаментальні дослідження проблем кримінальної відповідальності за шахрайство. Насамперед, слід згадати про затверджену О.В. Кришевич тему дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук: Шахрайство як інститут кримінального права: теоретичні і практичні засади. Очевидно, що в межах цього дослідження і повинно відбутися ґрунтовне комплексне узагальнення існуючих напрацювань проблем кримінальної відповідальності за шахрайство, проте не слід у цьому контексті забувати і про супутні питання кримінальної відповідальності за цей злочин. В пергу чергу йдеться про аналіз юридико-психологічної характеристики цього злочину, яка на наш погляд, також повинна знайти належне вивчення в юридичній науці.

Очевидно, що значимим, у цьому контексті, є дисертаційне дослідження О.В. Кравченко Психологічні особливості шахрайства, яке деякою мірою вивчає окреслені питання, утім присвячено не стільки юридико-психологічним питанням

шахрайства як злочину, скільки психологічному аналізу злочинної поведінки відповідного типу (шахрайства). Таким чином слід стверджувати про необхідність проведення поглибленого вивчення саме юридико-психологічної характеристики шахрайства як злочинного посягання.

Отже, з'ясувавши стан сучасних досліджень з питань кримінальної відповідальності за шахрайство, можемо констатувати наявність широкого спектру таких досліджень, їх всебічність, комплексність та послідовність. Однак, разом із цим слід звернути увагу і на необхідність проведення окремого комплексного монографічного дослідження питань юридико-психологічної характеристики шахрайства.

Секція 3
ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Колб С.О., начальник юридичного
відділу Луцької ОДП ГУ ДФС
у Волинській області

ВІКТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НЕЗАКОННОГО
ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Як свідчить практика боротьби із злочинністю, створення криміногенної ситуації, що сприяє вчинення злочину, в тому числі пов'язаного з незаконним заволодінням транспортними засобами, нерідко залежить не лише від особи, яка його вчиняє, і зовнішніх умов, але й від поведінки потерпілого, зокрема, його аморальних, небезпечних або протиправних діянь. Саме тому для вивчення ролі конкретної життєвої ситуації вчинення злочину вкрай необхідним є вивчення віктимологічних аспектів у механізмі вчинення злочину. При цьому, як обґрунтовано довів А.П. Закалюк, у кожному випадку вчинення злочину і з'ясування його причинного комплексу необхідно встановити, через які саме вчинки потерпілого і в якому саме напрямі конкретна життєва ситуація впливала на злочинця, зокрема створювала сприятливі умови для його негативних вчинків [1, с. 313]. Як з цього приводу зауважив О.М. Джужа, не є перебільшенням те, що в низці цих відомостей дані про особу потерпілого мають значення не менше, ніж інформація про злочинців. Роль жертв у виникненні й розвитку ситуацій злочинів зазвичай дуже значна, тому необхідним є аналіз кримінально значимих ролей жертв і облік усіх віктимологічних обставин як вихідної бази для конкретних висновків і узагальнень [2, с. 36–37].

Виходячи з цього, науковці прийшли до висновку, що серед ряду питань механізму злочинного прояву, пов'язаних з поведінкою потерпілого, найбільше кримінологічне значення має з'ясування: а) якостей особистості потерпілого, що робили його більш уразливим для злочинця; б) міри залежності від цих якостей та процесу створення умов, сприятливих для

формування криміногенної орієнтації та мотивації; в) ознак та властивостей потерпілого, які сприяли опредмечуванню мотиву вчинення конкретного злочину в такий спосіб, що об'єктом злочинного посягання стає саме потерпілий; г) дій (вчинків) потерпілого, які об'єктивно або в уявленні особи, що має намір вчинити злочин, свідчили про активне сприяння потерпілого прийняти рішення про його вчинення та реалізацію цього рішення [1, с. 313].

Виходячи з цього, у кримінологічній віктимології виведена наступна структура особи потерпілого, до якої входять:

1. Соціально-демографічні якості (стать, вік, освіта, сімейний стан тощо).

2. Кримінально-правова характеристика (роль жертви в генезисі злочинної поведінки та у створенні криміногенної ситуації).

3. Соціально-рольова характеристика, що включає в себе сукупність видів діяльності особи в системі суспільних відносин як громадянина, сім'янина, члена трудового колективу тощо.

4. Морально-психологічна характеристика, що відображає ставлення особи до соціальних цінностей і соціальних функцій, які вона виконує. Вона виявляється у ставленні до держави, суспільства, громадського обов'язку, колективу, оточуючих людей, себе тощо. Сюди ж належать і кримінально-правова оцінка особи, тому що потерпілий зазвичай з'являється в процесі застосування кримінально-правових норм [2, с. 37–38]. При цьому, як вірно прийшов до висновку О.М. Джужа, успішна реалізація функцій кримінологічної віктимології (фундаментальної-теоретико-пізнавальної) (дослідження поведінки жертви та віктимності як особливого феномена), а також прикладної (розроблення та обґрунтування заходів віктимологічного запобігання) можлива за умови дотримання певних принципів, а саме:

а) принципу ідентифікації факторів – коли за кожним фактом віктимізації (здатності особи та наявності із об'єктивних або суб'єктивних індивідуальних ознак та факторів (конкретних віктимних) ситуацій стати жертвою злочину) необхідно побачити проблему – на підставі чого виникла віктимна ситуація і чому вона привела до шкідливих наслідків;

б) принципу визначального фактора – коли необхідно орієнтуватися на найближчу та найважливішу обставину (фактор), що формує зміст і напрям розвитку віктимної ситуації;

в) принцип індивідуального впливу – коли система віктимологічного запобігання (профілактики) повинна спрацювати на випередження, не обмежуючись наданням захисту чи допомоги у випадку настання шкідливих наслідків чи високої ймовірності їх настання;

г) принцип концентрації зусиль – коли віктимність розподіляється досить нерівномірно як у часі, так і в просторі, а також за суб'єктами;

г) принцип гарантії безпеки – коли правоохоронним органам, зокрема силовим структурам, варто змінювати функціональну модель воєнізованої організації на модель надання гарантії безпеки [2, с. 34–35].

Важливим у зв'язку з цим є й інший висновок, до якого прийшли науковці, що досліджують проблеми віктимології. Так, С.Б. Алімов довів, що особа та поведінка потерпілого є одним із найважливіших елементів, які входять до складу конкретної ситуації. Більш того, на переконання даного ученого, ситуація загалом, обставини, у яких перебуває потерпілий, можуть не тільки сприяти злочинній поведінці, провокувати його, а й активно перешкоджати вчиненню суспільно небезпечних дій [3, с. 13–14].

Як свідчить практика, до змісту конкретної ситуації (сукупності об'єктивних обставин, що впливають на поведінку суб'єкта безпосередньо перед вчиненням злочину і супроводжуються впродовж усього злочинного посягання до настання злочинного результату, полегшуючи або ускладнюючи цей процес [4, с. 10]) входять об'єктивні обставини: 1) предмети, процеси та стосунки, що складаються між злочинцем та оточенням; 2) стосунки, що характеризують потерпілого, його взаємодію з оточуючими, сімейно-побутовим та виробничим середовищем; його моральну репутацію, психологічні особливості та стан (вік, стать, стан сп'яніння), а також поведінку у формі дії або бездіяльності [2, с. 104].

Саме зазначені теоретичні підходи й були використані у даній розробці як методологічне підґрунтя при розкритті питань, пов'язаних з віктимологічними аспектами незаконного заволодіння транспортними засобами в Україні.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3-х кн. / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2007. – Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
2. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. – Київ : Атіка, 2006. – 352 с.
3. Алимов С.Б., Антонов-Романовский Г.В., Резник Г.И. Насильственная преступность в сферах быта и досуга (проблемы криминологической типологии) // Вопросы борьбы с преступностью. – М., 1980. – Вып. 3. – С. 12–22.
4. Алимов С.Б. Ситуация совершения преступления и криминологическое значение: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. – М.: Академия МВД СССР, 1971. – 21 с.

Джужа А.О., заступник начальника відділу Генеральної прокуратури України, кандидат юридичних наук

ВІКТИМІЗАЦІЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Наукова громадськість останнім часом все інтенсивніше досліджує питання так званої колективної віктимізації, тобто процесу перетворення на жертву злочинних посягань не тільки конкретної особи, а й представників окремих соціальних груп чи верств населення, зокрема, за належністю до расової групи, національності, професії, ставлення до релігії тощо [1–2].

Деякі віктимологічні дослідження стосуються і проблем, пов'язаних із жертвами тероризму, геноциду та інших міжнародних кримінальних злочинів [3, с. 74].

Складний перехід від ролі потенційної жертви до реальної, від латентної до явної, від другорядної до центральної, від епізодичної до стійкої, тощо. При цьому фактор жертва нерідко сам віктимогенний і криміногенний одночасно.

Поєднання злочинця і жертви в одній і тій же особі – явище, яке реально відображає деякі сторони протиріччя кримінальної дійсності і враховується у змісті правових норм.

За даними зарубіжних досліджень [4, с. 219], із 74 опитаних злочинців 61 – до вчинення ними злочинів у різний час були в ролі потерпілого. Із 174 злочинних посягань, що були вчинені проти них, предметом судового розгляду стало всього – 15. Почуття образи і прагнення помсти за відчуття страждання досить стійко закріпились у свідомості опитуваних.

Можна відмітити, що уразливість традиційно віктимологічних груп (жінки, неповнолітні, особи похилого віку, безпритульні тощо) зберігається в умовах кардинальної трансформації соціуму, при цьому ступінь віктимогенності зростає. Головними факторами тут є процеси втрати особою своєї соціальної ідентичності, що стимулюються глобалізацією, процесами крайньої індивідуалізації, що межує з десоціалізацією, девальвацією морально-правових, передусім загальносоціальних цінностей.

До підвищення віктимізації приводять не тільки біопсихосоціальні обставини, але й стиль життя, під яким розуміється – щоденні робочі будні, ведення домашнього господарства, навчання та захоплення (схильності).

Деякі громадяни є підвищено віктимні, у зв'язку із володінням і розпорядженням власними матеріальними цінностями, а деякі в міру своєї соціальної ізоляції (самотність, холостяцький стиль життя). Близькість і співіснування із злочинним оточенням в кінці кінців створює сприятливі умови для віктимізації.

Актуальним, на наш погляд, є питання так званої моделі масово-інформаційної віктимізації, зокрема такі її різновиди, як:

а) ураження жертви – шкідливий вплив на конкретну особу, коли особа, яка заподіює шкоду (злочинне посягання) з використанням ЗМІ як інституту вчинення злочину (образ, наклеп, тощо);

б) заманювання жертви – залучення жертви в біопсихосоціальні відносини із злочинцем (ефект завідомо неправдивої інформації, яку надавали в ЗМІ шахраї з метою залучення грошових коштів вкладників, обіцяючи людям величезні відсотки);

в) самонаведення жертви – засновано на відомій в соціальній психології теорії масових комунікацій, що має дисфункціональний ефект інформаційного впливу – ефект

бумеранга – опублікування об’яв потенційними жертвами, які спонукають потенційного злочинця на вчинення злочину;

г) стимуляція злочинця – підвищення ступеня кримінальної ураженості потенційної жертви опосередкованим впливом – через свого роду підказку, що міститься у публікації, якою користується злочинець (так званий ефект підказки або провокування злочинця має місце й в моделі – самонаведення);

д) стимуляція жертви – здійснює вплив на невизначене коло осіб – заманювання жертви, стимулювання суб’єктивної сторони віктимізації завдяки надання інформації щодо сексуальних послуг, стосунків, привабливих еротичних реклам, тощо;

е) двостороння стимуляція – вплив на суб’єктивну і об’єктивну сторону віктимізації (може стимулювати в одному випадку жертву, в іншому злочинця, а також обох разом узятих);

ж) нейтралізація жертви – шкідливий вплив на суб’єкта масової інформації здійснюється різними методами:

– перешкоджання небажаному витоку масової інформації або, в цілому, нейтралізація небажаної для злочинця інформації;

– завдяки шантажу, компрометації, залякування, насильницьких дій;

– зворотного у відповідь, але неадекватного впливу, обумовленого ініціативною поведінкою жертви – суб’єкта масової інформації під час ведення інформаційних війн, боротьба за засоби масової інформації як зброю ідеологічного впливу.

Складність цієї моделі обумовлює і складний характер віктимологічної профілактики цього напрямку діяльності, в даному випадку жертва потребує не стільки захисту словом з боку засобів масової інформації, скільки захисту силами та засобами правоохоронних органів щодо забезпечення безпеки, охорони потенційних жертв [5, с. 164–180].

На підставі вищезазначеного, можна зробити попередній висновок, що заходи девіктимізації населення та віктимологічна безпека повинні супроводжуватися спеціалізацією і конкретизацією віктимологічної профілактики, яка орієнтована на різні соціальні прошарки (етнічні, релігійні і територіальні громади) населення, регіону в цілому.

А сама віктимна безпека передбачає охорону суспільства так і особи від кримінальних загроз, віктимізації та її проявів, а

також сприйняття громадськістю та її членами потенційного рівня своєї захищеності.

Список використаних джерел

1. Ривман Д. В. Криминальная виктимология / Д. В. Ривман. – СПб. : Питер, 2002. – 304 с.
2. Франк Л. В. Виктимология и виктимность : учеб. пособие / Л. В. Франк. – Душанбе, 1972.
3. Кримінологічна віктимологія: Навч. посібник / Моїсєєв Є.М., Джужа О.М., Василевич В.В. та ін.; За заг. ред. проф. О.М. Джужі. – К.: Атіка, 2006. – 352 с. – С. 74.
4. Schnaider H. Viktimologie. Wissenschaftvom, Vebrechensofper, Tubingen, 1975. – P. 219.
5. Горшенков Г.Н. Криминология массовых коммуникаций: Научно-учебное издание. – Нижний Новгород: Изд-во Нижегородский государственный университет им. Н.И. Лобачевского, 2003. – С. 164–180.

Лошицький М.В., доктор юридичних наук, професор

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Одна з головних функцій держави є охорона громадського порядку. Ця функція входить в коло публічних відносин, відносин між владою та громадянином. Тобто, народ (громадяни) делегували певні природні функції влади державі, як наслідок очікує від влади забезпечення власної безпеки. Безпеки, яка унеможлиблює будь-яке порушення прав громадян і осіб які перебувають під захистом держави.

Для створення таких комфортних, правильних, відповідних правовим постулатам, умов існування суспільства в цілому і кожного громадянина зокрема, держава, її інститути, органи та представники повинні здійснювати ряд комплексних дій, які традиційно мають назву охорона громадського порядку.

Сучасні тенденції розвитку України дають можливість говорити про те, що сьогодні відбувається реформування політичних, соціальних, економічних та організаційних основ суспільного і державного життя. Ці процеси так чи інакше впливають на стан відносин у суспільстві, оскільки перехідний період завжди пов'язаний з відсутністю соціальної стабільності, загостренням соціальних конфліктів та погіршенням кримінальної обстановки. За таких обставин важливого значення набуває здатність держави підтримати громадський порядок і забезпечити верховенство закону, що є однією з передумов зміцнення громадянського миру та злагоди. Специфіка реалізації цієї функції полягає в необхідності дотримання балансу між обов'язком держави захистити суспільні інтереси та необхідністю захисту основоположних прав і свобод людини та громадянина, що визнаються найвищими соціальними цінностями. Ураховуючи норми ст. 92, 116 Конституції України, забезпечення громадського порядку виступає як мета діяльності держави. В той же час можемо наголосити, що її зміст в чинному законодавстві чітко не виокремлено, а самі правовідносини і право регулювання закріплені у низці нормативних актів.

Як показують соціологічні дослідження Інституту соціології Національної академії наук України, рівень довіри громадян до міліції у 2013 році складав 3–5 %, а після подій Євромайдану, цей показник упав до 0,8 %. Причиною цього стали системні недоліки в діяльності ОВС, дублювання функцій різних підрозділів у МВС, неефективна система прийняття управлінських рішень, що не дозволяє впливати на криміногенну ситуацію, яка склалася в країні. Як наслідок, лише тільки протягом 2013 року МВС отримало близько 195 тис. звернень громадян стосовно неправомірних дій правоохоронців – у середньому по одній скарзі на кожного атестованого працівника ОВС.

Все це вимагає докорінної зміни принципів діяльності всієї системи Міністерства внутрішніх справ України. Європейська інтеграція України зобов'язує нашу державу забезпечити ефективне функціонування інститутів, які гарантуватимуть верховенство права, додержання прав і свобод людини і громадянина, їх ефективний захист. Одним із таких завдань є утворення Міністерства внутрішніх справ як цивільного органу європейського зразка.

З цією метою Кабінет Міністрів України 22 жовтня 2014 року затвердив Стратегію розвитку органів внутрішніх справ України та Концепцію першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Реформа Міністерства покликана відкинути все непотрібне, а також взяти все найкорисливіше для МВС. Реалізацію положень Концепції передбачається досягти шляхом імплементації передового досвіду європейських країн, переходу від каральних до сервісних функцій і забезпечення керованості й єдності системи.

Приймаючи вищенаведені стратегічні документи Уряд країни та МВС України визначили мету їх реалізації, якою є перетворення МВС на правоохоронне багатопрофільне цивільне відомство європейського зразка. Реалізація положень вищенаведених стратегічних документів дозволить сформувати функціональну та ефективну систему органів внутрішніх справ європейського типу, якісно вдосконалити правоохоронну діяльність, підвищити ефективність та своєчасність реагування на сучасні виклики та загрози.

Поліція це невід’ємна частина будь-якої держави, яка відіграє головну роль у забезпеченні внутрішньої безпеки країни. У кожного народу, який створив свою державність, неминуче виникає потреба в особливій організації, метою існування якої є боротьба із правопорушеннями та охорона громадського порядку.

Еволюційний розвиток держави обумовив виокремлення поліцейського аспекту її діяльності, що спричинено прагненням до упорядкування суспільних відносин з метою забезпечення правопорядку та безпеки громадян, створення належних умов для реалізації кожним з них суб’єктивних прав і свобод.

Одним із найважливіших завдань держави донині залишається розбудова сучасної ефективної поліцейської системи, суб’єкти якої наділені повноваженнями застосування легітимного примусу при охороні суспільного блага та протидії існуючим загрозам (небезпекам).

Сьогодні орієнтація на потреби населення у правоохоронній сфері лежить в основі функції постановки цілей поліцейської організації. Цільова установка на задоволення потреб населення дозволяє наповнити конкретним змістом абстрактні цілі поліцейських організацій, закріплені у чинному законодавстві (наприклад, захист життя, здоров’я, прав і свобод

особистості, власності, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань), деталізувати їх до рівня безпосередньо вирішуваних завдань, чітко визначити пріоритети, напрямки, стратегії поліцейської діяльності.

Реформування зв'язується з розвитком правового забезпечення поліцейської діяльності, переважаючою тенденцією до децентралізації управління, класичною побудовою організації.

Головним завданням служб МВС України, покликаних забезпечувати охорону громадського порядку і громадську безпеку є забезпечення внутрішнього правопорядку в державі, яке передбачає виконання таких функцій:

- попередження, виявлення, припинення злочинів та інших правопорушень, встановлення та затримання осіб, які їх вчинили;
- визначення тактики і стратегії забезпечення громадського порядку;
- профілактика правопорушень;
- нагляд за дотриманням громадянами та посадовими особами підприємств, установ і організацій, незалежно від форм власності, чинного законодавства, та нагляд за особами з антисоціальною поведінкою.

Ефективність діяльності з охорони громадського порядку нерозривно пов'язана з необхідністю чітко налагодженої організації роботи всіх її апаратів і підрозділів, що базується на науковій основі. Організація громадського порядку є здійсненням комплексу управлінських функцій, спрямованих на забезпечення ефективної, узгодженої і цілеспрямованої діяльності апаратів і підрозділів поліції по безпосередній охороні правопорядку і боротьбі із злочинністю. Організація громадського порядку як особливий вид діяльності знаходиться у тісному зв'язку з тактикою громадського порядку, тобто застосуванням силами служби охорони громадського порядку заснованих на законі, вироблених наукою і практикою найбільш доцільних форм і методів своєчасного попередження і припинення правопорушень, впливу на осіб, що їх скоїли, надійного захисту державних, суспільних і особистих інтересів громадян від злочинних посягань і інших антигромадських дій. При цьому організація громадського порядку по відношенню до тактики займає провідне положення, оскільки визначає завдання,

принципи і основні напрями розвитку останньої. У свою чергу тактика громадського порядку також робить певний вплив на його організацію.

Таким чином, слід констатувати, що поліцейська діяльність держави з'явилась із необхідності постійно охороняти громадський порядок. Про цей порядок держава повинна постійно піклуватися під загрозою втрати свого авторитету в очах населення і, навіть, під загрозою власної смерті.

Колб І.О., прокурор відділу нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних провадженнях, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, прокуратури Київської області, кандидат юридичних наук

ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ І ВИДИ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗБРОЇ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ЗАСУДЖЕНИХ У МІСЦЯХ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Під поняттям у науці розуміють одну з форм мислення, результат узагальнення суттєвих ознак об'єкта дійсності; розміщення кимось чого-небудь, що склалося на основі якихось відомостей, власного досвіду; сукупність поглядів на що-небудь, рівень розуміння чогось [1, с. 492]. Стосовно цього правильно зауважив О.П. Петришин, що ступінь достовірності пізнавальної діяльності визначається як відповідність її результатів реальному стану речей, що безпосередньо залежить від обрання і використання правильного шляху та найбільш адекватних засобів наукового дослідження. Тому питання методологічного забезпечення є першочерговим для теоретичного дослідження в будь-якій предметній сфері, зокрема, царині права, а методологія дослідження правової реальності становить вступну частину правознавства [2, с. 32]. Про важливість правової науки та істотного підвищення якості, а також ефективності юридичних досліджень зазначають й інші науковці. Так, О.Л. Копиленко та

О.В. Зайчук у зв'язку з цим дійшли цілком обґрунтованого висновку про те, що в умовах розвитку правотворчої діяльності система існуючих правових норм регулювання суспільних відносин потребує моніторингу їх дієвості в новітніх умовах й узгодження з оновленими соціальними відносинами, зокрема, щодо виявлення проблемних питань та наукового обґрунтування їх вирішення [3, с. 779]. При такому підході, як правильно зазначив О.В. Петришин, важливими стають не лише норми права як певні взірці, стандарти поведінки, а й процедури, процес здійснення принципів правових норм, які не повинні відриватись від їх змістовних характеристик [4, с. 44].

Зазначена наукова формула, зокрема, у контексті змісту процедури їх реалізації, повною мірою стосується й регулювання питань, пов'язаних із сферою виконання покарань в Україні. На переконання А.Х. Степанюка та К.А. Автухова, з яким ми погоджуємося, значення характеристики процесуальної форми діяльності як наукового інструменту пізнання кримінально-виконавчої діяльності полягає в тому, що та чи інша процедура постає як модель, необхідна при вивченні інших напрямів діяльності органів та УВП (соціально-педагогічної, трудової, профілактичної, оперативно-розшукової та ін.). Отже, подальше осягнення проблеми процесуальної форми повинна науково довести, що ця ознака має досить стійкий характер і знаходить своє виявлення в будь-якому різновиді діяльності органів та УВП [5, с. 798].

Таке розширене розуміння практики, як зауважив Д.А. Керимов, дасть змогу в теоретичному мисленні відобразити, зокрема, законодавчу практику не як поверховий шар, а як глибинну соціальну сутність правотворчості, що відображає досвід минулого, тенденції теперішнього й перспективи майбутнього [6, с. 16]. У зв'язку з цим, І.С. Яковець дійшла висновку, що наведене свідчить про те, що назріла нагальна потреба продовження наукових пошуків та розроблення нової концепції оптимального призначення останнього, сучасних соціально-економічних умов та потреб [7, с. 818].

Особливо актуальним це питання є в контексті вирішення завдань цього дослідження, зважаючи на те, що в нормативно-правових актах України наведено лише в загальних рисах визначення поняття спеціальних засобів і зброї, а також (і що

головне) наслідків їх застосування (впливу на здоров'я тих осіб, щодо яких вони виявили свою дію). Такий підхід, як встановив О.Г. Колб, нерідко призводить до різноманітних зловживань з боку персоналу УВП та не дає змоги певною мірою забезпечити безпечні умови відбування покарання засуджених [8, с. 862]. Зокрема, як показує практика, щодо засуджених у місцях позбавлення волі неправомірно застосовуються фізична сила, спеціальні засоби і зброя, за що персонал колоній притягається до різних видів юридичної відповідальності – від дисциплінарної до кримінальної. При цьому такі протиправні дії персоналу ДКВС України виражаються у перевищенні влади або службових повноважень (ст. 365 КК України); катуванні (ст. 127 КК України); нанесенні тілесних ушкоджень (ст. 121, 122, 125 КК України) та ін. [9].

Отже, визначення поняття та змісту заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї, що застосовуються в Україні до засуджених у місцях позбавлення волі, має не тільки теоретично-практичне, а й процедурне значення, оскільки за своєю соціально-правовою природою пов'язано з посяганням на найбільш важливі людські цінності – життя та здоров'я особи, причому в умовах виправних і виховних колоній – як щодо персоналу цих УВП, так і засуджених.

Особливе місце серед спеціальних засобів, які використовує персонал виправних колоній згідно з вимогами ст. 106 КВК України та спеціальних законів України, посідають засоби забезпечення спеціальних операцій, що призначені суто для виконання конкретних завдань під час проведення спецоперацій. До них, зокрема, належать: а) світлошумові гранати та світлошумові пристрої; б) пристрої для розпилювання сльозоточивих речовин; в) ручні газові гранати, а також патрони з газовими гранатами; г) малогабаритні підривні протидії; г) водомети та автоцистерни пожежні; д) бронетехніка та інші транспортні засоби; е) пристрої для примусової зупинки автотранспорту [10, с. 50].

Як свідчить практика, до осіб, які беруть участь у масових заворушеннях, захваті заручників або чинять інші насильницькі дії, а також в інших випадках, що визначені в наказі ДПтС України № 237-2003 р., застосовуються службові собаки, про які в ст. 106 КВК Підстави застосування заходів фізичного впливу, спеціальних

засобів і зброї не зазначено. Зокрема, службових собак застосовують як: 1) розшукових – для перевірки стану забороненої зони та прилеглої до неї місцевості, огляду транспортних засобів й обшуку вантажів, переміщення під вартою, розшуку та затримання засуджених, які вчинили втечу з-під варти; 2) вартових – для перекриття найбільш імовірних для втечі або проникнення на об'єкт, що охороняється, ділянок; 3) спеціальних – для розшуку на об'єктах наркотичних речовин [10, с. 46–47].

Враховуючи прогалину в законодавстві України з питань застосування спецзасобів до засуджених у місцях позбавлення волі, а також беручи до уваги зміст принципу законності, що визначений у ст. 5 КВК України та ч. 2 ст. 19 Конституції України, відповідно до якого органи державної влади (у даному випадку – адміністрація виправних і виховних колоній) та їх посадові особи (персонал ДКВС України) зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачений Конституцією та законами України, варто доповнити КВК України ст. 106-1 Підстави застосування службових собак та викласти її в такій редакції: Для перевірки стану об'єктів виправних і виховних колоній, що охороняються, та прилеглої до них місцевості, огляду транспортних засобів й обшуку вантажів, переміщення засуджених під вартою, розшуку та затримання засуджених, які вчинили втечу з-під варти, застосовуються службові собаки. Порядок їх застосування визначається у спеціальному законі.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник української мови / [упоряд. Т. В. Ковальова]. – Х. : Фоліо, 2005. – 767 с.
2. Петришин О. В. Методологія і методи в пізнанні держави і права // Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / [О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.] ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2014. – С. 32–34.
3. Копиленко О. Л. Актуальні теоретичні проблеми юридичної науки / О. Л. Копиленко, О. В. Зайчук // Правова доктрина України : у 5 т. / [В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький,

С. І. Максимов та ін.] ; за заг. ред. О. В. Петришина. – Х. : Право, 2013. – Т. 1 : Загальнотеоретична та історична юриспруденція. – 976 с.

4. Петришин О. Праворозуміння у вітчизняній теорії права: загальносоціальний контекст / О. Петришин // Філософія права і загальна теорія права. – 2012. – № 1. – С. 42–49.

5. Навчально-методичний посібник для самостійної роботи та практичних занять з навчальної дисципліни Кримінально-виконавче право / [уклад. : О. В. Лисодєд, О. В. Ткачова, М. П. Черненко]. – Х. : Нац. ун-т Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2013. – 112 с.

6. Керимов Д. А. Соотношение теоретической и практической деятельности в процессе познания права / Д. А. Керимов // Советское государство и право. – 1980. – № 3. – С. 16–25.

7. Яковець І. С. Наукові засади оптимізації процесу виконання кримінальних покарань / І. С. Яковець // Правова доктрина України : в 5 т. / [В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – Х. : Право, 2013. – Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку. – 2013. – С. 799–820.

8. Колб О. Г. Забезпечення особистої безпеки засуджених у виправних колоніях України / О. Г. Колб // Правова доктрина України : у 5 т. [В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.] ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – Х. : Право, 2013. – Т. 5 : Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку. – 2013. – С. 840–864.

9. Кримінологічні та оперативно-розшукові засади запобігання злочинам і правопорушенням, що вчиняються персоналом виправних колоній : моногр. / [В. В. Коваленко, О. М. Джужа, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. В. В. Коваленка. – К. : Атіка – Н, 2011. – 368 с.

10. Дука О. А. Організація нагляду за засудженими у кримінально-виконавчих установах: посібник / О. А. Дука, І. П. Копотун ; за заг. ред. доктора юрид. наук, проф. О. М. Джужі. – К. : Держ. пенітенціарна служба України, 2012. – 222 с.

Тичина Д.М., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

АНТИГРОМАДСЬКИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ ТА СІМЕЙНЕ НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ПІДЛІТКІВ – ВАЖЛИВІ НАПРЯМИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ

Важливість вивчення категорії способів життя полягає в тому, що в ній виявляються типові для якоїсь групи чи особистості способи життєдіяльності, узяті в єдності з умовами цієї діяльності. У зв'язку з цим важливо враховувати в цілому спосіб життя, а не тільки аналізувати окреме діяння особистості, конкретний акт протиправної поведінки. Між соціальними умовами і конкретним злочином лежить важливий простір – спосіб життя, який є як би передавальним механізмом між соціальним середовищем і поведінкою особистості, в тому числі і злочинною.

На думку академіка В.М. Кудрявцева, хибний спосіб життя здатний не тільки деформувати особистість, а й створити конкретну негативну ситуацію, яка веде до правопорушень [1, с. 185].

Як вважає Ю.М. Антонян, вивчення антигромадської способу життя – це один із шляхів більш глибокого дослідження особистості злочинця і злочинної поведінки, а отже, і вдосконалення запобігання злочинам [2, с. 70].

Виходячи з вищевикладеного, під антигромадським способом життя неповнолітнього слід розуміти типові, обумовлені негативними факторами мікросередовища, віковими та психологічними особливостями, способами і формами життєдіяльності, що формують його антигромадські ціннісні орієнтації й проявляється у поведінці, що відхиляється від соціально-правових норм.

Правильне пояснення антигромадської поведінки підлітка, з'ясування її витоків найбільш повно досягається на основі не тільки врахування характеру вчиненого злочину (злочинів), а й аналізу способу життя неповнолітнього правопорушника в цілому. Це дозволяє виявляти деформацію тих чи інших сфер способу життя, визначити характер негативних впливів на неповнолітнього, прицільно здійснювати запобігання саме на

ранніх стадіях відхиленої поведінки. Крім того, знання способу життя правопорушника дозволяє виявити різні протиріччя, конфліктні ситуації, які не завжди проглядаються при аналізі безпосередньої ситуації вчинення злочину. Тому безпосередні причини злочинної поведінки потрібно шукати в першу чергу в способі життя правопорушника.

При вивченні способу життя неповнолітніх важливо врахувати єдності наступних сфер життєдіяльності: навчально-трудової, сімейно-побутової, соціально-політичної, а також дозвілля.

При організації запобіжної роботи важливо визначити деформовані сфери способу життя, з'ясувати ступінь цієї деформації з тим, щоб комплексно використовувати сили і засоби виховно-запобіжного впливу стосовно до деформованих сфер способу життя з урахуванням місця, часу і характеру проявів негативних факторів.

Заслуговує особливої уваги питання про правове визначення стану сімейне неблагополуччя і відповідно про встановлення правових наслідків його констатації. При цьому важливо забезпечення єдності, взаємозв'язку норм кримінального, цивільного, адміністративного, шлюбно-сімейного та іншого законодавства, що стосується сім'ї, виховання дітей, відповідальності батьків і т.п.

Сімейне неблагополуччя – одне з основних обставин, що визначають формування антигромадської спрямованості особистості підлітків і становлення їх на злочинний шлях. На нашу думку, воно розглядається як самостійна підстава для запобігання правопорушенням, учинених неповнолітніми, причому таке запобігання повинно здійснюватися без утисків прав і законних інтересів батьків і дітей.

Система запобігання, в тому числі і запобігання сімейного неблагополуччя, по-перше, повинно спиратися на принцип безперервності запобіжного процесу, аж до вичерпання підстав запобігання; по-друге, повинна відносити до числа суб'єктів, тобто тих, хто порушує норми права, створює загрозу або умови їх порушення, є причиною формування антигромадської спрямованості особистості неповнолітніх; по-третє, у формуванні своєї організаційної структури вона повинна виходити з урахування всіх можливих запобіжних станів об'єкта [3, с. 129].

Оскільки найбільш реальними вимірами об'єктів запобігання можуть бути передделіктний, постделіктний, пенітенціарний і постпенітенціарний, тому основними структурними елементами системи запобігання правопорушенням стають однойменні цим станам напрями.

Виходячи з того, що всі вищезазначені напрями запобігання являють певну цілісність і мають специфіку залежно від їх мети предмета впливу, було б доцільно виділити певні сфери запобігання, зокрема декриміналізацію сімейного неблагополуччя. Такого роду декриміналізація повинна розглядатися як кримінологічна проблема, бо сімейне неблагополуччя є, крім усього іншого, обставиною, що визначає рівень правопорушення неповнолітніх.

Заходи попередження злочинності, орієнтовані на боротьбу з антигромадським способом життя, дозволяють:

а) більш повно враховувати особистісні здібності неповнолітнього правопорушника;

б) своєчасно прогнозувати негативний розвиток особистості, її протиправну поведінку і відповідно приймати необхідні заходи запобігання;

в) утворити систему: запобігання – спосіб життя – особистість;

г) цілеспрямовано попереджати різні типи злочинної поведінки, якій відповідають різні типи деформації способу життя.

Список використаних джерел

1. Кудрявцев В.Н. Правовое поведение: норма и патология. – М., 1982. – 237 с. – С. 185.

1. 2. Антонян Ю.М. Антиобщественный образ жизни как криминологическая проблема // Сов. гос-во и право. – 1981. – № 3. – С. 69–76.

2. Тичина Д. М. Сучасна модель запобігання злочинності неповнолітніх та молоді / Д. М. Тичина // Актуальні проблеми криминологічної політики в Україні [Текст] : матеріали міжвуз. наук.-теорет. конф. (Київ, 25 квіт. 2012 р.). – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2012. – 252 с. – С. 127–131.

Фінагеев В.О., суддя апеляційного суду Київської області, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ДОСТУПУ ДО БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ

Криміногенна обстановка, що складається в економіці України не лише перешкоджає нормальному розвитку фінансової системи країни, але й вимагає підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, пошуку найбільш оптимальних підходів до вирішення проблем, що виникають у процесі виявлення та розслідування кримінальних правопорушень у кредитно-фінансовій сфері, а саме шахрайства з фінансовими ресурсами [1, с. 279].

Більшість шахрайських посягань вчиняється групами з чітким розподілом ролей співучасників, які застосовують хитрощі для обману потерпілих (найчастіше вчиняються такі дії: збут підроблених цінностей; карткове махлярство; заволодіння цінностями під приводом надання послуг і виконання робіт по різних цивільно-правових угодах; обман у лотереях; використання підроблених документів; обрахування при розмінюванні грошових купюр; вручення на рахунок оплати так званих «ляльок»; гадання, ворожіння; шлюбні афери; видавання шахраями себе за представників органів публічної влади, штатних співробітників відомих комерційних і некомерційних організацій; побудова фінансових та інших «пірамід») [2, с. 109].

Незаконний доступ до банківських рахунків технологічно поєднує пов'язані між собою кримінально карані діяння проти власності (ст. 185, 190, 191 КК України), у сфері господарської діяльності (ст. 200, 205, 209, 231 КК України), використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем і комп'ютерних мереж (ст. 361, 361–1, 362 КК України), службової діяльності. Зростає питома вага кримінальних правопорушень, учинених у складі організованих злочинних груп за участю службових осіб банків. Злочинці уміло приховують свої дії, зокрема справжні наміри маскують за допомогою удаваних юридичних угод, а збитки – шляхом

підроблення фінансових документів, незаконного втручання в роботу автоматизованих інформаційних систем тощо. Практиці відомо про низку інших проблем збирання доказів, встановлення причетності до них конкретних осіб, проведення процесуальних дій.

До того ж, з прийняттям нового КПК України, у порівнянні з вже застарілою практикою досудового розслідування, особливого значення набуває удосконалення існуючих та створення нових методик виявлення та розслідування злочинів у сфері банківської діяльності. Це, у свою чергу, потребує формування адаптованої до сучасних вимог методології та оволодіння нею практикою при особливій увазі питань організації початкового етапу розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій [1, с. 4].

Усі способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків, можна диференціювати на три основні групи: 1) способи незаконного доступу до банківських рахунків, пов'язані з використанням розрахунків платіжними дорученнями; 2) способи вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків, пов'язані з використанням операцій у сфері обігу банківських платіжних карток; 3) способи вчинення злочинів, пов'язані з використанням інших засобів доступу до банківських рахунків.

Підсумовуючи вищевикладене слід відзначити, що важливу роль в організації виявлення та розслідування злочинів досліджуваної категорії відіграє правильна оцінка способів їх приховування. Способи приховування злочинів, пов'язаних з незаконним доступом до банківських рахунків, можна умовно поділити на такі групи:

1) приховування злочину шляхом маскуванню інформації та її носіїв: зміна юридичної адреси та фактичного місця перебування суб'єкта господарювання; переведення працівника на інше місце роботи (до іншого підрозділу, іншої установи); використання підроблених платіжних та інших документів і технологічних помилок для маскуванню незаконної операції; багаторазовий переказ коштів рахунками, змішування на декількох рахунках легальних коштів і таких, що одержані злочинним шляхом; конвертація та переведення в готівку незаконно здобутих коштів; різні операції з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом;

2) приховування злочину шляхом знищення інформації та її носіїв: ліквідація підприємств і фінансових установ; знищення предметів і документів (приховане їх втратою, незаконним заволодінням), за допомогою яких вчинювався злочин (платіжні документи, бухгалтерська звітність, записи в системах електронних платежів тощо);

3) приховування злочину шляхом фальсифікації інформації та (або) її носіїв: давання завідомо неправдивих показань; викривлення фінансової, статистичної, технологічної, податкової та іншої документації; погрози, переконання або підкуп працівників банківської безпеки, правоохоронних органів й органів контролю, використання корупційного прикриття та інші прийоми протидії розслідуванню.

Список використаних джерел

1. Мудряк Т.О. Криміналістичні проблеми розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами та шляхи їх вирішення / Т.О. Мудряк // Порівняльно-аналітичне право. – 2014. – № 1. – С. 279–281.

2. Кришевич О.В. Кримінальна відповідальність за шахрайство, вчинене групою осіб за попередньою домовленістю або організованою групою / О.В.Кришевич // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. – 2015. – № 1 (34). – С. 109–114.

Проскурняк І.Г., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Враховуючи неналежний стан інформаційно-аналітичного забезпечення оперативних підрозділів, що здійснюють боротьбу зі злочинністю у сфері економіки, стали тенденцію до збільшення інформаційних ресурсів у мережі Інтернет та активне її освоєння кримінальними структурами, розвиток на базі високих інформаційних технологій спеціалізованого

програмного забезпечення, можна стверджувати, що одним з факторів ефективної боротьби зі злочинністю у сфері економіки є впровадження в оперативно-розшукову практику інноваційних засобів і методів пошуково-аналітичної роботи з інформацією. Такий підхід дозволить: отримувати керівникам оперативних підрозділів достовірну та своєчасну інформацію, щодо стану та тенденцій розвитку окремих процесів у сфері економіки, для прийняття більш виважених та ефективних управлінських рішень для забезпечення економічної безпеки; зменшити навантаження на оперативних працівників, щодо збору загальновідомої інформації та її аналізу при проведенні оперативного пошуку; знизити матеріальні витрати на обслуговування організаційно-технічної інфраструктури інформаційно-аналітичного забезпечення; забезпечити перетворення значного масиву первинних даних у сприятливий для вивчення вигляд; забезпечити перетворення значного масиву первинних даних у сприятливий для вивчення вигляд; сформувати належні умови для розвитку інтелектуального потенціалу вузькоспеціалізованих фахівців-аналітиків; перетворити систему інформаційного забезпечення розкриття злочинів з інформаційно-довідковою на інформаційно-аналітичну.

Руйнуючі наслідки глобальної фінансової кризи, які відчувають підприємства в Україні, багато у чому пояснюються відсутністю або недосконалістю систем їх економічної безпеки, що не змогли забезпечити відповідний захист корпоративних ресурсів суб'єктів господарювання від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз.

Не останнє місце в організації ефективної комплексної системи економічної безпеки займає інформаційна підсистема, метою якої є формування достатньої сукупності матеріалів та відомостей щодо середовища функціонування підприємства та їх якісна аналітична обробка, захист від пошкодження, викрадення, деформації, втрати з метою отримання достовірних даних, необхідних для прийняття ефективних управлінських рішень.

Згідно Закону України «Про інформацію», інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді.

Захист інформації – сукупність правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів,

що забезпечують збереження, цілісність інформації та належний порядок доступу до неї [3].

Інформаційна безпека – це такий стан захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави, при якому зводиться до мінімуму заподіяння шкоди через неповноту, несвоєчасність і недостовірність інформації, через негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації [4].

Таким чином, інформаційна безпека підприємства може бути визначена як такий стан його інформаційно-аналітичного забезпечення, що здатний мінімувати вплив зовнішніх та внутрішніх загроз на результати діяльності підприємства, нівелювати ризик втрати господарської стабільності та створити умови для їх сталого розвитку [5].

Загалом, інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємства – це вид інформаційно-аналітичного забезпечення підприємницької діяльності шляхом добування, обробки і надання керівництву необхідної інформації.

Головною метою інформаційно-аналітичного забезпечення безпеки підприємства є своєчасне викриття на ранній стадії заходів безпосередньої підготовки певних сил для нанесення економічних збитків підприємству та забезпечення відповідних їм дій, а також добування необхідної інформації для планування, підготовки і проведення заходів з метою недопущення можливих дій [1].

Інформаційно-аналітична робота на підприємстві виконується з метою виявлення недобросовісної конкуренції, шахрайства, обману у сфері бізнесу, для виключення потрапляння власної організації у ситуації некерованого ризику [2].

На стан інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності підприємств, можуть впливати наступні чинники: дезінформація; знищення інформації; перекручення інформації; підміна інформації; підробка інформації; блокування інформації; копіювання інформації; несанкціонований витік інформації; несанкціонований доступ до інформації; порушення встановленого порядку маршрутизації інформації; викрадення інформації;

модифікація інформації; невірне трактування інформації; недостовірність інформації; недостатність інформації [4].

Джерелами для збору і аналізу інформації, що необхідна для забезпечення інформаційної безпеки підприємства, можуть бути:

– різні офіційні джерела (офіційні видання, звіти та документи державних чи інших органів і організацій), що містять відкриту офіційну інформацію;

– неофіційні джерела, що містять більш-менш достовірну усну чи іншунетаємну інформацію, що одержується з неформальних контактів із носіями даної інформації;

– конфіденційна інформація, що отримується співробітниками шляхом несанкціонованого доступу до цієї інформації;

– внутрішня інформація, що стосується всіх аспектів діяльності [4].

З метою комплексного забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства в умовах подолання наслідків глобальної фінансово-економічної кризи, необхідно гарантувати повне, вчасне та достовірне інформаційно-аналітичне забезпечення. Таким чином, задачі аналітика у процесі обробки розрізаних даних та перетворення їх на достовірну інформацію зводяться до:

- 1) оцінки інформації (визначення міри її вірогідності);
- 2) обробки інформації («очищення» інформації від «шуму» (неупорядкованих, незрозумілих або зайвих відомостей [1]);
- 3) створення на основі наявної інформації прогнозу розвитку ситуації (наяку дана інформація має або матиме вплив).

Належним чином проаналізована інформація та отриманий аналітиком прогноз направляються до адресата (одразу до керівника або спочатку доначальника служби економічної безпеки, а уже потім до керівника), який:

- 1) дає оцінку проекту розвитку ситуації;
- 2) здійснює пошук альтернатив;
- 3) приймає остаточне рішення щодо напряму використання інформації у процесі діяльності підприємства та вчинення або не вчинення ним, з її врахуванням певних дій.

Як бачимо, інформаційна безпека в системі управління підприємством грає дуже важливу роль. Належне виконання аналітиками зазначених функцій, зважене прийняття керівництвом підприємства управлінських рішень на основі ефективно функціонуючої системи інформаційної безпеки, дозволить забезпечити належний рівень економічної безпеки.

Виявлення інформації про кримінальні правопорушення у інвестиційній сфері, а також про осіб, які їх замислюють, підготовлюють, вчиняють, – це збір та обробка окремих «сирих» (сигнальних, індикативних) відомостей з метою перетворення їх у фактичний матеріал, придатний для забезпечення ефективної діяльності правоохоронних органів. Зазначена діяльність здійснюється не за наперед сформованими параметрами, але у певних місцях, відповідно визначених осіб, з урахуванням певних ознак й з використанням конкретних прийомів і методів.

Список використаних джерел:

1. Чергенець Е.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення безпеки підприємства (збір та пошук інформації) / Е.В. Чергенець, А.В. Зайцев, Є.В. Позднишев // Навчальний посібник. Книга 2 / Під заг. ред. Є.В. Позднишева. – К., Видавець Позднишев, 2007. – 74 с. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.is.svitonline.com/leon2003/book8.html>.

2. Информационно-аналитическое обеспечение безопасности негосударственных субъектов экономики: информационно-аналитическая работа в // Информационно-аналитическое обеспечение информации : [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://sir35.ru/safety/inob_4.htm.

3. Про інформацію від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ: Закон України : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.

4. Захаров О.І. Інформація в управлінні системою економічної безпеки підприємства / О.І. Захаров // Вчені записки Університету «Крок». – 2009. – №19. – С. 177–186.

5. Копелев І.Ю. Інформаційні загрози: суть і проблеми / І.Ю. Копелев, М.О. Живко // Системи обробки інформації. – 2010. – Вип.3.

Супруненко Д.О., ад'юнкт кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОЗАСТОСОВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ ПРОКУРАТУРИ В ПРОЦЕСІ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

У науці під застосуванням права розуміють правову форму діяльності уповноважених суб'єктів стосовно забезпечення реалізації норм права щодо конкретних життєвих випадків шляхом ухвалення індивідуально-правових рішень [1, с. 265]. При цьому, якщо в практиці нормотворчості створюються норми права, які пропонують загальні правила поведінки учасників суспільних відносин, то застосування права продовжує правове регулювання, розпочате нормотворчістю, на рівні конкретних життєвих ситуацій, позаяк, як слушно зауважила з цього приводу М.А. Вороніна, Правозастосовна реалізація має місце тоді, коли суб'єктивні права та юридичні обов'язки не можуть бути реалізовані особою без залучення спеціальних суб'єктів (суб'єктів правозастосування) [1, с. 264].

По своїй правовій й природі, як встановила О.Ф. Скаун, правозастосування має визначальні ознаки та основні стадії застосування норм права [2, с. 390–395], що досить важливо з огляду визначення змісту запобіжної діяльності органів прокуратури. Зокрема, до ознак застосування норм права відносяться: а) правозастосування має владний характер, тому що ця діяльність здійснюється компетентним органом або посадовою особою і лише в межах наданих йому (їй) повноважень; б) правозастосування має індивідуалізований, персоніфікований характер, тому що являє собою вирішення конкретної справи, життєвого випадку, певної правової ситуації на основі норм права; в) правозастосування має процедурно процесуальний характер, тому що являє собою офіційний порядок, складається з низки стадій; г) правозастосування має творчий, інтелектуальний характер, тому що це завжди інтелектуальна діяльність; г) правозастосування здійснюється на основі норм права; д) правозастосування має юридично оформлений характер –

завершується ухвалення спеціального акта (у більшості випадків письмово); е) правозастосування у своїй результативній частині (правозастосовний акт) завжди відіграє роль юридичного факта, який породжує, змінює або припиняє конкретні правовідносини [2, с. 390–391].

Щодо стадій застосування норм права, то в теорії виділяють такі із них, як:

1) Встановлення фактичних обставин справи (суб'єкти правозастосування встановлюють лише факти та обставини, що мають юридичне значення і пов'язані з вирішенням справи по суті).

2) Встановлення юридичних обставин справи (охоплює дії з визначення правової норми, що відповідає обставинам, встановленим на першій стадії, і підлягає застосуванню).

3) Ухвалення рішення по справі (закріплюється у правозастосовних актах, які оформляються уповноваженими на це суб'єктами, доводяться до відома зацікавлених сторін і набувають законної сили) [1, с. 267–268].

Якщо виходити із зазначеної наукової конструкції та положень кримінології щодо змісту запобігання злочинам [3, с. 318–364], то можна вивести наступне визначення правозастосовної діяльності прокуратури щодо запобігання злочинам, а саме – це здійснювана на підставі закону її органами та посадовими особами владна діяльність, яка полягає в застосуванні правових норм відносно індивідуального визначених учасників кримінального провадження, що спрямована на виявлення, нейтралізацію, блокування тощо причин і умов, які породжують та сприяють вчиненню злочинів, та відображається в правозастосовному акті.

Таким чином, до системи утворюючих ознак, що складають зміст даного поняття, можна віднести діяльність органів прокуратури та їх посадових осіб.

Відповідно до вимог ст. 1 Закону України Про прокуратуру, прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [4]. При цьому, як це витікає із змісту ч. 4 ст. 7 цього Закону, єдність системи прокуратури України забезпечується: а) єдиними засадами організації та діяльності прокуратури; б) єдиним

статусом прокурорів; в) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів; г) фінансуванням прокуратури виключно з Держаного бюджету України; г) вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

В теорії управління категорія система розглядається як сукупність елементів, що характеризуються структурою, зв'язками та функціями, які забезпечують цілеспрямований розвиток [5, с. 93].

При такому підході взаємовідносини елементів набувають характеру взаємосприяння їх діяльності, спрямованої на отримання визначеного корисного результату (мети або цілей функціонування системи (у даному випадку – метою виступає запобігання злочинам)). Саме остання або корисний запрограмований результат виступають як системо утворюючий фактор.

Для прокуратури, як і для будь-якої системи [5, с. 93], характерні такі важливі ознаки:

- вона складається з окремих елементів (організаційні основи системи прокуратури визначені в розділі 2 Закону України Про прокуратуру;

- система завжди характеризується конкретною організацією, яка відрізняє її від інших систем.

Так, як це зазначено в ч. 1 ст. 5 Закону України Про прокуратур, функції прокуратури України здійснюються виключно прокурорами. Делегація функцій прокуратури, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається; її елементи органічно поєднані один з одним певними зв'язками.

У даному випадку цей зв'язок визначений у ст. 3 Закону України Засади діяльності прокуратури та ст. 4 Законодавство про прокуратуру і статус прокурорів.

Посадові особи прокуратури – це ті прокурори, які з метою постійного чи тимчасового управління організаційною структурою і представництва її інтересів у правовідносинах з фізичними та юридичними особами здійснювати службові юридичні дії [5, с. 10].

Отже, правозастосовна діяльність органів прокуратури та її посадових осіб у сфері запобігання злочинам здійснюється на системних організаційних і правових засадах та підпорядкована

єдиній меті – власне, запобігання злочинам (в науці – це заходи: а) кримінологічної профілактики; б) відвернення; в) припинення злочинів [6, с. 22]).

Список використаних джерел

1. Теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін. ; за ред. О. В. Петришина. – Харків : Право, 2014. – 368 с.
2. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. – Київ : Ін Юре, 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.
4. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовтня 2014 р., із змінами, внесеними Законом від 2 липня 2015 року № 578-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 34. – Ст. 336.
5. Закон України Про прокуратуру. Науково-практичний коментар: у 3 кн. / за заг. ред. О.М. Литвака. Кн. 1. К.: Алерта, 2013. – 336 с.
6. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. / Голіна В.В. – Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. – 120 с.

Кобринський Д.Ю., здобувач
кафедри філософії права та
юридичної логіки Національної
академії внутрішніх справ

ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ І ЙОГО ВИВЧЕННЯ НА ПРАВОВОМУ РІВНІ

Зміни в соціальній структурі суспільства, що пов'язані із соціальними процесами та називають глобалізацією, зумовлюють необхідність здійснення кримінологіко-віктимологічних досліджень. Увагу як західних, так і вітчизняних фахівців [1–2] сьогодні привертають не тільки морально-психологічні, а й соціальні характеристики (соціальне становище, місце побутових, сімейних та інших міжособистісних

відносин, соціальний статус чи соціальна роль), що підвищують імовірність злочинного посягання стосовно певної особистості. Учені прагнуть з'ясувати, яким чином саме становище людини в суспільстві підвищує ймовірність вчинення стосовно неї злочинів певного виду, яке співвідношення віктимних факторів соціального та індивідуального порядку, способу життя й поведінки індивіда.

Вивчення поведінки жертви в механізмі вчинення конкретного злочину, а також до і після нього, викликало у вчених обґрунтовані ідеї щодо необхідності розроблення ефективних засобів запобігання правопорушенням та злочинам. Наука повинна запропонувати практичні рекомендації, що сприятимуть розробленню моделі поведінки, яка максимально унеможливить вчинення злочинних посягань стосовно людини.

З метою об'єктивного дослідження механізму конкретного злочину необхідно вивчати не тільки злочинця, а й жертву злочину. Це зумовлюється тим, що приводом до злочинного посягання і умовою, що полегшує його вчинення, іноді може бути й поведінка потерпілого.

Вивчення жертви на правовому рівні, тобто дослідження проблеми потерпілого від злочину у кримінально-процесуальному та кримінально-правовому плані, має важливе значення для кримінологічної віктимології. І не тільки тому, що в проблемі потерпілого знаходять вищий прояв різних аспектів віктимності, а й у зв'язку з тим, що правові норми, що містять відомості про потерпілого, вказують напрямок багатьом віктимологічним дослідженням [3].

При аналізі статей Особливої частини Кримінального кодексу України можна помітити, що склади злочинів, в яких людина так чи інакше виступає в якості жертви протиправної дії, займають менше половини всіх її норм. Особлива частина Кримінального кодексу становить в основному норми в яких об'єктом злочинних зазіхань стає безпосередньо фізична недоторканність або майнова зацікавленість людини [4, с. 14].

З цього випливає, що в деяких випадках жертвою злочинних посягань можуть бути суспільство, організації, установи, підприємства, громадські організації, так як злочинів без жертви не буває, як і не буває їх і без злочинця (з точки зору кримінальної віктимології). У цьому випадку заподіяна шкода як

би поділяється на всіх людей, що зіставляють дану соціальну сукупність [5], бо безпосередній збиток ніхто ніби не несе.

З вищевикладеного можна зробити висновок про те, що жертва злочину може бути безпосередня – фізична особа, так і опосередкована – різноманітні соціальні об'єднання. Проблема непрямих жертв, на наш погляд, виходить за рамки кримінологічної віктимології, а властивості і якості особистості жертви як фізичної особи, її стосунки зі злочинцем, вплив поведінки самої жертви на виникнення та розвиток протиправного діяння є конкретною матерією кримінальної віктимології. Вони являють собою такі явища, впливаючи на які можна впливати на структуру й динаміку злочинності. Адже часто трапляється так, що злочин є результат спільних дій злочинця і потерпілого.

У зв'язку з цим необхідно відзначити, що для попередження злочинності необхідно враховувати індивідуальні особливості особи потерпілого і конкретну ситуацію, в якій вчиняється злочин, а також, безумовно, антигромадські установки особи винного.

Між особистістю потенційної жертви та її поведінкою знаходиться така суспільна категорія як конкретна життєва ситуація. Вона у суворій відповідності з особистими якостями людини і створює певний варіант його поведінки, а точніше – особисті якості (інтерес, схильність, темперамент, установки та інші індивідуальні риси особи) у взаємодії з конкретною життєвою ситуацією, в якій виявляється потенційна жертва, визначають зміст і напрямок її поведінки.

Для теоретичної і практичної діяльності правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, зазначене має безпосереднє відношення як для запобігання злочинам, так і для боротьби з ними.

Список використаних джерел

1. Ривман Д. В. Криминальная виктимология / Д. В. Ривман. – СПб. : Питер, 2002. – 304 с.
2. Hentig, Hansvon: Remarkson the Interaction of Perpetrator and Victim. Journ Crim. 31. :Victimology. – Toronto – London, 1974. – P. 45–53.

3. Франк Л. В. Виктимология и виктимность : учеб. пособие / Л. В. Франк. – Душанбе, 1972.

4. Рыбальская В.Я. Уголовно-правовое, уголовно-процессуальные и виктимологические понятия потерпевшего / В. Я. Рыбальская // Правовещание. – 1976. – № 3. – С. 12–15.

5. Джужа А. О. Основні напрями удосконалення віктимологічного запобігання правопорушенням в Україні [Текст] : моногр. / А. О. Джужа. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2016. – 304 с.

Карпенко Н.В., здобувач кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

Як свідчить практика, діяльність органів досудового слідства та оперативних підрозділів правоохоронних органів, включаючи виправні колонії, відзначається динамічністю і високим ступенем взаємних зв'язків. Ці зв'язки носять постійний і стійкий характер, а узгоджена діяльність відзначається єдиним підходом до розв'язання одних і тих же проблем боротьби із злочинністю. Виходячи з цього, законодавець поклав на один з органів кримінальної юстиції – прокуратуру – обов'язок організації їхньої узгодженої діяльності [1, с. 80].

Виходячи з цих теоретико-методологічних положень, слід визнати, що координація діяльності органів кримінальної юстиції, які ведуть боротьбу із злочинністю у виправних колоніях кримінальними процесуальними засобами на базі відомчо-галузевого взаємозв'язку, – це узгоджена діяльність по протидії цим суспільно небезпечним явищам, що ґрунтується на глибоких і постійних зв'язках між слідчими ОВС, які ведуть кримінальний процес, та оперативними підрозділами виправних колоній, де прокуратура за дорученням держави виступає безпосереднім організатором по узгодженню загальних зусиль при виконанні спільних кримінальних процесуальних цілей і завдань (ст. 36 КПК). При цьому, як вірно зробили висновок

Л.М. Давиденко та О.О. Бандурка при відносинах координації прокуратура виступає постійним організатором сумісної розробки узгоджених заходів. Інші органи кримінальної юстиції, що задіяли до розслідування злочинів у виправних колоніях, слідчий суддя, керівник органу досудового розслідування, слідчий, співробітники оперативного підрозділу лише беруть безпосередню участь у сумісній розробці узгоджених дій, але ніяких обов'язків з організації координації не несуть [2, с. 87].

В основі координації дій зазначених органів кримінальної юстиції лежить єдність (спільність) цілей і завдань кримінального провадження (ст. 36 КПК). Необхідність подальшого зміцнення та поглиблення скоординованої діяльності органів, які ведуть кримінальний процес, у виправних колоніях зумовлюється зростанням масштабів злочинів, їх структурою і динамікою, що склалася за останні роки (2013–2015 р.р.) [3, с. 196–197]. Поряд з цим, як обґрунтовано доводить В.М. Юрчишин відносини координації не можна змішувати з відносинами субординації. Останні виникають між керівниками та підлеглими і характеризуються розпорядженням і виконанням, керівництвом і підпорядкованістю. Сутність відносин субординації полягає в тому, що керівник на підставі свого правового статусу і нормативного акта визначає цілі та завдання, обов'язки підлеглого, а останній повинен чітко виконувати ці приписи. На переконання В.Г. Афанасьєва, відносини ж координації - це відносини між органами однопорядкового рівня. Вони спрямовані на досягнення узгодженості їхніх дій з метою успішного виконання спільних завдань, що стоять перед цими органами [4, с. 165].

Отже, слід визнати, що роз'єднаність діяльності органів кримінальної юстиції при розслідуванні злочинів у виправних колоніях неприпустима, бо кожен із її суб'єктів - це одна із ланок цілісної державно-правової системи, покликаної забезпечити досягнення єдиних цілей і виконання завдань у сфері боротьби із злочинами, притаманними кожному з них кримінальними процесуальними засобами. У зв'язку з цим, як слушно зауважили П.М. Каркач та В.Л. Синчук, їхня робота не може бути успішною без узгодження через координацію [5, с. 14].

Поряд з цим, необхідно погодитись з позицією В.М. Юрчишина, який вважає, що координація профілактичної

діяльності органами виконавчої влади не відноситься до компетенції прокуратури. Ця робота виконується Радою національної безпеки і оборони, яку очолює Президент України (РНБО). Відповідно до ст. 107 Конституції України, РНБО координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, в тім числі – і по запобіганню злочинів [6, с. 202].

У той самий час, заслуговує на увагу й той факт, що боротьба із злочинами, у тому числі й тими, що вчиняються у виправних колоніях кримінальними процесуальними засобами вимагає комплексного підходу та узгодженості дій органів кримінальної юстиції. Одним із найефективніших способів розв'язання цієї проблеми є поглиблення механізму саморегуляції цієї унікальної системи. А вказаний механізм цієї саморегуляції якраз і ґрунтується на постійній координації зусиль органів кримінальної юстиції, спрямованих на забезпечення ефективної роботи як системи в цілому, так і кожної її ланки (органу) зокрема. Якщо принцип взаємодії дає можливість усім суб'єктам запобігання злочинам підтримувати зовнішні контакти по мірі необхідності, то координація зусиль кримінальної юстиції зміцнює постійні внутрішні зв'язки між її суб'єктами (ланками), удосконалює їх діяльність. Координація - це не тільки функція прокуратури, а ще й один із системоутворюючих факторів кримінальної юстиції як системи досить високого рівня, механізм її саморегуляції, самоуправління [3, с. 203].

Узгодження дій органів кримінальної юстиції при розслідуванні злочинів у виправних колоніях вимагає їх особлива роль у боротьбі із злочинністю, наявність у них спільних цілей і завдань. Головною ж метою координації є підвищення ефективності діяльності як всієї системи кримінальної юстиції в цілому, так і кожного її органу (ланки) зокрема, на основі об'єднання загальних зусиль шляхом реалізації узгоджених дій, спрямованих на реалізацію завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК) на усунення причин і умов, які сприяли учиненню злочинів. Виконання спільних завдань на колективній основі у виправних колоніях не тільки забезпечує досягнення основної мети координації, а й сприяє зміцненню законності в діяльності самих органів кримінальної юстиції [4, с. 7].

Список використаних джерел

1. Півненко В., Андрусак В. Про кримінально-процесуальну функцію органів досудового слідства / В. Півненко, В. Андрусак // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2007. – № 4. – С. 80–83.
2. Давыденко Л. М., Бандурка А. А. Противодействие преступности : теория, практика, проблемы : Монография. – Х. : Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2005. – 387 с.
3. Юрчишин В. М. Процесуальні функції прокурора у досудовій стадії кримінального провадження: поняття, призначення, система: навч. посіб. / В.М. Юрчишин. – Чернівці: Технодрук, 2014. – 276 с.
4. Афанасьев В.Г. Научное управление обществом (опыт системного исследования) / В.Г. Афанасьев. – М.: Политиздат, 1968. – 380 с.
5. Каркач П.М., Синчук В.Л. Координаційна функція прокуратури України: Навчально-методичний посібник / П.М. Каркач, В.Л. Синчук. – Х.: Право, 2005. – 96 с.
6. Кондратішина В. В. Кримінально-виконавча політика України: формування та реалізація: Автореф... дис. канд. юрид. наук /12.00.08. – Львів, 2009. – 17 с.
7. Ратинов А. Р. Правовая психология преступного поведения: теория и методология исследования. – Красноярск: Изд-во Касноярского ун-та, 1988. – 253 с.

Левчук Є.М., здобувач кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТ. 391 КК УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Система дій персоналу установ виконання покарань (далі – УВП) перш за все спрямована на забезпечення ефективності процесу виконання покарань по відношенню до осіб, які вчинили злочини через комплекс профілактичних заходів, спрямованих на запобігання вчиненню повторних злочинів, максимальному блокуванні чинників (факторів), що сприяють їх вчиненню в

тому числі в умовах позбавлення волі. Однак, враховуючи сучасний стан злочинності в УВП, твердо можна стверджувати про те, що її стан носить досить сталий характер, оскільки серед злочинів, вчинених в УВП, майже 40 % припадає на ті, діяння, які визначені в ст. 391 КК України Злісна непокора вимогам адміністрації установи виконання покарань [1, с. 4].

Як встановлено у ході даного дослідження однією з детермінант, що сприяє такому стану правозастосовчої практики в УВП, є прогалини та протиріччя, які визначені в диспозиції ст. 391 КК України.

Як слушно у зв'язку з цим зауважує Ю.В. Орел, є невизначеність та відсутність чіткого понятійного апарату стосовно термінів та понять, що містяться в диспозиції ст. 391 КК України. Такий стан справ призводить до відхилення від принципу єдності у розумінні термінології і породжує труднощі в судовій практиці при застосуванні зазначеної норми [2, с. 11].

У зв'язку з цим, вкрай важливим є чітке визначення понять злісне порушення, злісний порушник, що дозволить підвищити ефективність запобіжної діяльності в УВП, важливість якої додатково підкреслена у новій Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20.05.2015 № 276 [3].

Аналогічні підходи знаходять у своїх відображеннях й у науковій літературі. Зокрема, узагальнюючи правозастосовчу практику у сфері застосування норм ст. 133 КВК України, зазначають, що потребує удосконалення понятійний апарат в сфері використання такої категорії як злісність, у змісті якого необхідно граничноокреслити перелік правил та заборон, що пред'являються по відношенню до засуджених позбавлення волі [2]. Зокрема, як зазначає Журавська З.В., підвищена суспільна небезпека рецидивної злочинності полягає в тому, що вчинення злочину два та більше разів підтверджує стійкість антисуспільної орієнтації особи, її відкрите протипоставлення правопорядку, уперте бажання продовжувати злочинну діяльність, незважаючи на прийнятті щодо цієї особи кримінально-правові заходи [4, с. 1]. Разом з тим, не дивлячись на актуальність та певну розробленість у цій роботі піднятої проблеми, досі не існує єдиного підходу до визначення понять

злісність, злісний порушник, що ускладнює процес виправлення та ресоціалізації засуджених до позбавлення волі, блокування, усунення, нейтралізацію детермінант пенітенціарної (рецидивної) злочинності.

Таким чином, вищезазначене обумовлює констатувати, що дана ситуація не дозволяє своєчасно та обґрунтовано застосовувати до порушників передбачені законом заходи реагування. Виходячи з цього, важливим завданням персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України є визначення тенденцій виникнення та розвитку такого суспільно-небезпечного явища, як протидія (непокора) законним вимогам адміністрації УВП; розроблення дієвого механізму виправного впливу на протиправну поведінку засуджених, спрямованого на досягнення повноти її запобігання.

Яворська О.О., аспірант кафедри адміністративного права і процесу Міжнародного університету «Україна»

ЗМІСТ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО- ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

В кримінології під загальносоціальними заходами запобігання злочинам розуміють комплекс перспективних соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на подальший розвиток і вдосконалення суспільних відносин і усунення або нейтралізацію разом з тим причин та умов злочинності [1, с. 143]. Як у зв'язку з цим зауважив О.М. Джужа, даний рівень запобігання злочинам характерний тим, що його складові є невід'ємною частиною соціально-економічного розвитку, поліпшення морально-психічної і духовної сфер суспільства [2, с. 53–54]. При цьому, на переконання В.В. Голіни, основними цілями зазначеного запобіжного напрямку є подолання або обмеження криміногенно небезпечних протиріч у суспільстві, поступове викорінення відомих ще з біблійських часів негативних явищ, створених політичними, економічними, психологічними, ідеологічними та іншими чинниками виникнення кримінального потенціалу в

суспільстві (економічні й політичні кризи, небезпечне майнове розшарування населення, необґрунтоване, навіть злочинне запобігання певних кіл громадян, безробіття, затримка заробітної плати, існування на межі виживання переважної частини населення, занепад моралі, проституція, наркоманія, алкоголізм, безпритульність тощо) [3, с. 19].

Як свідчать результати аналізу наукової літератури, іноді межі здійснення загальносоціальних заходів запобігання злочинам помилково розширюють та ототожнюють їх з ефективним функціонуванням усіх позитивних інститутів соціальної правової держави і в такому розумінні стверджують, що загальносоціальне запобігання не є предметом кримінологічної науки, хоча відразу всупереч наведеному заявляють, що не враховувати ці заходи при організації протидії злочинності не можна, тому що вони створюють умови для усунення чи послаблення кримінологічних факторів, які детермінують злочинність [4, с. 13]. Ключ до розв'язання цієї суперечливої позиції знайшов А.П. Закалюк, який у своїх наукових працях довів, що заходи загальносоціального запобігання мають своїм об'єктом явища, факти, прояви тощо, які мають із злочинністю, хоч і не спричинюючий чи обумовлюючий, але інші детермінуючий, здебільшого кореляційний зв'язок або зв'язок станів. У такому разі запобіжний вплив на них, хоч і не цілеспрямований, належить до загальносоціального запобігання їй [5, с. 327–328]. Виходячи із зазначених наукових підходів, Ю.Ю. Орлов обґрунтовано зробив висновок про те, що загальносоціальне запобігання злочинам – це позитивний ефект продуманої соціальної політики, яка здійснюється не тільки і не стільки з метою безпосереднього запобігання злочинам, а спрямована передусім на вирішення загальних економічних і соціальних завдань держави [6, с. 20].

Саме ці наукові позиції, поряд з іншими результатами досліджень пов'язаних із з'ясуванням змісту запобіжної діяльності, склали методологічне підґрунтя для висвітлення питань, що стосуються проблем загальносоціального запобігання корупційній злочинності в ДКВС України, враховуючи і зокрема, підвищену суспільну небезпеку даної

категорії злочинів та злочинний громадський резонанс, до якого вони призводять при вчиненні корупції [7, с. 7–21], у тому числі на міжнародному рівні, враховуючи, що Україна належить до держав із високим рівнем корупції. Так, згідно з даними міжнародної організації Transparency International у 2012 та 2013 р.р. Україна посідала 146-те місце у світі за рівнем корумпованості (із 180 оцінюваних держав), у 2014 р. – 144 (із 177). Для порівняння – у 2006 р. наша держава за Індексом сприйняття корупції займала 99-те місце у світі. При цьому найбільш корумпованими в нашій країні є такі галузі економіки, як: паливно-енергетична, бюджетно-фінансова, земельна і зовнішньоекономічна [1, с. 352].

Результати дослідження Світового банку свідчать також про те, що ті держави, які протидіють корупції та забезпечують відповідний правопорядок майже в чотири рази мають нижчим її рівень від інших країн, що особливо актуально для України в умовах критичного фінансово-економічного стану її сьогодення. При цьому, як свідчить практика, провідне місце у загально соціальному запобіганні корупції у ДКВС України, зокрема, належить заходам, спрямованим на стабілізацію політичної обстановки, реформування економічних відносин, вирішення найбільш гострих соціальних проблем, забезпечення реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина [1, с. 361].

Список використаних джерел

1. Кримінологія: підручник (В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська та ін; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. – Х.: Право, 2014. – 440 с.
2. Кримінологія: Навчальний посібник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Г. Колб та ін.; за заг. ред. докт. Юрид. наук, проф.. О.М. Джужи. – К.: Атіка, 2009. – 312 с.
3. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб./ Голіна В.В. – Х.: Нац. юрид. акад.. України, 2011. – 120 с.
4. Давыденко Л.М., Бандурка А.А. Противодействие преступности: теория, практика, проблемы: Монография/ Л.М. Давыденко, А.А. Бандурка. – Х.: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2005. – 302 с.
5. Закалюк А.П. Курс сучасної управлінської кримінології: теорія і практика: У 3 кн. – К.: Видавничий Дім Ін

Юре, 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – 424 с.

6. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. К.: Атіка, 2011. – 720 с.

7. Осадчий В.І. Корупційні злочини: Монографія. К.: Видавництво Європейського університету, 2016. – 82 с.

Оксенюк Д.С., слухач 5-В курсу
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук Безуглий Л.А.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Формування громадянського суспільства, розбудова України як правової, демократичної, соціальної держави, пов'язані з проведенням масштабної правової реформи, наслідком якої має бути встановлення балансу між необхідністю забезпечення захисту конституційних прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина і діяльністю щодо підтримання громадського порядку різними установами, як державними так і не державними. Забезпечення громадського порядку є однією з найважливіших функцій держави, належне виконання якої зумовлює розвиток демократичних засад життєдіяльності суспільства, утвердження принципу соціальної справедливості, реальних гарантій прав і свобод громадян. У цьому контексті належна охорона громадського порядку в державі значною мірою є результатом ефективного державного управління та здійснення правосуддя.

У сучасних умовах виникає потреба в систематизації уявлень про адміністративно-правове забезпечення громадського порядку, пошуку шляхів його удосконалення на підставі впровадження нових концептуальних підходів щодо вирішення проблем у цій сфері. Цінність їхніх досліджень визначається внеском в осмислення системи понять цієї сфери, формулювання найважливіших для теорії і практики дефініцій,

визначення кількості і складів правопорушень у сфері громадського правопорядку [1], створенні потенційного апарату щодо питань пов'язаних з розумінням сутності охорони громадського порядку.

Слід зазначити, що при висвітленні проблеми охорони громадського порядку, передусім, доцільно з'ясувати значення понять «громадський порядок», оскільки від змісту цього визначення, від точного окреслення його меж залежить і уявлення про сутність його охорони. Стаття 3 Конституції України визначає, що основним обов'язком держави є утвердження прав і свобод людини. Для цього повинні бути створені відповідні політичні, економічні та ідеологічні умови. З огляду на різноманітність прав і свобод громадян, закріплених у Конституції України, вони реалізуються у певних сферах суспільного, економічного, політичного життя. Ці сфери перетинаються між собою, і тому в окремих випадках може скластися так звана система суспільних відносин, що підпадають під вплив різного виду умов, створюваних для реалізації громадянами своїх прав і свобод. Такою системою є громадський порядок, у сфері якого відбувається не лише реалізація численної частини прав і свобод або створюються передумови для їхньої реалізації, а й фактичне, виправдане з вагомих причин, певне їх обмеження.

Громадський порядок є нагальною потребою організованого суспільства, для якого характерним є такий стан суспільних відносин, що забезпечує нормальну життєдіяльність людини, громадський спокій та безпеку. Як соціально-правовому явищу громадському порядку властива відносна самостійність, яка виявляється в його специфічних властивостях, відмінних від властивостей інших соціально-правових явищ.

Поняття громадського порядку вперше обґрунтував французький вчений Деламар у своєму «Трактаті поліції», характеризуючи поліцейську діяльність як важливу сферу державної діяльності, спрямовану на охорону порядку в громадських місцях і припинення проявів «кулачного» права, заснованого на свавіллі. Деламар вперше використав такі поняття, як «благоустрій», «добробут», «благополуччя», «благочиння».

Термін «громадський порядок» став вживатись у Франції на початку XIX століття після проведення наполеонівських реформ, коли відбулося розмежування між кримінальною поліцією і адміністративною, на яку покладался обов'язок «охороняти громадський порядок в кожній місцевості»[2].

Якщо звернутись до генези поняття «громадський порядок» у законодавстві, то слід зазначити, що на території Російської імперії, до складу якої входила й Україна, поняття «громадський порядок» уперше з'являється 1832 р. у Статуті про попередження і припинення злочинів [3]. Згодом воно вживається у правових актах, прийнятих у період правління Олександра III: Положенні про заходи з охорони державного порядку 1881 р.; Указі Правлячому Сенату, підписаному царем 12 липня 1889 р., у якому передбачалось введення посади земського начальника з обов'язками піклування про сільських жителів, охорону «благочиння і громадського порядку» [4].

Пізніше, у законодавстві СРСР поняття «громадський порядок» ототожнюється із «революційним порядком» – уседозволеністю диктатури пролетаріату. Конституція СРСР 1936 р. закріпила поняття «громадський порядок» і «державний порядок», розділивши громадські та державні потреби в забезпеченні правопорядку [5]. Широкого застосування поняття «громадський порядок» набуває в 1950–1960 рр. у низці законодавчих актів, а також на практиці. У союзних республіках, у тому числі й в Українській РСР, створюються Міністерства охорони громадського порядку, а в Указі Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення відповідальності за хуліганство» від 26.07.1966 р. детально окреслювались складові громадського порядку [6].

Наводячи точки зору вчених щодо громадського порядку ми можемо поступово, крок за кроком наблизитись до його сутності як основи існування суспільства як явища. Бо громадський порядок виступає ідеалом до якого прагне громада і саме з цією метою вона делегує свої повноваження владі яка створює певні механізми у вигляді правових норм, які покликані стати конструкціями, опираючись на які уповноважені на те органи будуть регулювати відносини у сфері охорони прав

і свобод особи та громадянина. Правопорядок, або порядок в правовому регулюванні чи забезпеченні є основою правильного формування, діяльності, використання правових норм і постулатів. Тобто, громадський порядок це багатогранне явище, яке включає в себе аспекти моралі, психології, права, економіки тощо. Правопорядок є основою, соціальним еталоном відносин у соціумі. Це загальнотеоретичні основи, під час аналізу частин, інститутів, законів розвитку яких та накладенні їх на інші соціальні явища або умови, ми зможемо правильно їх розуміти та характеризувати, а відповідно і вносити корективи не лише в понятійний апарат а і в алгоритми використання норм права які покликані охороняти громадський порядок.

У науковій літературі існує багато підходів до визначення поняття «громадський порядок», кожен із яких так чи інакше відображає його сутність як суспільного явища. Розгляд поняття «громадський порядок» у широкому та вузькому розумінні має не тільки теоретичне, а і практичне значення, оскільки визнання тієї обставини, що громадський порядок у вузькому його розумінні – це система зв'язків і відносин (головним чином у громадських місцях), урегульованих нормами права, дасть законодавцю змогу повною мірою використовувати силу правових норм (заборон і дозволів) для чіткого визначення правового статусу громадян, юридичних осіб та громадських формувань, реалізація якого залежить від характеристики громадського порядку.

Список використаних джерел

1. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ / під заг. ред. І.П. Голосніченка, Я.Ю. Кондратьєва. – К. : МАУП, 1995. – 177 с. – С. 14.
2. Теория и практика совершенствования охраны общественного порядка: труды Академии МВД СССР. – М.: Академия МВД СССР, 1985. – 360 с. – С.7.
3. Устав о предупреждении и пресечении преступлений (издание 1857 года) / [ред. О.В. Старков] // Российский криминологический взгляд. – 2008. – № 3. – С. 83–102.

4. Полное собрание законов Российской империи. – СПб., 1891. – Т. 9. – Собр. 3. – № 6196.

5. Конституция (Основной Закон) Союза Советских Социалистических Республик Утверждена Чрезвычайным VIII съездом Советов Союза ССР 5 декабря 1936 г. (с последующими изменениями и дополнениями) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nbuv.gov.ua/articles/history/1936cnst.htm>.

6. Указ Президії Верховної Ради СРСР «Про посилення відповідальності за хуліганство» від 26.07.1966 р. // Відомості Верховної Ради СРСР. – 1966. – № 30. – С. 595.

Секція 4
ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ
ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИХ ЕКСПЕРТИЗ

Олійник Ю.Я., провідний фахівець
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ – СУСПІЛЬНА ЗАГРОЗА
СЬОГОДЕННЯ

У сучасних умовах тероризм являє серйозну загрозу безпеці не тільки держави, але і усього світового співтовариства. У боротьбі з цим найнебезпечнішим злом повинні бути реально задіяні всі державні структури. При цьому важлива роль приділяється криміналістичному забезпеченню запобігання і розслідування терористичних актів.

Терористи – це особливий клас людей, свого роду подвижники зі знаком мінус, з двоїстим ставленням до життя: з одного боку, вони хочуть зробити його справедливим і правильним, а з іншого – знищують його, убиваючи багатьох для досягнення своїх ідеалів. Разом з тим у них виразно проявляється прагнення вийти за межі свого повсякденного та буденного існування, наповнити його яскравими фарбами, незвичайними подіями, ризиком, гострими переживаннями, нарешті, що особливо важливо, зіштовхнутися зі смертю. Відповідний психологічний ефект досягається двояким шляхом: коли екстреміст ризикує своїм життям і коли він вбиває [1].

Аналіз практики розслідування надзвичайних подій з ознаками тероризму, вчинених за допомогою вогнепальної зброї і вибухових пристроїв, свідчить про те, що розкриття таких злочинів у порівнянні з іншими значно нижче, а невдачі в їхньому розкритті обумовлені насамперед недостатнім знанням слідчими й оперативними працівниками методики їх

розслідування; прорахунками в організації і взаємодії суб'єктів при проведенні невідкладних слідчих (розшукових) і пошукових дій; слабким використанням оперативно-розшукових заходів і допомоги громадськості.

Вчинення злочину певним способом включає до нього сукупність різних прийомів підготовки, реалізації злочинного задуму та приховування слідів, які характеризуються їх різною відповідною сукупністю. Тому при наявності окремих слідів або інших даних, які вказують на можливий спосіб злочину, є можливість висувати версію про відповідний спосіб злочину вже при огляді місця події і дає можливість виявляти місця відповідних слідів та здійснювати слідчі дії та оперативно-розшукові заходи. Спосіб злочину проявляється у вчиненні певних дій, відображається в обстановці та інших речових елементах середовища у вигляді різних її змін. Ці зміни несуть у собі інформацію про спосіб та опосередковано про детермінуючі його фактори, про членів злочинної групи та характеризують їх професійні та злочинні навички (найбільш глибоко проблеми способу вчинення злочинів за умов істотної зміни характеру злочинної діяльності досліджені В. Бахіним та С.М. Зав'яловим [2]).

Спосіб злочинів охоплює дії не тільки безпосередньо включені або пов'язані із вчиненням злочину, але й спрямовані на підготовку та приховування їх. Для попередження цих злочинів вивчення способів їх вчинення має суттєве значення. Узагальнення та аналіз практики розкриття та розслідування цих злочинів і виявлення ознак, характерних для підготовки до вчинення злочинів, дає можливість сформулювати рекомендації про заходи попередження та припинення організаційної злочинної діяльності (підготовка злочину як об'єкт криміналістичного дослідження розкрита у дослідженні Тищенко В.В. [3]).

Менш поширеними, однак найбільш прогнозованими у світі є такі способи вчинення терористичних актів як отруєння, поширення епідемій, епізоотій та епіфітотій (детально проблеми розслідування терористичних актів вчинених такими способами розглянуті у дослідженнях І.І. Артамонова [4], А.М. Гасанова та В.О. Образцова [5], В.І. Рудомана [566]).

Негативною тенденцією останнього часу стало широке використання терористами автомобілів, особливо якщо вони куплені в довірителя, ще кілька разів передовірені, а потім служили засобом пересування виконавців терористичного акту, які в подальшому кидали або спалювали їх. На таких автомобілях часто перебувають ідентифікаційні номери.

Список використаних джерел

1. Скорбач Т. Тероризм – одна з головних психологічних проблем сьогодення / Скорбач Т., Неплях О.// [Електронний ресурс]: Наукові конференції – Режим доступа: <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/2835>

2. Бахін В.П. Актуальні проблеми способів вчинення злочинів за умов істотної зміни характеру злочинної діяльності / Бахін В.П., Зав'ялов С.М. // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2000. – № 2. – С. 178–182.

3. Тищенко В.В. Подготовка преступления как объект криминалистического исследования / Тищенко В.В. // Актуальні проблеми криміналістики: Матер.наук.-практ.конф. – Харків: Гриф, 2003. – С. 94–96.

4. Артамонов И.И. Терроризм: способы предотвращения, методика расследования: Монография / Артамонов И.И. – М.: Изд-ль Шумилова И.И., 2002. – 331 с.

5. Гасанов А.М. Расследование дел о массовых заболеваниях или пищевых отравлений людей / Гасанов А.М., Образцов В.А. // Черные дыры в Российском Законодательстве. Юридический журнал. – М.: 1с: Компьютерный Аудит, 2003. – № 4. – С. 425-436.

6. Рудоман В.И. Об использовани терористами химических и биологических отравляющих веществ. Тактика, объекты и цели преступников / Рудоман В.И. // Юридический вестник. – Ханты-Мансийск: Югра, 2003. – № 1. – С. 25–27.

Гук О.Г., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ЇХ ОБІГУ

Слідчий огляд є одним із процесуальних способів дослідження матеріальних об'єктів у кримінальному провадженні шляхом безпосереднього сприйняття слідчим ознак об'єкту за допомогою органів чуття, а також інструментальними методами. Основними завданнями, що стоять перед слідчим у процесі проведення слідчого огляду, є: якнайповніше вивчення і фіксація предметів і обстановки, що вивчаються, виявлення слідів злочину та речових доказів (які можуть указувати на спосіб його вчинення або сприяти встановленню інших обставин, що мають значення для провадження), їх вилучення для подальшого дослідження. [1, с. 8–9]

Слідчий огляд – це збірне поняття, що включає конкретні види огляду та складається в безпосередньому сприйнятті, аналізі та фіксації слідчим обстановки події (місцевості, житла), всіх обставин, які мають значення для справи, з метою виявлення слідів злочину, з'ясування інших обставин, що мають значення для кримінального провадження. [2, с. 238]

При розслідуванні фальсифікації лікарських засобів та обігу фальсифікованих лікарських засобів огляду підлягають наступні об'єкти.

1. Приміщення та ділянки місцевості, де відбувався злочин. Сюди слід віднести виробничі цехи і склади, приміщення аптечних закладів та спеціальних магазинів з реалізації лікарських засобів, офісні та складські приміщення оптових продавців даної продукції, квартири, під'їзди, двори будинків, вулиці, тобто ті місця, в яких відбувалося виробництво, переробка, зберігання та збут розглянутої продукції.

2. Людина, в організмі або на тілі якої є сліди застосування фальсифікованих лікарських засобів, або сліди сировини, що використовувалася для їх виробництва або переробки.

3. Засоби злочинної діяльності: обладнання, на якому відбувалося виробництво, переробка та упаковка фальсифікованих лікарських засобів; транспортні засоби, які використовувалися для їх перевезення.

4. Предмети злочину: лікарські засоби, що мають ознаки фальсифікації.

5. Інші предмети і документи: пакувальний матеріал; сировина для виробництва фальсифікованих лікарських засобів; тари для зберігання зазначеної продукції; ліцензії; сертифікати якості; товаросупровідні документи; печатки; штампи; звітна документація; чорнові записи осіб, що підозрюються у вчиненні даних злочинів та ін.

Для досліджуваної категорії справ найбільш характерними різновидами слідчого огляду (за емпіричними дослідженнями) виявилися: огляд предметів і документів – 82% кримінальних проваджень; огляд місця події – 70%; інші види огляду – 12% проваджень.

Важлива доказова інформація при розслідуванні даних злочинів може бути отримана за допомогою огляду предметів і документів. В ході огляду документів можуть бути виявлені ознаки фальсифікації, порушення податкового та іншого законодавства, допущені в роботі організації, обсяги виробленої та реалізованої неврахованої продукції, контакти співробітників та інші відомості, що цікавлять.

Огляд лікарських засобів рекомендується проводити за участю фахівця в галузі контролю якості та безпеки даних товарів. При огляді зазначених об'єктів фіксуються особливості їх упаковки, маркувальні дані, наявність захисних міток (голограм), колір, запах, кількість (об'єм).

Огляд місця події за фактами фальсифікації лікарських засобів та обігу фальсифікованих лікарських засобів є початковою слідчою (розшуковою) дією, від якої значною мірою залежить хід подальшого розслідування. Однак результати проведеного дослідження показали, що слідчі не завжди приділяють належну увагу якості проведення цієї нескладної слідчої (розшукової) дії. За результатами узагальнення матеріалів практичної діяльності, проведеного автором, огляд місця події проводився: одноосібно слідчим – 18% випадків; тільки оперативним співробітником – в 9% випадків; спільно

слідчим і фахівцем-криміналістом – 26%; слідчим спільно з оперативним співробітником – 11%.

Слід зазначити слабе використання при цьому можливостей і знань фахівців у сфері фармації і співробітників контрольно-наглядових органів (Держлікслужби, Держспоживінспекція), які можуть надати істотну допомогу у визначенні належності до розслідуваної події виявлених речовин, матеріалів, документів і устаткування. При огляді місця події на підконтрольних їм об'єктах (в приміщеннях з виробництва, зберігання та реалізації лікарських засобів) вони брали участь в даній слідчій дії лише в 7% випадків.

При виявленні упаковки (тари) фальсифікованого товару з нанесенням чужого товарного знака слід точно її описати. За своїм призначенням упаковка (тара) забезпечує, з одного боку завдання зберігання товарів, що мають первинну упаковку, а з іншого – транспортабельність покладеного в неї товару.

Огляд окремих предметів при розслідуванні досліджуваних злочинів також може проводитися, наприклад, для виявлення ознак, що дозволяють встановити приналежність об'єкта, який оглядається певній особі, ознак знарядь і емностей для виготовлення, пакування фальсифікованих лікарських засобів, призначених для збуту.

Список використаних джерел

1. Бахин В.П. Как раскрываются преступления / В.П.Бахин, И.А.Возгрин. – СПб., 1997. – 190 с., 10–12; Быховский И.Е. Осмотр места происшествия: Уч. пособие. – М., 1973. – 27.
2. Шурухнов Н.Г. Криміналістика: Підручник. М., 2003.

Груздь О.І., ад'юнкт 1-го року навчання докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ

НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ВБИВСТВ

Найтяжчим злочином проти особи є вбивство, оскільки воно посягає на основне благо людини – життя. Тому вбивство, за винятком привілейованих його видів, віднесено законом до особливо тяжких злочинів.

Під вбивством слід розуміти умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині. Не є вбивством, заподіяння смерті іншій людині, вчинене при відсутність хоча б одного із зазначених ознак: протиправність (наприклад, позбавлення життя людини в стані необхідної оборони, якщо при цьому не перевищені її межі) або умисного ставлення до вчиненого і його наслідків (наприклад, спричинення смерті по необережності). Не є вбивством позбавлення життя людиною самого себе, тобто самогубство.

Теорія кримінального права визначає такі види умисних вбивств:

- 1) просте (ч. 1 ст. 115 КК);
- 2) кваліфіковане, тобто вчинене при наявності обтяжуючих обставин, зазначених у п. 1–14 ч. 2 ст. 115 КК;
- 3) привілейоване, тобто вчинене за наявності пом'якшуючих обставин, зазначених у ст. 116–119 КК України.

Відповідно до ч.1 ст. 115 КК України, вбивство – це умисне протиправне заподіяння смерті іншій особі. Однак, вбивство вчиняється не тільки умисно, але й через необережність, тому під вбивством слід розуміти винне (умисне або через необережність) протиправне заподіяння смерті іншій особі.

Вивчення літератури з криміналістики показує, що криміналістична класифікація даного виду злочину потребує удосконалення. Це можна пояснити не тільки складністю розв'язуваної задачі, але і відсутністю достатньо розвиненої теорії криміналістичної класифікації в методиці розслідування окремих видів злочинів.

Класифікація вбивств є підставою виділення різних окремих криміналістичних методик, які мають свої особливості розслідування. У цілому, ми поділяємо підхід, згідно з яким під класифікацією розуміється система, що складається з елементів, між якими існують певні відносини, що утворюють її структуру.

Криміналістична характеристика вбивств – система взаємопов'язаних узагальнених даних про найбільш типові ознаки, які проявляються у способі та механізмі вбивства, обстановці його вчинення, особі вбивці й жертви та в інших аспектах цього злочину, відомості про які є важливими для практичного вирішення завдань кримінального судочинства під час провадження у кримінальних провадженнях про вбивства.

Методика розслідування умисних вбивств багато в чому залежить від правильного використання криміналістичної характеристики цих злочинів. Закономірні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики допомагають правильно висувати і перевіряти слідчі і судові версії, цілеспрямовано організувати пошук злочинця, виявляти докази.

Класифікація в методиці розслідування вбивств передбачає виявлення подібності та відмінності в компонентах криміналістичних характеристик. Загальним об'єднуючим елементом криміналістичних характеристик виступає правова класифікація цих злочинів, слугує основою для формування справді криміналістичних класифікацій даного об'єкта, а в кінцевому рахунку – для формування окремих методик їх розслідування. Так, КК України закріплює загальне поняття вбивства, визначає його безпосередній об'єкт, а також регламентує окремі види вбивств в залежності від об'єктивної і суб'єктивної сторони даного злочину та суб'єкта, який його вчинив.

До елементів криміналістичної характеристики умисних вбивств належать:

- 1) спосіб вчинення (включаючи дії з підготовки, вчинення та приховування);
- 3) обстановка вчинення злочину;
- 4) типова слідова картина;
- 5) особа злочинця;
- 6) особа потерпілого.

На думку О. М. Васильєва, класифікація злочинів у методиці розслідування повинна виходити не з кримінально-правових характеристик, а з криміналістичних. З точки зору Р. С. Белкіна, без кримінально-правової класифікації, сукупність окремих криміналістичних методик втратила б ознаки системи, протежити зв'язки між методиками виявилось б неможливим.

Підсумовуючи, зазначимо, що методика розслідування навмисних убивств багато в чому залежить від правильного використання криміналістичної характеристики цих злочинів. Закономірні зв'язки між елементами криміналістичної характеристики допомагають правильно висувати і перевіряти слідчі і судові версії, цілеспрямовано організувати пошук злочинця, виявляти докази.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 року [Електронний ресурс] // Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Васильев А. Н. Проблемы методики расследования отдельных видов преступлений / А. Н. Васильев. – Москва, 1978. – 72 с. – (монография).
3. Белкин Р. С. Криминалистика / Р. С. Белкин. – Москва: Норма, 2001. – 990 с. – (Учебник для вузов).

Гусаченко Е.О., ад'юнкт докторантури
і аспірантури Національної академії
внутренних дел

ФОРМЫ СЛЕДСТВЕННОГО ЭКСПЕРИМЕНТА

Формирование демократической и социально-правового государства в Украине связаны с перестройкой органов досудебного расследования и улучшением их деятельности в целом. Уголовное процессуальное законодательство должно соответствовать европейским стандартам, способствовать утверждению и обеспечению прав и свобод человека.

Важной задачей уголовного производства является обеспечение быстрого, полного расследования и судебного рассмотрения, совершенствования порядка проведения следственных (розыскных) действий, образования наиболее оптимальной их системы и повышение эффективности ее реализации.

13 апреля 2012 был принят действующий УПК Украины, предусматривает много новшеств, в том числе и в отношении следователей (розыскных) действий, в частности следственного эксперимента (ст. 240 УПК Украины).

Следственный эксперимент является одним из наиболее сложных следственных действием, которое требует больших усилий во время его подготовки, проведения и фиксации. В определенной степени его использования в следственной практике осложняется неточностью сформулированных в УПК Украины сущности и задач, которые в таком виде тиражируются

в научно-практических комментариях к УПК Украины, в учебниках по криминалистике и уголовного процесса.

В последнее время следственный эксперимент становится все более популярным следственным (розыскным) действием, поскольку научно-технические достижения дают возможность максимально приблизить обстановку проведения эксперимента к среде, в котором было совершено преступление.

Следственный эксперимент отличается от близких к нему следственных действий по источнику и методами получения информации. Так, при осмотре источником информации являются материальные отображения, которые сохранили событие преступления, и в следственном эксперименте источник информации составляет сложную систему люди – вещи. Информация о событии правонарушения, содержится в этих источниках, и используется одновременно в одном познавательном процессе. Различны и методы проведения следственного эксперимента и осмотра. В первом случае доказательства проверяют и получают с помощью исследовательских действий, во втором - опыты не проводятся.

От проверки показаний на месте следственный эксперимент отличается сущностью и субъектом. Проверка проводится лицом, непосредственно которое воспринимало событие. Субъект раскрывает мысленный образ путем демонстрации (показа) его на реальных предметах материальной обстановки на том же месте. Во время следственного эксперимента, наоборот, опытные действия составляют его сущность и является методом получения и проверки информации. Эксперимент может быть проведен и в отсутствие лица, чьи показания проверяются, причем в некоторых случаях проведения его на том же месте, где происходило исследуемое событие, не является обязательным.

Следственный эксперимент отличается также от допроса лица на месте, где происходило событие, что проверяется. Допрос без допрашиваемого невозможно, следовательно же эксперимент может проводиться при отсутствии источника информации, если эта информация зафиксирована в материалах уголовного производства, например, эксперимент на установление механизма образования следов, возможности проникновения через отверстие.

После ознакомления с современными нормами и выяснения особенностей проведения следственного эксперимента становится очевидно, что такое следственное действие отличается от осмотра. Основное назначение осмотра заключается в выявлении доказательств. Следственный эксперимент проводится главным образом с целью проверки или уточнения уже собранных доказательств, в том числе и тех, которые получены при осмотре. Если при осмотре следователь обнаруживает вещественные доказательства и следы преступления, выясняет обстановку и другие обстоятельства происшествия, то при проведении следственного эксперимента он наблюдает и оценивает воспроизведены участниками процесса действия, обстоятельства происшествия, а также необходимые исследовательские действия и их результаты. Обзор, как правило, бывает неотложной следственным действием. Следственный эксперимент как неотложное следственное действие проводится редко.

Согласно инструкции об организации проведения негласных следственных (розыскных) действий и использовании их результатов в уголовном производстве, мы сталкиваемся с таким понятием как специальный следственный эксперимент. Специальный следственный эксперимент заключается в создании следователем и оперативным подразделением соответствующих условий в обстановке, максимально приближенной к реальной, с целью проверки истинных намерений определенного лица, в действиях которого усматриваются признаки тяжкого или особо тяжкого преступления, наблюдение за его поведением и принятием им решений о совершении преступления .

Чем же следственный эксперимент отличается от специального следственного эксперимента? Различия в этих следственных (розыскных) действиях проявляются в следующем:

1) следственный эксперимент и специальный следственный эксперимент отличаются по форме и порядку процессуального производства;

2) специальный следственный эксперимент относится к негласным следственных (розыскных) действий, то есть факт и методы его проведения не подлежат разглашению, за исключением случаев, предусмотренных УПК Украины. В свою очередь,

следственный эксперимент не имеет характера негласности, то есть сведения о его проведении свободно доступны для определенного процессуальным законодательством круга лиц;

3) следственный эксперимент носит ретроспективный характер, то есть осуществляется моделирование, воспроизведение действий, обстановки определенного события, что уже имела место. Специальный следственный эксперимент направлен на создание модели соответствующих условий в обстановке, максимально приближенной к реальной, то есть создание искусственной модели, в которой будут реализованы соответствующие действия в зависимости от потребностей и плана следователя;

4) при проведении следственного эксперимента преступник проинформирован о его процессуальный статус и о том, что проводится соответствующая следственное действие, в рамках которой осуществляется моделирование произошедшего. При проведении специального следственного эксперимента лицо, в отношении которого он проводится, дезинформирована, то есть она воспринимает искусственно созданную модель обстановки как реальность.

Для более детального исследования специального следственного эксперимента необходимо определить совокупность признаков, которые ему присущи:

1) объектом познания при проведении специального следственного эксперимента выступает сам преступник и его поведение в соответствующих (созданных следователем и оперативным подразделением) условиях в обстановке, максимально приближенной к реальной, то есть в контролируемой, искусственно созданной обстановке, которая по мнению преступника является настоящей;

2) основанием проведения есть достоверная информация о том, что лицо, на которое будет направлено проведения негласного следственного (розыскного) действия, совершает действия или готовится к реализации тяжкого или особо тяжкого преступления – то есть должны быть установлены факты, подтверждающие наличие умысла на совершение соответствующего преступления;

3) цель специального следственного эксперимента – проверка истинных намерений определенного лица, в действиях

котрого усматриваються признаи тяжкого или особо тяжкого преступлення, наблюдение за его поведением и принятием им решения о совершении преступлення;

4) круг лиц, в отношении которых может быть применен следственный эксперимент, ограничено, а именно: это лицо, в действиях которого усматриваються признаи тяжкого или особо тяжкого преступлення;

5) форма проведения заключается в наблюдении и проверке истинных намерений лица, его поведения и решений о совершении преступлення, которые осуществляются в контролируемых условиях с целью прекращения преступных действий;

6) специальный следственный эксперимент не влияет на мотивацию действий проверяемого лица, его действия являются самостоятельными, к тому же, по ее мнению, проходят в реальных условиях;

7) специальный следственный эксперимент не должен содержать признаков провокации.

Таким образом, следственный эксперимент отличается от всех других следственных действий существенными признаками: задачей и целью, источником информации и методами ее получения, местом проведения.

Дуброва Р.В., ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх
справ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Слідчі здійснюють свою діяльність в процесуальній формі, за допомогою засобів і методів, передбачених кримінально-процесуальним законодавством України. Однак для успішного здійснення розслідування кримінальних проваджень щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, одних процесуальних засобів і методів недостатньо, необхідні також засоби і методи, властиві оперативно-розшуковій діяльності. Це стосується

негласної діяльності, що раніше провадилася лише в межах оперативно-розшукових справ.

З набранням чинності нової редакції Кримінального процесуального кодексу України, прийнятого Верховною Радою 13 квітня 2012 року Закон № 4651-VI суспільство отримало новий термін – негласні слідчі (розшукові) дії, який визначається у ч. 1 ст. 246 КПК України і трактується як різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом[2].

Згідно діючого законодавства, а саме ч. 6 ст. 246 КПК України негласні слідчі (розшукові) дії (далі НСРД) має право проводити слідчий, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або за його дорученням – уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України, органів Державної митної служби України. Проте законодавцем, не досконало розроблена тактика та методика взаємодії слідчих та працівників оперативних підрозділів під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Незважаючи на наявні рекомендації, вироблені наукою і невеликою практикою, все ще відзначається відомча роз'єднаність, неузгодженість дій слідчого і оперативних працівників [2].

Згідно п. 1.2 Наказу Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні – правову основу проведення негласних слідчих (розшукових) дій, захисту інформації при проведенні цих слідчих дій становлять Конституція України, Кримінальний процесуальний кодекс України, Кримінальний кодекс України, Закони України Про прокуратуру, Про державну

таємницю, Про оперативно-розшукову діяльність, Порядок організації та забезпечення режиму секретності в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах і організаціях, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 02.10.2003 № 1561-12 (далі – Порядок), Звід відомостей, що становлять державну таємницю (далі – ЗВДТ) (затверджений наказом Служби безпеки України від 12.08.2005 № 440 і зареєстрований в Міністерстві юстиції України 17.08.2005 за № 902/11182), та інші нормативно-правові акти. [1]

Отже, розробка концепції та алгоритму взаємодії органів досудового розслідування з оперативними підрозділами під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій є актуальною та своєчасною, яка передбачає науково-теоретичне та практичне переосмислення проблем, що виникають під час співпраці слідчого та працівника оперативного підрозділу. Будь-яка діяльність, що виконується групою осіб або колективом, потребує вирішення питань про належну організацію процесу взаємодії між членами групи або колективу.

Список використаних джерел

1. Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 №114/1042/516/1199/936/1687/5 Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

2. Кримінальний кодекс України. Кримінальний процесуальний кодекс України / за ред. О. Г. Пушенко, О.О. Поворозник. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – С. 327–328.

Харченко С.В., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ІЗ НЕПОВНОЛІТНИМИ ПІДОЗРЮВАНИМИ

В ході проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування кримінального провадження з боку слідчого часто застосовується психологічний вплив на неповнолітнього підозрюваного з метою отримання повної та достовірної інформації. Проте не завжди цей вплив є законним та правомірним та не завжди слідчий вибирає доцільний для тієї чи іншої ситуації метод впливу на конкретну людину. Науковцями досліджувалися питання застосування психологічного впливу, критерії допустимості застосування вказаних методів, проводилася їх класифікація, проте обмаль уваги присвячено застосуванню методів впливу до окремих категорій осіб, зокрема на неповнолітнього підозрюваного.

Насамперед слід з'ясувати, що саме розуміється під психологічним впливом. У правовому сенсі під впливом розуміється дозвіл, спонукання або примус до виконання чи невиконання певних дій, що проводиться певним чином та з метою регулювання на основі юридичних норм взаємин певних осіб, органів, організацій [9, с. 198–199]. Ф. М. Сокиран під психологічним впливом на досудовому слідстві розуміє комплекс прийомів, які застосовуються в процесі передачі, опрацювання та використання доказової інформації, викликаючи відповідну реакцію, що дозволяє діагностувати психічний стан особи, контролювати хід її думок, ставлення до певних фактів для зміни її поведінки в напрямі одержання правдивої і повної інформації [6, с. 4]. Психологічний вплив на окремих осіб у ході кримінального провадження покликаний блокувати чи зменшувати протидію тих людей, які свідомо викривляють чи приховують істину, та має на меті стимулювання особи до законслухняної поведінки, мотивування до відкритості та щирості при свідченні.

Слідчі (розшукові) дії діляться на вербальні, невербальні та змішані. Саме в ході проведення вербальних слідчих

(розшукових) дій, базовою з яких є допит, слідчим отримуються показання, що є джерелом доказів. Ці слідчі (розшукові) дій, пов'язані з безпосереднім контактом із учасниками кримінального процесу і тому використання слідчим психологічних знань є невід'ємною частиною їх проведення. Проведення слідчих (розшукових) дій з окремими категоріями осіб, якими є неповнолітні підозрювані потребує особливих знань та використання спеціальних прийомів. Згідно зі ст. 227 КПК України при проведенні слідчих (розшукових) дій за участю малолітньої або неповнолітньої особи забезпечується участь законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря. Метою присутності даних осіб є допомога слідчому в налагодженні психологічного контакту шляхом попередньої бесіди з цими особами та визначення особливостей даного підлітка, а також пом'якшення впливу самого процесу проведення слідчої (розшукової) дії на свідчення неповнолітнього та його психічний стан і здійснення своєрідного контролю за способами психологічного впливу як на особу неповнолітнього, так і на його свідчення [1, с. 314].

Проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітніми підозрюваними включає в себе тактичні та психологічні особливості. Тактичні прийоми є формою реалізації психологічного впливу. До психологічних особливостей можна віднести особливості налагодження психологічного контакту та безпосередньо особливості правомірного психологічного впливу [1, с. 314]. При вивченні проблеми застосування психологічних прийомів та методів, зокрема методів впливу, особливої уваги потребують питання розмежування дозволеності та допустимості психологічного впливу на особистість. Зокрема, при проведенні слідчої (розшукової) дії з неповнолітнім підозрюваним необхідно визначити ступінь необхідності й незамінності того чи іншого методу. Проведення (слідчої) розшукової дії з неповнолітніми підозрюваними є психологічно непростим, це зумовлено складністю налагодження психологічного контакту через нестійкість і несформованість психіки неповнолітнього.

В юридичній літературі не існує однозначного ставлення науковців до застосування заходів психологічного впливу слідчим на неповнолітнього підозрюваного під час проведення

слідчої (розшукової) дії, а також не має чітких критеріїв, які б дозволяли класифікувати засоби психологічного впливу на правомірні та неправомірні.

М. М. Руденко, досліджуючи питання класифікації методів психологічного впливу, навів різні види класифікації та, проаналізувавши їх, визначив, що у всіх класифікаціях, що подають вчені, які досліджують вказані питання, є спільний суттєвий недолік – відсутність посилянь на використання виключно законних прийомів психологічного впливу [5, с. 142]. Тому він підтримав думку Т. В. Авер'янової, Р. С. Белкіна, Ю. Г. Корухова та Є. Р. Росинської, які психологічний вплив поділяють на два основних види – неправомірний і правомірний. Неправомірне, як незаконне насилля над особою, беззаперечно неприпустиме [7, с. 535]. Психологічне насильство є там, де особа втрачає свободу вибору не будь-якої поведінки, а саме правомірної, забезпеченої нормами закону [2, с. 142].

Особа неповнолітнього підозрюваного потребує особливого трактування та визначення меж психологічного впливу, тому при проведенні з ними слідчих (розшукових) дій слідчому слід звертати увагу на такі особливості: неповнолітні схильні до фрагментарного запам'ятовування; вони швидше встановлюють контакт з особою, якій цікава особа неповнолітнього; вони фізично і психічно швидше виснажуються, і ризик перевищення меж психологічного впливу підвищується; особливу увагу слід звернути на те, що може виникнути несвідомий психологічний вплив, тобто коли неповнолітній може неправильно зреагувати на поінформованість слідчого або надмірну, на його погляд, цікавість слідчого до особи чи свідчень неповнолітнього, що може спричинити несвідому підлеглисть або відмову від свідчення, тобто у неповнолітнього може виникнути відчуття, що слідчий поінформований у кримінальному провадженні більше, ніж він, і його свідчення будуть несуттєвими. Також особливі наслідки може викликати використання слідчим невідомої або маловідомої неповнолітньому термінології чи складних питань [1, с. 315].

Серед основних методів психологічного впливу, що найчастіше застосовуються відносно неповнолітніх підозрюваних, на нашу думку, можна виділити: переконання,

наслідування, навіювання та зараження. Але як свідчить слідча практика найефективнішим психологічним методом під час проведення слідчих (розшукових) дій з неповнолітнім підозрюваним, слід вважати зараження.

Зараження є особливим способом психологічного впливу, який здійснюється не через свідомість та інтелект, а через емоційну сферу. Під час психічного зараження передається емоційний стан від однієї особи до іншої на несвідомому рівні. Сфера свідомості за таких умов різко звужується, майже зникає критичність до подій, інформації, що надходить з різних джерел. Психологія тлумачить зараження як неусвідомлену, мимовільну схильність людини до певних психічних станів. Соціальна психологія розглядає його як процес передавання емоційного стану одного індивіда іншому на рівні психічного контакту. В даному випадку особа не відчуває тиску, а підсвідомо засвоює основи поведінки слідчого і втілює їх у своїй поведінці. Наприклад, коли слідчий висловлює обурення діями злочинця і обґрунтовує свою думку, то неповнолітній сприймає це обурення і в нього виникає таке ж почуття, яке може спонукати його до дачі показань [4, с. 317].

Підсумовуючи, зазначимо, що під психологічним впливом, що застосовує слідчий на неповнолітнього підозрюваного в ході досудового слідства, варто розуміти застосування спрямованих дій на психіку людини, усвідомленого або неусвідомленого характеру, що являє собою сукупність допустимих методів, які застосовуються в процесі передачі, опрацювання та використання доказової інформації, викликаючи відповідну реакцію допитуваного. Це дозволяє контролювати слідчим хід його думок та ставлення до певних фактів для зміни його поведінки в напрямі одержання правдивої і повної інформації.

Список використаних джерел

1. Андрусенко С. В. Особливості застосування методів психологічного впливу при допиті неповнолітнього / С. В. Андрусенко, Г. С. Романюк // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 лютого 2010 р.). – Одеса: ОДУВС, 2010. – 450 с.

2. Бишевец О. В. Правові засади застосування психологічного впливу у сфері судочинства / О. В. Бишевец // Вісник Академії адвокатури України. – 2009. – №1 (14). – С. 142–145.

3. Криміналістика: учебник для вузов / [Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская]; под. ред. Р. С. Белкина. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА М), 2002. – 990 с.

4. Матієнко Т. В. Особливості психологічного впливу при допиті неповнолітніх / Т. В. Матієнко, Г. С. Романюк // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток: матеріали III Всеукр. науково-практич. конфер. (Одеса, 19 лютого 2010 р.). – Одеса: ОДУВС, 2010. – 450 с.

5. Руденко М. М. Класифікація методів психологічного впливу в оперативно-розшуковій діяльності / М. М. Руденко // Вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2009. – № 1. – С. 137–144.

6. Сокиран Ф. М. Сучасні концепції психологічного впливу на досудовому слідстві / Ф. М. Сокиран. – К.: НАВСУ – НВТ Правник, 2002. – 172 с.

7. Юридический энциклопедический словарь / гл. ред. А. Ю. Сухарев; ред. кол.: М. М. Богуславский и др. – 2-е изд., доп. – М., 1987. – 528 с.

Якимчук Р.В., ад'юнкт кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

ОБСТАНОВКА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ

Безпека дорожнього руху в Україні в останні роки знаходиться в незадовільному стані, що пов'язано переважно із постійним збільшенням на шляхах України автомобілів та вкрай низькою якістю сучасних автошляхів в країні. За оцінками Світового банку шкода українській економіці внаслідок дорожньо-транспортної пригоди щорічно складає п'ять мільярдів доларів.

За 9 місяців 2015 року за статистичними даними Департаменту ДАІ МВС України в дорожньо-транспортних пригодах загинуло 2692 особи, травмовано понад 21909 осіб. Велика кількість ДТП пов'язана як з приростом кількості транспортних засобів, так і зниженням майстерності водіїв. Як показує статистика щороку в Україні 75,7 % від загальної кількості ДТП вчиняються з вини водіїв транспортних засобів. Тому проблема розслідування порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації автотранспортних засобів особливо гостро постає перед правоохоронними органами [1].

Важлива роль у зменшенні злочинних порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації автотранспорту приділяється слідчим органам. Від своєчасного і якісного досудового слідства залежить ефективність боротьби зі злочинністю, у тому числі і зі злочинними порушеннями правил безпеки дорожнього руху або експлуатації автотранспорту.

На наш погляд, окремо слід зупинитись на даних, що характеризують дорожню обстановку під час розслідування дорожньо-транспортних пригод, ці дані становлять складну сукупність умов, за яких відбувається рух на певній ділянці дороги чи вулиці і характеризується статичними і динамічними елементами. До статичних елементів дорожньої обстановки належать планування доріг і вулиць, їх технічні характеристики (профіль, ширина проїжджої частини, тип і стан дорожнього покриття), наявність засобів автоматичного та іншого регулювання дорожнього руху (огорожі, розмітки, дорожні знаки, зупинки міського транспорту), освітлення проїжджої частини у темний час доби, будови, споруди і зелені насадження, розміщені поруч з дорогою, тощо. Значний вплив на виникнення і розвиток дорожньо-транспортної пригоди мають динамічні елементи дорожньої обстановки: інтенсивність і швидкість руху машин та пішоходів, переміщення інших об'єктів по дорожньому полотну, поведінка пішоходів і водіїв транспорту, зміна сигналів регулювання руху, маневри руху автомашин, оглядовість, видимість та інше. Усі ці чинники мають враховуватися водієм при керуванні транспортним засобом.

За своїм характером дорожня обстановка може бути:

– простою (водій має достатньо часу для сприйняття небезпеки, що виникла і прийняття заходів по запобіганню шкідливих наслідків);

– складною (швидко виникнення небезпеки, у водія залишається мало часу для її оцінки і прийняття правильного рішення);

– дуже складною (перешкоди, що виникли, спонукають водія приймати екстрені заходи щодо їх запобігання);

– аварійною (водій в силу дії законів механіки і психофізіологічних закономірностей має обмежені можливості для запобігання шкідливих наслідків) [2].

Таким чином, вищезазначене дозволяє дійти висновку, що знання обстановки ДТП дозволяє уникнути слідчих помилок під час розслідування, виявити та зафіксувати сліди події для встановлення в повному обсязі всіх обставин злочину, сформулювати обґрунтоване уявлення про компоненти і структуру дорожньо-транспортної пригоди, яке в подальшому допоможе прийняти правильне та законне рішення по кримінальному провадженню.

Список використаних джерел

1. Аварійність на автошляхах України 9 місяців 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sai.gov.ua/ua/people/5.htm>.

2. Ковальова О.В. Структура криміналістичної характеристика дорожньо-транспортних пригод // Режим доступу: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/487/84/PDF/N0548784>.

Нечупей Л.Ю., здобувач кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Криміналістична характеристика злочинів – важлива категорія криміналістичної науки. Для розкриття сутності криміналістичної характеристики злочинів, що вчиняються неповнолітніми, необхідно визначити її зміст, структуру, розкрити сутність основних елементів.

Зміст криміналістичної характеристики залежить від конкретного виду злочину, індивідуального механізму його вчинення. Криміналістична характеристика є складовою

частиною методики розслідування злочинів як специфічного виду діяльності.

Практичне значення криміналістичної характеристики злочинів, вчинених неповнолітніми, полягає у формуванні рекомендацій із встановлення криміналістично значущих ознак злочинів, встановлення обставин кримінального провадження, розслідування злочину.

Основними елементами криміналістичної характеристики, як правило, вчені вважають: особу злочинця; спосіб вчинення злочину; слідову картину; особу потерпілого. Практичне значення для розслідування має не тільки дослідження вказаних елементів, але й кореляційних зв'язків між ними.

Особа злочинця є найбільш активною складовою серед елементів криміналістичної характеристики, адже безпосередньо вчинює злочин, перебуває у взаємозв'язку з іншими складовими злочинного механізму.

Неповнолітнім притаманні соціально-біологічні, психологічні, процесуальні особливості. Слід враховувати й належність до певної вікової групи. На вчинення злочинів неповнолітніми впливає ряд об'єктивних і суб'єктивних обставин. Наприклад, вченими вказується про постійне збільшення питомої ваги протиправних дій підлітків, скоєних у стані сп'яніння (вчинюються до 70 % корисливих злочинів [1, с. 477]). Як показує практика, неповнолітні найчастіше вчинюють крадіжки, хуліганство, грабежі, розбійні напади, незаконний обіг наркотиків, зґвалтування, вбивства.

Спосіб вчинення злочину є центральним елементом криміналістичної характеристики. Інформація про спосіб є основою для: розробки криміналістичних характеристик окремих видів злочинів; виявлення взаємозв'язку між її структурними елементами (спосіб – особа злочинця, спосіб – сліди); побудови версій; планування розслідування; розробки тактики проведення слідчих (розшукових) дій; криміналістичної профілактики злочинів.

У сучасній криміналістиці загальноприйнятним є розуміння способу злочину, як детермінованого об'єктивними та суб'єктивними чинниками комплексу дій суб'єкта з підготовки, вчинення та приховування злочину.

Однак, злочини, вчинені неповнолітніми, у більшості випадків не мають стадії підготовки. Значна кількість вчинених ними протиправних дій має ситуаційний характер і обумовлений конкретними обставинами, іноді й спонтанно – відсутністю охорони на об'єкті, ненадійністю заборів у сховище, знаходженням потерпілого в стані алкогольного сп'яніння тощо [2, с. 39].

Відсутність попередньої підготовки впливає на вибір неповнолітніми знарядь здійснення злочину. Мова йде про супутні предмети, побутові речі або об'єкти, підібрані поблизу місця події (складені ножі, ключі від квартири, каміння, порожні пляшки, металева арматура, обрізки труб). В свою чергу, непідготовленість і відсутність чіткого продуманого способу вчинення злочину дозволяє виявляти на місці досить велику кількість різних слідів, специфічних саме для неповнолітніх (за розміром, характером, напрямком руху).

У разі вчинення злочину групою неповнолітніх частіше відбуваються підготовчі дії: розподіл злочинних функцій, підшукування знарядь, розвідувальні дії щодо вибору механізму посягання, наступного приховування злочину.

Слідова картина злочину. Будь-який злочин являє собою взаємодію, що викликає утворення матеріальних та ідеальних відображень, які називаються слідами злочину, а структурі криміналістичної характеристики – слідовою картиною злочину.

Під час аналізу слідової картини злочинів, вчинених неповнолітніми, найчастіше виявляються: сліди відображення; відбитки пальців і долоней рук; відбитки взуття, сліди зламу чи використання інструментів. При цьому до залишених об'єктів належать дрібні речі, загублені або спеціально залишені підлітками на місці події або неподалік від нього (пляшки, запальнички, цигарки та їх недопалки, носові хустинки, рукавички).

На місці події або поблизу від нього необхідно шукати сліди особистого перебування злочинця, дослідження яких може сприяти висуненню версії про вчинення діяння неповнолітнім (неповнолітніми).

До них можна віднести: 1) особливості слідів рук та взуття, вилучених при огляді. Наприклад, на відрізок 0,5 см. поперек папілярних ліній у дітей віком 8–12 років – 12–13 ліній, у підлітків – 10–12 ліній, у дорослих – 9–10 ліній [3, с. 23]; 2) залишені речі – хустинки, печатки, головні убори, які можна визначити за розміром та фасоном; 3) сліди зубів, залишені на предметах їжі, переважно

солодощах [4, с. 47]; 4) невеликі розміри отворів, через які відбулось проникнення до приміщення під час вчинення злочину; 5) специфічні предмети посягання, викрадені з приміщення: солодощі, диски, плакати, іграшки, при цьому залишення більш цінних речей на своїх місцях. Інколи саме аналіз предмету злочинного зазіхання, зокрема при крадіжках, дає можливість відразу після виявлення злочину висунути версію про те, що злочин вчинено неповнолітнім, або за його участю.

Для розслідування злочинів важливе значення має криміналістичний аналіз особи потерпілого. Це пояснюється тим, що на початковому етапі розслідування злочинів доволі часто саме потерпілий є одним із основних джерел отримання інформації, використання якої сприяє швидкому розкриттю злочину. Потерпілий від злочину становить криміналістичний інтерес також й тому, що є не лише джерелом доказової інформації (як суб'єкт, що повідомляє про обставини вчиненого злочину), а й фізичний об'єкт, який може мати на собі (тілі або одязі) або речах, які знаходяться при ньому, різні сліди. Необхідність криміналістичного дослідження особи потерпілого обумовлена й випадками негативного поведження деяких потерпілих у період, що передує вчиненню злочину, а також закономірними зв'язками особи потерпілого зі злочинцем.

Важливим для побудови криміналістичної характеристики є поділ злочинів на дві групи: насильницькі (вбивство, нанесення тілесних ушкоджень); ненасильницькі (крадіжка).

Підсумовуючи, зазначимо, що у криміналістичній характеристиці злочинів, вчинених неповнолітніми, слід розрізняти декілька рівнів: а) загальна; б) окремих видів (груп) злочинів; в) криміналістична характеристика індивідуального злочину.

Список використаних джерел

1. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології : теорія і практика : у 3-х кн. : кн. 2 Кримінологічна характеристика запобігання окремим видам злочинів / А. П. Закалюк. – К. : Видавничий Дім Ін Юре, 2007. – 712 с.

2. Луковников Г.Д. Особенности производства по делам о преступлениях, совершенных несовершеннолетними // Совершенствование деятельности по раскрытию и расследованию преступлений совершенных несовершеннолетними: Сборник научных статей по материалам научно-практической конференции

(20 июня 2007 г). – Ижевск: Ижевский филиал Нижегородской академии МВД России, 2008. – С. 38–50.

3. Лукьянчиков Е. Д. Особенности расследования преступлений несовершеннолетних : учебное пособие / Е. Д. Лукьянчиков. – К., 1990. – 52 с.

4. Патрелюк Д. А. Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених неповнолітніми : навч. посібник / Д. А. Патрелюк. – Д.: ФОП Лопатніков С.Г., 2012. – 221 с.

Бадера Г.О., студент 6-КМ курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Вакулик О.О.*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ Й СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАТЬ ПІД ЧАС РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

Запровадження досягнень науки і техніки для жодної іншої юридичної науки не є настільки характерними як для криміналістики. Вона тісно пов'язана з багатьма суспільними і технічними галузями знань, постійно використовує їхні дані для ефективного вирішення своїх завдань. Саме це і зумовлює актуальність даної теми.

Метою роботи є дослідження потреб суспільства в науковому обґрунтуванні системи заходів у боротьбі зі злочинністю та у з'ясуванні характеру і напрямів використання спеціальних знань та техніки у процесі розкриття і розслідування злочинів.

Серед науковців панує думка, що застосування того чи іншого засобу чи методу має відповідати не лише прямій вказівці закону, а й загальним принципам правосуддя. В.Г. Гончаренко висловлює занепокоєння, що при цьому відпаде взагалі будь-яка потреба в конкретній законодавчій регламентації застосування криміналістичної техніки, і вирішення питання про їх допустимість належатиме до компетенції органів досудового розслідування .

З таким поглядом важко не погодитись, оскільки в кримінальному процесуальному законодавстві неможливо вмістити вичерпний перелік науково-технічних засобів через стрімкий розвиток науково-технічного прогресу.

Як зазначив Р.С. Белкін, застосування в судочинстві лише передбачених законом засобів потягне за собою визнання незаконним будь-якого нового засобу лише через відсутність згадки про нього в законі. На нашу думку, це може створити гальмування у застосуванні результатів науково-технічного прогресу і вплине на об'єктивність розслідування, так як здобуті докази не можна буде брати до уваги. Тому діюче законодавство потребує певних змін, що більшою мірою розширять можливості використання більш передових технологій у розслідуванні злочинів, а не залишать нас на тому ж місці в епоху стрімкого технічного прогресу.

Варто було б не обмежувати перелік технічних засобів, а лише зробити обов'язковим отримання в результаті їх застосування матеріально-зафіксованого джерела доказів та врахувати ступінь розповсюдженості використання технічного засобу на практиці. Також можна було б призначити спеціаліста, який би узагальнював результати досліджень та перевіряв чи не було таких моментів, що суперечать загальним засадам судочинства та здійснити більш чітке розмежування спеціальних досліджень та експертиз за особливостями застосування засобів і методів, бо воно є досить умовне.

Також варто зазначити думку М.А. Селіванова, який говорить про необхідність формування в процесуальному законі спеціального розділу, де було б регламентовано основи, форми і межі застосування науково-технічних засобів різними учасниками кримінально-процесуальної діяльності.

Підсумовуючи вищесказане, варто зазначити, що нині закон регламентує лише те, що апробовано практикою, а практика не може використовувати те, що не передбачено законом. Тут маємо суперечності, які практично не вирішені за існуючої системи правового регулювання. На нашу думку, варто було б розширити процесуальні форми використання науково-технічних засобів і методів у процесі розкриття злочинів,

переглянути порядок правової оцінки одержаних результатів, визначити загальні принципи допустимості застосування науково-технічних засобів у кримінальному процесі. Сучасні науково-технічні досягнення, з одного боку, і збільшення обсягу завдань боротьби зі злочинністю, з іншого боку, об'єктивно створюють потребу (і можливість) активізації використання науково-технічних засобів і методів у процесі розкриття і розслідування злочинів.

Однак вирішення зазначених завдань у кримінальному процесуальному законодавстві стане лише одним із невеличких елементів, що може покращити якість розслідування злочинів. А у поєднанні з реформами, що відбуваються у МВС України останнім часом та високою кваліфікацією спеціалістів, навіть невеличкі зміни можуть підвищити швидкість та об'єктивність розслідування злочинів та підвищити довіру громадян до правоохоронних органів, що в свою чергу стане вагомим кроком до побудови держави про яку ми мріємо.

Близиук К.В., слухач 2-В курсу
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх справ
*Науковий керівник: кандидат юридичних
наук, професор Весельський В.К.*

ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ

До набрання чинності КПК переважна більшість негласних слідчих (розшукових) дій, регламентованих главою 21 КПК України, проводились як оперативно-розшукові заходи, що регламентовані Законом України Про оперативно-розшукову діяльність, відомчими наказами, які мали гриф таємно, цілком таємно. Отримана внаслідок їх проведення інформація використовувалась у доказуванні на досудовому слідстві та суді за

умови, що такі дії не розшифровували форм та методів оперативно-розшукової діяльності, які становлять державну таємницю.

Кримінальний процесуальний закон України у ч. 1 ст. 246 не дає чіткого визначення поняття негласних слідчих (розшукових) дій, а лише зазначає, що вони є різновидом слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню. [1]. Система негласних слідчих (розшукових) дій надзвичайно широка. Безперечно, що використання можливостей всіх негласних слідчих (розшукових) дій при розслідуванні злочинів, вчинених з використанням службовою особою своїх повноважень просто неможливо. Неможливість проведення комплексу всіх вищевказаних негласних слідчих (розшукових) дій пояснюється декількома чинниками. Така категорія злочинів, як вчинених з використанням службовою особою своїх повноважень має свою специфіку. Зазвичай, особи, які вчиняють дані злочини, добре орієнтуються в сучасному законодавстві, мають ґрунтовні знання у сфері економічної діяльності, між ними існують тісні корупційні зв'язки. Крім цього, у більшості випадків у слідчого просто не має часу використати можливості всіх слідчих (розшукових) дій. Ці та інші обставини дають можливість приховувати злочинну діяльність та протидіяти розслідуванню. Зазначені обставини спонукають слідчого вибирати найбільш ефективні негласні слідчі (розшукові) дії, які здатні дати позитивний результат.

Розглядаючи систему негласних слідчих (розшукових) дій, визначених кримінальним процесуальним законом, варто відмітити, що загалом за замістом вони корелюють із оперативно-розшуковими заходами, які проводяться в межах прав оперативних підрозділів, визначених ч. 1 ст. 8 Закону України Про оперативно-розшукову діяльність [2].

У практиці розслідування злочинів, вчинених з використанням службовою особою своїх повноважень найбільш ефективною негласною слідчою (розшуковою) дією є зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж. Вона полягає в контролі за телефонними розмовами підозрюваних та інших осіб, тобто негласному проведенні із застосуванням відповідних технічних засобів, у тому числі встановлення на транспортних телекомунікаційних мережах, спостереження, відбору та фіксації змісту телефонних розмов, іншої інформації та сигналів (SMS, MMS, факсимільний

зв'язок, модемний зв'язок тощо), які передаються телефонним каналом зв'язку, що контролюється.

Крім цього, значну кількість інформації по даній категорії злочинів можливо отримати при обстеженні публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК).

З метою фіксації за пересування уповноваженої особи, її контактів, поведінки, перебування в певному, публічно доступному місці, або застосуванні з цією метою спеціальних технічних засобів для спостереження застосовується спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК).

Також у більшості проваджень застосовувався аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК). Аудіо-, відеоконтроль особи та місця полягав у застосуванні технічного обладнання у публічно доступному місці з метою фіксації відомостей (розмов, поведінки осіб, інших подій), які мають значення для кримінального провадження тяжкого або особливо тяжкого злочину, без відома присутніх у ньому осіб.

Крім того, аудіо контроль особи та місця здійснювався як епізодично на час перебування службової особи та інших осіб у певному місці (проведення зустрічей тощо) так і безперервно (цілодобово з фіксацією та обробкою інформації) на час, визначений слідчим суддею, який надав дозвіл на його проведення.

Важливо врахувати також те, що всі негласні слідчі (розшукові) дії мають один критерій отримання санкції на їх застосування – ухвала слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії.

Як висновок, слід зазначити, що специфіка проведення негласних слідчих (оперативних) дій передбачає необхідність слідчому самостійно приймати рішення щодо їх проведення, виходячи із матеріалів справи та слідчої ситуації складеної на той етап розслідування. Проведення тієї чи іншої негласної слідчої (розшукової) дії потребує від слідчого певних знань, умінь та навичок, яких сьогодні нажалю у більшості не має в достатній мірі.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. // Відомості Верховної Ради України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>.

Смикова Ю.В., слухач 2-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Комаринська Ю.Б.*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Сьогодні ні в кого не викликає сумнівів, що успіх будь-якої людської діяльності, у тому числі й такої специфічної, як розкриття злочинів, прямо залежить від рівня забезпечення необхідною інформацією. Саме кваліфікований аналіз і синтез інформації про об'єкти, що були причетними до події злочину, отриманої з різноманітних джерел, її інтерпретація, уміле використання лежать в основі розкриття злочинів [1, с. 94].

Необхідність накопичення й обрання інформації для неодноразового використання в майбутньому свого часу ініціювала появу величезної кількості інформаційних систем у різних сферах людської діяльності. Сьогодні своєрідним підґрунтям удосконалення основ інформаційного забезпечення розслідування стала інформатизація суспільства, зростання ролі інформації в управлінні та вирішенні найрізноманітніших завдань. Указані технології надають обліковій діяльності іншого якісного витоку розвитку. Завдяки інтеграції різних за змістом і формою відображення даних з інформаційних масивів створюються інформаційні системи, що включають величезну кількість розподілених баз даних з можливістю доступу до інформації з будь-якої віддаленої точки доступу через ядро інтегрованого банку даних [2, с. 3–4].

Сучасним різновидом накопичення, узагальнення та подальшого використання під час розслідування кримінальних правопорушень є психологічний портрет злочинця (ППЗ). При створенні ППЗ застосовується різновид методу моделювання

метод реконструкції, оскільки саме так рядом авторів розуміється процедура відтворення об'єктів за їх фрагментами, а також описом, фотознімками та іншими документальними даними з метою встановлення істини по справі [3, с. 4–5.]. Причому йдеться про мисленеву реконструкцію, так як тут має місце інтелектуальний процес відтворення психологічного обліку злочинця шляхом вивчення обліку осіб, які вчинили злочин, аналогічні тим, що розслідується. При цьому для надання реконструкції об'єктивного характеру слідчий зобов'язаний зіставити результати реконструкції з фактичними даними, які стали основою для її проведення, а потім зі всіма доказами по справі, щоб збудувати вірні висновки [3, с. 6; 4].

Історичний пріоритет розробки психологічного портрету в інтересах правоохоронної практики належить Академії ФБР США. В ОВС України розробку психологічного портрету розпочато після створення в 1997 р. психологічної служби. Це питання в останній час привертає все більшу увагу з боку науковців та практиків. У контексті більш загальних проблем окремі аспекти, які стосуються теми нашого дослідження, розглянуті вітчизняними психологами та юристами – В.І. Барком, А.В. Іщенком, В.П. Казміренком, Л.І. Казміренко, М.В.Костицьким, В.С. Кузьмічовим, С.Д. Лук'яничовим, С.Д. Максименком, В.С. Медведєвим, В.В. Рибалкою, В.М. Синьовим, В.О. Татенком, С.І. Яковенком та ін. [5].

Враховуючи той факт, що ППЗ є ні що інше, як комплекс окремих ознак об'єкта, частина яких має пошукове значення, то можна зробити висновок, що ППЗ можна розглядати в якості методу отримання криміналістично значимої інформації про особу злочинця. З приводу останнього психоаналітик Дж. Дуглас та його помічник-журналіст М. Олшейкер відзначають: Традиційно вбивства та інші тяжкі злочини достатньо зрозумілі правоохоронним органам. Вони виникали через надмірний прояв таких почуттів, які можуть відчувати кожен з нас: гнів, жадібність, ревнощі, прагнення наживи та помсти. Однак в останні роки проявився новий тип злочинів – серійний. Поведінка відображає особистість. Іншими словами, чим більше поведінкових нюансів, тим детальніше психологічний портрет вбивці та аналіз злочину, який ми надаємо місцевій поліції. А чим детальніше портрет, тим менше підозрюваних, а значить – більше часу на пошуки справжнього злочинця [6, с. 21, 25–27].

Список використаних джерел

1. Яковчук С. В. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами при розслідуванні серійних вбивств : дис...канд.юр.наук : спец. 12.00.09 / С. В. Яковчук – К., 2013. – 252 с.
2. Бірюков В. В. Теоретичні основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів: Монографія / Бірюков Валерій Васильович./ Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка – Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2009. – 664 с. – Бібліогр. : С. 627 – 660.
3. Лузгин И. М. Реконструкция в расследовании преступлений: Учебное пособие / Лузгин И. М. – Волгоград, 1981. – 59 с.
4. Усанов И. В. Роль судебных экспертиз в изобличении серийных убийц: Теория и практика криминалистики и судебной экспертизы / Усанов И. В. // Межвуз. сб. науч. ст. / под ред. В. В. Степанова. – Вып. 12. Саратов: Изд-во ГОУ ВПО Саратовская государственная академия, 2004. – С. 173–179.
5. Яковчук С. В. Проблеми створення і використання системи обліків для розкриття та розслідування серійних вбивств / С. В. Яковчук // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2012. – № 1. – С. 351–358.
6. Дуглас Дж. Охотники за умами: ФБР против серийных убий / Дуглас Дж., Олшейкер М. Пер. с англ. А. Соколова. – М.: КРОН-ПРЕСС, 1998. – 416 с.

Тур Л.О., слухач 2-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Весельський В.К.*

ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ

Намагання України наблизитись до стандартів, за якими живуть країни усталеної демократії, вимагає від держави включення в себе нових форми діяльності різних державних інституцій. Серед таких форм – прозорість перед громадськістю та доступність населення до інформації про діяльність

державних органів влади. Розпочинаючи із 60-х років ХХ ст. у криміналістиці різними вченими висловлювались пропозиції щодо залучення громадськості та засобів масової інформації (далі ЗМІ) з метою допомоги слідчому у його діяльності. З того часу ЗМІ пройшли значний шлях у своєму розвитку. Зараз це окремий соціальний інститут. Не випадково і у статті 11 ЗУ Про національну поліцію, яка називається: Взаємодія з населенням на засадах партнерства визначено, що діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб [1].

Тому проблема взаємодії громадськості та ЗМІ із правоохоронними органами, і зі слідчими зокрема, потребує дослідження з позицій різних галузей знань. Не є винятком і криміналістика.

Сьогодні все частіше трапляються випадки, коли громадськість та ЗМІ першими отримують важливу інформацію про кримінальне правопорушення. Як підтвердження, слід згадати В. А. Стрёмовського, який вважав, що які б тактичні прийоми і науково-технічні засоби не використовував слідчий, це не може зрівнятися з тим, що можуть повідомити йому представники громадськості, які значно більше і раніше, ніж слідчий, мають відомості щодо антисуспільних проявів окремих осіб [2, с. 234].

Виникає питання, яким чином залучити громадськість до розслідування, як взаємодіяти із ЗМІ аби забезпечити швидке, повне та неупереджене розслідування. Слід зауважити, що тактика залучення громадськості до процесу розслідування повинна визначатися конкретними цілями та характером запланованих з їх участю заходів. Залучення громадськості до розслідування є допомогою не лише слідчому, але і, як зазначає Ю. В. Стеценко, створює умови для контролю за діяльністю правоохоронної системи, а також є надійною гарантією всебічності, повноти, об'єктивності розслідування, дотримання прав та законних інтересів громадян [3].

Як відомо, слідчий може взаємодіяти із громадськістю та ЗМІ у двох формах: взаємодія не пов'язані з проведенням слідчих (розшукових) дій та взаємодія пов'язані з підготовкою та проведенням слідчих (розшукових) дій.

З метою розкриття та розшуку особи, яка вчинила злочин слідчий може взаємодіяти із громадськістю та ЗМІ шляхом використання різноманітних тактичних прийомів. Серед таких прийомів можна назвати повідомлення про: подію, яка перебуває під контролем керівництва; виявлення слідчим фактів, які розшукуваний намагався всіляко приховати (знищити); встановлення випадкових свідків; давання правдивих показань іншими співучасниками та інші. Використання таких тактичних прийомів направлені в більшості на інформаційного впливу на особу, що переховується та на інформаційну взаємодію з громадськістю з метою отримання необхідної інформації, виявлення доказів та свідків.

Щодо взаємодії пов'язаної зі підготовкою та проведенням слідчих (розшукових) дій, то слід відмітити, що в КПК України відсутні вказівки, до яких слідчих (розшукових) дій можуть залучатися представники громадськості. Залучення громадськості до розслідування може розпочинатися із моменту отримання слідчим інформації щодо його учинення та закінчуватися направленням до суду обвинувального акта. При цьому, слідчий самостійно вирішує на якій стадії використати таку взаємодію, виходячи із матеріалів кримінального провадження та слідчої ситуації. Не слід забувати і про той факт, що така взаємодія може бути успішною лише за умови позитивного ставлення до неї громадськістю, яке сьогодні вкрай негативно відноситься до органів поліції. Лише коли у державі буде справжнє громадянське суспільство, де кожен буде відповідати за свої вчинки та виконувати свої обов'язки, тоді взаємодія органів поліції та громадськості буде на належному рівні.

Таким чином, можливості взаємодії слідчого із громадськістю та ЗМІ в розслідуванні є широкими та багатосторонніми. Однак, на сьогодні, сучасний рівень використання допомоги громадськості та ЗМІ незадовільний та потребує законодавчого врегулювання.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України станом законодавства на 03 лист. 2015 р. : (офіц. текст). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2015. – 92 с.

2. Стремовский В. А. Участники предварительного следствия / Стремовский В. А. – Ростов : Ростов. ун-т, 1966. – 258 с.

3. Стеценко Ю. В. Науково-методичні засади використання засобів масової інформації при розслідуванні злочинів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 Кримінальний процес та криміналістика : судова експертиза / Ю. В. Стеценко. – К., 2006. – 19 с.

Якименко В.В., слухач 4-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор *Весельський В.К.*

ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО

Тактичні прийоми допиту підозрюваного обираються в залежності від об'єму і характеру інформації про обставини кримінального правопорушення і його учасників, наявності та якості підстав про оголошення підозри, особливості поведінки підозрюваного, в тому числі його відношення до кримінальної події, кримінального досвіду, наявності доказової бази тощо.

Під час спілкування зі слідчим злочинці, в переважній більшості, зазвичай прагнуть досягнення наступного: а) спростувати наявну інформацію про обставини події або спотворюють її; б) прагнуть отримати від слідчого необхідні дані, що допоможуть злочинцю побудувати свій захист.

Мета та мотиви вчинення злочинів – категорія ідеальна та нерідко не знаходять своє відображення в матеріальних слідах. Тому злочинці намагаються провести «зміщення акценту»: вбив загиблого із передбачених мотивів, а стверджує, що оборонявся від нападника; вчинив розбійний напад, але насилля не застосовував; збив пішохода під час перевищення швидкості руху, але пішохід несподівано з'явився на дорозі тощо.

При отриманні інформації від слідчого злочинці використовують хитрі пастки. Тому слідчий повинен знати та пам'ятати, що будь-яке його конкретне питання це не лише запит для отримання відомостей від особи, яку допитують, але й інформаційний сигнал йому про те, що планує слідчий: який

шлях для перевірки висунутої легенди підозрюваного обирає слідчий; з ким він планує зустрітися (наприклад, при згоді на перевірку показів на місці) тощо [1, с. 14].

Тактика допиту підозрюваного визначається його поведінкою. Злочинець, який приховує свою участь у злочині впевнений, що створена їм картина нещасного випадку або самогубство є достовірною, доказів, що вказували б на нього немає. Він розраховує, що слідчий не зможе довести його винність, чи навіть участь у злочині, повіривши його показам [2, с. 134].

Тому, як зазначає Коновалова В.О. [3, с.214], коли слідчий бачить занадто впевненість допитуемого в непогіршеності інсценованої події, допит починають з повідомлення про виявлену негативну обставину і ретельним з'ясуванням всіх обставин, пов'язаних з нею. Елемент раптовості, який має місце в подібній ситуації, найбільш ефективний, так як підозрюваний не готовий до пояснень раптово виявлених негативних обставин, що стає підставою для отримання в подальшому його правдивих показів. Повідомлення про виявлення негативних обставин, їх характер, що порушує звичайний хід події злочину, робить брехню очевидною, і особу, яка дає пояснення з цього приводу, охоплює розгубленість, людина не розуміє, як була допущена помилка, непродуманість в створенні інсценування [3, с. 214].

Важливе значення для розслідування кримінальних правопорушень мають негативні обставини, а точніше їх виявлення.

Суттєву роль у виявленні негативних обставин і перевірці уявлень про інсценування належить допиту. Злочинець, який навмисно створив обстановку місця визначеної події, частіше за все вимушений підтверджувати її поведінкою і повідомленням неправдивих відомостей. Ці неправдиві відомості злочинець може повідомляти як оточуючим (сусідам, знайомим, стороннім особам тощо), так і слідчому у вигляді заяви про подію, пояснень на місці події, показів на допиті. Факти, що містяться в цих повідомленнях, їх аналіз, а також порівняння із фактами, що встановлені під час огляду місця події, можуть мати суттєве, а частіше і вирішальне значення у виявленні інсценування. Тому під час допиту необхідно прагнути отримати найбільш деталізовані покази та ретельної їх фіксації. Чим більше даних буде встановлено та зафіксовано в протоколі, тим більше шансів виявити протиріччя як в самих показах, так і в порівнянні їх з

іншими доказами. Неможна залишати без уваги і поведінку особи, яку допитують, в ході допиту. Повідомляючи неправдиві відомості, що підтверджують інсценування, особа вимушена і поводити себе відповідним чином (маємо на увазі емоційну поведінку). Аналіз цієї поведінки, як зазначається в літературі, важливий для обрання вірної тактики допиту [4, с. 55–56].

Практичне значення мають запропоновані у криміналістичній літературі критерії відповідності показань допитуваного дійсності, які мають орієнтуючий характер. Зокрема, такі критерії включають:

- 1) компетентність допитуваного; 2) його непоінформованість;
- 3) рівень мовлення допитуваного; 4) унікальність показань;
- 5) емоційна насиченість показань; 6) критерій невідповідностей [5].

Список використаних джерел

1. Бахин В. П. Тактика преступников. Тактические приемы противодействия преступников следствию / Владимир Петрович Бахин. – К.: изд-во Семенко Сергея, 2009. – 44с.

2. Комаринська Ю.Б. Методика розслідування навмисних вбивств, замаскованих під нещасний випадок або самогубство на залізничному транспорті: дис.. ... кандидата юр. наук ; 12.00.09 / Комаринська Юлія Борисівна. – К., 2010. – 235 с.

3. Коновалова В. О. Вбивство: мистецтво розслідування: [монографія] / Віолета Омелянівна Коновалова. – Харків: Факт, 2006. – 311 с.

4. Овечкин В. А. Расследование преступлений, скрытых инсценировками: [учеб. пособ.] / В. А. Овечкин. – Харьков: Юридический институт, 1979. – 64с.

5. Криміналістика. [Електронний ресурс] 2-ге видання, перероблене і доповнене / За редакцією В. Ю. Шепітька. – 80 Min / 700 MB. – X: Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого, 2004 – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 32 Mb RAM; Windows 95, 98, 2000, XP; MS Word 97-2000. – Назва з контейнера.

Секція 5
ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ І ПРАВООХОРОННА
ТА ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Севрук В.Г., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук;
Павленко С.О., провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ РЕФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

Міжнародні стандарти реформування національної муніципальної поліції в Україні, зокрема службовців поліції. Такими міжнародно-правовими документами є: загальна декларація прав людини, прийнята резолюцією Генеральної асамблеї ООН від 16.12.1966 р.; міжнародний пакт про цивільні і політичні права, прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 16.12.1966 р. та підписаний Україною 19.10.1973 р., набрав чинності 23.03.1976 р.; конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведінки або покарання, прийнята резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1984 р., підписана Україною 26.01.1987 р., набрала чинності 26.06.1987 р.; мінімальні стандартні правила поведінки з ув'язненими, прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 31.07.1957 р.; стандартні мінімальні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних з ув'язненими (Токійські правила), прийняті резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14.12.1990 р.; головні принципи застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами для підтримання правопорядку, прийняті резолюцією на VIII Конгресі ООН про запобігання злочинності й поводження з правопорушниками від 7.09.1990 р. [1, с. 21].

Процес інтеграції міжнародних норм та застосування міжнародних стандартів, які регламентують діяльність поліції,

викликаний умовами часу, які зумовлюють необхідність прийняття ряду інших стандартів [2, с. 71].

Такими стандартами є загальні деонтологічні нормативи, норми і принципи, які дозволяють, зобов'язують, рекомендують і призначені для спеціалістів в галузі права незалежно від державних меж їх професійної діяльності з метою гуманізації суспільних відносин, укріплення законності і правопорядку в кожній країні світу [3, с. 366]. Зазначені деонтологічні нормативи, норми та принципи закріплюються в положеннях Резолюції № 690 Парламентської асамблеї Ради Європи “Декларація про поліцію” (Страсбург, 8 травня 1979 р.); “Віденській декларації про злочинність і правосуддя: відповіді на виклик ХХІ століття”.

Особливу увагу слід приділити міжнародно-правовим актам, які закріплюють стандарти діяльності правоохоронних органів. Зокрема, суттєві зміни у процесі підготовки поліцейських та організації їх діяльності відбулися після прийняття Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, прийнятого Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 р. Як зазначено у ньому: «Служба суспільству включає в себе, зокрема, надання послуг та допомоги тим членам громади, які з особистих, економічних та соціальних чи інших причин надзвичайного характеру потребують термінової допомоги» [4].

Отже, можна стверджувати, що прийняті вище міжнародно-правові акти, Європейський кодекс поліцейської етики (2001 р.), а також міжнародне співробітництво, що розвивається у галузі впровадження норм і принципів поліцейської деонтології в практику діяльності поліції країн світового співтовариства засвідчують міжнародне визнання системи норм поведінки як загальноприйнятого нормативно-орієнтуючого соціального інституту [89, с.72].

Аналізуючи міжнародні та європейські документи, що стосуються діяльності поліції, можна говорити, що європейські стандарти діяльності правоохоронних органів – це основоположні принципи їх функціонування, спрямовані на забезпечення європейських цінностей в їх діяльності: верховенство права; прозорість діяльності та підзвітність суспільству; дотримання балансу між інтересами суспільства та інтересами окремого громадянина; захист свобод і основоположних прав людини та громадянина. Враховуючи

специфіку поліцейської діяльності, ці принципи стосуються в першу чергу застосування запобіжних заходів, які обмежують права громадян (затримання, арешт, обшук тощо), застосування сили та зброї; попередження тортур та іншого негуманного поводження; організації роботи з громадянами та підзвітності, оскільки поліція для населення є органом державної влади з обов'язками надання правоохоронних послуг [5, с. 283].

Насамкінець, хотілося б наголосити, що використання зарубіжного досвіду повинно співвідноситися із національною правовою системою, її специфікою та реаліями, а не являти собою захоплення звучними і зовні привабливими назвами тієї чи іншої структури.

Список використаних джерел

1. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.-практ. посіб. – Х.: Основа, 2003. – 324 с.
2. Когут Я.М. Адміністративно-правове регулювання діяльності органів місцевої міліції: дис...канд. юр. наук: 12.00.07 / Ярослав Михайлович Когут. – Львів, 2008. – 264 с.
3. Бандурка О., Скакун О. Міжнародні стандарти професійної діяльності юристів // Міжнародна поліцейська енциклопедія. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1: Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. – 1232 с.
4. Кодекс поведення должностных лиц по поддержанию правопорядка: резолюция Генеральной Ассамблеи ООН от 17.12.1979 г. № 34/169.
5. Тріпник О.М. Досвід європейських країн у реформуванні органів внутрішніх справ України / О.М. Тріпник // Роль правоохоронних органів у формуванні правової держави в умовах євроінтеграції України [Текст]: матеріали Всеукр. підсумк. наук.-практ. конф. Частина 1 (Київ, 12 берез. 2015 р.) – К: Нац. акад. внутр. справ. – 2015. – с. 283–285.
6. Волуйко О.М. Адміністративно-правові засади діяльності муніципальної міліції в Україні, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю дис... канд. юр. наук: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Олексій Миколайович Волуйко. – Дніпропетровськ, 2015. – 288 с.

Корольчук В.В., старший науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник

ЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ІНТЕРПОЛ

Завдання підтримання законності і протидії злочинним проявам, у тому числі найбільш небезпечним їх формам – таким, що мають міжнародні зв'язки або транскордонний характер, є і надалі залишатиметься актуальним для будь-якої держави. Намагання урядів різних країн досягти координованої співпраці у напрямі боротьби зі злочинністю тривають протягом багатьох десятиліть. На сьогодні така міждержавна співпраця включає надання правової допомоги в питаннях розшуку і затримання злочинців або підозрюваних у скоєнні злочинів, сприяння в галузі збору і зберігання інформації про конкретних осіб і злочинні організації, і загалом має ознаки як оперативно-розшукової, так і організаційно-управлінської діяльності.

Механізм юридичних зв'язків між державами, що на сьогодні включає розгалужену мережу об'єднань правоохоронних структур, функціонує завдяки наявності різних поліцейських систем, установ і працівників – Міжнародної поліцейської асоціації, Міжнародної федерації старших офіцерів поліції, Міжнародного союзу поліцейських тред-юніонів тощо.

Особливе місце серед них посідає Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол, яка є найбільш впливовою та ефективною міжнародною поліцейською службою. Інтерпол постає як міжнародний центр реєстрації злочинців, а також здійснює координацію міжнародного розшуку злочинців і підозрюваних, безвісно зниклих осіб і викрадених цінностей. Це навіть не поліція, а міжнародна організація, подібна до таких, як ООН, ЮНЕСКО та інші.

Посилення ролі міжнародних організацій та зміцнення співробітництва правоохоронних органів різних держав у боротьбі зі злочинністю продиктоване необхідністю активізації боротьби з цим явищем, яке існує в усіх країнах світу. Незважаючи на те, що міжнародні організації не належать до

суб'єктів внутрішньодержавного права, їх вплив на діяльність державних органів виконавчої влади країн-учасниць останнім часом істотно посилюється. Щодо Міжнародної організації кримінальної поліції – Інтерпол, то в Україні Міністерство внутрішніх справ, що діє як її Національне центральне бюро (далі – НЦБ), упроваджує в життя цілі та пріоритети міжнародного поліцейського співробітництва, визначені відповідними органами Інтерполу. Тому актуальність дослідження внутрішньої міжнародно-правових засад діяльності та інституційної структури Інтерполу зумовлена необхідністю створення цілісного розуміння засад побудови системи органів, які діють на міжнародному рівні, та визначення меж їх впливу на внутрішні справи України.

Проте, привертає на увагу той факт, що незважаючи на широке обговорення організаційно-правових питань діяльності Інтерполу у засобах масової інформації та у наукових публікаціях фахівців різних галузей знань, окремі аспекти правового статусу МОКП.

Основні засади діяльності Інтерполу та його органів були предметом дослідження таких науковців, як О.М. Бандурка, С.В. Бородін, Л.Н. Галенська, Г.В. Ігнатенко, І.І. Карпець, О.В. Культенко, Є.Г. Ляхов, А.С. Мацко, В.Б. Смелік, Л.Д. Тимченко, В.С. Радецький та інших.

Науковий доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників дозволяє зорієнтуватись у визначеній проблемі. Однак більшість цих праць торкається окремих питань, які стосуються функціонування Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол. У зв'язку з цим на сьогодні існує нагальна потреба у поглибленому науковому дослідженні питань, які стосуються уточнення правового статусу та інституційної структури Інтерполу, у виробленні теоретичних і практичних положень щодо вдосконалення його діяльності, зокрема щодо взаємодії з НЦБ різних країн.

Мета статті полягає в теоретичному узагальненні та аналізі інституційної основи діяльності МОКП Інтерпол, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення взаємодії державних органів, РА Укрбюро Інтерполу, МОКП – Інтерполу.

Для вирішення вищезазначеної мети передбачає вирішенню ряду завдань, а саме:

1. Визначити історію становлення МОКП – Інтерполу.
2. Охарактеризувати правові акти, що визначають статус Інтерполу.
3. Розкрити основні функції та завдання основних структурних підрозділів Інтерполу: Генеральної асамблеї, Виконавчого комітету, Генерального секретаріату, національних центральних бюро.
4. Проаналізувати основні аспекти взаємодії Інтерполу з правоохоронними органами України.
5. Визначити завдання телекомунікаційної системи I 24/7.
6. Визначити перспективи удосконалення взаємодії державних органів, РА Укрбюро Інтерполу, МОКП – Інтерполу, Європолу.

Наукова новизна статті полягає у комплексному теоретико-правовому дослідженні питань інституційної структури Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол.

Проаналізувавши літературу, дійшли до висновку, що :

1. Передумовою створенню МОКП Інтерпол передували ряд причин правового, економічного та соціального характеру.
2. Дістало подальшого розвитку дослідження правового статусу Інтерполу як міждержавної організації, організаційної структури та нормативно-правового забезпечення його діяльності.
3. Механізм взаємодії правоохоронних і компетентних органів, посадових осіб окремих держав, міжнародних організацій при розслідуванні злочинів міжнародного характеру являє собою багатофункціональне та багаторівневе явище, до складу якого входить велика кількість структурних елементів, більшість з яких окрім загальних для всього механізму взаємодії цілей, завдань та функцій, мають також власне цільове призначення з відповідними йому завданнями, функціями та повноваженнями. Тому, якість та ефективність його роботи залежить від визначення та подальшого вдосконалення напрямків взаємодії. На сьогодні удосконалення взаємодії міжнародних організацій Інтерполу, Європолу, державних органів країн є одним із важливих стратегічних завдань МОКП Інтерполу. Загальний огляд: Співробітництво між Інтерполом та Європолом зростає і обидві організації тісно співпрацюють як

на стратегічному, так і на оперативному рівнях. Довірливий обмін інформацією та скоординовані дії відбуваються щоденно та підтримуються тісними постійними контактами між Генеральним Секретарем Інтерполу та Директором Європолу. Важливим досягненням стало підписання Меморандуму Взаєморозуміння по встановленню захищених мереж зв'язку, що забезпечило додаткові можливості для найближчого майбутнього.

Також стосовно взаємодії з Європолом хочемо відзначити, що 28 січня 2011 року наказом Міністра внутрішніх справ України у структурі Робочого апарату Укрбюро Інтерполу створено відділ взаємодії з Європолом, на який покладено функції Національного контактного пункту по взаємодії з Європейським поліцейським офісом (Європолом). Зокрема до функцій відділу входять організація та координація співробітництва компетентних органів України (Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Державної митної служби України, Державної прикордонної служби України, Державної податкової служби України, Державної служби фінансового моніторингу України, Генеральної прокуратури України) з Європолом, а також напрацювання заходів, спрямованих на вдосконалення механізму взаємодії [66].

Перспективним кроком у співпраці з Європолом є опрацювання проекту Угоди про оперативне співробітництво з Європолом. Після відповідного вивчення Українською стороною положень проекту вказаної Угоди і напрацювання узгодженої позиції буде започатковано переговорний процес між Україною та Європолом з метою підписання Угоди про оперативне співробітництво. Укладення Угоди про оперативне співробітництво є важливим кроком співпраці між Україною та Європейським поліцейським офісом. Зазначена Угода надасть можливість Україні не тільки здійснювати обмін стратегічною та технічною інформацією з Європолом, як це передбачено чинною Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічне співробітництво, але й безпосередньо брати участь у спільних заходах з розслідування злочинів, обмінюватись оперативними та персональними даними тощо.

Цілком зрозуміло, що реалізація зазначених вище пріоритетних напрямів у діяльності Робочого апарату Укрбюро

сприятиме подальшому покращанню міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ, прокурорських і судових органів держави, також у галузі чинного й очікуваного нового вітчизняного кримінального судочинства.

Для вирішення проблеми були підготовлені та запропоновані навчально-методичні програми з питань можливостей Інтерполу, яку по завершенню було направлено до вищих навчальних закладів МВС та ГУ МВС України з метою використання можливостей Інтерполу на повну потужність.

РА Укрбюро Інтерполу продовжується розпочата робота щодо виконання: міжнародного й національного законодавства про надання взаємної правової допомоги в розкритті й розслідуванні злочинів, розшуку й ідентифікації осіб, які скоїли кримінально-карні діяння (кримінальні правопорушення) та їх видачі (екстрадиції), запобіганні й викритті злочинних проявів проти життя і здоров'я людини тощо; підготовки угоди між Україною й Європейським поліцейським офісом (Європол) про оперативне співробітництво й вжиття заходів, спрямованих на встановлення в Робочому апараті Укрбюро Інтерполу захищеного каналу зв'язку з Європолом (SIENA); розширення в Україні мережі телекомунікаційної системи Інтерполу 1-24/7; розширення можливостей органів Державної прикордонної служби України у використанні ресурсів Інтерполу, упровадження в пунктах пропуску через державний кордон України віддалених доступів до банків даних Інтерполу за допомогою спеціальної технології FIND; визнання проїзного документа Інтерполу та інших.

Таким чином, Інтерпол - це і механізм, і посередник у практичному співробітництві служб кримінальної поліції різних держав у їх повсякденній роботі над розкриттям конкретного злочину, у координації і кооперації спільних дій, що починаються ними, і спостереженню, переслідуванню, розшуку і затримці міжнародних карних злочинців. У цьому механізмі співробітництва Інтерпол діє як єдиний світовий центр по виробленню спільної поліцейської стратегії і тактики боротьби з міжнародною карною злочинністю. Тому, на нашу думку, Інтерпол - унікальна, єдина міжнародна організація, що приймає безпосередню практичну участь у попередженні і придушенні «міжнародної злочинності».

Боднар В.С., здобувач наукової лабораторії з проблем досудового розслідування Національної академії внутрішніх справ

ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Завдання розбудови України як демократичної правової держави, її входження в європейські та євроатлантичні структури потребує комплексного розв'язання питань оптимізації складу та чисельності органів внутрішніх справ, удосконалення їхньої діяльності, серед іншого й у частині кадрового забезпечення та профпідготовки працівників. Відтак цілком природно, що правоохоронці різних країн зацікавлені у фаховому міждержавному партнерстві, аби найефективніше об'єднати зусилля в боротьбі проти спільного лиха – організованої злочинності, корупції, наркоторгівлі, незаконної міграції, торгівлі людьми, кіберзлочинності та інших протиправних діянь [1].

У новітніх реаліях важливою умовою виконання міліцією своїх функцій із забезпечення правопорядку та громадської безпеки в державі стало реформування (а фактично створення) нової системи підготовки кадрів. Необхідно наголосити, що стратегічним напрямом визначено курс на формування нової психології працівників органів внутрішніх справ (ОВС) – як виконавців, так і керівного складу. Подальше реформування міліції потребує підготовки й виховання нового покоління правоохоронців, базисом світогляду котрих, на відміну від радянських часів, слугуватимуть загальнолюдські цінності, принципи гуманізму та демократії, усвідомлення свободи та прав людини як найважливішого здобутку суспільства.

Сучасна історія української міліції відкрила в її формуванні нову сторінку – міжнародне співробітництво за різними напрямками діяльності, зокрема в підготовці висококваліфікованих кадрів. Розвиваючи міжнародне співробітництво з правоохоронними органами країн близького та далекого зарубіжжя, керівництво МВС основними цілями підготовки кадрів розглядало: створення умов і можливостей для ознайомлення й застосування зарубіжного практичного

досвіду організації навчання, визначення та розвиток напрямів діяльності щодо підвищення якості підготовки кадрів для правоохоронних органів на рівні світових стандартів; оцінку результатів такої підготовки, вдосконалення організації навчального процесу; здійснення наукових досліджень з питань організації правоохоронної діяльності, боротьби зі злочинністю тощо.

Для реалізації цих завдань упродовж усього періоду становлення та розвитку системи підготовки кадрів для органів внутрішніх справ незалежної України були започатковані й набули розвитку різноманітні напрями та форми міжнародного співробітництва: співпраця з міжнародними поліцейськими організаціями, обмін делегаціями для ознайомлення з досвідом роботи в певних сферах правоохоронної діяльності, участь у міжнародних конференціях, семінарах, спільних проектах, організація стажувань, підвищення кваліфікації кадрів тощо.

Удосконалення кадрового забезпечення та професійної підготовки працівників міліції як складова процесу реформування правоохоронної системи залежить від розвитку законодавства України в цій сфері. Законотворча діяльність, своєю чергою, здійснювалася з урахуванням позитивного вітчизняного досвіду й рекомендацій провідних міжнародних організацій, а саме: Ради Європи, Європейського Союзу, ГАТТ/СОТ. Необхідно зазначити, що експерти Ради Європи ще у 2006 році проаналізували діяльність органів внутрішніх справ України, надали оцінки та рекомендації, які, зокрема, стосувалися й питань реалізації кадрової політики та професійної підготовки правоохоронців [2].

Прикладом практичної співпраці МВС із європейськими інституціями став здійснюваний спільно з офісом ОБСЄ в Україні проект «Міліція та права людини: європейський вимір», спрямований на вдосконалення навчальних програм підготовки працівників органів внутрішніх справ із урахуванням європейських стандартів у галузі правоохоронної діяльності.

Аналізуючи характер та зміст міжнародного співробітництва МВС України в цій сфері, можемо визначити комплекс напрямів та форм цієї діяльності, які довели свою найвищу ефективність. Одним із пріоритетних є участь у міжнародних поліцейських організаціях. Принагідно зазначимо,

що цей напрям співробітництва не тільки дав змогу забезпечити якісно новий рівень роботи органів внутрішніх справ, а й засвідчив визнання міжнародного авторитету української міліції, її відповідність світовим вимогам, принципам діяльності в цій сфері. Міжнародні зв'язки розширюють світогляд працівників ОВС, коло їхніх професійних знань, збагачують досвід, дають можливість ознайомитися з досягненнями зарубіжних колег, зіставити їх із вітчизняними здобутками й, отже, внести певні корективи у власні практики.

Доволі перспективним напрямом міжнародного співробітництва ОВС України є налагодження та розвиток зв'язків із Міжнародною асоціацією шефів поліції, яка об'єднує понад 13 тисяч керівників поліції з 85 країн. Взаємодія з цією організацією в питаннях удосконалення кадрового забезпечення ОВС спирається на її завдання: вдосконалення наукового забезпечення та якості поліцейської служби; впровадження передових прийомів і методів управління поліцейськими органами; розвиток міжнародного співробітництва; обмін досвідом роботи; постійний контроль підвищення професійної майстерності працівників поліції, заохочення до відповідності високим професійним стандартам тощо.

Форми реалізації цих завдань є досить різноманітними: розроблення та впровадження спеціальних програм для підготовки поліцейських і підвищення їхньої кваліфікації, проведення конференцій та семінарів для керівників поліцейських систем, напрацювання кваліфікаційних вимог до правоохоронних органів, сучасних моделей управління тощо. Асоціація має статус консультативного органу ООН.

Накопичений досвід діяльності вищезгаданої асоціації та інших, зокрема багатьох національних, поліцейських асоціацій переконує в доцільності створення таких професійних організацій, які об'єднували б працівників різних рангів у ОВС України.

Також важливе значення для вдосконалення кадрової роботи та професійної підготовки працівників ОВС України має створення в 1996 році Української національної секції в складі Міжнародної поліцейської асоціації. Як відомо, Міжнародна поліцейська асоціація (МПА) – це незалежна неурядова професійна організація, що існує більше 50 років та об'єднує

понад 300 тисяч поліцейських із 64 країн і метою якої є напрацювання контактів між поліцейськими різних країн, широке міжнародне співробітництво, підвищення їхнього загальноосвітнього та професійного рівня, формування привабливого іміджу поліції в очах громадськості й громадян [3].

З огляду на те, що на службу дедалі частіше вступають жінки, одним із засобів подальшої інтеграції ОВС України в міжнародне поліцейське співробітництво стала плідна співпраця з Європейською асоціацією жінок-поліцейських (ЄАП), створеною в 1989 році на міжнародній конференції в Нідерландах. Цей напрям удосконалення кадрового забезпечення є перспективним, адже впродовж останніх років жінки-працівники ОВС України брали участь у роботі низки міжнародних конференцій ЄАП у статусі запрошених. Організація та діяльність жіночих організацій у межах ОВС сприяють підвищенню якості роботи жінок-працівників, обміну досвідом, налагодженню контактів із закордонними колегами. Це дає можливість більш цілеспрямовано, адресно ставити й вирішувати питання забезпечення прав жінок, їхнього соціального захисту, питання сімейно-побутового характеру й багато інших [4, с. 39].

МВС протягом усього періоду незалежності України активно розвивало зв'язки з правоохоронними органами різних країн, серед іншого й у напрямі вдосконалення кадрової роботи. Прикладом інтенсивної та продуктивної співпраці є співробітництво з поліцією Баварії та землі Рейнланд-Пфальц (ФРН), яке розпочалося 1993 року й здійснюється за посередництва та фінансового сприяння Фонду Ганса Зайделя. З 1996 року така взаємодія відбувається в рамках міжвідомчого співробітництва МВС України та Державного міністерства внутрішніх справ Баварії. Однією з основних форм цього співробітництва із вдосконалення професійної підготовки кадрів стало проведення фахових семінарів за участю провідних фахівців поліції Баварії та землі Рейнланд-Пфальц. У них беруть участь викладачі, слухачі й курсанти відомчих закладів освіти МВС України, працівники органів внутрішніх справ та інших правоохоронних органів України. Нині успішно втілюється програма допомоги Європейського співтовариства країнам Східної Європи (зокрема й Україні) з підготовки кадрів для поліції.

Не менш важливим напрямом підвищення ефективності кадрового забезпечення та професійної підготовки в діяльності ОВС є міжнародне співробітництво з навчальними закладами іноземних держав. Це один із чинників, які сприяють зростанню фахового потенціалу науково-педагогічних працівників, розвитку навчально-методичного та матеріально-технічного забезпечення навчально-виховного процесу, підвищенню авторитету вищих навчальних закладів МВС як в Україні, так і за її межами.

Серед безумовних здобутків поліцейської освіти в розвинених країнах слід назвати її високу технічну оснащеність, прикладний характер навчального процесу і власне наукових досліджень, вироблення навичок і вмій (часто доведених до автоматизму). Тут готують фахівців з конкретних напрямів правоохоронної практики, адаптованих до реальних умов. Це, безперечно, той стандарт, якого має прагнути МВС України [5, с. 133].

Відтак основними формами співпраці з іноземними правоохоронними органами, а також профільними навчальними та науковими закладами є: участь представників ВНЗ та НДУ в міжнародних наукових заходах та програмах; направлення науково-педагогічних працівників, курсантів і слухачів на навчання й стажування до іноземних навчальних закладів та підрозділів правоохоронних органів; публікація результатів науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт науково-педагогічних працівників навчальних закладів у іноземних наукових виданнях; участь правоохоронців у міжнародних спортивних змаганнях, культурних заходах, соціальних акціях тощо [6, с. 9].

Особливо активно розвивається співробітництво у сфері підготовки кадрів з навчальними закладами держав-учасниць СНД. Діяльність МВС з цієї співпраці здійснюється на підставі положень рішення Ради міністрів цих країн про активізацію взаємодії у сфері підготовки кадрів і підвищення кваліфікації, а також Положення про асоціацію МВС/Поліції держав – учасниць СНД. У рамках реалізації договорів про співробітництво між вищими навчальними закладами Міністерства внутрішніх справ України й відповідних міністерств держав-учасниць СНД ефективно функціонує

інститут обміну досвідом зі здійснення освітянської діяльності та результатами наукових досліджень у сфері протидії злочинності, а також підвищення ефективності підготовки фахівців для правоохоронних органів.

Набуває поширення практика проведення наукових заходів за участю іноземних працівників. Вони спрямовані на розв'язання актуальних проблем реформування органів внутрішніх справ України, боротьби зі злочинністю, незаконною міграцією, підготовки, навчання та підвищення їхньої кваліфікації.

Необхідно зазначити, що вищі навчальні заклади та науково-дослідні установи МВС співпрацюють також із зарубіжними та міжнародними неурядовими організаціями. Серед них – Фонд народонаселення ООН, Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародний комітет Червоного Хреста, Міжнародний благодійний фонд «Міжнародний альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», Американська асоціація юристів, Фонд Ганса Зайделя та ін. У рамках такої взаємодії з неурядовими організаціями ВНЗ і НДУ МВС отримують гранти на розроблення наукових проєктів, зокрема від Міжнародного фонду «Відродження», фонду Freedom House, Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні, Харківського центру з вивчення організованої злочинності спільно з Американським університетом у Вашингтоні тощо.

Серед форм: стажування в практичних підрозділах та навчальних закладах поліції Баварії, Інституті підвищення кваліфікації поліції Баварії (м. Айнрінг) з питань охорони громадського порядку, діяльності дорожньої поліції, проведення судових експертиз; проведення тренінгів для вдосконалення навичок взаємодії суб'єктів кримінальної юстиції під час досудового розслідування в умовах нового Кримінального процесуального кодексу України, проведення міжнародних наукових заходів, семінарів, лекцій та майстер-класів для науково-педагогічного складу та курсантів інституту з досвіду роботи поліції європейських країн із пресою та громадськістю, охорони громадського порядку під час масових заходів, практично орієнтованої підготовки кадрів поліції тощо.

Аналіз основних напрямів міжнародної співпраці з підготовки кадрів для органів внутрішніх справ України свідчить про необхідність розроблення та закріплення новітніх форм співпраці з міжнародними організаціями, навчальними закладами, науковими та поліцейськими установами іноземних держав, подальшого впровадження в діяльність кадрових підрозділів, навчальний процес та науково-дослідницьку діяльність ВНЗ МВС України найкращих закордонних практик, видання за результатами міжнародної співпраці навчально-методичних матеріалів, де висвітлювалися б досвід боротьби зі злочинністю, форми та механізми взаємодії підрозділів МВС і правоохоронних органів інших держав, підготовки й навчання кадрів та підвищення їхньої кваліфікації.

Список використаних джерел

1. Зозуля Є. Підготовку сучасного правоохоронця – на рівень європейських стандартів/ Є. Зозуля // Журнал Верховної Ради України «Віче». №4, лютий 2014: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/4070/>.
2. Звіт про оцінку правоохоронних органів України та процесу їхньої модернізації й реформування: PCRED/DGI/EXP (2006) 1969 / П. Леплі, Ф. Боше, Ж. Бурду. – Страсбург, 2006. – 41 с.
3. Залучення працівників міліції до вивчення іноземних мов – один із пріоритетних напрямів діяльності Міжнародної поліцейської асоціації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/180847/>.
4. Матюхіна Н. П. Управління персоналом органів внутрішніх справ України (теоретичні та прикладні аспекти): монографія / Н. П. Матюхіна. – Харків: Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 287 с.
5. Ануфрієв М. І. Вищий заклад освіти МВС України: науково-практичний посібник / М. І. Ануфрієв, О. М. Бандурка, О. Н. Ярмиш. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1999. – 369 с.
6. Співак В. М. Глобалізація і міжнародне співробітництво / В. М. Співак // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 1. – С. 6–15.

Пацалюк О.В., ад'юнкт кафедри економіко-правових дисциплін Національної академії внутрішніх справ

РОЛЬ ФІНАНСУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Основний закон нашої держави визначає, що Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава (ст. 1). Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 ч. 1) [1].

Для подолання загроз безпеці, відповідно до чинних політичних і правових актів, у світі діють такі основні системи безпеки:

1) система міжнародної безпеки, визначено Статутом ООН;

2) система регіональної безпеки (субрегіональної) безпеки (НАТО, ОБСЄ та ін.), існування яких передбачено Статутом ООН та міждержавними двосторонніми й багатосторонніми актами;

3) система національної безпеки, що діють на основі норм законодавства кожної держави та норм міжнародного права [2, с. 25]

У Законі України Про основи національної безпеки України від 19 червня 2003 року національна безпека зазначена як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та

підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [3].

Держава здійснює свою правоохоронну діяльність через певну систему органів, які функціонують з метою виконання покладених на них завдань. Органи, що здійснюють правоохоронні функції держави, зазвичай іменують правоохоронними [4, с. 115].

Норми вітчизняного законодавства до правоохоронних органів відносять: органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [5].

Напрямами правоохоронної діяльності за суб'єктно-об'єктним поділом є попередження правопорушень; охорона громадського порядку, громадської безпеки і власності; оперативно-розшукова та розвідувальна діяльність; контрольно-наглядова діяльність; досудове розслідування; правосуддя; виконання судових рішень й постанов органів розслідування; надання правової допомоги [6].

Вчений М.С. Ільницький вважає, що правоохоронні органи є системою, на вході до якої знаходяться фінансові, матеріально-технічні, інформаційні та людські ресурси, а на виході суспільно значущі результати у вигляді соціального ефекту – правоохоронної діяльності [7].

Отже, якщо збільшити обсяги забезпечення ресурсами цих органів, зокрема фінансовими, то відбувається підвищення рівня виконання правоохоронних функцій і відповідно якості протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам національним інтересам. Тому для ефективного забезпечення національної безпеки нашої державі необхідно належно фінансувати органи, які виконують правоохоронні та правозастосовні функції.

Список використаних джерел

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради (ВВР) України. – 1996. – № 30.
2. Пилипчук В.Г. Правові основи діяльності державних органів та військових формувань у сфері національної безпеки України: Навч. посіб. – Х.: Право, 2008. 150 с.
3. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2003. – № 39. – С. 351.
4. Хилько Ю.Ю. Місце міліції громадської безпеки в системі правоохоронних органів// Право і безпека. – 2005. – № 4–2. – С. 115–118
5. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 № 3781-ХІІ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3781-12>
6. Соколенко О. Л. Система та види правоохоронних органів України / О. Л. Соколенко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2013. – № 3. – С. 143–149.
7. Ільницький М.С. Адміністративно-правове регулювання фінансового забезпечення та матеріально-технічного постачання органів внутрішніх справ України – Рукопис. дис. канд. юрид. наук по спеціальності 12.00.07 / М.С. Ільницький – Національний університет державної податкової служби України. – Ірпінь, 2009. – 242 с.

Бабій І.І., слухач 1-го курсу
навчально-наукового інституту № 4
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних
наук, доцент *Білик В.М.*

ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Корупція в правоохоронних органах, взагалі, і в поліції, зокрема, становить підвищену суспільну небезпеку, оскільки працівники саме цих органів покликані вести боротьбу з цим вкрай небезпечним соціально-негативним явищем. Очевидно, що корумповані правоохоронні органи не в змозі ефективно протидіяти тим явищам і процесам, які реально загрожують безпеці особистості, суспільства і держави. Причому корупція в поліції перетворюється в загальнодержавну політичну проблему, оскільки під загрозою опиняються економічні та демократичні перетворення в країні.

Корупція в рядах поліції не тільки підриває її авторитет в очах населення, але й викликає розчарування в можливості розкриття скоєних злочинів, небажання звертатися за допомогою до органів поліції, тим самим підвищуючи рівень латентної злочинності.

Причинами виникнення корупції в Україні є недостатній рівень економічного розвитку країни, неналежний рівень соціального захисту як працівників органів поліції, так і державних службовців в цілому. Тому вивчення антикорупційного законодавства зарубіжних країн актуально з огляду проголошення подальшого курсу розвитку України в напрямку європейської інтеграції. Це вимагає певної адаптації чинного законодавства України до законодавства – членів Європейського Союзу.

В Австралії однією з умов контракту, що укладається при наймі на службу в поліцію, є позбавлення поліцейського, викритого в корупції, деяких виплат наприкінці терміну дії договору. Потенційні втрати зростають із зростанням стажу поліцейського. У Франції бездоганна служба (зокрема, відсутність дисциплінарних покарань за корупційну поведінку)

дає право на підвищення пенсійного забезпечення. У свою чергу, в якості заходів дисциплінарного впливу до правопорушника застосовується зменшення (повне або часткове) стажу служби в поліції при розрахунку пенсійної допомоги.

У Німеччині співробітники поліції наділені істотним грошовим утриманням і соціальними пільгами, що значно перевищують середні по країні. Прийняття винагород та подарунків заборонено. Незважаючи на те, що кримінальне покарання за хабар досить м'яке, воно передбачає беззастережне зняття з посади і заборона бути чиновником у майбутньому. Хабарники автоматично позбавляються гарантованого безбідного життя та забезпечення хорошою пенсією на старість. Також досі діють ради трудових колективів: їх слово при висуненні особи на керівну посаду має не меншу вагу, ніж рішення керівника підрозділу. Жодне підвищення неможливо без згоди ради.

Комплектування підрозділів поліції в Китаї здійснюється тільки на конкурсній основі. Причому кількість претендентів на низові посади найбільші в світі – більше 3000 осіб на місце. Причина – гідна оплата праці та високі професійні вимоги. Також Кримінальний кодекс КНР передбачає суворе покарання за казнокрадство й хабарництво, а за серйозні злочини, в ході яких були привласнені особливо великі суми, передбачена смертна кара.

В основі комплектування поліції Ізраїлю – престиж і шана. Вимоги, що пред'являються до кандидатів, високі (крім освіти, біографії та психологічної готовності, потрібні відмінні фізичні дані, наявність підготовки до поведження зі зброєю і знання норм законодавства країни). Конкурс більше 100 кандидатів на місце.

Підбір кадрів в підрозділи поліції Іспанії здійснюється на конкурсній основі. Критеріями відбору служать: наявність громадянства, обмеження за віком (від 18 до 30 років), відсутність судимості, наявність дозволу на керування автотранспортними засобами категорій А і В. У світовому масштабі реалізована практика проведення спеціального психофізіологічного тестування кандидатів на службу в поліцію за допомогою поліграфа (детектор брехні), що є звичайною

процедурою. Незгода від проходження поліграфа тягне однозначну відмову в прийомі на службу.

Для попередження корупції в органах поліції США виділяються спеціальні співробітники, а також створюються відповідні структури. Пріоритетним напрямком у попередженні і припиненні корупції в органах поліції є ретельна робота зі скаргами громадян та внутрівідомчими скаргами на службові зловживання з метою отримання особистої вигоди. Керівництво поліції США несе персональну відповідальність за випадки корупції серед підлеглих. У разі висунення обвинувачення в корупції проти співробітника поліції робота його керівництва підлягає обов'язковій перевірці; крім цього, перевіряється робота підлеглих співробітника, щодо якого висунуто звинувачення в корупції. Велике значення в поліції США так само надається внутрішнім розслідуванням. Сенс внутрішніх розслідувань полягає в тому, що жоден дисциплінарний проступок (а також інші протиправні дії) не повинні залишатися без уваги керівництва.

Вивчення зарубіжного досвіду протидії корупційним злочинам у діяльності поліції окремих країн дає підстави висловити пропозиції щодо формування стратегії протидії корупційним правопорушенням в органах поліції України, зокрема: 1) завершення реформування міліції в поліцію у відповідності з міжнародними та європейськими стандартами; 2) вдосконалення критеріїв оцінки роботи поліції (у більшості випадків начальників поліції, їх заступників, начальників відділів (відділень) які систематично вимагають результатів роботи у вигляді певної кількості кримінальних та адміністративних правопорушень застосовуючи заходи дисциплінарного стягнення або погрожуючи їх застосуванням; іноді показники роботи звітного періоду порівнюють з минулим роком); 3) встановлення відповідного рівня доходів працівників поліції виконуваним посадовим обов'язкам. Обсяг і складність виконання повноважень працівників поліції, ненормований робочий час вимагає підвищення оплати їх праці. Для порівняння за кордоном представники аналогічних правоохоронних органів отримують у кілька разів більш високу заробітну плату; 4) розширення штату органів і підрозділів поліції висококваліфікованими працівниками; 5) вдосконалення

системи контролю за діяльністю поліції; 6) формування позитивного іміджу поліції серед громадськості; 7) заохочення громадян до активного сприяння виявленню та розкриттю службових зловживань серед органів поліції та інших правопорушень з ознаками корупції.

Коровник А.В., студент Черкаського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент Білик В.М.

ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Одним із стратегічних напрямів побудови демократичної держави в Україні є побудова основ громадянського суспільства. Стабільність української держави залежить від взаємодії держави і громадянського суспільства. Тому потреба реформування відносин органів внутрішніх справ України в умовах формування громадянського суспільства є нагальною.

Пріоритетне завдання правової демократичної держави визначається ст. 3 Конституції України – забезпечення прав і свобод громадян [4]. Стрімкий розвиток суспільних відносин змушує замислитися над зміною ролі, завдань і місця як державних органів загалом, так і правоохоронних органів, що забезпечують стабільність та правопорядок зокрема. Нормативно-правова основа, що формувалася від початку утворення незалежної держави і регулювала діяльність правоохоронних органів повинна зазнати змін форм та методів діяльності.

Проблема взаємодії правоохоронних органів і населення вже стала об'єктом вивчення і знайшла своє відображення в працях науковців різних галузей науки – А. Гречін, А. Греши, В. Іванов, В. Ребрій, О. Бандурка, Л. Берекашвілі В. Петров, В. Поліщук та інші.

Процеси взаємодії правоохоронних органів та населення можна звести до таких положень: 1) співробітництво, співпраця; 2) нейтралітет; 3) протиборство, конфлікт. Тому доцільним є не тільки забезпечення нормативно-законодавчого підґрунтя для правоохоронної діяльності, а й надання прав і обов'язків, які б сприяли соціальному забезпеченні населення. Така позиція стане основою для розвитку стосунків поліції і населення у напрямі співробітництва та співпраці.

Сприяння взаємодії населення та поліції є принцип ціленаправленості на цю взаємодію. До цього правоохоронні органи забезпечували правозахисні функції населення. А взаємодія із населенням відбувалася при долученні останнього до гучних справ із негативним наслідками для громадянського суспільства. Враховуючи недоліки минулого та спираючись на світовий досвід, закон України Про національну поліцію оголошує необхідністю вдалої взаємодії поліції та населення в умовах формування громадянського суспільства дотримання принципів – Людина понад усе, ставленні поліції до населення без будь-якої зневаги та байдужості, формування поваги до поліції всіма засобами – від роботи над підвищення професійного рівня та культурного розвитку до вироблення навичок охайного зовнішнього вигляду, інформування населення про діяльність поліції, залучення журналістів до всебічного висвітлення діяльності поліції. Розділ Громадський контроль Національної поліції забезпечує взаємодію поліції і населення не тільки за переліченими вище принципами, але й за допомогою залучення населення до спільних програм, заходів, проектів із поліцією [2].

Направлення діяльності поліції на взаємодію з населенням має свої перші результати. Перші соціологічні опитування свідчать, що населення сприйняло реформування правоохоронних органів позитивно. За даними опитування на кінець 2015 р. 81% жителів столиці вважав діяльність поліції ефективно, із них 35% – дотримуються думки, що поки що поліція не може реалізувати свої можливості в повній мірі [1].

Позитивні результати оцінки діяльності поліції шляхом соціологічного опитування отримали і на Львівщині. Так, кількість осіб, що довіряють поліції зросла з 19,1% до 40,3%. Зменшилася кількість осіб, які раніше не довіряли

правоохоронним органам – із 70,0% до 46,0%. Наслідком збільшення рівня довіри населення до поліції є їх взаємодія. Наприклад, за результатами того ж таки львівського опитування 82% жителів із різних причин вступили у контакт із поліцією та оцінили її діяльність як оперативну [3].

До того ж, потрібно відзначити, що населення також розуміє важливість взаємодії із поліцією і прописані принципи діяльності поліції є не лише де юре. Наприклад, відсоток осіб (у Львівській області) тих, хто вважає, що поліція повинна звітувати перед громадськістю сягає 75,6%; тих, хто вважає, що оцінювання діяльності поліції повинне здійснюватися з урахуванням думки населення – 47,3%; тих, хто вважає, що населення повинно брати участь у призначенні на певні посади в поліції – 30,3% [3].

Отже, оптимізація взаємодії поліції з населенням у контексті правоохоронної та правозахисної діяльності в умовах формування громадянського суспільства є актуальною та визначає мету – надання нового поштовху вітчизняним формам співпраці, що існували раніше, та запровадження перевіреного часом зарубіжного досвіду участі населення в правоохоронній та правозахисній діяльності поліції. Перші позитивні результати такої взаємодії вже мають місце в українському суспільстві.

Список використаних джерел

1. Жителі столиці вважають нову поліцію ефективною службою – опитування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unian.ua/society/1158846-jiteli-stolitsi-vvajaunut-novu-politsiyu-efektivnoyu-slujboyu-opituvannya.html>.

2. Мартиненко О. Стратегія розвитку органів внутрішніх справ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zib.com.ua/ua/print/101834-strategiyarozvitkuorganivvnutrishnihspravtekst-proektu.html>.

3. Результати соціологічного дослідження щодо діяльності міліції (поліції) та напрямків її реформування на Львівщині у 2014–2015 роках [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lv.npu.gov.ua/uk/publish/article/184646>.

4. Конституція України від 28 черв. 1996 р. / Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996. – № 30. – ст. 141.

Кірнос Л.В., студент 7-КМП курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент Кудерміна О.І.

СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПОЖЕЖНИХ-РЯТУВАЛЬНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поширеність фрази, що всі захворювання від нервів трансформувалася – всі захворювання від стресу. І небезпідставно. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я 45% всіх захворювань пов'язані зі стресом, а деякі фахівці вважають, що ця цифра в 2 рази більше [1, с. 3].

Психологи неоднозначно ставляться до цього поняття стрес, але найчастіше під стресом (від англ. Stress - тиск, напруження) розуміють емоційний стан, що виникає у відповідь на екстремальний вплив [2, с. 79].

У перекладі з англійської мови стрес означає тиск, натяг, зусилля, а також зовнішній вплив, що створює цей стан. Передбачається, що англійське слово stress походить від латинського stringere - затягувати [1, с. 9].

В той же час, Б.Х. Варданян визначає стресостійкість як особливе взаємодія всіх компонентів психічної діяльності, у тому числі емоційних. Він констатує, що стресостійкість можна більш конкретно визначити як властивість особистості, що забезпечує гармонійне відношення між всіма компонентами психічної діяльності в емоційній ситуації і, тим самим, сприяє успішному виконанню діяльності [3, с. 24].

На одну з істотних сторін стресостійкості звертає свою увагу П.Б. Зільберман, кажучи про те, що стійкість може бути недоцільним явищем, як наслідок відсутності адекватного відображення ситуації, що змінилася. [4, с. 20].

Як впливає з наведених визначень стресостійкості, даний феномен розглядається науковцями в основному, з функціональних позицій. Він аналізується як характеристика, що впливає на продуктивність та успішність діяльності, у тому числі пожежних-рятувальників.

На сучасному етапі розвитку суспільства, науки, появи нових високих технологій підвищується ризик виникнення масштабних катастроф, аварій, лих. У зв'язку із вищенаведеним, особливої гостроти набуває пошук ресурсних можливостей фахівців, що беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, а саме - фахівців пожежно-рятувальних формувань.

Пожежні-рятувальники виконують рятувальні роботи, пов'язані з пожежогасінням, з повеннями, з природними катастрофами та іншими непередбачуваними умовами, а також займаються ліквідацією наслідків екстремальних ситуацій (наприклад, дорожньо-транспортна пригода або нафтове забруднення). Рятувальна робота небезпечна та непередбачувана – хибне рішення або поведінка може поставити під загрозу як здоров'я або життя самого рятувальника, так і інших людей [5, с. 18], тому, рівень стресостійкості пожежних-рятувальників відіграє важливу роль в ефективному виконання ними службових обов'язків.

Важливою якістю, яка здатна регулювати рівень функціонального стану при несенні служби виступає емоційна стійкість, що дозволяє пожежному-рятувальнику зберігати необхідну фізичну і психічну працездатність в надзвичайних умовах. Емоційна стійкість може бути обумовлена мотивацією і рівнем домагань на досягнення високих результатів, а також знаком емоційного переживання, його тривалістю, глибиною [6, с. 98].

Формування професійної стійкості здійснюється в процесі повсякденної навчальної діяльності працівників ДСНС, в ході виконання повсякденних завдань. У ході підготовки до виконання службових обов'язків пожежних-рятувальників ДСНС передбачено формування широкого спектра необхідних для виконання професійної діяльності якостей. Однак досвід виконання завдань в екстремальних умовах показує, що не кожна якість, раніше сформована, може проявитися у рятувальника при зміні умов діяльності (погода, рельєф місцевості, видимість, вплив негативних чинників аварії, катастрофи, стихійного лиха та ін.), особливо при переході до проведення аварійно-рятувальних робіт.

Отже, тресостійкість – це здатність протистояти сильним негативним емоційним впливам, що викликають високу психічну напруженість, оскільки діяльність пожежного-рятувальника протікає в умовах значних психологічних

навантажень [7, с. 17]. Стреси в діяльності пожежних-рятувальників є неминучими. Тому, ефективність та успішність виконання поставлених службових завдань багато в чому залежить від психологічної стійкості пожежних-рятувальників, невід'ємною частиною якої є стресостійкість.

Список використаних джерел

1. Рутман Е.М. Чи треба тікати від стресу? – М.: Фізкультура і спорт, 1990.
2. Рогов Є. І. Емоції і воля. – М.: Гуманит. Вид. Центр ВЛАДОС, 1999.
3. Варданян Б.Х. Механізми саморегуляції емоційної стійкості // Категорії, принципи і методи психології. Психологічні процеси. – М.: 1983.
4. Зільберман П.Б. Емоційна стійкість оператора. / / Нариси психології праці оператора. – М.: Наука, 1974.
5. Шувалов М.Г. Основи пожежної справи: Учеб. для рядового і мол. поч. складу протипожежне. Служби. – 4-е вид., Испр. і доп. – М.: Стройиздат, 1998.
6. Шленков А. В. Психологічне забезпечення професійної підготовки співробітників Державної протипожежної служби МНС Росії. Дисс. На соіск. Наукового ступеня доктора псих. Наук. – С-Пб.: 2009.
7. Лебедев В. І. Особистість людини в екстремальних умовах. – М.: Наука, 2001.

Куцак Д.Б., слухач 4-В курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Дрозд О.Ю.*

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ФОРМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

В умовах побудови демократичної правової держави діяльність поліції повинна базуватись на безумовному дотриманні законності. Володіючи особливою компетенцією в сфері адміністративно-наглядової діяльності, працівники поліції

несуть підвищену відповідальність за застосування нормативно-правових актів. Одним із важливих способів забезпечення законності виступає громадський контроль за діяльністю Національної поліції України.

На сучасному етапі розвитку України одним з найактуальніших питань є залучення громадськості до процесу здійснення контролю і, як результат цього, ефективності та прозорості діяльності поліції.

Актуальність дослідження базується на необхідності подолання протиріччя між потребою застосування світових та європейських стандартів забезпечення прав і свобод людини та відсутністю належного теоретико-методологічного й науково-прикладного підґрунтя реалізації нових підходів до проблем забезпечення законності в діяльності поліції.

Що стосується діяльності поліції, то можна визначити дві сфери законності. По-перше, професійна діяльність (наприклад, з профілактики правопорушень, охорони громадського порядку, розкриття і розслідування злочинів), яка спрямована на забезпечення суворого, обов'язкового дотримання, виконання громадянами, посадовими особами, організаціями і установами норм права, що охороняють суспільство від злочинних посягань, забезпечують порядок у громадських місцях тощо. Це є зовнішня сфера законності, яка є основною ціллю функціонування. По-друге, внутрішня сфера законності (наприклад, відповідність закону діяльності поліції, їх підрозділів, окремих працівників). Цю сферу можна визнати засобом досягнення основної мети діяльності Національної поліції України [1].

На жаль, й досі фіксуються випадки порушень законності працівниками поліції, які вчинюють злочини, як правило, використовуючи своє службове становище.

Серед протиправних дій найчастіше зустрічаються: перевищення влади та службових повноважень; посадові злочини та злочини проти правосуддя; зловживання службовим становищем, враховуючи отримання неправомірної вигоди, примушення до давання показань [2, с. 612]. Особливу загрозу мають випадки співробітництва з організованими злочинними угрупованнями, які виявляються у тому, що працівники перебувають на утриманні організованих кримінальних структур чи навіть беруть безпосередню участь у злочинній діяльності.

Корисливе використання працівниками поліції свого службового становища, крім загальнокримінальних злочинів, фіксується на фоні таких фактів неприйняття законних заходів до викриття злочинців, як: незаконне припинення кримінальних проваджень; укриття кримінальних праворушень від обліку; перекручення звітів про результати протидії злочинності; фальсифікації матеріалів попередньої перевірки органів слідства.

Окремі факти вчинення злочинів працівниками поліції підривають довіру населення до діяльності всієї системи правоохоронних органів.

Саме тому законність – один з найважливіших принципів діяльності Національної поліції України. Цей принцип виражається як у правоохоронному характері самої діяльності поліції, так і в тому, що ця діяльність здійснюється на основі чіткого та неухильного дотримання законів і підзаконних нормативних актів.

Отже можна зробити висновок, що законність у діяльності поліції виявляється, по-перше, у тому, що їх структура та компетенція визначені у законах та підзаконних нормативних актах, а по-друге, у тому, що неухильне дотримання законності у діяльності є показником рівня та результатом роботи правоохоронних органів.

Підкреслимо, що зміцнення законності в діяльності поліції досягається засобами матеріального, організаційного, психологічного та юридичного характеру, щоб, з одного боку, не допустити дій, що порушують права і свободи громадян, а з іншого – забезпечити ефективне виконання працівниками поліції своїх професійних обов'язків.

Список використаних джерел

1. Бондар Ю. Законність у діяльності органів внутрішніх справ / Ю. Бондар // Міжнародна поліцейська енциклопедія. – У 10-ти т. – Т. I. – К.: Видавничий Дім Ін Юре, 2003. – С. 224.

2. Смаворинський Б. Органи внутрішніх справ (порушення законності) / Б. Смаворинський // Міжнародна поліцейська енциклопедія. – У 10-ти т. – Т. II. – К.: Видавничий Дім Ін Юре, 2005. – С. 611–612.

Левченко В.Г., слухач 4-В курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Дрозд О.Ю.*

ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ – ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Одним із пріоритетних завдань української держави на сучасному етапі її розвитку є забезпечення режиму законності в суспільних відносинах. Успішне виконання складних і відповідальних завдань, що стоять перед Національною поліцією України, знаходиться в прямій залежності від рівня дотримання особовим складом вимог законності і службової дисципліни [2].

Незважаючи на численні вимоги щодо дотримання законності в діяльності поліції, ситуація у цій сфері потребує значного покращення. Зокрема, існують непоодинокі випадки скоєння працівниками поліції резонансних надзвичайних подій, серед яких злочинні прояви, корупційні діяння тощо.

В Україні про конфлікт інтересів вперше було згадано в Загальних правилах поведінки державного службовця від 23 жовтня 2000 року.

Конфлікт інтересів виникає тоді, коли посадовці під час своєї діяльності мають прийняти рішення, яке може вплинути на їхні приватні інтереси. Відповідно до ст. 1 Закону України Про засади запобігання корупції потенційний конфлікт інтересів - наявність у особи приватного інтересу у сфері, в якій вона виконує свої службові чи представницькі повноваження, що може вплинути на об'єктивність чи неупередженість прийняття нею рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [1].

Реальний конфлікт інтересів - суперечність між приватним інтересом особи та її службовими чи представницькими повноваженнями, що впливає на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, або на вчинення чи невчинення дій під час виконання зазначених повноважень [1].

Питанню врегулювання конфлікту інтересів присвячений також окремий розділ Загальних правил поведінки державного службовця.

Працівник поліції зобов'язаний у межах своїх повноважень уживати заходів щодо недопущення конфлікту інтересів, а саме будь-якої можливості виникнення суперечностей між особистими інтересами особи та її службовими повноваженнями, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи невчинення дій під час виконання наданих їй службових повноважень.

Обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, повинні бути усунуті до того, як працівник поліції буде призначений на посаду.

У разі коли обставини, що можуть призвести до виникнення конфлікту інтересів, склалися після призначення на посаду, працівник підрозділу поліції повинен невідкладно повідомити в письмовій формі свого безпосереднього керівника про наявність конфлікту інтересів.

Якщо працівнику поліції стало відомо про наявність конфлікту інтересів у інших працівників, йому необхідно повідомити про це свого безпосереднього керівника.

Безпосередній керівник зобов'язаний ужити всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання конфлікту інтересів, шляхом доручення виконання відповідного службового завдання іншій посадовій особі, особистого виконання службового завдання чи в інший спосіб, передбачений законодавством.

Керівник не має морального права:

- перекладати свою відповідальність на підлеглих;
- використовувати службове становище керівника в особистих інтересах;
- проявляти формалізм, чванство, зарозумілість, грубість, застосовувати рукоприкладство стосовно підлеглих;
- обговорювати з підлеглими дії вищих начальників;
- позичати гроші у підлеглих працівників, приймати подарунки, використовуючи своє службове становище [2].

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що дотримання вимог щодо врегулювання конфлікту інтересів є одним із

важливих аспектів забезпечення законності в діяльності поліції. Але для цього необхідно об'єднання спільних зусиль та сумлінне відношення кожного працівника – від керівництва до звичайного працівника поліції.

Список використаних джерел

1. Про засади запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>.

2. Методичні рекомендації Міністерства юстиції України Запобігання і протидія корупції в державних органах та органах місцевого самоврядування. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0020323-13/page>.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

Мариненко В.М., слухач 2-го курсу факультету № 1 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук *Муратова Д.Б.*

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК БЛАГОДІЙНИЦТВА В УКРАЇНІ

Нині про благодійність думає, якщо не говорить чи не кожен, проте, мало хто розмірковує над сутністю цієї справи, окрім очевидної поваги в очах соціуму.

Ідея зародження благодійності своїм корінням сягає початку епохи Античності. Саме в цей час в Римській державі популярності набуває меценатство (допомога нужденним на взаємовигідних засадах). Особливо прославився в цьому ремеслі Гай Цільний Меценат – державний діяч, покровитель поетів, митців, який вчиняв добродійні жести лише з однією метою – прославлення себе у творчості останніх. Звідси й сучасний термін меценатство, щоправда, в дещо інакшому розумінні та трактуванні, зокрема, в частині добровільної та безкорисливої допомоги.

Однак, повертаючись до еволюції благодійництва, варто зазначити, що останнє своєму остаточному формуванню та розквіту все-таки має завдячувати християнству. Адже, саме друга заповідь Ісуса Христа – Любов до ближнього сформувала платформу для розвитку благочинності, як суспільно важливого явища.

У Київській Русі разом з прийняттям християнства відкрилося й нове дихання в опіці про бідних: роздача милостині, будівництво спеціальних будинків для нужденних – це далеко не вичерпний перелік добродійнь того часу. Подекуди добродійність носила навіть примусовий характер. Відомо, що князь Володимир статутом 996р. офіційно зобов'язав духовенство займатися громадським піклуванням, визначивши десятину на утримання монастирів, церков, богаділень і лікарень. Продовжував благочинний шлях Володимира Великого і його наступник Ярослав Мудрий, який окрім особистої участі в будівництві шкіл для сиріт, формально затвердив благодійництво, шляхом внесення до Церковного та Земського статутів спеціальних розділів, присвячених благодійності. Сестра князя Володимира Мономаха – Анна Всеволодівна відкрила в Києві за власні кошти жіноче училище для різних станів суспільства, поміж тим, й сама активно долучалася до виховання учениць.

В епоху Нового часу спостерігається певна неоднозначність в еволюції благодійності: з однієї сторони, певний спад в розвитку, зумовлений тодішніми порядками Російської імперії (хоча про повний занепад говорити все ж не варто, адже окремі філантропні жести влади все-таки мали місце, зокрема, заслугове уваги наказ Катерини II про створення та утримання лікарень, сирітських будинків та будинків для душевнохворих чи, скажімо, відкриття у 1802 році імператорського людинолюбного центру). З іншої сторони – створення історично помітних та важливих закладів освіти, що істотно змінили саме розуміння благодійності, як такої в Україні. Йдеться про відкриття Острозької та Києво-Могилянської академій. Для яких княгині Гальшка Острозька та Гальшка Гулевичівна пожертвували чи не все своє майно.

Як бачимо, не дивлячись на дух епохи в територіальному сенсі, меценатство в Україні все ж набирало обертів. Люди в

освітньо-культурних цілях ладні були жертвувати чи не всіма статками заради інших, їхнього виховання та культурного розвитку. Все це говорить про неабияку історичну платформу формування благодійництва в Україні.

Продовжуючи історичний екскурс в минуле, поступово наближаємося до Новітніх часів, адже саме в цей час спостерігається новий виток в еволюції благочинності, з-поміж іншого й завдяки діяльності товариства Червоного Хреста. По всій Російській імперії відкриваються благодійні заклади. Все більшої популярності набуває добровільне залучення до суспільної роботи лікарів. Помітним центром благодійності в цей час стає Одеса. В тодішніх меценатських проектах брали участь чи не всі верстви суспільного життя: купці та вчителі, лікарі і навіть представники графств. Серед відомих благочинством жінок помітно виділяється Роксана Едлінг: відкриття жіночого монастиря, будівництво притулків, створення тюремних комітетів – це далеко не весь перелік благодіянь пані Едлінг. Чимало уваги приділялося й духовній сфері життя суспільства Одеси: на березі Чорного моря активно будуються нові храми, відкриваються нові духовно-навчальні заклади, активно та систематично жертвується майно на розбудову останніх.

На сьогодні, здавалося б усе є для розквіту благодійництва в Україні: багата історія, колосальний досвід, ресурсна основа, однак не все так просто, як може видатись на перший погляд. На сьогодні в Україні налічується близько однієї тисячі благодійних організацій, які після набрання чинності 3 лютого 2013 року Закону України Про благодійну діяльність та благодійні організації [1] були зрівняні в статусі за територіальним принципом. Цей Закон хоча й вирішив деякі проблеми українського благодійництва, з-поміж інших, складність процедури реєстрації благодійної організації чи, приміром, недостатня прозорість збору пожертв, все ж залишив й багато питань невирішеними й чимало – з двозначним розумінням, однак, це вже предмет наступної статті. Як окрему проблему нинішньої української благодійності слід виділити – низький рівень довіри громадян до діяльності благодійних організацій, адже деякі з них за останні роки напрацювали сумнівну репутацію, що, на жаль, істотно вплинула на цю сферу в цілому.

Наостанок варто зазначити, що, незважаючи, на певні вразливі моменти українського благодійництва, зокрема, й в частині правової регламентації, в 2015 році у Рейтингу світової благодійності (World Giving Index) Україна із 150 сходинки піднялася на 95, що, однозначно вказує на прогрес у цій сфері, зумовлений, насамперед, активною участю наших громадян в допомозі ближнім. Для прикладу, беручи участь у зборах продуктів харчування, медикаментів для безпритульних тварин, приємно спостерігати тенденцію до збільшення кількості волонтерів, особливо серед молодого покоління, прояву надзвичайної доброзичливості серед людей-пожертвувачів, що, вочевидь, говорить про інтенсивне пробудження одвічних людських цінностей: любові, добра, справедливості.

Список використаних джерел

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 573 : станом на 02 верес. 2014 р. // Відомості Верховної Ради. – 2013. – № 25. – Ст. 252.

Могілевська К.С., студент 7-КМП курсу навчально-наукового інституту № 4 національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент *Кудерміна О.І.*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНДРОМУ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ» ПРАЦІВНИКІВ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ

Аналіз проблеми синдрому професійного вигорання особистості набуває особливого значення у наш час. Його актуальність пояснюється, по-перше, тим, що професійна діяльність є однією з провідних практично для кожної людини, і природно, накладає свій відбиток на його особистість. Другий аспект актуальності даної проблеми - це недостатня кількість досліджень з даного питання в окремих галузях людської діяльності [1, с. 10]. Необхідно підкреслити, що професія медика має величезну соціальну важливість, тому що на нього полягає велика

відповідальність не тільки за фізичне здоров'я пацієнта, але і за його психічне здоров'я і соціально-психологічну адаптацію.

В даний час ряд фахівців висловлює стурбованість щодо того, що сама по собі приналежність до професії медичного працівника сприяє розвитку хворобливих станів особистості. Це може проявлятися у вигляді розчарування в професії, деморалізації особистості, наростаючої схильності до роздумів про те, щоб залишити цю професію, а також погіршення психічного здоров'я, зниження стійкості шлюбів, розвитку схильності до вживання психоактивних речовин та алкоголю.

Вияткове значення для виявлення причин, що призводять до виникнення професійного вигоряння, має вивчення особистісних особливостей медика, а також специфіки організаційної культури медичного колективу. Аналіз причин появи вигоряння у медичних працівників та його наслідків набуває особливої актуальності, оскільки грамотна діагностика, корекція і профілактика розвитку вигоряння можуть допомогти в припиненні розпочатого процесу вигоряння або попередити його виникнення. Це дозволяє зберегти медика як здорову особистість і ефективного професіонала. Оцінка схильності до психічного вигоряння має велике значення для аналізу процесу професійного становлення особистості, для планування її професійної кар'єри.

До трьох основних чинників, що відіграють істотну роль в виникненні професійного вигоряння медичних працівників, відносять такі: особистісний, рольовий і організаційний.

Серед особистісних особливостей, що сприяють вигорянню, Х.Дж. Фрейнденберг виділяє емпатію, гуманність, м'якість, ідеалізування, інтровертність, фанатичність. Значимість роботи є бар'єром для розвитку вигоряння. У той же час незадоволеність професійним зростанням, потреба в підтримці, сприяє його виникненню [2, с. 7].

Рольовий фактор по К. Кондо проявляється у рольовій конфліктності, рольовій невизначеності.

До організаційних чинників, сприяючих розвитку вигоряння, відносять: багатогодинний характер роботи, що не оцінюється належним чином та вимагає виняткової продуктивності; неадекватність змістом роботи характеру керівництва з боку начальства і т.д.

Як зазначає В.І. Ковальчук, серед організаційних чинників вигорілі особи вказують на такі причини вигорання: надмірний рівень напруги і обсяг роботи, особливо при нереальних термінах її виконання. [2, с. 90].

Основними факторами, що безпосередньо впливають на виникнення професійного вигорання медпрацівників є:

- висока насиченість робочого дня, зумовлена спілкуванням з людьми, в більшості випадків мають різні захворювання;

- велика кількість різних за змістом і емоційної напруженості міжособистісних контактів;

- висока відповідальність за результат спілкування з пацієнтами та колегами;

- певна залежність від колег і пацієнтів;

- необхідність розуміти індивідуальні особливості, домагання і експектації колег і пацієнтів;

- часті домагання на неформальні відносини при вирішенні проблем пацієнтів;

- конфліктні або напружені ситуації спілкування, викликані недовірою, незгодою пацієнтів, що проявляються в різних формах відмови від подальшої взаємодії [2, с. 121].

Узагальнюючи вищенаведене ми можемо констатувати, що професійне вигорання це синдром, який розвивається на тлі хронічного стресу і веде до виснаження емоційно-енергійно і особистісних ресурсів працюючої людини. Професійне вигорання виникає в результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної розрядки або звільнення від них. По суті, професійне вигорання – це дистрес або третя стадія загального адаптаційного синдрому – стадія виснаження (за Г. Сельє). Водночас, професійне вигорання, – це не тільки комунікативне навантаження (інтенсивність, тривалість і когнітивна складність ситуацій спілкування в медицині), але і невисока матеріальна винагорода. Вона викликає появу незадоволеності якістю життя: переживання соціальної несправедливості і незахищеності, втрата соціальної престижності і рольового статусу професії лікаря, медичної сестри, фельдшера.

Список використаних джерел

1. Водоп'янова, Н.Є. Синдром вигорання: діагностика та профілактика [Текст] /Н.Є.Водоп'янова, Е.С.Старченкова.- СПб.:Питер, 2009. – 320 с.

2. Винокур В.А., Рибіна О.В. Синдром професійного вигорання у медичних працівників: психологічні характеристики та методичні аспекти діагностики//Психодіагностика та психокорекція/Керівництво для лікарів і психологів.- СПб .: Питер, 2008. – 384 с.– Гл.7. – С.205–235.

Нечай В.В., студент 6-МК курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Доценко О.С.*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ

Проходження державної служби [1] є складовою інституту державної служби, який об'єднує норми, що визначають [2]: формування кадрового резерву;вступ на державну службу;просування (переміщення) по службі;щорічну оцінку та атестацію;професійне навчання;підстави й способи припинення державної служби.

Реалізація державно-службових відносин – це найважливіший елемент інституту державної служби, оскільки на цьому часовому відрізку реалізується правовий статус державного службовця, що передбачає послідовну зміну державним службовцем посад та багатьох чинників, які характеризують державно-службове правове становище службовців.

Розглянемо деякі погляди науковців на категорію проходження державної служби.

Так наприклад, Ю.М Старилов вважає, що проходження державної служби – це тривалий процес, що починається з виникнення державно-службових відносин, тобто з моменту заміщення посади державного службовця, з подальшим

переміщенням працівника по службі, проведенням оцінки і атестації службовців, і закінчується припиненням державно-службових відносин. Інститут проходження державної служби складається з організації добору кадрів в управлінський апарат, здійснення переміщень працівників по службі, встановлення і реалізації способів звільнення з державної служби.

Проходження державної служби є підінститутом правового інституту державної служби, який об'єднує правові норми, що встановлюють наступні питання: заміщення державних посад, спеціальна професійна підготовка співробітників різних державних органів, сумісництво, реальне виконання службовцями своїх посадових обов'язків і реалізація прав, порядок присвоєння кваліфікаційних розрядів, спеціальних звань; заохочення службовців і притягнення їх до відповідальності, атестація державних службовців, просування (переміщення) по службі, умови служби, спеціально-правовий захист (гарантії, пільги, компенсації) державних службовців, підстави і способи припинення державної служби [3].

На думку Ноздрачова О.П., терміном проходження державної служби позначаються будь-які переміщення на державній службі після первинного призначення на державну посаду (прийняття на державну службу) [4].

Під проходженням державної служби він має на увазі певні юридичні факти, що характеризують службово-правовий стан державного службовця, який відображається в його особовій справі. До таких фактів відносяться: заміщення більш високої вакантної посади; присвоєння чергового кваліфікаційного розряду; збільшення розміру грошового утримання; зарахування до кадрового резерву; направлення на перепідготовку і підвищення кваліфікації; направлення на стажування (тимчасове випробування на посаді).

Такі ж юридичні факти, що характеризують службово-правовий стан державного службовця, називає Біла Л.Р. у своєму навчально-методичному посібнику [5]. При цьому додає, що проходження державної служби містить у собі прийняття на державну службу, просування по ній службовців, стимулювання їхньої праці, вирішення інших питань, пов'язаних із службою.

Лаврінчук І.П. зазначає, що такий суспільний інститут, як проходження державної служби, за правовими ознаками являє

собою зміну в службово-правовому становищі працівників, що відбувається у зв'язку чи на підставі обставин, які породжують, змінюють або припиняють службово-трудові відносини. У ролі зазначених обставин виступають: прийняття на державну службу, атестування, переміщення по службі, присвоєння працівникам кваліфікаційних розрядів, категорій, спеціальних звань, рангів, підстави припинення служби [6].

Дубенко С.Д. вважає, що інститут проходження державної служби складається з організації добору кадрів в управлінський апарат, здійснення переміщень працівників по службі, встановлення і реалізації засобів звільнення з державної служби [7].

Ничипоренко В.С. та Охотський Є.В. трактують поняття проходження державної служби як складової частини державної служби та реалізації її соціальних функцій. Під проходженням державної служби вони розуміють систему дій та організаційних заходів, які спрямовані на реалізацію принципу рівного доступу до державної служби, визначають порядок і підстави прийняття на державну службу, випробування, виконання посадових повноважень, заохочення та застосування дисциплінарних стягнень, присвоєння класних чинів, проведення конкурсів, атестацій, а також припинення державної служби [8].

Як бачимо, є розбіжність у визначенні поняття проходження державної служби. Одні автори включають до нього прийняття на державну службу, організацію добору кадрів в управлінський апарат, інші – вважають, що під проходженням державної служби слід розуміти переміщення на державній службі після прийняття на державну службу, з моменту заміщення посади державного службовця.

З визначень наведених в законах, літературних джерелах, витікає можливість розглядати поняття проходження державної служби у вузькому та в широкому розумінні, а саме:

– у вузькому розумінні проходження державної служби – це процес перебування на державній службі з моменту виникнення державно-службових відносин до їх припинення, переміщення по службі, присвоєння рангів, вирішення інших питань, пов'язаних із службою;

– у широкому розумінні, до визначення поняття у вузькому розумінні слід додати питання, пов'язані з прийняттям на державну службу та припиненням державної служби.

Аналіз викладеного дає підстави розглядати проходження державної служби як тривалий організаційно-правовий процес, що починається з прийняття на державну службу і виникнення державно-службових відносин, подальшого переміщення по службі і закінчується припиненням державної служби; процес, який забезпечує реалізацію правового статусу державної служби, комплектування якісного складу державних службовців, виконання ними посадових обов'язків, управлінських та інших функцій.

Список використаних джерел

1. Державне управління в Україні : навч. посіб. / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. - К. : СОМІ, 1999. - 266 с.
2. Оболенський О.Ю. Державна служба: підручник / О. Ю. Оболенський.- К.: КНЕУ, 2006. – 472 с.
3. Стариков Ю. М. Служебное право :учебник / Ю. М. Стариков. – М.: Изд-во БЕК, 2012. – 698 с.
4. Ноздрачев А. Ф. Государственная служба : [учебник для подготовкигосударственных служащих] / А. Ф. Ноздрачев. – М.: Статут, 2009. – 592 с
5. Біла Л.Р. Організація державної служби в Україні : [навч.-метод. посіб.] / Л. Р. Біла.– Одеса:Юрид. л-ра, 2014. – 26 с.
6. Лаврінчук І. П. Особливості правового регулювання проходження служби державними службовцями / І. П. Лаврінчук // Право України. – 2008. – № 3. – С.23–27.
7. Дубенко С. Д. Державна служба і державні службовці в Україні : [навч.-метод. посіб.] / С. Д. Дубенко. – К. : Ін Юре, 2014. – 244 с.
8. Коваленко В. В. Вибір нової моделі державної служби України як сучасна наукова проблема // Право України. –2011. – № 11. – С. 64–68.

Пономаренко В.С., студент 6-КМ-1А курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: доктор психологічних наук, доцент Кудерміна О.І.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ

Проблема корупції є традиційною для України. Незважаючи на наявний міжнародний досвід та активні внутрішньодержавні дії – боротьба з корупцією з кожним роком все більше зазнає поразок. Міжнародні експерти даючи оцінку стану корупції в Україні і зазначають, що вона залишається в групі підвищеного ризику, стоячи у рейтингу на одній сходинці з Камеруном, Іраном, Нігерією, Центральною африканською республікою та Папуа новою Гвінеєю. Корупція в Україні, незважаючи на зміну політичних векторів, не зменшується, а в деяких сферах навіть зросла на 5–18%. На думку українців, найбільш корумпованими сферами є судова система – 66%, правоохоронні органи – 64% та охорона здоров'я – 54%. Водночас найчастіше давати хабарі громадянам України доводилося правоохоронним органам – 49%, медичним установам – 41%, освітнім закладам – 33% [3].

Жителям України доводиться вдатися до корупційних дій навіть для реалізації своїх законних прав. За статистикою 60,5% жителів України визнають випадки, коли давали хабара для ухвалення законного рішення, а 47,5% українців – про випадки хабарництва для ухвалення незаконного рішення [2].

Як бачимо зі статистики проблема з корупцією в країні стає все більш загостреною. Корумпованими стали навіть ті сфери, які повинні боротися з даним явищем. Сьогодні ж хабарництво можна спостерігати від найнижчих прошарків населення до самої верхівки політиків, високих державних службовців. І через те, що існує чітка межа між якістю життя, не лише матеріальною, а й соціальною, різних прошарків населення, люди вже змирилися з корупцією, та сприймають її як невід'ємну частину життя та взаємовідносин, і не вважають її проблемою, яку можливо вирішити.

На наш погляд, суттєвою проблемою є те, що населення не розуміє всю вагу даної проблеми та зневірюється в тому, що можна її вирішити. Насправді ж, в нашій країні існує велика кількість законодавчих актів, які повинні слугувати процесу усунення корупції, але вони не діють. Наприклад, Закон України Про засади запобігання і протидії корупції. Також існують і законодавчі документи міжнародного права, які Україна ратифікувала, але й вони не діють в нашій країні. Прикладом є Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції.

Для того, щоб знати, що розуміти під корупцією необхідно дати чітке та обгрунтоване визначення цьому терміну. Корупція – це використання особою наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [1].

Наведене визначення дозволяє виокремити певні причини корупції:

- розвиток ринкової економіки відбувається нерівномірно. Негативні наслідки кризових явищ економіки сприяють умовам для збільшення обсягів її тіньового сектору. За таких умов знижується ефективність ролі держави в регулюванні економікою та зменшується контроль над процесами поза правового поля;

- чітке розмежування населення на різні прошарки за доходом та соціальним становищем в суспільстві. Дана проблема є досить загостреною, тому що за допомогою хабарів деякі люди отримують можливості володіти певним майном, отримувати дозволи на незаконний бізнес та забезпечувати високе соціальне становище в суспільстві. Проте люди, які не дають хабарі, не мають можливості отримувати більший дохід та бути соціально забезпеченими;

- невідповідність умов введення бізнесу чинному законодавству. В умовах швидкого, а в деяких сферах і випереджаючого розвитку бізнесу законодавство не завжди є актуальним та не має можливості контролювати певні процеси

на ринку. Через таку проблему з'являються тіньові шляхи вирішення проблем;

- відокремлення підприємцями морально-етичних та законодавчих норм. Часто ці дві складові бізнесу знаходяться у протистоянні, через те, що підприємства досить рідко враховують інтереси держави та суспільства в веденні бізнесу. Через це підприємці виходять у тінь через хабар;

- суперечності в політичній системі, які представлені владою і бізнесом. Відомо, що поєднання влади і бізнесу – це олігархія, яка посилює дію тіньової економіки. Негативним наслідком існування олігархії є не лише лобіюванням інтересів бізнесменів у владі через прийняття потрібних їм законів з метою створення сприятливих умов для їхнього бізнесу, а й недоодержання державною казною величезних коштів. А це, у свою чергу, не дає можливості державі виконувати свої прямі обов'язки – розв'язувати соціальні проблеми;

- становлення складних умов виживання у ринкових відносинах. Багато підприємців стикаються з проблемою отримання документів, дозволів та інше і для того, щоб уникнути їх, вони часто залучають методи хабарництва ;

- затягнутий процес прийняття рішень. Більшість чиновників зволікають з прийняттям рішень, деякі через недостатній кваліфікаційний рівень, а деякі – навмисно. Така ситуація звичайно провокує людей до хабарництва, тому що воно значно пришвидшує процес, а згодом, унеможлиблює ділові відносини без хабара.

В Україні існує цікавий вислів – в Україні багато хто бореться з корупцією,але корупція завжди перемагає. Попри свою наївність, народна логіка якимось дивним чином точно відображає реальність.

Така ситуація в країні потребує радикальних змін не лише в законодавчому полі, а й на практиці. Значна кількість науковців присвячує свої праці даній проблематиці, але, нажаль, вона досить не втрачає своєї актуальності. Водночас, більшість дослідників згодні з думкою, що дієвим може бути тільки механізм, що буде базуватися на наступних принципах:

- верховенство права;
- законність;

- комплексне здійснення правових, політичних, соціально-економічних, інформаційних та інших заходів;
- пріоритетність запобіжних заходів;
- невідворотність відповідальності за вчинення корупційних правопорушень;
- відкритість та прозорість діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
- участь громадськості у заходах щодо запобігання і припинення корупції.

Для подолання проблеми корупції в Україні насамперед потрібне удосконалення правової системи, дієвий контроль за правоохоронними органами, дотримання та виконання законів, а також рівняння на досвід інших країн. Ще важливо дати впевненість народу в тому, що за виявлення ними корупційних дій та вживання санкцій, вони не будуть боятися про наслідки таких дій.

Важливим засобом протидії корупції як різновиду зловживання службовими особами законодавством і владою є впровадження рівності громадян і держави перед законом і судом. Саме відсутність цього принципу сьогодні приводить до того, що державні службовці під виглядом реалізації пріоритету державних інтересів зловживають своїми повноваженнями.

Варто розробити і запровадити комплексні технології протидії корупції по основним сферам: державне управління, місцеве самоврядування, правосуддя, будівництво, освіта, медицина. Ці технології мають складатися з комплексу адекватних заходів, керованих з єдиного спеціального органу: аналітика, експертиза, розвідка, розслідування, судівництво.

Проте ми вважаємо, що доцільним є запровадження зарубіжного досвіду для боротьби з корупцією в Україні. Доречно розглянути 6 найоригінальніших методів боротьби з даною проблемою в різних країнах [4]:

1. В Індії, де хабарництво є практично нормою і будь-які питання вирішуються за участю посадових осіб, громадською організацією по боротьбі з корупцією П'ята колона в 2010 році була випущена купюра, якою пропонується розраховуватися з вимагачами. Виглядає ця банкнота так само, як звичайна, але замість напису підробка грошей переслідується законом мається попередження – хабарництво переслідується законом. Купюра

має номінал нуль рупій. За повідомленнями представників П'ятої колони, товариство з ентузіазмом сприйняло цю ідею, і тираж банкнот розійшовся дуже швидко.

2. Незвичайний прийом використовується в Празі (Чехія). Місцева туристична компанія пропонує гостям міста взяти участь у так званому Корупційному турі – це тригодинна екскурсія, під час якої відвідувачам показують розкішні особняки, будинки і ділянки чиновників та інших представників влади, які мають зв'язок з гучними політичними справами про хабарі. Екскурсії не тільки користуються популярністю у туристів, але і підтримуються чеським урядом, які позначають корупцію як найбільше соціальне зло.

3. Якщо в Україні існує таке поняття, як презумпція невинності, то в Гонконгу серед чиновницького апарату в ходу вираз презумпція корумпованості. Для сучасного Гонконгу чиновник, що бере хабарі, – нонсенс. Але ще 30 років тому це вважалося звичайною справою і 90% службовців були корумповані. У 1974 році була організована держструктура під назвою Незалежна комісія проти корупції (НКПК), з дуже високими зарплатами співробітників, з офіцерами, котрі підпорядковувалися тільки особисто губернатору і зі сторонніми громадськими спостерігачами, що склалися суцільно з інтелігенції і бізнесменів. Держслужбовцям, що жили на широку ногу, доводилося самим доводити, що майно було набуте ними законно. Якщо цього не вдавалося, їх чекав арешт і конфіскація майна. Також велику роль у боротьбі з корупцією зіграли громадяни, які брали участь у роботі Незалежної комісії шляхом скарг, інформуючи владу про випадки хабарництва, а також журналісти, активно висвітлювали всі гучні процеси. Результат воістину приголомшливий – за 30 років рівень корумпованості вдалося знизити з 90% до 3%.

4. У Китаї, де антикорупційне законодавство вважається одним з найжорсткіших у світі, всіх чиновників, помічених або запідозрених у махінаціях, чекає суворе покарання аж до страти. Також практикується відрубання рук хабарникам. З 2003 року було публічно розстріляно 10000 чиновників, вина яких була доведена, ще 120 тисяч отримали по 10–20 років ув'язнення. Поряд з жорстокими способами боротьби з корупцією, в Китаї використовуються гумористичні. Центральною комісією Комуністичної партії Китаю з перевірки дисципліни було

запропоновано населенню одного з найбільш бідних повітів Цюсянь намалювати на спеціально призначених для цього стінах будинків карикатури, що викривають чиновників в хабарах. Надалі ці комікси були розміщені на офіційному сайті Комісії, що, з комплексом інших заходів, за відомостями статистики партії, призвело до зниження повідомлень про корумпованість чиновників на 221%.

5. У Пакистані, що поділяє разом з Росією 127 рядок у корупційному рейтингу, проводиться щорічний загальнодержавний конкурс дитячого малюнка. Роботи переможців про поганих дядьків публікуються на сторінках спеціальної брошури і навіть на рекламних білбордах.

6. Прикладом комплексної боротьби з корупцією є антикорупційна стратегія Нідерландів, яка включає такі процедурні та інвестиційні заходи, як:

- постійна звітність та гласність у питаннях виявлення корупції і обговорення наслідків – покарання за корупційні дії. Щорічно міністр внутрішніх справ доповідає парламенту про виявлені факти корупції та вжиті заходи щодо покарання осіб, причетних до корупції;

- розробка системи моніторингу можливих місць виникнення корупційних дій у державних та громадських організаціях і суворого контролю за діяльністю осіб, які там працюють;

- створення системи прав і обов'язків посадових осіб із визначенням міри відповідальності за порушення посадової етики та корупційні прояви;

- основною мірою покарання за корупційну дію є заборона працювати в державних організаціях та втрата всіх соціальних пільг, які надає державна служба, наприклад, пенсійного і соціального обслуговування;

- в усіх організаціях, зокрема у міністерствах, є служби внутрішньої безпеки, обов'язком яких є реєстрація та виявлення помилок чиновників, їх навмисних чи випадкових порушень діючих правил і відповідних наслідків таких порушень.

Узагальнюючи вищенаведене, використання досвіду зарубіжних країн в протидії корупції та наявне бажання її подолати дозволить Україні перебороти це негативне соціальне явище, що є несумісним з обраним демократичним вектором її подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Закон України Про засади запобігання і протидії корупції (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, Ст. 2056) {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 77-VIII від 28.12.2014, ВВР, 2015, № 11, Ст. 75; № 198-VIII від 12.02.2015, ВВР, 2015, № 17, Ст. 118 ;№ 576-VIII від 02.07.2015, ВВР, 2015, № 36, Ст. 360; № 597-VIII від 14.07.2015, ВВР, 2015, № 35, Ст. 343; № 631-VIII від 16.07.2015, ВВР, 2015; № 39, Ст. 376 № 679-VIII від 15.09.2015, ВВР, 2015, № 46, Ст. 414; № 731-VIII від 08.10.2015}
2. Електронний ресурс: <http://www.rbc.ua/ukr/news/poslednie-goda-uroven-korrupsii-ukraine-1428572826.html>
3. Електронний ресурс: <http://www.epravda.com.ua/publications/2014/01/3/412818/>
4. Електронний ресурс: <http://www.acrc.org.ua/ua/news-and-events/articles/all/7-najoriginalnishix-metodiv-borotbi-z-korupczieyu.html>

Співак В.С., студент 6-КМП курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат психологічних наук *Давидова О.В.*

ДІАГНОСТИКА ТА ПРОТИДІЯ МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ

Для нашої країни проблема свободи слова, особистого висловлення думок та прийняття рішень нині вважається найвищою цінністю. Але якщо все-таки має місце маніпуляція свідомістю, яка так чи інакше впливає на право самим приймати те чи інше рішення, то про нього необхідно знати і відповідно реагувати. Громадяни України виявилися неготовими до адекватного сприйняття дійсності та адекватного реагування на численні спроби впливу на суспільну свідомість.

Людина не здатна самостійно отримати й перевірити всю необхідну для неї інформацію, тому, вимушена багато що сприймати як правду. Таким чином, наповнюючи потрібним

змістом повідомлення, що передаються різноманітними комунікаційними потоками, можливо подавати суспільству не лише знання про навколишню дійсність, але й цілеспрямовано формувати емоційні та поведінкові стереотипи, внутрішню картину світу людей, своєрідні когнітивно-поведінкової матриці, на основі яких і відбувається орієнтація в світі. І в цьому значенні людина інформаційного суспільства не є вільною, оскільки не має змоги самостійно одержувати повні й, головне, достовірні знання про події, що відбуваються.

Застосування владними силами маніпулятивних технологій, врешті-решт, створюють видимість демократії, однак, насправді, народом управляють вправні маніпулятори, нав'язуючи йому свої рішення.

Оксфордський тлумачний словник англійської мови трактує маніпуляцію як акт впливу на людей або керування ними зі спритністю, особливо зі зневажливим підтекстом, як приховане керування чи обробка. Поняття маніпуляції також розглядається як нав'язування маніпулятором своєї волі у формі прихованого впливу. Якщо виходити з самого поняття маніпуляція як спонукання до певної дії без згоди і відома об'єкта, то як можна говорити про свободу вибору?

Для того, щоб захиститися від чужого інформаційного впливу, необхідно знати, яким чином, якими засобами він здійснюється. В основі тактичних маніпулятивних прийомів лежать один або декілька таких механізмів, що:

- конструюють нові (зادля відволікання уваги) або вирішують існуючі суперечності;
- маскують виконувані дії (супротивник, не чинячи опору, погоджується на гіршу для себе ситуацію/позицію через нерозуміння загальної картини того, що відбувається);
- реалізують план, у якому від опонента нічого не залежить (відбувається його виключення з подій, ізоляція від важелів управління подіями тощо, саме за таким сценарієм відбуваються більшість, із ініційованих органами державної влади, громадських слухань);
- створюють ситуацію, за якої опонент, який обирає оптимальний, на його думку, шлях, потрапляє в пастку(численні випадки викупу земельних ділянок у громадян
- задля суспільних потреб);

– дають змогу використовувати чужі (конкурентів, знаменитостей, населення, держави) ресурси (часу, іміджу, грошей, влади, інформації):

– виявляють приховані, непомічені ресурси або пожваблюють (реанімують) втрачені.

Маніпулювання інформацією має на меті формування і фіксацію у свідомості людини помилкової моделі дійсності. Досягають цього з використанням технологічних прийомів обробки, інтерпретації та подавання інформації для відповідного її сприйняття, формування бажаних настроїв, реакцій, стимулювання дії. Таких прийомів є кілька десятків: приклеювання (навішування) ярликів; сяючі узагальнення, або блискуча невизначеність; перенесення (трансфер), посилення на авторитети; свої хлопці, або гра в простонародність; перетасовування, або підтасовування карт; загальний вагон, загальна платформа, або фургон з оркестром тощо.

У практиці політичного маніпулювання враховують та використовують соціально-психологічні ефекти, що виникають у групах людей (ефекти присутності інших, гомогенності, впливу меншості, наслідування, конформізму, зараження тощо).

Захист від маніпулювання – це система дій, направлена на усунення чи зведення до мінімуму негативних переживань (відчуття тривоги, невпевненості, вини, дискомфорту тощо) та можливих збитків, що можуть травмувати особистість. Однією з основних умов ефективного захисту від політичного маніпулювання є своєчасна, виважена та науково обґрунтована діагностика.

Діагностика маніпулятивного впливу повинна складатися із наступних етапів:

1. Виявлення симптомів та синдромів маніпулятивного впливу (відчуття незручності, внутрішньої боротьби, коли у об'єкта психологічного впливу немає бажання здійснювати ту чи іншу дію, але обставини складаються так, що її необхідно здійснювати, щоб не втратити обличчя).

2. Визначення соціотипу маніпулятора (дає можливість прогнозування характеру, інтенсивності та динаміки маніпулятивного впливу, який суттєво залежить від соціально-психологічних особливостей особистості маніпулятора, тобто від його своєрідності).

3. З'ясування ролі, яку обрав маніпулятор у комунікативному акті (визначення психологічної маски, під якою приховується ініціатор негативного психологічного впливу – Батька, Дорослого чи Дитини причому вибір певної з ролей від віку не залежить, до того ж він за певних обставин може змінюватись, оскільки людина має здатність та схильність до зміни цих ролей/станів).

4. Виявлення мішеней маніпулятивної дії (психічні структури та стани, на які здійснюється вплив з боку ініціатора дії і які змінюються в напрямі, що відповідає меті дії).

5. Визначення об'єктів маніпуляції (потреби, установки, емоційні стани, які можуть виступати у якості потужних чинників регулювання, корегування та зміни людської поведінки).

6. З'ясування моделі маніпулятивної дії:

а) перевантаження інформацією;

б) ескалація розумової напруги;

в) обмеження часу для сприйняття повідомлень;

г) активне відволікання від осмислення;

д) стимулювання емоційного мислення.

7. Виявлення та аналіз ключових прийомів прихованого впливу, які використовує маніпулятор, що дає можливість:

а) ідентифікувати використання конкретного прийому;

б) певною мірою уточнити соціотип маніпулятора, який схильний до використання певної групи засобів психологічного впливу;

в) знайти ефективну протидію у разі пасивного захисту;

г) мати потужний викривальний козир у разі захисту активного.

Ефективність психологічного захисту від маніпулювання свідомістю залежить як від зовнішнього середовища існування людини (рівня суспільного та демократичного розвитку в державі) так і від сформованості внутрішньо особистісного ресурсу протидії маніпулятивним факторам у кожного окремого громадянина. Однак, за умов нестабільної, мінливої громадсько-політичної ситуації, визначальними тут виступають особливості характеру самої особистості.

Фордунь Я.Л., студент 6-КМ-1А
курсу факультету № 2 навчально-
наукового інституту № 4 Національної
академії внутрішніх справ

ПОРУШЕННЯ БЕЗПЕКИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В СУСПІЛЬСТВІ

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності (ЗУ Про охорону праці від 05.04.2015 року, Р.1, ст. 1).

Державна політика в галузі охорони праці базується на принципах:

- Пріоритету життя і здоров'я працівників, повної відповідальності роботодавця за створення належних, безпечних і здорових умов праці;

- Підвищення рівня промислової безпеки шляхом забезпечення суцільного технічного контролю за станом виробництв, технологій та продукції, а також сприяння підприємствам у створенні безпечних та нешкідливих умов праці;

- комплексного розв'язання завдань охорони праці на основі загальнодержавної, галузевих, регіональних програм з цього питання та з урахуванням інших напрямів економічної і соціальної політики, досягнень в галузі науки і техніки та охорони довкілля;

- соціального захисту працівників, повного відшкодування шкоди особам, які потерпіли від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань;

- встановлення єдиних вимог з охорони праці для всіх підприємств та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форм власності та видів діяльності;

- адаптації трудових процесів до можливостей працівника з урахуванням його здоров'я та психологічного стану;

- використання економічних методів управління охороною праці, участі держави у фінансуванні заходів щодо охорони праці, залучення добровільних внесків та інших

надходжень на ці цілі, отримання яких не суперечить законодавству;

- інформування населення, проведення навчання, професійної підготовки і підвищення кваліфікації працівників з питань охорони праці;

- використання світового досвіду організації роботи щодо поліпшення умов і підвищення безпеки праці на основі міжнародного співробітництва.

Основними причинами нещасних випадків у нашій країні є порушення технологічного процесу, трудової та виробничої дисципліни, вимог безпеки під час експлуатації транспортних засобів, незадовільне утримання і непродумана організація робочих місць, незадовільна організація виконання робіт, невикористання засобів індивідуального захисту. Водночас варто зазначити, що у зв'язку з погіршенням економічної ситуації і матеріально-технічної бази підприємств, що спостерігалася впродовж минулих майже двох десятиліть, умови праці на більшості з них також погіршилися. У промисловості, сільському господарстві, будівництві, на транспорті зростає кількість робочих місць, що не відповідають санітарно-гігієнічним нормам і правилам. У середньому 20–25% працівників постійно перебувають під впливом шкідливих умов праці. На даний час в суспільстві присутнє порушення охорони праці в усіх галузях.

Причини виробничого травматизму і професійної захворюваності поділяються на такі основні групи: організаційні, технічні, санітарно-гігієнічні, економічні, психофізіологічні.

Організаційні заходи, які сприяють запобіганню травматизму: якісне проведення інструктажу та навчання робітників, залучення їх до роботи за спеціальністю, здійснення постійного керівництва та нагляду за роботою; організація раціонального режиму праці і відпочинку; забезпечення робітників спецодягом, спецвзуттям, особистими засобами захисту; виконання правил експлуатації обладнання.

Технічні заходи: раціональне архітектурно-планувальне рішення при проектуванні і будівництві виробничих будівель згідно санітарних, будівельних і протипожежних норм і правил; створення безпечного технологічного і допоміжного обладнання; правильний вибір і компонування обладнання у виробничих

приміщеннях відповідно до норм і правил безпеки та виробничої санітарії; проведення комплексної механізації і автоматизації виробничих процесів, створення надійних технічних засобів запобіганню аваріям, вибухам і пожежам на виробництві; розробка нових технологій, що виключають утворення шкідливих і небезпечних факторів та інше.

Санітарно-гігієнічні причини: підвищений (вище ГДК) вміст у повітрі робочих зон шкідливих речовин; недостатнє чи нерациональне освітлення; підвищені рівні шуму, вібрації; незадовільні мікрокліматичні умови; наявність різноманітних випромінювань вище допустимих значень; порушення правил особистої гігієни.

Економічні причини: нерегулярна виплата зарплати; низький заробіток; неритмічність роботи; прагнення до виконання понаднормової роботи; праця за сумісництвом чи на двох різних підприємствах.

Психофізіологічні причини: помилкові дії внаслідок втоми працівника через надмірну важкість і напруженість роботи; монотонність праці; хворобливий стан працівника; необережність; невідповідність психофізіологічних чи антропометричних даних працівника використовуваній техніці чивиконуваній роботі; незадоволення роботою; несприятливий психологічний мікроклімат у колективі.

Заявивши про свій намір приєднатися до Європейського Союзу, Україна взяла на себе зобов'язання щодо приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС. Для цього прийнято нову редакцію Закону Про охорону праці та розроблено проект Закону Про безпечність промислової продукції, розробляються нові нормативно-правові акти, триває робота щодо внесення змін до чинних нормативних актів за такими напрямками: загальні вимоги безпеки праці та захисту здоров'я працівників на робочих місцях, безпека машин, безпека електрообладнання, засоби індивідуального захисту, використання вибухових речовин, гірничі роботи, захист від шуму тощо.

Щодня у світі відсутні на робочому місці внаслідок хвороби (тимчасової непрацездатності) близько 5% робочої сили. Через витрати, пов'язані з нещасними випадками на

виробництва, втрачається близько 1250 млрд. доларів США, або понад 4% світового валового внутрішнього продукту.

Отже, вагомим чинником порушення також є і паління цигарок в громадських місцях, зокрема на автобусних зупинках, парках, кафе де присутні діти, люди похилого віку чи навіть хворі на астму. В школах, коледжах, університетах робочі місця не відповідають державним стандартам, в аудиторіях і класах немає відповідного ремонту, опалення, хоча кошти державою на це виділялися. Через невідповідність вищесказаного в учнів чи студентів виникає небажання вчитися, часто хворіють, через що змушені переривати свій навчальний процес і недотримувати ті знання які від них вимагають, у вчителів з'являються професійні захворювання та інше.

Заходи з виробничої санітарії передбачають організаційні, гігієнічні та санітарно-технічні заходи та засоби, що запобігають дії на працюючих шкідливих виробничих чинників. Це створення комфортного мікроклімату шляхом влаштування відповідних систем опалення, вентиляції, кондиціонування повітря; теплоізоляція конструкцій будівлі та технологічного устаткування; заміна шкідливих речовин та матеріалів нешкідливими; герметизація шкідливих процесів; зниження рівнів шуму та вібрації; встановлення раціонального освітлення; забезпечення необхідного режиму праці та відпочинку, санітарного та побутового обслуговування.

Для порушників доцільно вводити державою штрафи за нехтуванням вимогами охорони праці, задля зберігання життя і здоров'я громадян своєї держави і підвищення її валового внутрішнього продукту.

Список використаних джерел

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р.-К.,1997.-78с.
2. Закон України Про охорону праці від 21.11.2002 р.
3. Закон України від 23.09.1999 р. Про загальнообов'язкове державне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. – К., – 2006.

Хачиян В.В., студент Рівненського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат психологічних наук, доцент *Сидоренко О.Ю.*

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

Психологічна підготовка – це виявлення індивідуальних психологічних особливостей і розвиток здібностей особистості для ефективного виконання нею певної діяльності, формування відповідної мотивації [5, с. 45–46].

Ефективна діяльність працівника поліції також неможлива без якісної психологічної підготовки. Особливо враховуючи стресогенний характер професійної діяльності поліцейських, психологічна підготовка до службової діяльності вирішує низку специфічних завдань [4, с. 51].

Метою психологічної підготовки працівників поліції є формування загальної психологічної культури як чинника, що впливає на психологічну безпеку, а також аналіз психологічних умов формування особистості професіонала під час навчання у вищих навчальних закладах системи МВС.

Професійно-психологічна підготовка виступає як цілеспрямований процес формування та розвитку особистісних якостей і властивостей працівника поліції, які б відповідали вимогам правоохоронної діяльності і забезпечували її ефективне виконання [10, с. 26].

Психологічна підготовка працівника поліції повинна розглядатися не як бажаний додаток до його професійних якостей, а як обов'язкова складова частина професіоналізму.

Професійно-психологічна підготовка повинна передбачати підняття на більш високий рівень функціонування саморегуляції поліцейських, підвищення ефективності психічної діяльності в цілому [9, с. 48]

Працівнику поліції необхідно добре розуміти психологію різних категорій громадян і вміти впливати на них адекватними засобами для вирішення професійних завдань. Отже, інтереси юридичної практики й психологічної науки сьогодні сходяться на розумінні необхідності пошуку нових напрямків і способів

підвищення ефективності підготовки працівників поліції в правоохоронній та правозастосовній діяльності.

Таким чином, формування психологічної готовності поліцейських повинно забезпечуватися за допомогою цілеспрямованого та систематизованого комплексу заходів, що здійснюється в межах професійно-психологічної підготовки для вирішення завдань в правозахисній та правозастосовній діяльності [3, с. 64].

Список використаних джерел

1. Конституція України. – Електронний ресурс – [електронний режим доступу] – <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254>.

2. Закон України Про Національну Поліцію. – Електронний ресурс. – [електронний режим доступу] – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.

3. Александров Д.О. Психологічне забезпечення оперативно-службової діяльності працівників ОВС (професійно-психологічна підготовка працівників) / [Д.О.Александров, Г.О.Юхновець, Л.І.Казміренко та ін.] – К.: НАВСУ, 2003. – 107 с.

4. Андросюк В.Г., Казміренко Л.І., Кондратьєв Я.Ю. та ін. Психологічне супроводження діяльності працівників органів внутрішніх справ в екстремальних умовах. Навчально-методичний посібник. // Психологічне забезпечення діяльності працівників. – Ч. 2. – К., 2008.

5. Бандурка А.М., Бочарова С.П., Землянская Е.В. Юридическая психология. – Електронний ресурс – [електронний режим доступу] – http://search.liga.ua/1_doc2.nsf/link1/VS92010.html

6. Бобечко Н. Основи загальної та юридичної психології [Бобечко Н., Бойко В., Жолнович І., Когутич І.; за ред. В.Т. Нора] // Курс лекцій. – К.: Алерта; ЦУЛ, 2011. – 224 с.

7. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности: [учебное пособие для вузов] / В.А. Бодров. – М.: ПЕР СЭ, 2006. – 511 с.

8. Бочелюк, В.Й. Юридична психологія: навчальний посібник для ВНЗ / В.Й. Бочелюк. – К.: ЦУЛ, 2010. – 336 с.

9. Забезпечення особистої безпеки працівників органів внутрішніх справ / За ред. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2001.

10. Значення професійно-психологічної підготовки у формуванні професійно-важливих якостей працівників поліції при забезпеченні безпеки громадян // Електронний ресурс – [електронний режим доступу] – <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/D061282D942041D6C2257AF3003DC868>.

11. Медведєв В.С. Проблеми професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (теоретичні та прикладні аспекти) / В.С. Медведєв. – К.: НАВС України, 2006. – 192 с.

12. Юридична психологія: Підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. і фак. / В. Г. Андросюк, Л. І. Казміренко, Я. Ю. Кондратьєв та ін.; За заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва. – Електронний ресурс – [електронний режим доступу] – <http://gjkdiH/djhh.ua/laws/show/v0004700-9>.

Юхимчук А.М., студент Житомирського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ПРОБЛЕМА ГЛАСНОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Україна переживає зараз складний період випробування демократією. Її громадяни здобули свободу, добились закріплення у Конституції найважливіших прав людини, але ще не навчились користуватись ними, реалізувати їх своїми практичними діями.

Однак, незважаючи на те, що відповідно до статті 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права, недотримання процесуальних гарантій під час судового розгляду перешкоджає особі реалізувати свої права. Однією з важливих гарантій є принцип гласності судового процесу. На перший погляд питання гласності судового розгляду є

другорядним стосовно матеріально-правового аспекту у судовому процесі. Разом з тим, у більшості демократичних країн – це одна з найважливіших засад судочинства. Skorиставшись перевагами гласного судового розгляду особа може запобігти зловживанням як з боку судових органів, так і з боку учасників судового процесу.

Відповідно до пункту 7 частини 2 статті 129 Конституції України однією з основних засад (принципів) судочинства в Україні є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами. Наведене вище положення Конституції знайшло своє відображення та розвиток в новому Законі України Про судоустрій і статус суддів.

Гласність судового процесу передбачає полягає у наданні громадянам можливості здійснювати контроль за усіма процесуальними діями учасників процесу. Гласність судового розгляду повинна запобігати зловживанням суддів та інших учасників при здійсненні правосуддя.

Гласність судового процесу в апеляційній інстанції передбачає його відкритість. Судочинство здійснюється відкрито для усіх громадян. У судовому засіданні можуть бути присутніми громадяни, представники громадськості, об'єднань громадян під час судового розгляду. В такому випадку будь-які зловживання судді, які можуть мати місце під час судового розгляду, будуть викриті. Кожен має можливість перевірити законність дій та рішень суду, учасників судового процесу. Присутність у залі судового засідання представників громадськості підвищує відповідальність суду за винесення правосудного рішення по справі. Крім того, присутність сторонніх осіб у залі судового засідання змушувала б суддів дотримуватись не лише закону, а й етики, поваги до учасників процесу.

Гласність судового процесу є також важливою гарантією діяльності суду, оскільки унеможливорює будь-який тиск на суддів під час судового розгляду.

Недотримання принципу гласності, зокрема закритість судового процесу, допускається чинним законодавством лише у виняткових випадках. Стаття 6 Цивільного процесуального

кодексу України встановлює : Розгляд справ у всіх судах проводиться усно і відкрито. Закритий судовий розгляд допускається у разі, якщо відкритий розгляд може привести до розголошення державної або іншої таємниці, яка охороняється законом, а також за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, з метою забезпечення таємниці усиновлення, запобігання розголошенню відомостей про інтимні чи інші особисті сторони життя осіб, які беруть участь у справі, або відомостей, що принижують їх честь і гідність.

Гласність передбачає також відкритий доступ до усіх матеріалів справи осіб, які беруть участь у справі, в їх праві знайомитися з ними, робити з них витяги. Чітко передбачено право знімати копії документів. Тому необхідно забезпечити можливість на місці знімати копії з усіх документів, які є у справі. що

Позитивно вплине на розгляд найбільш проблемних справ запрошення однією з сторін у зал судового засідання представників мас-медіа. Особливо це необхідно у справах, де помітним є сприяння суді протилежній стороні. Також участь ЗМІ як правило є в судових процесах, що мають певний суспільний резонанс. Очевидно, що в Україні слід розвивати такий напрям, як судова журналістика, готуючи фахівців, які б могли кваліфіковано відобразити хід судового розгляду.

Будь-яка людина може опинитись в ситуації, коли її права ігноруються або брутально порушуються органами, які покликані здійснювати правосуддя. Одним із способів перешкодити цьому є присутність у залі судового засідання інших громадян. Громадяни повинні бути солідарними у захисті своїх порушених прав. Це є передумовою втілення ідеї громадянського суспільства.

Устич С.О., слухач 5-В курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Доценко О.С.*

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АТЕСТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Підвищення професіоналізму кадрів МВС України безпосередньо залежить від належного рівня організації системи управління, характерною особливістю якої є динамічний розвиток. Цьому повною мірою сприяє використання комплексу організаційних форм управління, спрямованих на забезпечення та підтримання функціонування зазначеної системи. Реалізація курсу МВС України на проведення радикальної реформи органів внутрішніх справ безпосередньо пов'язана з підвищенням ролі людського фактора [1, с. 40]. Отже, особливого значення набувають питання активізації роботи з кадрами, що висуває якісно нові вимоги до теорії і практики організації управлінської діяльності загалом та обумовлює необхідність створення оптимального механізму управління персоналом зокрема.

Аналіз вітчизняного досвіду кадрової роботи [2; 3] та відповідної діяльності з управління персоналом в зарубіжних країнах [4, с. 28] дозволяє на концептуально нових засадах розглядати питання удосконалення форм і методів, змісту та принципів управління персоналом.

З метою підвищення ефективності діяльності працівників Національної поліції України проводиться їх атестація, під час якої оцінюються робота, ділові та професійні якості працівників під час виконання ними службових обов'язків, визначених професійно-кваліфікаційними характеристиками їх посад.

В Енциклопедичному юридичному словнику, під поняттям «атестації посадової» розуміється визначення кваліфікації працівника з метою перевірки відповідності займаній посаді [5, с. 26]. В такому визначенні, на нашу думку, звужується мета та завдання атестації, підлягає оцінці лише

кваліфікація працівника, зоставляючи осторонь інші оціночні якості: особисті і морально-психологічні характеристики особи.

В науковій літературі поняття атестації, трактується неоднозначно. В.Р.Кравець говорить про атестацію як про порядок «проведення перевірки кваліфікації робітника шляхом періодичної оцінки його знань, досвіду, навичок, здібностей, тобто його відповідності займаній посаді чи роботі, яку він виконує» [6, с. 10]. А.П. Рачинський розглядає атестацію як один з можливих шляхів просування по службі [7, с. 59]. Найбільш повне, на нашу думку, поняття атестації визначено Ю.М. Старилімовим. Під атестацією державних службовців він розуміє «діяльність, в процесі якої атестаційна комісія в рамках встановленої науково обгрунтованої процедури з метою виявлення ступеня відповідності працівника займаній посаді проводить оцінку ділових, особистих та моральних якостей службовця, процесу та підсумків його службової діяльності, результатами якої стають висновки та рекомендації атестаційної комісії у відношенні покращення праці як службовця, що атестується, так і апарата всього державного органу» [8, с. 402].

Сьогодні атестація в органах Національної поліції закріплена наказом МВС України від 17 листопада 2015 року № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» [9].

Головними ознаками атестації працівників Національної поліції є: 1) певна, визначена нормативно-правовими актами процедура; 2) основана на принципі колегіальності та систематичності діяльності уповноважених посадових осіб; 3) обов'язок осіб звітувати про свою службову діяльність та нести юридичну відповідальність; 4) право їх доводити свою професійну спроможність з метою просування та отримання інших переваг по службі; 5) форма оприлюднення результатів службової діяльності того чи іншого органу державної влади чи окремої його посадової особи.

З урахуванням вищезазначеного, під атестацією працівників Національної поліції пропонується розуміти регламентовану нормативно-правовими актами та основану на принципах колегіальності, гласності, повноти, всебічності процедуру оцінки уповноваженими на те посадовими особами ділових, службових, особистих, морально-психологічних та

комунікативних якостей поліцейських, їх освітнього, кваліфікаційного та професійного рівня за певний період служби з метою виявлення здобутків та недоліків в їх професійній діяльності, відпрацювання шляхів та способів їх усунення, вдосконалення діяльності Національної поліції, підвищення ефективності їх роботи, поліпшення добору, розстановки і виховання кадрів, стимулювання підвищення кваліфікації, ініціативності, творчої активності та відповідальності працівників за доручену справу.

Список використаних джерел

1. Матюхіна Н. П. Управління персоналом органів внутрішніх справ України (теоретичні та прикладні аспекти) : монографія / Н. П. Матюхіна // за заг. ред. Бандурки О.М. – Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 287 с.
2. Бандурка О. М. Теорія і практика управління органами внутрішніх справ України : [моногр.] / О. М. Бандурка. – Х. : Основа, 2004. – 780 с.
3. Плішкін В. М. Теорія управління органами внутрішніх справ : [підруч.] / В. М. Плішкін. – К. : Нац. академія. внутр. справ, 1999. – 702 с.
4. Кудрявцев А. В. Проблемы организации непрерывной подготовки кадров в органах внутренних дел : [лекція] / А. В. Кудрявцев. – М. : Акад. МВД РФ, 1994. – 28 с.
5. Большой энциклопедический словарь / под ред. А. М. Прохорова. – 2-е изд. – М. : Научное изд-во «Большая Российская энциклопедия»; СПб; 1998. – 1459 с.
6. Кравець В. Р. Атестація державних службовців в Україні : [моногр.]. / В. Р. Кравець. – О. : ОУВС, 2003. – 177 с.
7. Рачинський А. П. Статус державних службовців в Україні: теоретико-правовий аспект / А. П. Рачинський : дис....канд. юрид. наук. - Київ, 2000. – 182 с.
8. Стариков Ю. Н. Государственная служба в Российской Федерации : теоретически-правове исследование : [пособие] / Ю. Н. Стариков. – Воронеж, 1996. - 407 с.
9. Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських : наказ МВС України від 17 листопада 2015 року № 1465.

Христиченко Ю.М., слухач
Житомирського регіонального
відділення навчально-наукового
інституту № 4 Національної
академії внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Окремого дослідження з урахуванням чинного КУпАП потребує і питання необхідності удосконалення правового регулювання порушення справи про проступок проти громадського порядку. Якщо розглянути положення КУпАП, які відповідно до теоретичних уявлень регламентують порушення провадження у справі про проступок проти громадського порядку, то можна побачити, що процедура цього розслідування врегульована досить фрагментарно. Так, ст. 254 КУпАП встановлено, що про адміністративне правопорушення складається протокол. У ст. 256 визначено вимоги до протоколу, а у ст. 255 визначено осіб, уповноважених складати протоколи[1]. Ці норми не можна ототожнювати з порядком їх здійснення, вони лише регламентують окремі моменти відповідної діяльності. Загалом, у КУпАП відсутні норми, які регламентували б процесуальну діяльність, спрямовану на забезпечення прав учасників провадження (наприклад, порядок розгляду клопотання), на збирання і закріплення доказів тощо. Як наслідок, потребують регламентації дії, які мають здійснюватися на стадії порушення справи щодо проступків проти громадського порядку (попереднього з'ясування її обставин). Зазначена стадія обмежена визначенням порядку застосування примусових заходів, спрямованих на забезпечення провадження, у порядку складання протоколу про проступок.

Передусім, у процедурному законодавстві має бути визначено підстави та приводи порушення провадження. Єдиною фактичною підставою порушення провадження є наявність у діянні особи складу проступку проти громадського порядку. Проте самої лише фактичної підстави недостатньо для того, щоб провадження у справі розпочалося. Для цього необхідна ще й формальна, процесуальна підстава, тобто

інформація про правопорушення. Інакше кажучи, крім підстави, для порушення справи про проступок проти громадського порядку має бути ще й привід. Такими приводами в КУпАП слід, на нашу думку, визнати: письмові або усні звернення громадян; повідомлення посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій; повідомлення засобів масової інформації; повідомлення об'єднань громадян; безпосереднє виявлення проступку уповноваженою посадовою особою. Закріплення у законодавстві звернення громадян як приводу до порушення провадження стане однією з гарантій того, що їхні права будуть захищені.

Окремим аспектом необхідності удосконалення правового забезпечення провадження у справах про проступки проти громадського порядку на сьогодні, як свідчить практика, є той факт, що у зв'язку із перенавантаженням судів існують проблеми уникнення відповідальності за вчинення проступків через спливи строків, які передбачені законодавством для винесення постанови про проступок (вирішення справи по суті). У зв'язку з цим є доцільним збільшення деяких строків. Так, пропонуємо визначити, що стягнення за проступок проти громадського порядку може бути накладене не пізніше ніж через два місяці з дня вчинення проступку, а при проступку, що триває, – два місяці з дня його виявлення, за винятком випадків, коли справи про проступки проти громадського порядку підвідомчі суду (судді), то стягнення може бути накладене не пізніше ніж через три місяці з дня вчинення проступку, а при проступку, що триває, – не пізніше ніж через три місяці з дня його виявлення. У разі відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але за наявності в діях порушника ознак проступку проти громадського порядку, стягнення за проступок може бути накладене не пізніше ніж через місяць з дня прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або про її закриття.

Таким чином, охорона громадського порядку потребує створення комплексу правових норм, котрі регулюють у сфері адміністративної діяльності всю сукупність відносин як зовнішніх, так і внутрішньоорганізаційних, вона також передбачає правове виховання громадян, роз'яснення їм їхніх

конституційних прав та обов'язків, чинного законодавства, формування свідомого та сумлінного ставлення до законів.

Недоліком сучасного правового регулювання провадження у справах про проступки проти громадського порядку є наявність у більшості випадків у КУпАП лише загальних положень щодо порядку прийняття рішень уповноваженими посадовими особами, відсутність встановленої чіткої процедури розгляду таких справ. Нормативне окреслення провадження у справах про адміністративні правопорушення, як випливає з наведеного аналізу, спонукає до висновку про відсутність значної частини ознак процесуальної форми.

Ці факти негативно впливають на стан забезпечення прав та свобод громадян у сфері громадського порядку та, крім цього, допускають можливість діяти на власний розсуд відповідним уповноваженим органам, що іноді призводить до порушень прав і свобод людини та громадянина.

За таких обставин вбачається доцільним запровадження законодавчого акта, який би містив процесуальні аспекти провадження у справах про публічні проступки, а особливості провадження щодо проступків проти громадського порядку містив би Закон про громадський порядок[2], про необхідність прийняття якого було зазначено у попередньому підрозділі.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р. // Відомості Верховної Ради Української РСР. – 1984. – Додаток до № 51. – Ст. 1122 (із змінами та доповненнями).

2. Манжула А.А. Усовершенствование правового механизма регулирования производства по делам о совершении проступков против общественного порядка / А.А. Манжула // Социально-гуманитарный вестник России, Краснодар, издательство АНО «ЦСПИ «Премьер» . – 2013. – № 1. – С.293-301. – С. 300-301.

Секція 6
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛІСТИКИ
У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Предчук Т.В., здобувач кафедри
цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх
справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ СПАДКУВАННЯ
ЗА СПАДКОВИМ ДОГОВОРОМ

Спадковий договір отримав своє визнання з часів рецепції римського права у європейські правові системи. Але, саме римське приватне право визнавало виключно дві підстави для відкриття спадщини: за заповітом або за законом. Спадкового договору римське право не допускало у спадщині, воно оголошувало недійсними будь-які договори, які обмежували волю заповідача, і навіть договори про відмову від спадщини, що повинна була відкритися.

Разом з тим, Римський закон допускав, як особливий вид договору, дарування на випадок смерті, який не вважався обов'язковим для дарувальника і останній, у будь-який час до відкриття спадщини, міг його скасувати.

У Стародавньому Римі, як свідчать джерела, іноді зустрічалися договори щодо спадкування – *pacta de secessione futura*, але вони не мали юридичної сили.

Спадковий договір з такою назвою був відомий і застосовувався на території України задовго до його законодавчого врегулювання в сучасному розумінні. З поширенням у 1811 році дії положень Цивільного кодексу Австрії на території західноукраїнських земель, які перебували у складі Австрійської монархії, аж до 1933 року, коли почав діяти Польський кодекс зобов'язань. Згідно з чинним на той час законодавством, спадковий договір був однією з підстав спадкування, поряд із заповітом та законом, і вважався чинним лише за умови укладення його між подружжям. Сучасне правове регулювання інституту спадкового договору в Україні

кардинально відрізняється від його правового регулювання за часів перебування західноукраїнських земель у складі Австрійської монархії.

На сьогодні небагато українців знають, що, крім спадкування за заповітом або за законом, майно може перейти до іншої особи після смерті власника на підставі спадкового договору.

Законодавством України включено спадковий договір до Книги шостої Цивільного кодексу України, що, в свою чергу, зумовлює необхідність визначення правової природи спадкового договору, встановлення його специфічних ознак.

Слід зазначити, що до спадкового договору не застосовуються норми спадкового права. Згідно з Цивільним кодексом України сутність спадкового договору полягає в тому, що за таким договором відбувається розпорядження належним відчужувачеві майном ще за життя, але із набуттям набувачем права власності на майно після смерті відчужувача.

Інститут спадкового договору має більш тісний зв'язок з підгалуззю зобов'язального, а не спадкового права, оскільки виступає різновидом договорів про передачу майна у власність. Схожість спадкового договору із спадкуванням виявляється в спільності основної юридичної підстави виникнення права на спадкування у спадкоємців і права власності у набувача, якою є смерть фізичної особи – відчужувача.

Особливості спадкового договору за участі подружжя полягають в тому, що предметом спадкового договору може бути майно, яке належить подружжю на праві спільної сумісної власності, а також майно, яке є особистою власністю будь-кого з подружжя.

Спадковим договором може бути встановлено, що в разі смерті одного з подружжя спадщина переходить до другого, а в разі смерті другого з подружжя його майно переходить до набувача за договором. Стаття 1304 Цивільного кодексу України встановлює вимоги до форми спадкового договору.

Так, спадковий договір укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, а також державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України.

Спадковим реєстром є електронна база даних, яка містить відомості, зокрема, про посвідчені спадкові договори.

У разі недодержання сторонами зазначених вимог спадковий договір визнається нікчемним. Стаття 1307 Цивільного кодексу України встановлює гарантії додержання прав та законних інтересів учасників спадкового договору.

З метою недопущення переходу майна, що є предметом спадкового договору, до третіх осіб, нотаріус одночасно з посвідченням цього договору накладає на зазначене майно заборону відчуження та вносить відомості про нього до Єдиного державного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна. Зняття заборони відбувається після смерті відчужувача на підставі свідоцтва про смерть.

Заповіт, складений відчужувачем щодо майна, вказаного у спадковому договорі, є нікчемним незалежно від часу його складання. Якщо у заповіті містяться розпорядження не лише стосовно майна, яке є предметом спадкового договору, але і стосовно іншого майна спадкодавця, такий заповіт визнається недійсним лише у частині розпорядження майном, вказаним у спадковому договорі.

Оскільки спадковий договір пов'язаний з особами його учасників, положеннями статті 1308 Цивільного кодексу України визначено право сторін звертатись до суду з метою дострокового розірвання договору.

У разі смерті набувача спадковий договір вважається припиненим. У цьому випадку спадкоємці набувача мають право вимагати від відчужувача відшкодування витрат, яких вони зазнали при виконанні спадкового договору в тій частині зобов'язань, які були виконані набувачем до його смерті.

Якщо відповідно до спадкового договору набувач зобов'язаний був вчинити певні дії після смерті відчужувача, то у разі смерті набувача обов'язок вчинити ці дії переходить до його спадкоємців.

Отже, спадковий договір має подвійну правову природу: він одночасно є і розпорядженням на випадок смерті, і договором, змістом якого обумовлюються його істотні умови.

Список використаних джерел

1. Спадковий договір Міністерство юстиції України // роз'яснення від 12.02.2013 Електронний ресурс / режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-13>. – Назва з екрану.

Бойко А.П., студент Житомирського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ

Конституцією України, прийнятою на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, встановлено три форми власності на землю – державну, комунальну та приватну. В ході реформування земельних відносин земля в нашій країні стала товаром, тобто має визначену ціну, продається і купується, набула економічного змісту капіталу, з нею здійснюються різні операції на засадах товарно-грошових та правових відносин.

За часів існування лише державної форми власності на землю операції з нею узагальнено називали обігом землі, тому що в цей процес не вкладався економічний зміст. Тепер, на наш погляд, земля не лише природний об'єкт чи засіб виробництва, а економічна субстанція, яка має визначену вартість – нормативну, експертну та ринкову, слугує наповненню бюджетів усіх рівнів грошовими коштами, а громадяни від операцій по обороту землі отримують відповідний економічний зиск, вартість землі переходить від одного суб'єкта власності до іншого.

На практиці оборот землі здійснюється:

- між різними власниками землі. При цьому змінюється (або не змінюється) форма власності на землю;

- між суб'єктами господарювання, землекористувачами. При цьому змінюється (або не змінюється) цільове призначення землі;

- між різними адміністративними одиницями. При цьому може змінюватись (або не змінюватись) форма власності на

землю, належність суб'єкту господарювання, цільове призначення земельних ділянок;

- між різними категоріями земель. При цьому змінюється цільове призначення використання земельних ділянок;

- між різними державами. При цьому змінюється власник землі та кордони держави.

Оборот землі забезпечують:

- ринкові операції: купівля-продаж, права оренди на неї, оренда, застава та міна землі;

- позаринкові (цивільно-правові) операції: дарування, передача у спадщину, передача частки землі зі спільного майна подружжя, відведення землі для відповідних потреб.

Процес обороту землі вимагає наукового обґрунтування, визначення принципів побудови його наукової системи, її цілей та функцій.

В Україні поступово формується правове поле обороту землі, зокрема ринку земель, до яких ми відносимо операції купівлі, продажу, міни та застави.

Фактична торгівля землею започаткована в 1992 році.

Земельним кодексом України (у редакції від 25 жовтня 2001 р.), встановлено, що громадяни України набувають права власності на земельні ділянки на підставі:

- придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими правочинами;

- безоплатної передачі із земель державної і комунальної власності;

- приватизації земельних ділянок, що були раніше надані їм у користування;

- прийняття спадщини;

- виділення в натурі (на місцевості) належної їм земельної частки (паю).

Іноземні громадяни та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення в межах населених пунктів, а також на земельні ділянки несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві приватної власності.

Іноземні громадяни та особи без громадянства можуть набувати права власності на земельні ділянки відповідно до частини другої цієї статті у разі:

- придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими правочинами;
- викупу земельних ділянок, на яких розташовані об'єкти нерухомого майна, що належать їм на праві власності;
- прийняття спадщини.

Юридичні особи (засновані громадянами України або юридичними особами України) можуть набувати у власність земельні ділянки для здійснення підприємницької діяльності у разі:

- придбання за договором купівлі-продажу, ренти, дарування, міни, іншими цивільно-правовими правочинами; - внесення земельних ділянок її засновниками до статутного фонду; - прийняття спадщини; - виникнення інших підстав, передбачених законом.

Іноземні юридичні особи можуть набувати право власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення:

- у межах населених пунктів у разі придбання об'єктів нерухомого майна та для спорудження об'єктів, пов'язаних із здійсненням підприємницької діяльності в Україні;
- за межами населених пунктів у разі придбання об'єктів нерухомого майна.

Спільні підприємства, засновані за участю іноземних юридичних і фізичних осіб, можуть набувати право власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення у випадках, визначених частинами першою та другою цієї статті, та в порядку, встановленому Земельним Кодексом для іноземних юридичних осіб.

Разом з тим, Земельним кодексом України, встановлено, що до набрання чинності законами України про державний земельний кадастр та про ринок земель не допускається:

- а) купівля-продаж земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної та комунальної власності, крім вилучення (викупу) їх для суспільних потреб;
- б) купівля-продаж або іншим способом відчуження земельних ділянок і зміна цільового призначення (використання) земельних ділянок, які перебувають у власності громадян та

юридичних осіб для ведення товарного сільськогосподарського виробництва, земельних ділянок, виділених в натурі (на місцевості) власникам земельних часток (паїв) для ведення особистого селянського господарства, а також земельних часток (паїв), крім передачі їх у спадщину, обміну земельної ділянки на іншу земельну ділянку відповідно до закону та вилучення (викупу) земельних ділянок для суспільних потреб.

За час реформування земельних відносин в Україні значно змінилася структура власності земельного фонду – від виключно державної власності на землю до власності фізичних і юридичних осіб.

Внаслідок реформування земельних відносин в Україні почав діяти процес обороту землі. Сформована первинна нормативна база для здійснення ринкових операцій обороту землі. Різко змінилася структура земельного фонду за формами власності. Змінилася структура використання сільськогосподарських угідь за формами власності. Відбулося корінне реформування форм господарювання в сільському господарстві – домінуючими стали ринкові. Основною формою господарювання в сільському господарстві є товариства з обмеженою відповідальністю. Ринок землі у загальному її обороті займає поки що незначну частину. У загальному обороті землі домінують ринкові операції, передусім оренда землі. Основна торгівля здійснюється землями несільськогосподарського призначення.

Всі ці процеси реалізуються за допомогою правових форм набуття права власності на землю, а саме: набуття права власності на земельні ділянки відбувається на підставі цивільно-правових правочинів, укладених безпосередньо сторонами договору або укладених за результатами проведеного аукціону чи конкурсу; приватизації землі громадянами; спадкування.

Також не можна не звернути увагу на необхідність скасування мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення, що встановлено Земельним кодексом України. Необхідною умовою скасування мораторію є прийняття законів України Про державний земельний кадастр та Про ринок землі.

Довгалюк Т.О., студент Житомирського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

МОНІТОРИНГ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ

Державну політику використання і охорони земель визначає система правових, організаційних, економічних та інших заходів, що мають природоохоронний, ресурсозберігаючий і відтворювальний характер. Зокрема, проводиться інвентаризація земель, закріплених за населеними пунктами, промисловими підприємствами, підприємствами, установами та організаціями транспорту, зв'язку, оборони, лісового фонду, інших земель та виявляються площі, що їх використовують нераціонально або не за цільовим призначенням; визначають землі, що належать до загальнодержавної і комунальної власності; резервуються землі для науково-дослідних робіт і спеціалізованого сільськогосподарського виробництва, природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення; створюється державний реабілітаційний фонд земель з угідь, що потребують вжиття заходів для відновлення їхньої родючості; здійснюється кадастрова оцінка земель, розробляється науково-методична і нормативна документація з визначення базових цін на землю; створюється державна система управління якістю земельних ресурсів і визначається її місце в органах державного управління, а також визначаються принципи розмежування обов'язків держави, землевласників і землекористувачів щодо охорони земельних ресурсів; впроваджується ґрунтозахисна система землеробства; розробляються проекти землеустрою з контурно-меліоративною організацією територій, відповідно до яких проводяться роботи щодо створення захисних лісових насаджень, будівництва протиерозійних гідротехнічних споруд і забезпечується їх необхідна експлуатація

Моніторинг земель – це система спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів (ч. 1. ст. 191 ЗКУ).

Здійснення моніторингу земель регламентується ст. 22 ЗУ Про охорону навколишнього природного середовища (у складі моніторингу довкілля), ст. ст. 191–192 ЗКУ, ст. ст. 5, 8, 9 ЗУ Про державний контроль за використанням та охороною земель (щодо моніторингу ґрунтів земель сільськогосподарського призначення), ПКМ Про затвердження положення про моніторинг земель від 20.08.1993 № 661, ПКМ Про Положення про державну систему моніторингу довкілля від 30.03.1998 № 391.

Проблема: незважаючи на достатньо розвинене правове регулювання, через низку об'єктивних та суб'єктивних факторів спостереження за станом земель сьогодні не складають всеохоплюючої системи. Таким чином, моніторинг земель як система на сьогодні фактично відсутній.

Основою для прийняття управлінських рішень щодо ефективно використання земель є інформація, яку отримує суб'єкт управління від об'єкта управління. На підставі такої інформації приймаються адекватні заходи, які відповідають інтересам суб'єкта управління. Звичайно є багато шляхів отримання такої інформації, проте особливий інтерес становить моніторинг земель.

Моніторинг земель є складовою моніторингу навколишнього природного середовища і являє собою систему спостережень за станом земельного фонду нашої країни, у тому числі земель, розташованих у зонах радіоактивного забруднення. Моніторинг земель – важлива функція управління у сфері використання та охорони земель. ЗК України і Положення про моніторинг земель встановлюють структуру, завдання і зміст моніторингу. Об'єктом моніторингу є весь земельний фонд України незалежно від форм власності на землю. Моніторинг земель складається із систематичних спостережень за станом земель (знімання, обстеження і дослідження), виявлення змін у ньому, а також оцінки цього стану і процесів, пов'язаних із землями.

Завданнями моніторингу земель є: довгострокові систематичні спостереження за станом земель; аналіз екологічного стану земель; своєчасне виявлення змін стану земель, оцінка цих змін, прогноз і вироблення рекомендацій щодо запобігання негативним процесам та усунення їхніх наслідків; інформаційне забезпечення ведення державного земельного кадастру, землекористування, землеустрою, державного контролю за використанням та охороною земель, а також власників земельних ділянок.

Проведення моніторингу земель забезпечує Держкомзем за участю Мінекоресурсів, Мінагрополітики, Української академії аграрних наук, Національного космічного агентства та інших міністерств, відомств, установ. Основою його технічного забезпечення є національна автоматизована інформаційна система.

Нагальна необхідність об'єктивної оцінки екологічного стану земель, яку проводять органи Держкомзему, потребує реалізації цілого комплексу обов'язкових заходів, а саме:

- збір інформації про стан земель за спеціальним переліком показників;

- створення банку даних;

- аналіз і обробка інформації;

- порівняння фактичних параметрів з нормативними;

- районування земель за категоріями згідно з нормативами;

- розробка заходів реагування адекватному екологічному станові земель.

Інформацію, одержану у процесі ведення спостережень за станом земельного фонду, узагальнюють у районах, містах, областях, АРК, а також по деяких природних комплексах і передають пунктам збирання автоматизованої інформаційної системи обласних, Київського і Севастопольського міських головних управлінь земельних ресурсів та Державного комітету по земельних ресурсах і єдиному кадастру АРК.

На підставі зібраної інформації та результатів оцінки стану земельного фонду складають щорічні доповіді, оперативні зведення, прогнози та рекомендації, які подають до місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і Держкомзему для вжиття заходів, спрямованих на запобігання наслідкам негативних процесів.

Моніторинг земель, на відміну від земельно-кадастрових даних, передбачає фіксацію стану антропогенного навантаження в динамічному розвитку з наступним прийняттям заходів, що відповідають негативному стану.

Залещенко В.О., студент магістратури юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

Цінні папери є необхідним елементом ринкової економіки і використовуються у різноманітних сферах майнового обороту [4, с. 230].

Цінними паперами є документи нормативно визначених видів та груп, які мають типову форму і реквізити, емітуються на паперових бланках або в електронному вигляді, посвідчують майнові права, які становлять неподільну юридичну єдність із формою їх фіксації (документарною або бездокументарною), порядок виникнення, зміни або припинення правовідносин стосовно яких визначається способом легітимації уповноваженою за документом особи, їх видом, змістом та призначенням у цивільному обороті [4, с. 230].

Для визнання документа цінним папером він повинен мати відповідні ознаки. Відомий дослідник М. М. Агарков найбільш вагомим характерною їх ознакою вважав необхідність пред'явлення цінних паперів для здійснення вираженого в них (посвідченого ними в сучасній термінології) права [2, с. 9–10].

Слід зазначити, що останнім часом, із появою бездокументарних цінних паперів, ця ознака втратила універсальність і вже не може визнаватись як характерна для всіх різновидів об'єктів цивільних прав, про які йде мова.

Частина 3 ст. 195 ЦК встановлює, що відповідно до закону цінні папери можуть випускатись у документарній та бездокументарній формі. Майнові права, які посвідчуються цінними паперами бездокументарної форми (шляхом фіксації прав на електронних носіях), виникають і беруть участь у

майновому обороті згідно з визначеним законодавством порядком їх функціонування в електронній формі [4, с. 231].

На підставі аналізу актів цивільного законодавства України, які закріплюють правовий режим цінних паперів, можна визначити такі їх основні ознаки:

1) цінним папером визнається документ, який посвідчує майнове право, переважно грошового характеру;

2) документ повинен відповідати вимогам щодо форми і мати усі необхідні реквізити;

3) порядок здійснення прав, закріплених у цінних паперах, визначається при їх випуску (емісії);

4) цінні папери є оборотоздатними документами, тобто можуть переходити від однієї особи до іншої.

Однією із основних ознак документів, що розглядаються, є неподільна юридична єдність майнового права, яке складає зміст цінного папера, та способу його фіксації (паперовий документ або електронний носій). Ця ознака визначає особливості функціонування цінних паперів на всіх стадіях їх участі у майновому обороті. Право, яке становить зміст документарного цінного папера, не може бути здійснене або передане особою, яка не володіє документом на законних підставах.

Важливе значення для дійсності цінного паперу мають реквізити, перелік яких визначений у законодавстві стосовно кожного виду цінних паперів. Відповідно до ч. 2 ст. 196 ЦК України документ, який не містить обов'язкових реквізитів для цінних паперів і не відповідає встановленій формі, не є цінним папером.

Цінні папери, як і інші об'єкти цивільних прав, є обігоздатними. Під обігоздатністю цінних паперів розуміють їх спроможність бути предметами цивільних правочинів, спрямованих на перехід права власності. Завдяки обігоздатності цінного папера, випущеного у вигляді паперового документа або в електронному вигляді, цю ж якість набувають і майнові права, які складають його зміст[4, с. 231].

Важливою ознакою цінних паперів є нормативна визначеність їх видів та груп. Відповідно до положень ст. 195 ЦК групи та види цінних паперів, а також порядок їх обігу встановлюються законом. На відміну від речей, різновиди яких не можуть бути перераховані у законодавстві, види цінних

паперів чітко регламентовані законом. Поява нових видів цінних паперів припустима тільки шляхом їх закріплення у відповідному законі.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 верес. 2014 р.: (Офіц. текст). – К.: Паливода А.В., 2014.– 380 с.

2. Агарков, М. М. Учение о ценных бумагах / М. М. Агарков. – М., 1927. – 167 с.

3. Цивільне право України. Загальна частина: Підручник/ За ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: Алерта, 2014. – 510 с.

4. Цивільне право: Підручник: у 2 т. / В.І. Борисова, Л.М. Баранова, Т.І. Бегова та ін.; за ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатеевої, В.Л. Яроцького. – Х.: Право, 2011. – Т. 1. – 656 с.

Кравчук В.А., студент магістратури юридично-психологічного факультету Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ПРАВОЧИНІВ З НЕРУХОМІСТЮ

Правове регулювання відносин з нерухомістю протягом останніх років зазнало значних змін. Це пов'язано насамперед з прийняттям 25.10.2001 року Земельного кодексу України та 16.01.2003 року Цивільного кодексу України. Крім того, Верховна Рада України прийняла декілька спеціальних законів, які регулюють питання, пов'язані з іпотекою (Закон України Про іпотеку від 5.06.2003 р.), державною реєстрацією прав на нерухоме майно (Закон України Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень від 1.07.2004 р.), будівництвом житла та інших об'єктів нерухомості (Закон України Про фінансово-кредитні механізми і управління майном при будівництві житла та операціях з нерухомістю від 19.06.2003 р.) тощо. На черзі прийняття нового Житлового кодексу України.

До введення в дію цих законодавчих актів правова база правочинів (угод) з нерухомістю була не достатньою і малоефективною, адже за радянських часів, коли приймалися основні в цій галузі нормативні акти (ЖК, ЦК УРСР та ін.) існувала зовсім інша державна політика щодо нерухомості, зокрема, такі об'єкти, що відносилися до засобів виробництва, не могли знаходитися у будь-яких інших власників, окрім держави; право індивідуальної власності на будинки, квартири, гаражі та інші об'єкти нерухомості всіляко обмежувалося. Тому з набуттям Україною незалежності на початку 90-х років постала потреба чітко урегулювати відносини щодо нерухомості, яка є важливим майновим благом, та захистити його власників і володільців від можливих зловживань з боку інших осіб.

Об'єктивна необхідність реформування законодавства, що регулює відносини з приводу нерухомості, та відповідні новели законодавства, що запровадженні останнім часом зумовлюють підвищений інтерес науковців до проблеми правочинів з нерухомістю. Однак цей інтерес існував й раніше. Над цією проблемою працювали такі вчені як Алексєєв С.С., Бабаскін А.Ю., Бородін М.І., Волчков М.Г., Гопанчук В.С., Дзера О.В., Іоффе О.С., Кебмен І.В., Красавчиков О.А., Маслов В.П., Мічурін Є.О., Нагорняк В.А., Рабинович М.В., Романов О.А., Сліпченко С.О., Соболев О.В., Халфіна Р.О.

На сьогодні правочини і, насамперед, договори, мають достатньо широке використання на практиці. Роздержавлення засобів виробництва, приватизація державного і комунального житлового фонду визначила розповсюдження правочинів з відчуження нерухомості, які сьогодні займають значне місце серед правочинів. Учасниками цих правочинів є фізичні та юридичні особи. Відносини між ними будуються на основах свободи договору, справедливості, сумлінності та розумності, що визначено ст. 3 ЦК України.

Відповідно до ст. 202 ЦК України правочином є дія особи, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав і обов'язків. Правочин є вольовим актом-дією, що відрізняє його від юридичних подій.

Однією з особливостей більшості правочинів з нерухомістю є те, що вони потребують нотаріального посвідчення, тобто вчиняються у письмовій формі та

посвідчуються нотаріусом чи певною уповноваженою посадовою особою.

Нотаріальна форма вносить ясність і визначеність відносно існування факту укладання правочину та його змісту. Значно полегшується захист прав, що впливають із правочинів, посвідчених нотаріусом. Адже при нотаріальному посвідченні підтверджується достовірність правочину.

Слід пам'ятати, що на бажання сторін посвідчуються й інші правочини, для яких законодавством не встановлено обов'язкової нотаріальної форми, як, наприклад, договори про порядок володіння та користування спільним майном (житловим будинком, садибою, квартирою, садовим будинком, дачею, земельною ділянкою тощо), про визначення часток або про зміну часток, договір доручення тощо.

Таким чином, за бажанням учасників будь-якому правочину може бути надана нотаріальна форма (факультативно, тобто необов'язково). Це робиться для того, щоб забезпечити правочинам, які укладаються, законність, достовірність, а також доказати їх зміст і свободу волевиявлення учасників у разі спору.

Нотаріальна форма правочинів у ряді випадків забезпечує не тільки охорону (неприпустимість порушення), але й захист (поновлення при порушенні) прав сторін. Адже за нотаріально посвідченим правочином, що передбачає одержання грошей або майна, можна у ряді випадків здійснити стягнення за виконавчим написом нотаріуса.

За допомогою нотаріуса учасники правочину можуть точно та ясно встановити і зафіксувати в юридичному документі свої відносини. Суворій відповідності нотаріальних дій вимогам нормативних актів сприяє те, що згідно з Законом України Про нотаріат діяльність нотаріуса контролюється Міністерством юстиції України.

ЦК України встановлює вимоги щодо нотаріального посвідчення правочинів з відчуження житла окремо щодо кожного з видів договорів.

Ст. 220 ЦК України встановлює правові наслідки недодержання вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору. У разі недодержання сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення, договір є нікчемним.

Згідно із законом деякі правочини є вчиненими лише у момент їх державної реєстрації (ст. 210 ЦК України). Тобто до здійснення державної реєстрації укладений стороною (сторонами) правочин не є вчиненим та ніяких цивільних наслідків не породжує.

Правочини підлягають державній реєстрації лише у випадках, передбачених законом.

Переважає більшість правочинів з нерухомістю вчиняються з дотриманням обов'язкового нотаріального посвідчення. Така форма правочинів, для яких законодавством встановлено обов'язкове нотаріальне посвідчення, є незамінною, тобто не допускається оформлення правочинів на товарній біржі чи у інший спосіб.

Відповідно до чинного законодавства правочини з нерухомістю підлягають державній реєстрації, і лише з моменту вчинення такої реєстрації вони вважаються укладеними. Державну реєстрацію правочинів з нерухомістю слід відрізнити від державної реєстрації речових прав на нерухомість. Наявність двох реєстраційних процедур, на наш погляд, ускладнює процес укладання правочинів з нерухомістю. Тому пропонується створити єдину систему державної реєстрації і прав, і правочинів щодо нерухомості. Законодавче регулювання державної реєстрації правочинів на сьогодні є досить обмеженим. Окрім загальних положень ЦК України і Тимчасового порядку реєстрації інших нормативно-правових актів в цій галузі немає. Закон України Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно хоч і є прогресивним актом, але абсолютно не стосується процедури державної реєстрації, тобто не скасовує дуалізм державної реєстрації. Така ситуація вимагає продовження наукових розробок даної проблематики і винесення на їх основі обґрунтованих пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства;

Виникають сумніви з приводу віднесення державної реєстрації прав на нерухомість до компетенції державних органів землеустрою. На наш погляд, це питання більше стосується компетенції органів юстиції, на що вимога законодавства про наявність у державного реєстратора юридичної освіти. Незрозумілим є подальший статус комунальних бюро технічної інвентаризації, що здійснювала і

тимчасово продовжує здійснювати реєстрацію прав на нерухомість. Логічним було б зберегти функції органів державної реєстрації прав на нерухомість на місцях за бюро технічної інвентаризації без зміни форми їх власності з комунальної на державну, поклавши на них також обов'язок внесення необхідної інформації до єдиного державного реєстру.

Марчевська Н.В., слухач 4-В курсу навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Тихонова О.В.*

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ВИНИКНЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Одним із пріоритетних напрямів державної політики України виділено забезпечення та охорону права інтелектуальної власності, також і авторського права і суміжних прав, яке нині перебуває у процесі динамічного теоретичного і практичного становлення. Водночас її ефективна побудова неможлива без чіткого розуміння особливостей виникнення авторського права у світовій історії.

Авторське право бере свій початок з періоду розквіту мистецтв у Давній Греції та Римі. Цей період відзначається широким застосуванням майнового аспекту авторського права. Автор, створюючи художній або літературний твір, виступав власником створеної ним скульптури, картини або рукопису, які він міг відчужувати (продавати, поміняти, подарувати) як будь-яку іншу матеріальну цінність. Авторське право існувало *in abstractio*, проявлялося та набувало певних конкретних форм у відносинах авторів з представниками видавничих кіл – бібліоподем – та організаторами представлень, однак при цьому відсутньою була суспільна необхідність його відокремлення у сфері права. Як відомо, у Давній Греції та Римі копіювання книг відбувалося шляхом переписування рукописів, що було довгим та трудомістким процесом, а тому вартість книг було дуже високою. Копіювання та розповсюдження твору іншого автора можна було розглядати як найману працю. У зв'язку з

невеликою кількістю освічених осіб, які мали змогу придбати такий твір, на той час інтерес у забезпеченні юридичної охорони таких творів був відсутній.

Багато хто з авторів пов'язують виникнення авторського права з винаходом Гутенберга у середині XV ст. способу книгодрукування рухомими літерами, який ознаменував кінець епохи рукописних книг, що тривала більше ніж двадцять сторіч (з V ст. до н.е. до XV ст. н.е.). Винахід Гутенберга забезпечуючи чудову якість друку і відкриття гравірувальної техніки викликало радикальні зміни у світі, дозволивши налагодити масове і дешеве виробництво та відтворення книг, які стали більш доступними широким верствам населення.

Одночасно поява друкарства призвела до того, що можливість використання твору перестала залежати від особи його автора. Таким чином, виникла необхідність у забезпеченні та регулюванні права на відтворення, а також авторської винагороди. Крім того, можливість тиражування літературних творів за допомогою друкарських верстатів зумовила появу цілої низки професій торговців друкарською продукцією (Англія), які вкладали значні кошти у виробництво друкарських машин, придбання паперу, наймання робочої сили, що передбачало авансування коштів, які відшкодовувались від продажу друкованої продукції.

Починаючи з 1557 р., в Англії з'явився Статут королеви Мері, який закріплював за видавцями право публікувати вже видану ними книгу за умови, що вона схвалена офіційною цензурою. Першим законом, яким було відзначено появу поняття авторське право є Закон королеви Анни (Англія, 1709 р.). Норми закону були направлені на фактичне припинення монополії організації книговидавців і визнання прав авторів на твір. Законом було закріплено за автором виняткове право на перевидання твору протягом 14 років з моменту першої публікації. Закон приділяв особливу увагу адміністративно-правовому забезпеченню охорони від несанкціонованого копіювання опублікованих творів.

Подальшому розвитку авторського права і суміжних прав сприяла поява в Німеччині філософських концепцій, згідно з якими творчу діяльність розглядали як продовження або відображення особистості автора, що має право на охорону такої

діяльності, як частину його особистості внаслідок природної справедливості.

Переломним моментом у розвитку авторського права стала значна активізація діячів культури в другій половині XIX ст. в Європі, яких не влаштовував незаконний обіг літературних, музичних творів та витворів мистецтва. Фактично міжнародний період забезпечення авторського права розпочався з підписання Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів у 1886 р., яка неодноразово переглядалась з метою вдосконалення системи адміністративно-правового забезпечення та охорони авторського права і суміжних прав з огляду на досягнення технічного процесу, що стосувався зазначеної сфери. Саме з ухваленням останньої розпочалося прийняття інших міжнародних конвенцій, спрямованих на міжнародне регулювання авторського права.

Носалюк Ю.Ю., студент 6-МК-1А курсу факультету № 2 навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Одним із видів недоговірних зобов'язань є зобов'язання з відшкодування шкоди. Згідно зі ст.1166 ЦК України вони виникають внаслідок неправомірного порушення особистих немайнових, а також майнових прав фізичної або юридичної особи, та спрямовані на забезпечення найбільш повного поновлення порушених прав за рахунок заподіювача шкоди. Визначаючи загальні положення щодо недоговірної відповідальності, як виду цивільно-правової відповідальності, слід підкреслити, що шкода може завдатися шляхом порушення як особистих, так і майнових прав потерпілого, але незалежно від того, які права порушені, зазначені обов'язки мають завжди майновий характер; по-друге, ці зобов'язання виникають внаслідок порушення абсолютних прав потерпілого, до яких належать особисті немайнові права (право на життя,

здоров'я, особисту недоторканість тощо) або майнові права (права власника, носія інших речових прав, права законного володільця); по-третє, зазначені зобов'язання є недоговірними, оскільки порушують не умови договору, а права, передбачені законом; по-четверте, метою цих зобов'язань є відшкодування шкоди в повному обсязі особою, яка її завдала, або іншою особою, яка на підставі закону зобов'язана таку шкоду відшкодувати; по-п'яте, хоча наслідком шкоди є порушення абсолютних прав потерпілого, саме зобов'язання з відшкодування шкоди має відносний характер, оскільки виникає між конкретно визначеними особами – кредитором і боржником [1, с. 422].

Зобов'язання з відшкодування шкоди, як і будь-яке відносно зобов'язання має свою структуру. Елементами цього зобов'язання є : сторони (кредитор і боржник); зміст (права та обов'язки сторін) та предмет. Розглядаючи питання недоговірної відповідальності, слід також наголосити на тому, що їй притаманні певні особливості. Зокрема, відшкодування шкоди відбувається на підставі імперативних цивільно-правових норм, дію яких неможливо змінити за згодою сторін (у той час як умови договірної відповідальності можуть встановлюватись договором); має місце відповідальність одних осіб за шкоду, завдану іншими (ст.1176, 1177, 1178 ЦК України); може настати без вини заподіювача шкоди (ст.1187 ЦК України); має місце відшкодування шкоди, завданої правомірними діями. У даному випадку відповідальність відсутня, а має місце одна з підстав виникнення недоговірного зобов'язання. Такими підставами можуть виступати необхідна оборона та крайня необхідність, що призвели до заподіяння шкоди потерпілому (ст. 1169, 1171 ЦК України).

Як уже підкреслювалося, одним із основних видів недоговірних зобов'язань є зобов'язання з відшкодування шкоди (деліктні зобов'язання) – це зобов'язання, у яких потерпіла сторона (кредитор) має право вимагати від заподіювача шкоди (боржника) повного відшкодування протиправно заподіяної шкоди шляхом надання відповідного майна в натурі або відшкодування збитків.

Система деліктних зобов'язань побудована на поєднання генерального (загального) делікту із спеціальними [2, с. 192]. На

думку багатьох науковців, сутність генерального делікту полягає в тому, що шкода, незалежно від того, кому і ким завдана, в чому б не виражалась підлягає відшкодуванню, крім випадків, прямо передбачених законом [1, с. 426]. Склад генерального делікту зазначений у ст. 1166-1168 ЦК України у вигляді загальних підстав відповідальності за завдану майнову та моральну шкоду. Особливості такої відповідальності виявляються у спеціальних деліктах.

Аналізуючи норми Цивільного кодексу, спеціальні делікти можна поділити на такі види: зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої працівником юридичної чи фізичної особи, органом державної влади, органом влади Автономної Республіки Крим або органом місцевого самоврядування чи їх посадовими особами: зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої малолітніми, неповнолітніми, недієздатними та особами, які не усвідомлюють значення своїх дій та (або) не можуть керувати ними; зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої незаконними діями правоохоронних органів; зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки; зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого; зобов'язання з відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Крім того, до спеціальних деліктів не можна віднести зобов'язання, що виникають внаслідок заподіяння шкоди правомірними діями, адже делікт – це правопорушення, а в даному випадку правопорушення як таке відсутнє. Разом з тим зазначені зобов'язання мають свою специфіку і належать до спеціальних зобов'язань з відшкодування шкоди.

Список використаних джерел

1. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: Підручник (2-е вид., змін. та доп.) / С.С. Бичкова, І.А. Бірюков, В.І. Бобрик та ін., За заг. ред. С.С. Бичкової. – К.: КНТ, 2008. – 498 с.

2. Цивільне право України: Навчальний посібник / За заг. ред. І.А. Бірюкова, Ю.О. Заїки. – К.: Істина, 2004. – 224 с.

Огілько К.С., студент Житомирського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ОСОБЛИВОСТІ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Становлення правової держави в умовах розвитку ринкової економіки потребує наведення належного порядку в сфері нормативного забезпечення соціально-трудова відносин, оскільки для багатьох громадян, праця є єдиним джерелом поліпшення свого добробуту та зміцнення держави в цілому

Матеріальна відповідальність працівників за трудовим правом України є окремим видом юридичної відповідальності, оскільки існує в праві самостійно і реалізується в рамках правоохоронних відносин у складі трудових правовідносин. Однією із визначальних функцій матеріальної відповідальності є гарантійна функція, що покликана посилювати юридичні гарантії при притягненні до матеріальної відповідальності і повинна розвиватися у повній відповідності із соціально-економічним та політичним розвитком держави, відповідати інтересам як суспільства, так і інтересам кожного, окремо взятого, працівника. Як окремий специфічний інститут трудового права, матеріальна відповідальність об'єктивно вимагає включити до свого складу усі можливі види та випадки такої відповідальності при регулюванні трудових, і тісно з ними пов'язаних відносин, адже зміст даного інституту повинні складати правові норми, які встановлюють як позитивний, так і негативний аспекти юридичної відповідальності. Крім того, правові норми трудового права тісно переплітаються з нормами цивільного, що вказує на комплексність правового інституту матеріальної відповідальності.

Трудове майнове правопорушення відрізняється від інших дисциплінарних проступків у першу чергу своїм об'єктом. Правопорушник (працівник) зазіхає на майно підприємства, заподіює йому певну шкоду, тому до нього застосовуються не тільки дисциплінарні, але і відновлювальні санкції, що

відрізняються від перших цілеспрямуванням. Таким чином, скоєне працівником трудове майнове правопорушення – це винне протиправне заподіяння шкоди майну підприємства (із яким заподіювач шкоди перебуває або перебував у трудових відносинах на момент її заподіяння), що припускає застосування майнових санкцій, які містяться в трудовому праві. Конструкція або склад правопорушення в правовій науці (а також і на практиці для ретельного з'ясування правомірності притягнення порушника до відповідальності) розглядається як єдність об'єкта й об'єктивної сторони, суб'єкта і суб'єктивної сторони. У цивілістичних видах відповідальності практично ці ж елементи іменуються її умовами. Причому тільки сукупність елементів дозволяє говорити про наявність або відсутність конкретного правопорушення.

У юридичній літературі з трудового права існує думка більшості вчених про те, що матеріальна відповідальність працівників настає при сукупності таких умов: а) пряма дійсна шкода наявному майну підприємства; б) протиправність поведінки працівника (шкода, заподіяна внаслідок порушення або невиконання трудових обов'язків); в) причинний зв'язок між протиправною дією або бездіяльністю працівника і виниклою шкодою; г) вина працівника, що заподіяв шкоду, у формі умислу або необережності (з цим законодавець і пов'язує її межі: повна або обмежена). Крім того, матеріальна відповідальність працівників за трудовим правом має, по-перше, ознаки, властиві усім видам юридичної відповідальності; по-друге, ознаки, властиві тільки тим видам відповідальності, що мають відшкодувальний характер; по-третє, ознаки, властиві лише цьому виду відповідальності. Все це дозволяє стверджувати, що матеріальна відповідальність є самостійним видом юридичної відповідальності, який застосовується під час реалізації трудових відносин і виникає в тому випадку, коли порушуються обов'язки, передбачені трудовим договором. Тому матеріальна відповідальність ні в якому разі не може бути різновидом цивільно-правової відповідальності.

Матеріальна відповідальність, якщо її розглядати з точки зору правової категорії, являє собою відшкодування працівником шкоди, заподіяної власнику підприємства. Тому підставою матеріальної відповідальності, як правовідносин по

відшкодуванню шкоди, є юридичний факт – скоєння працівником правопорушення, в результаті якого виникла шкода. Зміст юридичних зв'язків між власником майна і працівником на цій стадії – кореспондуючі одне одному права і обов'язки кожного з них щодо формування шкоди.

Реформа трудового законодавства, побудова його цілісної системи неможливі без розробки концепції розвитку трудових відносин, а відповідно, і концепції розвитку трудового законодавства в цілому і кожного з його інститутів, одним із яких є інститут матеріальної відповідальності. На нашу думку подальше реформування трудового законодавства повинно спрямовуватись: на підпорядкування трудових відносин закону вартості у відносинах з матеріальної відповідальності, що обумовлено наявністю майнового елемента; дотримання принципу соціальної справедливості (притягнення до матеріальної відповідальності у суворій відповідності до закону; у зменшенні розміру матеріальної відповідальності залежно від вини, майнового стану сторони, яка заподіяла матеріальну шкоду); примат міжнародного права над внутрішнім – норми, що регулюють матеріальну відповідальність, повинні відповідати ратифікованим Україною положенням конвенцій МОП; реалізацію матеріальної відповідальності працівників в рамках окремих охоронних правовідносин з матеріальної відповідальності, які слід розглядати як тісно пов'язані з трудовими правовідносинами і такі, що впливають із них; реалізація в межах цих правовідносин конкретних заходів відповідальності.

Список використаних джерел

1. Кузніченко О.В. Правові питання притягнення працівників органів внутрішніх справ до матеріальної відповідальності за заподіяну ними шкоду: дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2001. – 235
2. Скаун О.Ф. Теория государства и права. Учебник. – Харьков: Консум; Ун-т. внутр. дел, 2007. – 304 с.
3. Смирнов О.В. Трудовое право. Учебник. – М.: Стапис+ЛТД, 1996. – 484с.

Подорожна О.М., студент Житомирського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Право людини на компенсацію моральної шкоди є особливо важливим, оскільки воно, з одного боку, впливає із притаманної людині гідності, а з іншого – є ефективним засобом її захисту. Однак при використанні даного права виникають певні обмеження, пов'язані, перш за все, з тим, наскільки людина здатна усвідомити порушення її гідності. У даному випадку юридичного значення може набувати лише таке звернення, якому передувало усвідомлений вольовий вибір, котрий передбачає розуміння соціального значення вчинку і прогнозування його результатів.

При заподіянні майнової шкоди розмір відшкодування ґрунтується на вартісній еквівалентності заподіяній шкоді. Однак коли йдеться про визначення розміру компенсації моральної шкоди, такий спосіб слід визнати неприйнятним, в силу самої специфіки такого виду шкоди.

Моральну шкоду неможливо відшкодувати в повному обсязі, оскільки немає (і не може бути) точних критеріїв майнового виразу душевного болю, спокою, честі, гідності особи. Основним завданням компенсації моральної шкоди є усунення або послаблення негативних психічних реакцій і станів людини, спричинених порушенням її гідності. І власне повна компенсація моральної шкоди розглядається нами як така, що повною мірою здатна забезпечити таке усунення або послаблення.

Цим можна пояснити і відмову законодавця від нормативної регламентації розміру грошової компенсації моральної шкоди (це питання полишено на погляд суду). Зокрема ч. 3 ст. 23 ЦК України передбачає, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом. Тобто моральна шкода може бути оцінена судом з використанням

певних критеріїв судового погляду, на підставі об'єктивного та всебічного встановлення обставин кожної справи.

Отже, розміру компенсації моральної шкоди не існує, допоки суд його не визначив. У позивача немає суб'єктивного права вимагати компенсації моральної шкоди у наперед визначеному розмірі. Він може лише вимагати, аби суд визначив цей розмір і виніс рішення про відповідне стягнення з відповідача. Звичайно, позивач може вказати у позовній заяві бажану суму компенсації (що і відбувається в більшості випадків), однак така сума є не більш ніж думкою позивача про розмір компенсації, котра не має для суду правового значення. Саме право на певний розмір компенсації породжується судовим рішенням з цього питання.

Не викликає заперечень і думка, що саме перед судами ставиться завдання визначення критеріїв розміру суми, що стягується. Таке положення знайшло підтримку і в законодавстві. Зокрема ст. 23 ЦК України встановлює, що розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення.

Постанова Пленуму Верховного Суду України Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди вказує на критерії визначення розміру відшкодування моральної шкоди. Так, суд визначає розмір відшкодування залежно від характеру та обсягу заподіяних позивачеві моральних і фізичних страждань, з урахуванням у кожному конкретному випадку ступеня вини позивача та інших обставин. Так, береться до уваги характер і тривалість страждань, стан здоров'я потерпілого, тяжкість завданої травми, наслідки тілесних ушкоджень, істотність вимушених змін у його життєвих і виробничих стосунках, ступінь зниження престижу, ділової репутації (останнє залежить від характеру діяльності потерпілого, посади, часу й зусиль, необхідних для відновлення попереднього стану, наміру, з яким діяла особо, що заподіяла шкоди, тощо).

Крім того, недостатньо уваги приділено психологічним аспектам та необхідності проведення спеціального індивідуалізованого психологічного обстеження. Щоправда, в цілому не слід заперечувати, що індивідуальні особливості потерпілого – це обставина, що підлягає доведенню і котру суд повинен встановлювати передбаченими процесуальним законодавством засобами та брати до уваги для оцінки дійсної глибини (ступеня) фізичних або моральних страждань і визначення фактичного розміру компенсації. Ці індивідуальні особливості можна встановити за допомогою спеціальних психодіагностичних заходів.

Для визначення розміру компенсації моральної шкоди слід, на нашу думку, використовувати стандартизовану психологічну експертизу, в котрій величина кожного з указаних вище факторів оцінюється за 100-бальною шкалою. Кожний чинник має свій матеріальний коефіцієнт (у грошових одиницях), на який множиться отримана кількість балів. У формі таких добутків може бути отримана базова сума компенсації матеріального еквіваленту моральної шкоди. Величина матеріального коефіцієнта повинна передбачати як можливість повного фінансування заходів, спрямованих на відновлення попереднього стану потерпілого (психічного, соціального тощо), так і компенсування інших втрат немайнового характеру, що згадувалися вище. Кінцева сума компенсації моральної шкоди може бути отримана шляхом множення базової суми на низку коефіцієнтів: коефіцієнт провини відповідача, коефіцієнт провини постраждалого, сумарний стресовий коефіцієнт (який застосовується, коли сумарний стрес-вплив призвів до значних незворотних змін способу життя, планів, психофізіологічного стану потерпілого).

Можливість іншої, окрім грошової, форми компенсації дає можливість потерпілому на свій розсуд відновити порушені права у тій чи іншій формі. Разом з тим, цілком слушно, закриття засобу масової інформації та скасування свідочтва про його реєстрацію не може вважатися іншою формою компенсації моральної шкоди, оскільки суперечить поставленій цього правового інституту

Стадник Н.М., студент Житомирського регіонального відділення навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент *Полішко Н.Л.*

ІСТОРІЯ ФАКТИЧНОГО ШЛЮБУ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У ст. 21 Сімейного кодексу України законодавець визначає шлюб як сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану. У радянській цивілістичній доктрині шлюб в соціалістичному суспільстві традиційно розглядався як принципово нова форма сімейного союзу чоловіка і жінки, на відміну від шлюбу, який укладається в буржуазному, експлуататорському суспільстві.

Серед ознак шлюбу чинне сімейне законодавство називає його реєстрацію у державному органі актів цивільного стану. Водночас, у Сімейному кодексі України вперше у вітчизняному новітньому законодавстві передбачені правові наслідки, які настають за умови тривалого проживання однією сім'єю чоловіка та жінки, які не перебувають між собою у зареєстрованому шлюбі. Серед прав, які набувають такі особи, зазначено і право на утримання. Таким чином, визнаючи шлюбом лише сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану, законодавець за певних обставин не лише визнає дійсними і фактичні шлюбні відносини, а і надає їм правового захисту.

Зазначимо, що вітчизняній історії сімейного права відомі спроби легалізації фактичних шлюбних відносин.

Історія сучасного українського сімейного законодавства щодо оформлення шлюбу починається з Декрету РНК УСРР від 20 лютого 1919 р. Про цивільний шлюб і про ведення книг актів громадянського стану за яким обов'язковими в УССР визнавалися лише цивільні шлюби. На етапі становлення Радянської влади в Україні законодавець не визнавав фактичне сімейне співжиття шлюбом, яке б тягнуло за собою певні правові наслідки.

У двадцятих роках в УРСР розпочався процес подальшого удосконалення сімейного законодавства. Оскільки з огляду на громадянську війну сімейний кодекс УРСР 1919 р. не був введений в дію і не став законодавчим актом Народний комісаріат юстиції УРСР прийняв рішення про підготовку до видання нового сімейного кодексу республіки. Постановою третьої сесії ВЦВК ІХ від 31 травня 1926 р. був прийнятий Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану Української Соціалістичної Радянської Республіки (далі – УРСР).

Основні норми цього Кодексу ґрунтувалися на тих же принципах сімейного права, що були закладені в перших радянських декретах. Водночас, Кодекс УРСР 1926 р., а також кодекси РСФСР, БРСР та деяких інших радянських республік поряд із зареєстрованим шлюбом визнавали також і, так звані, фактичний шлюб, тобто шлюб, не оформлений в органах ЗАГСУ.

Визнання таких шлюбів могло бути здійснене тільки через суд де необхідно було довести наявність фактичного шлюбу. Тому, якщо між фактичним подружжям виникали якісь суперечки (щодо майна або відносно аліментів), то суд, перш ніж розв'язати ці суперечки, повинен був у кожному конкретному випадку встановити, тобто визнати, наявність шлюбних зв'язків. Причому фактичним шлюбом визнавались лише серйозні та тривалі подружні зв'язки, а не випадкові і скороминуші.

За Кодексом УРСР суд мав право прирівняти фактичний шлюб до зареєстрованого лише в двох випадках:

1) при визнанні права фактичного подружжя на взаємне утримання у випадку непрацевдатності;

2) при поділі спільного майна, яке було нажите за час фактичного шлюбу (ст. 140 Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР).

Інші ж права, які мало подружжя, що перебувало у шлюбі зареєстрованому (наприклад, право на прізвище іншого подружжя) фактичне подружжя не набувало.

Легалізація фактичних шлюбів у двадцятих роках обґрунтовувалася необхідністю захисту інтересів жінки, як менш соціально забезпеченого в такому союзі партнера. Важка

економічна ситуація в країні після першої світової та громадянської війни, безробіття, загальний низький матеріальний рівень населення зумовлювали тяжке матеріальне становище жінки, якій спільне життя з фактичним чоловіком не надавало ніяких прав на набуте майно. Після припинення співжиття жінка не набувала права на аліменти у випадку непрацездатності, при народженні дитини, допомогу на безробіття тощо.

Визнаючи фактичні шлюби і пов'язуючи з ними певні правові наслідки, держава, з іншої боку, намагалася і послабити значення релігійних шлюбів, і, відповідно, релігійного впливу церкви на свідомість громадян.

Розглядаючи справи про встановлення фактичного шлюбу суди на практиці почали стикатися з цілою низкою перешкод, зумовлених відсутністю легальних ознак фактичного шлюбу і обставинами конкретної справи. Так, із заявами про встановлення фактичних шлюбних відносин зверталися декілька жінок при цьому чоловік не лише фактично проживав тривалий час з кожною із заявниць, і мав від кожної з них дітей, а і, водночас, реєстрував новий шлюб або вже перебував у зареєстрованому шлюбі. Складність розв'язання такого роду спорів обумовлювалася і тим, що нерідко із заявами про встановлення факту шлюбних відносин зверталися вже після смерті чоловіка та ін.

За певних обставин доказами перебування у фактичних шлюбних відносинах суди визнавали: спільне проживання; спільне ведення господарства; утримання іншого непрацездатного фактичного подружжя; взаємна матеріальна допомога; спільне виховання спільних дітей чи дітей одного із фактичного подружжя; вияв подружніх стосунків перед іншими особами; повідомлення про факт фактичних шлюбних відносин у заявах (наприклад, на роботі), листах тощо.

Інститут фактичного шлюбу, який був певною мірою політично і економічно виправданий для Радянської держави на початку 20-х років, не витримав випробувань Великої Вітчизняної війни, оскільки не сприяв укріпленню сім'ї, яку можна було таким чином легко створити і легко зруйнувати.

Наскільки виправданим є реанімація інституту фактичного подружжя в сучасних умовах побудови незалежної української

держави та кардинальних змін у політичному і економічному житті суспільства, що відбулися протягом останніх десятиріч, відповідь дасть судова практика.

Список використаних джерел

1. Сімейне право України: Навч. посібн. / За ред. О.В. Дзери – К., 1997. – С. 52–53; Сімейне право України: Підручн / За ред. В.С. Гопанчука. – К., 2002. – С. 44-49; Сімейне право України / За ред. Ю.С. Червоного – К., 2004 – С. 119-122; Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / За ред. Є.О.Харитонова. – Х., 2006. – С. 55-58.
2. Ромовська З.В. Сімейний кодекс України: Науково-практичний коментар. – К., 2003.
3. Заїка Ю.О. Спадкове право України: Становленні і розвиток. – К., 2007.
4. Сімейне право України: Підручн / За ред. В.С. Гопанчука. –К., 2002.
5. В.М. Співак, В.С.Гопанчук В.СМ. Законодавство України про шлюб і сім'ю – К., 1998.

Колос Н.М., здобувач ступеня вищої освіти магістр Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник: доцент кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ *Комаринська Ю.Б.*

ОБСТЕЖЕННЯ СЛІДІВ ТРАНСПОРТУ ЯК РІЗНОВИД ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

За останні роки значно зросли можливості експертних досліджень, використовуються нові методи, застосовуються комп'ютерні технології. Але практика свідчить, що слідчі не завжди знайомі з експертними можливостями, тому часто на експертизу не надаються речові докази, неправильно формулюються запитання, а деякі взагалі не виносяться. Допускаються помилки при відборі зразків для порівняльного дослідження, наданні вихідних даних для експертизи (часто через їх неповноту). Трапляються і випадки ненадання необхідної

інформації. Крім того, недостатня обізнаність слідчих органів і суду іноді не дозволяє оцінити значення і зміст дослідницької частини висновку експерта [1, с. 35].

Основними завданнями транспортно-трасологічної експертизи є:

ідентифікація за слідами, залишеними транспортним засобом, певного його екземпляра або установлення його типу, моделі;

визначення місця зіткнення транспортного засобу і місця наїзду на пішохода, установлення механізму утворення слідів;

розташування транспортного засобу стосовно проїзної частини на момент контактування.

Ці завдання вирішуються шляхом дослідження слідів, виявлених на місці ДТП, пошкоджень транспортного засобу. Тому призначати транспортно-трасологічну експертизу доцільно лише тоді, коли є можливість надати експертів об'єкти, які перебували в контакті, або матеріали справи, в яких повно та об'єктивно зафіксовано відповідні сліди.

Для встановлення обставин залишення потерпілого у небезпеці внаслідок ДТП має значення надання транспортно-трасологічною експертизою відповідей на такі запитання: чи залишені певні сліди (які саме і на чому) ходовими частинами (колесами, шинами тощо) цього транспортного засобу; до якого типу (марки, моделі) належить транспортний засіб, яким залишено ці сліди; яким було взаємне розташування транспортного засобу і пішохода під час наїзду на останнього; який механізм контактування пішохода та транспортного засобу; на якому місці дороги стався наїзд на пішохода; який механізм утворення слідів (удар, ковзання тощо); у якому напрямку стосовно слідосприймаючої поверхні рухався транспортний засіб?

Для відповіді на ці запитання експертів надаються слідоутворюючі об'єкти (шини, деталі тощо) або їх експериментальні зліпки (відбитки шин на папері), предмети, на яких залишилися сліди зазначених об'єктів, або зліпки (масштабні фотографії) цих слідів, а також протоколи огляду місця події з усіма додатками до них. При дослідженні слідів транспортного засобу на одязі або взутті потерпілого експертів також надається акт судово-медичного дослідження пошкоджень на його тілі [2, с. 481].

Окреме місце в експертному забезпеченні розслідування та розкриття злочинів цієї категорії займає трасологічна експертиза. Найчастіше вона призначається у випадках виявлення на місці події

уламків розсіювачів світла фар, інших деталей транспортного засобу, частин одягу потерпілого. Часто виникає необхідність визначення моделі автомобіля і його ототожнення за окремими частинами і деталями. Експертними діями можна встановити тип розсіювача світла фар за уламками фарного скла, наданого на дослідження; встановити тип автомобіля, на який встановлюється розсіювач світла фар; чи не становлять уламки фарного скла, виявлені на місці події, єдине ціле з уламками, наданими на дослідження, тощо.

Важливе місце у встановленні обставин ДТП займає автотехнічна експертиза [3, с. 14]. До її завдань належать: з'ясування технічного стану транспортного засобу або окремих його механізмів і вузлів; визначення відносного часу появи конкретної несправності (виникла вона до ДТП або в результаті ДТП), причин та умов її виникнення; встановлення причинного зв'язку між наявною несправністю та наслідками, що настали. Автотехнічна експертиза дозволяє вирішити питання, пов'язані з аналізом механізму ДТП (визначити за довжиною гальмового шляху швидкість руху транспортного засобу, момент виникнення небезпечної ситуації, як повинен був діяти у цій ситуації водій, чи мав він технічну можливість уникнути події, чи відповідали його дії Правилам дорожнього руху України) [4, с. 846].

Слідами ходової частини, виступаючих частин і вузлів можливо ототожнення транспортного засобу (встановлення його групової приналежності). Крім того, вивчення слідів таких дозволяє відновити механізм події: визначити напрямок і швидкість руху, місце, кут і лінію зіткнення, інші важливі обставини ДТП.

Виявлені сліди транспортних засобів на місці події повинні бути описані в протоколі огляду, де зазначаються: вид слідів (об'ємні, поверхневі, гальмування, юза і т. п.) і їх розташування; вид і особливості слідосприймаючої поверхні; кількість і взаємне розташування слідів, утворених різними колесами однієї автомашини, і результати їх вимірювань (розмір колії, бази); місце розташування, довжина і ступінь вираженості слідів гальмування; розміри слідів шип; малюнок протектора, відображений в слідах, і розміри основних його елементів; наявність, розташування, форма і розміри добре виражених індивідуальних особливостей шини, відображених в слідах; напрямок руху автомашини; способи додаткової фіксації і вилучення слідів, застосовані при огляді, перелік матеріалів, які додаються до протоколу; як упаковані вилучені сліди [5, с. 287].

При огляді транспортного засобу у протоколі повинні бути вказані транспортний засіб, його вид, модель, реєстраційний номер, колір, характер перевезеного вантажу, де перебуває транспортний засіб (на проїжджій частині, тротуарі, в кюветі тощо), вид сліду (вмятина, розрив металу, подряпина тощо), відстань між транспортними засобами, що перебувають па місці події, місце розташування трупа і відокремилися деталей, частин.

При фотографуванні слідів транспортних засобів проводиться вузлова і детальна зйомка. При **вузловій зйомці** сліди шин фотографуються на тлі навколишньої обстановки, за **детальною** – фотографуються окремі фрагменти із особливостями, що в них відобразилися. Поряд із слідом розташовується масштабна лінійка або стрічка, що дозволяє визначити розміри сліду.

З об'ємних слідів транспортних засобів можуть бути виготовлені зліпки. Техніка виготовлення зліпків з допомогою розчину гіпсу та ж, що і у випадках копіювання слідів ніг. Іноді доводиться робити заливку слідів, відносно великих по довжині. Тому слід шини попередньо поділяють на ділянки довжиною 40-50 см тонкими перегородками з скла, фанери, картону і т. п., вдавлюючи їх у слід. Потім проводиться заливка гіпсовим розчином. Поверхневі сліди шин (нашарування) копіюються за допомогою листа гуми, попередньо зачищеною наждачним папером, фотопаперу, липких плівок. [5, с. 319]

З появою нових видів експертиз виникають і нові комплексні експертизи. Так, в останні роки частіше призначається хіміко-металографічна експертиза деталей транспортних засобів, яка вирішує такі завдання:

визначення характеру зламу металевих частин автомобіля;
металографічне визначення дефектів металу, термічної обробки;

визначення термічних змін ниток накаливання та держаків (з метою встановлення чи були включені фари в момент ДТП);

встановлення відповідності матеріалів, з яких виготовлені деталі, проектно-розрахунковим та технічним нормам [6, с. 67].

Список використаних джерел

1. Злочинність в Україні : зб. статей Держ. коміт. статист. України. – К. : Інформ.-аналіт. агентство, 2008. – 118 с.

2. Клименко Н.І. Судова експертологія : курс лекцій для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / Н.І. Клименко. – К. : Ін Юре, 2007. – 528 с.

3. Словник спеціальних термінів правоохоронної діяльності/ [за ред. Я.Ю. Кондратьєва]. – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2004. – 560 с.

4. Криміналістика : учебник / [Аверьянова Т.В., Белкин Р.С., Корухов Ю.Г., Россинская Е.Р.]; под ред. Р.С. Белкина. – М. : Норма-Инфра, 2001. – 990 с.

5. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах : навч.-практ. посіб. / [уклад. Б.О. Кирись]. – Львів : Ліга-Прес, 2008. – 349 с.

6. Еленюк Г.А. Использование специальных знаний при расследовании ДТП / Еленюк Г.А., Ищенко П.П., Ярослав Ю.Ю. – Караганда : Карагандинс. высш. шк. милиции, 1987. – 93 с.

Кушніренко Т.Ф., студент 6-МК курсу Національної академії внутрішніх справ,
Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор, професор кафедри гуманітарних та загальноправових дисциплін факультету №2 Національної академії внутрішніх справ *Камінська Н.В.*

ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ

Дискусії щодо того, як покращити стан дисципліни в українському війську, тривають не перший рік. Як казав великий Джордж Вашингтон: «Дисципліна — душа армії. Вона перетворює нечисленне військо в могутню силу, приносить успіх слабким і повагу всім» [3, с. 11]. Тому очевидним є те, що стара система підтримання правопорядку в армійському середовищі себе вичерпала. Адже в умовах соціально-економічних перетворень в Україні, які супроводжуються загостренням криміногенної обстановки, на Збройні сили України та інші військові формування здійснює свій вплив спектр сучасних негативних явищ. І це не дивно оскільки в них зосереджені унікальні матеріальні засоби (зброя, транспорт, зв'язок тощо), вони є особливою сферою різних кримінальних інтересів, в яку втягуються різні категорії військовослужбовців. Тому

необхідність створення Військової служби правопорядку у Збройних силах України була викликана низкою проблем в українському війську, які з'явилися ще на початку його створення та з кожним роком набували все більшого значення.

Наприклад, ще у 2000–2001 рр. понад 10 тисяч військовослужбовців українських Збройних сил щоденно залучалися до виконання завдань патрульно-постової служби, охорони заарештованих на гауптвахтах, виконання обов'язків інспекторів військової інспекції безпеки дорожнього руху та для участі в гарнізонних заходах. У результаті особовий склад відволікався від виконання завдань за прямим призначенням та бойової підготовки.

Крім того, на близько чотирьох тисяч офіцерів військових частин було покладено обов'язки військових дізнавачів, через що більшість із них тривалий час майже не приділяли належної уваги навчанню та вихованню своїх підлеглих. До того ж досвід їх роботи показав, що вони не завжди володіли необхідними для цього знаннями, а в службовому відношенні повністю залежали від своїх старших начальників. Були зафіксовані випадки приховування окремими командирами військових частин злочинів та правопорушень, скоєних їх підлеглими, що негативно впливало на загальний стан правопорядку у військових колективах.

Неефективно здійснювався й розшук військовослужбовців, які самовільно залишили військові частини: лише від 4 до 10% із них затримувалися представниками військових частин або військовими комендатурами. Діюча система профілактичних заходів щодо запобігання правопорушенням у Збройних силах України залишалась недостатньо ефективною і в деяких випадках була неспроможною забезпечити достатній рівень військової дисципліни та правопорядку у Збройних силах.

У прийнятті рішення щодо заснування Військової служби правопорядку Збройних Сил України також відіграли Євроатлантичні прагнення України. Адже, сьогодні такий інститут, як військова поліція, успішно функціонує в арміях більшості країн світу. До речі, у різних країнах військових правоохоронців називають по-різному. Наприклад, у США, Великобританії, Нідерландах, Ізраїлі, Туреччині, Словаччині —

це військова поліція, в Італії — карабінери, Франції — жандармерія, Китаї — народна озброєна міліція, Німеччині — фельд'єгері, в Польщі — військова жандармерія. При цьому, незважаючи на назву та певну різницю в покладених на них завданнях, загальна мета діяльності цих підрозділів така сама, як і в української Військової служби правопорядку.

Все це й дало поштовх для створення єдиного штатного організму в складі Збройних Сил, який би ефективно впливав на стан профілактичної роботи, правопорядок і військову дисципліну. Такою структурою стала Військова служба правопорядку Збройних Сил України, яка нині є спеціальним правоохоронним формуванням у складі Збройних сил України, яка діє за єдиним замислом і планом, мають чітку вертикаль управління та забезпечення.

Військова служба у Службі правопорядку бере свій початок з моменту прийняття Верховною Радою України Закону України «Про військову службу правопорядку у Збройних силах України», який був підписаний Президентом України 7 березня 2002 року та опублікований.

Таким чином, формування Військової служби правопорядку у Збройних силах України було сформовано шляхом мобілізації всіх сил, знань та досвіду покращення стану законності та дисципліни в українському війську, на запобігання злочинам, іншим правопорушенням, їх розкриття і припинення, які завдають суттєвих збитків інтересам держави.

Список використаних джерел

1. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 32. – С. 225.
2. Про заходи щодо створення Військової служби правопорядку у Збройних Силах України: Наказ Міністра оборони України від 12 червня 2002 року № 198.
3. Саржевський О. Військова служба правопорядку у Збройних Силах України: історичний аспект / О. Саржевський // Право військової сфери. – 2007. – №6. – С. 10-12.

Болгов Р.О., аспірант кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, приватний детектив

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВІДКРИТТЯМ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ МВС УКРАЇНИ

Згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення прозорості у сфері відносин власності з метою запобігання корупції» № 597-VIII від 14.07.2015 до Закону України "Про дорожній рух" була внесена стаття 34-1 “Надання інформації про зареєстровані транспортні засоби з Єдиного державного реєстру”.

У статті йдеться про те, що інформація про зареєстровані транспортні засоби (ТЗ) та їх власників міститься у Єдиному державному реєстрі (держателем якого є Державтоінспекція Міністерства внутрішніх справ України) і є відкритою та загальнодоступною. Також, в цій статті зазначено, що будь хто і будь-коли може отримати інформацію про власників транспортних засобів як фізичних, так і юридичних осіб. Така перевірка потрібна, наприклад, при здійсненні купівлі автомобілю або передачі його в оренду. Також, можливо дізнатись скільки автомобілів має будь-який чиновник, однак, ця інформація пересічному громадянину мало що дає. Більш того, постає і інше питання - чи порушують положення цієї статті права людини, закріплені Конституцією України та іншими нормативно-правовими документами? На ці запитання ми і спробуємо надати відповідь.

Для виконання норм цього Закону необхідно надати доступ до Єдиного державного реєстру всім бажаним. Однак, зробити це не так просто, оскільки важливо не порушити законодавство в сфері прав людини. Сьогодні, такий реєстр працює, а інформацію про ТЗ можна отримати безкоштовно у відповідному розділі на офіційного сайту МВС України. Також, це можливо зробити шляхом направлення заяви поштою до відповідних органів або надати її особисто.

Доступ до Єдиного державного реєстру МВС надається лише у разі ідентифікації замовника. Ідентифікувати себе можна за допомогою банківської системи Bank ID. На даний час, скористатися послугою можуть лише клієнти ПриватБанку та А-банку. Інші банки ще не підключені до цієї системи. Також, в систему можна ввійти за допомогою електронно-цифрового підпису (ЕЦП). Співробітники державних установ проходять ідентифікацію через реєстр посадовця.

Після ідентифікації, замовнику необхідно ввести інформацію про власника ТЗ, який його цікавить. А для цього необхідно знати повністю дані особи (ПІБ та повну дату народження або ідентифікаційний номер). Теж саме відбувається і з перевіркою юридичних осіб: необхідно знати точну назву підприємства або його ЄДРПОУ. Після цього, необхідно ввести свій контактний телефон та електронну пошту. На вказану електронну пошту буде відправлена відповідь на звернення із зазначенням марки, моделі ТЗ, року випуску, дати державної реєстрації і об'єму двигуна. Така обмежена інформація не дасть змоги будь-кому дізнатись номер автомобіля його колір, місце реєстрації власника ТЗ та інші особисті дані. Тим самим, надавши дану інформацію по запиті МВС не порушує особисті права власників ТЗ.

Система доступу до Єдиного реєстру МВС запрацювала 11.12.2015, хоча, ще не в повному обсязі та в тестовому режимі. Також, варто враховувати, що особа яка давала запит автоматично, надала згоду на обробку своїх персональних даних і її дані залишаються в системі після обробки запиту. І, згідно статті 34-1 частина 4 Закону України “Про дорожній Рух” власник ТЗ, в будь-який момент власник може дати запит про осіб, які отримали інформацію, стосовно його ТЗ. Це стосується і інших відкритих офіційних джерел надання інформації.

Окрім цього, даний реєстр не надає інформації по неповним даним: зокрема по марці автомобілю або державному номерному знаку, це прерогатива досі залишається за відповідними органами згідно чинного законодавства України.

Для проведення приватних (детективних) розслідувань зазначені джерела інформації іноді бувають дуже корисні, хоча, саме даний реєстр надає недостатній обсяг інформації. Частіше за все, робота полягає у пошуку інформації по не повним даним.

Так, наприклад, при розслідуванні ДТП, маючи “на руках” лише частину державного-номерного знаку (ДНЗ), приблизну марку та колір автомобілю простим запитом не знайдеш власника ТЗ, якій розшукується. Це необхідно робити іншими способами в рамках розслідування кримінального провадження.

Враховуючи вище зазначене, необхідно враховувати, що сьогодні надавати доступ до інформації, всім бажаючим, не варто, оскільки це може призвести до не передбачуваних наслідків. Також, є багато проблем, які не входять до компетенції поліції або ж у них просто не вистачає часу у зв’язку із значною завантаженістю. Тому, таким громадянам зручніше звернутися до людини, яка може надати таку допомогу в пошуку необхідної інформації в рамках Закону і це буде професіонал, який має досвід такої роботи та має всі законні підстави для надання таких послуг людині, яка до них звернулась. І це - приватні детективи.

Однак, щоб громадяни мали змогу звернутися не лише до поліції але й до інших фахівців (детективів) –необхідно легалізувати детективну діяльність в Україні. Також, детективна діяльність повинна бути незалежною і самостійною від МВС, а ліцензію на заняття детективною (розшуковою) діяльністю повинно надавати Міністерство юстиції.

Цей важливий крок сприятиме оптимізації виконання своїх обов’язків співробітниками Національної поліції України, оскільки розслідування, в тому чи іншому кримінальному провадженні, зможуть проводити паралельно приватні детективи, а також буде можливість збирати і подавати докази, що отримані в ході приватної детективної (розшукової) діяльності в рамках чинного законодавства України до суду. Зазначений крок дозволить зняти надмірне навантаження з поліції і допоможе їй краще виконувати свої службові обов’язки щодо захисту прав і свобод людини та громадянина.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО

<i>Черней В.В.</i> НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МВС УКРАЇНИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ТА ВІТЧИЗНЯНА ПРАКТИКА	3
<i>Сербин Р.А.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ІНСТИТУТУ БЛАГОДІЙНИЦТВА	7
<i>Мотиль І.І., Опалінський Ю.В.</i> ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 287 КК УКРАЇНИ	11

НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

<i>Джужжа О.М.</i> ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ	15
<i>Колб О.Г.</i> ПРИНЦИП ЗАКОННОСТІ – ПРІОРИТЕТНИЙ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ	18
<i>Заяць Н.В.</i> ФУНКЦІЇ ФОРМ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО НАРОДОВЛАДДЯ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА	21
<i>Кошинець В.В.</i> ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	26
<i>Небитов А.А.</i> СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА СЕКСУАЛЬНОЇ ЕКСПЛУАТАЦІЇ	30

<i>Лов'як О.О., Лов'як С.С.</i> СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА	33
<i>Білик В.М.</i> ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАВДАНЬ ЩОДО ПРАВООХОРОННОЇ ТА ПРАВОЗАХИСНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	37
<i>Халюк С.О.</i> КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	40
<i>Зайка С.О.</i> ДЕЯКІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ВИВЧЕННЯ ПОТРЕБ ЕКСПЕРТНОЇ ПРАКТИКИ	42
<i>Журавська З.В.</i> ПРО ДЕЯКІ ЗМІСТОВНІ ЕЛЕМЕНТИ СПЕЦІАЛЬНО-КРИМІНОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ	46
<i>Власенко В.П.</i> ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РЕАЛІЗАЦІЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ	48

Секція 1

АКТУАЛЬНІ ПРАВОВІ ПИТАННЯ СУЧАСНОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ ТА ІСТОРИЧНІ ПРИКЛАДИ

<i>Білик В.І.</i> ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ПОЛЬЩІ ПІД ЧАС РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	53
<i>Капітонова Н.В.</i> ТИПОЛОГІЯ СУЧАСНИХ НАЦІОНАЛЬНИХ СИСТЕМ І ТЕНДЕНЦІЇ ЇХ РОЗВИТКУ	57

<i>Порохня В.В.</i> ЮВЕНАЛЬНА ЮСТИЦІЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД	61
<i>Кошева О.В.</i> ТРАНЗИТИВНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І СУДОВА ВЛАДА	64
<i>Троцька А.І.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ	66
<i>Амельченко А.В.</i> ПРАВОВА КУЛЬТУРА ЯК ЧИННИК СУСПІЛЬНО-ПРАВОВОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	68
<i>Запорожець А.К.</i> ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ РОЗВ'ЯЗАННЯ	72
<i>Максимчук В.В.</i> СПІВВІДНОШЕННЯ ТА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА Й ДЕРЖАВИ	75
<i>Николюк Л.С.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА АНТИДЕМОКРАТИЧНИХ ДЕРЖАВНО-ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ	77
<i>Рошкович О.В.</i> РЕФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ЧЕСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ: ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	82
<i>Синиця Т.А.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО СТАТУСУ ВИЩОЇ РАДИ ЮСТИЦІЇ	85
<i>Ягельська М.М.</i> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ	88

Яворовенко Н.М.
ГЕНДЕРНА НЕРІВНІСТЬ В УКРАЇНІ
ЯК ПЕРЕШКОДА НА ШЛЯХУ
СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ 90

Шевченко Ю.В.
РОЛЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ
СЛУЖБИ УКРАЇНИ В РЕАЛІЗАЦІЇ
МІГРАЦІЙНОГО ЗАКОНОДАВСТВА 94

Секція 2
ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО
ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Безуглий Л.А.
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ
У ВИЯВЛЕННІ Й УСУНЕННІ ПРИЧИН
ТА УМОВ ЗЛОЧИНІВ 100

Омельченко О.Є., Самарський С.С.
АНАЛІЗ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ
ПОТЕРПІЛОГО В КРИМІНАЛЬНОМУ
ПРОВАДЖЕННІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ
УКРАЇНИ 104

Ігнатюк О.В.
НЕГЛАСНІ СЛІДЧІ (РОЗШУКОВІ) ДІЇ:
ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ 106

Бондаренко В.В.
ОБСТАВИНИ, ЯКІ ПІДЛЯГАЮТЬ
ДОКАЗУВАННЮ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНИХ ЗІ ЗНИЩЕННЯМ,
ПІДРОБКОЮ АБО ЗМІНОЮ НОМЕРІВ ВУЗЛІВ
ТА АГРЕГАТИВ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ 108

Бублик М.В.
ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, УЧИНЕНИМ
НА ҐРУНТІ РАСОВОЇ, НАЦІОНАЛЬНОЇ
ЧИ РЕЛІГІЙНОЇ НЕТЕРПИМОСТІ 111

<i>Кравченко Н.С.</i> ПОТЕРПІЛИЙ ЯК СУБ'ЄКТ ДОКАЗУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	114
<i>Кастарнов Д.Б.</i> ДОКАЗУВАННЯ ОБСТАВИН, ЩО ХАРАКТЕРИЗУЮТЬ ОСОБУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО (ОБВИНУВАЧЕНОГО) В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТИВ	117
<i>Максимів І.І.</i> ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ВИКОРИСТАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ ЗАНЯТТЯ ЖЕБРАЦТВОМ	120
<i>Неміч Ф.Ю.</i> ДЕЯКІ ЕЛЕМЕНТИ СКЛАДУ ЗЛОЧИНУ В СТ. 386 КК УКРАЇНИ «ПЕРЕШКОДЖАННЯ З'ЯВЛЕННЮ СВІДКА, ПОТЕРПІЛОГО, ЕКСПЕРТА, ПРИМУШУВАННЯ ЇХ ДО ВІДМОВИ ВІД ДАВАННЯ ПОКАЗАНЬ ЧИ ВИСНОВКУ»	123
<i>Паламарчук К.В.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕЯКИХ ПОЛОЖЕНЬ СТ. 187 КК УКРАЇНИ	124
<i>Сивопляс Ю.Ю.</i> ОКРЕМІ РОЗ'ЯСНЕННЯ ЩОДО МАТЕРІАЛЬНОГО ТА НЕМАТЕРІАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ	128
<i>Сівак О.В.</i> СУТНІСТЬ ПРАВОЇ ПРИРОДИ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ, ЯКІ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	131
<i>Савченко В.О.</i> КВАЛІФІКАЦІЯ УХИЛЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ У ВИГЛЯДІ СЛУЖБОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	136

<i>Шелякін О.С.</i> СУТНІСТЬ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ	141
<i>Парій М.О.</i> ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПОРУШЕННЯ ЗАКОНІВ І ЗВИЧАЇВ ВІЙНИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ	144
<i>Горобченко Г.М.</i> ПРОБЛЕМА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У МІСТІ КИЄВІ	147
<i>Вербило Г.В.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 200 КК УКРАЇНИ	149
<i>Віцюк В.М.</i> КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО- ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	151
<i>Василишин О.О.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНСТИТУТУ ТРАНСПЛАНТОЛОГІЇ В УКРАЇНИ	153
<i>Джугостранський В.Г.</i> ЗАСАДИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ: ПОНЯТТЯ, ІСТОРІОГРАФІЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ	157
<i>Іваненко А.І.</i> КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ СТАТЕВОЇ СВОБОДИ ТА СТАТЕВОЇ НЕДОТОРКАНОСТІ ОСОБИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ	160
<i>Збіцька А.Я.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	163

Мороз В.В.
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ
ЗАМАХУ НА ЗЛОЧИН 165

Стегняк А.П.
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ
ЗА ШАХРАЙСТВО: СТАН НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 167

Секція 3
ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-
ВИКОНАВЧОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ
ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Колб С.О.
ВІКТИМОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ
НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ
ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ 171

Джужжа А.О.
ВІКТИМІЗАЦІЯ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ 174

Лошницький М.В.
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ 177

Колб І.О.
ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ І ВИДИ ЗАХОДІВ
ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ
ЗАСОБІВ ТА ЗБРОЇ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ
ДО ЗАСУДЖЕНИХ У МІСЦЯХ
ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ 181

Тичина Д.М.
АНТИГРОМАДСЬКИЙ СПОСІБ ЖИТТЯ
ТА СІМЕЙНЕ НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ПІДЛІТКІВ –
ВАЖЛИВІ НАПРЯМИ
ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ 186

Фінагеев В.О.
ДЕЯКІ СПОСОБИ ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ,
ПОВ'ЯЗАНІХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ
ДОСТУПУ ДО БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ 189

<i>Проскурняк І.Г.</i> ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ У СФЕРІ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	191
<i>Супруненко Д.О.</i> ПРАВОВАСТОСОВНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАПОБІЖНІ ЗАХОДИ ПРОКУРАТУРИ В ПРОЦЕСІ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА ТА СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ	196
<i>Кобринський Д.Ю.</i> ВІКТИМОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ І ЙОГО ВИВЧЕННЯ НА ПРАВОВОМУ РІВНІ	199
<i>Карпенко Н.В.</i> ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО ТА ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ВИПРАВНИХ КОЛОНІЙ У РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ	202
<i>Левчук Є.М.</i> ПРОБЛЕМА КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТ. 391 КК УКРАЇНИ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ	205
<i>Яворська О.О.</i> ЗМІСТ ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ	207
<i>Оксенюк Д.С.</i> ДЕТЕРМІНАЦІЯ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	210

Секція 4
ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-
РОЗШУКОВОЇ РОБОТИ ТА КРИМІНАЛІСТИЧНИХ
ЕКСПЕРТИЗ

<i>Олійник Ю.Я.</i> ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ – СУСПІЛЬНА ЗАГРОЗА СЬОГОДЕННЯ	215
<i>Гук О.Г.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ОГЛЯДУ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ФАЛЬСИФІКАЦІЇ ЛІКАРСЬКИХ ЗАСОБІВ ТА ЇХ ОБІГУ	218
<i>Груздь О.І.</i> НЕОБХІДНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ВБИВСТВ	220
<i>Гусаченко Е.О.</i> ФОРМИ СЛЕДСТВЕННОГО ЕКСПЕРИМЕНТА	223
<i>Дуброва Р.В.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ ТА ПРАЦІВНИКІВ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ОВС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ	227
<i>Харченко С.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНИЙ ВПЛИВ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ІЗ НЕПОВНОЛІТНІМИ ПІДОЗРЮВАНИМИ	230
<i>Якимчук Р.В.</i> ОБСТАНОВКА ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ	234

<i>Нечупей Л.Ю.</i> КРИМІНАЛІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ НЕПОВНОЛІТНІМИ	236
<i>Бадера Г.О.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ Й СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗКРИТТЯ ТА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ	240
<i>Близнюк К.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ СВОЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ	242
<i>Смикова Ю.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ПІД ЧАС ВСТАНОВЛЕННЯ ОСОБИ, ЯКА ВЧИНИЛА КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ	245
<i>Тур Л.О.</i> ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ГРОМАДСЬКІСТЮ ТА ЗАСОБАМИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПРОЦЕСІ РОЗСЛІДУВАННЯ	247
<i>Якименко В.В.</i> ТАКТИЧНІ ПРИЙОМИ ДОПИТУ ПІДОЗРЮВАНОВОГО	250

Секція 5
ПУБЛІЧНА АДМІНІСТРАЦІЯ І ПРАВООХОРОННА
ТА ПРАВОЗАХИСНА ДІЯЛЬНІСТЬ

<i>Севрук В.Г., Павленко С.О.</i> МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ РЕФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ МУНІЦИПАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ	253
<i>Корольчук В.В.</i> ЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРА МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ІНТЕРПОЛ	256

<i>Боднар В.Є.</i> ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД	261
<i>Пацалюк О.В.</i> РОЛЬ ФІНАНСУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ	268
<i>Бабій І.І.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЩОДО ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ОРГАНАХ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	271
<i>Коровник А.В.</i> ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ З НАСЕЛЕННЯМ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	274
<i>Кірнос Л.В.</i> СТРЕСОСТІЙКІСТЬ ПОЖЕЖНИХ-РЯТУВАЛЬНИКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	277
<i>Куцак Д.Б.</i> ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЯК ФОРМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	279
<i>Левченко В.Г.</i> ДОТРИМАННЯ ВИМОГ ЩОДО ВРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ – ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАКОННОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ	282
<i>Мариненко В.М.</i> ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК БЛАГОДІЙНИЦТВА В УКРАЇНІ	284
<i>Могілевська К.С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СИНДРОМУ «ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРЯННЯ» ПРАЦІВНИКІВ МЕДИЧНОЇ СФЕРИ	287

<i>Нечай В.В.</i> ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ	290
<i>Пономаренко В.С.</i> ПОПЕРЕДЖЕННЯ ТА ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ	294
<i>Снівак В.С.</i> ДІАГНОСТИКА ТА ПРОТИДІЯ МАНІПУЛЯЦІЇ СУСПІЛЬНОЮ СВІДОМІСТЮ	300
<i>Фордунь Я.Л.</i> ПОРУШЕННЯ БЕЗПЕКИ ОХОРОНИ ПРАЦІ В СУСПІЛЬСТВІ	304
<i>Хачиян В.В.</i> ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ	308
<i>Юхимчук А.М.</i> ПРОБЛЕМА ГЛАСНОСТІ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ	310
<i>Устич С.О.</i> ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ АТЕСТАЦІЇ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ	313
<i>Христиченко Ю.М.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПРОТИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	316
Секція 6 АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЦИВІЛІСТИКИ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	
<i>Предчук Т.В.</i> ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗДІЙСНЕННЯ СПАДКУВАННЯ ЗА СПАДКОВИМ ДОГОВОРОМ	319
<i>Бойко А.П.</i> ОСОБЛИВОСТІ НАБУТТЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ	322

<i>Довгалик Т.О.</i> МОНІТОРИНГ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ	326
<i>Залецьєнко В.О.</i> ЦІННІ ПАПЕРИ ЯК ОБ'ЄКТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	329
<i>Кравчук В.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ УКЛАДАННЯ ПРАВОЧИНІВ З НЕРУХОМІСТЮ	331
<i>Марчевська Н.В.</i> ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ ВИНИКНЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА	335
<i>Носалюк Ю.Ю.</i> ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ДЕЛІКТНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	337
<i>Огілько К.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ МАТЕРІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ	340
<i>Подорожна О.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ	343
<i>Стадник Н.М.</i> ІСТОРІЯ ФАКТИЧНОГО ШЛЮБУ У ВІТЧИЗНЯНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	346
<i>Колос Н.М.</i> ОБСТЕЖЕННЯ СЛІДІВ ТРАНСПОРТУ ЯК РІЗНОВИД ТРАСОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	349
<i>Кушніренко Т.Ф.</i> ФОРМУВАННЯ ВІЙСЬКОВОЇ СЛУЖБИ ПРАВОПОРЯДКУ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ	353
<i>Болгов Р.О.</i> ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ВІДКРИТТЯМ ЄДИНОГО ДЕРЖАВНОГО РЕЄСТРУ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ МВС УКРАЇНИ	356

Для заметок

Наукове видання

**ПРАВООХОРОННА ТА ПРАВОЗАХИСНА
ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІЦІЇ В УМОВАХ
ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Матеріали
підсумкової науково-практичної конференції
(Київ, 9 квітня 2016 року)

Комп'ютерна верстка *В. В. Корольчук*

Підписано до друку _____. Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Обл.-вид. арк. 22,75. Ум. друк. арк. 21,16.
Тираж   прим.
